ŽIVAN BEZIĆ

PASTORALNA SLUŽBA

II IZDANJE

ZAGREB

Živan Bezić

PASTORALNA SLUŽBA

II izd.

Pastoralna trilogija od istog pisca:

— PASTORALNI RADNIK,
— II izd., HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1982, cijena 300 din.

— PASTORALNI RAD,
II izd., HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1983, cijena 400 din.

— PASTORALNA SLUŽBA,
II izd., HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1985.

ŽIVAN BEZIĆ

PASTORALNA SLUŽBA

(KATOLIČKA PASTORALKA)

Sv. III

II prerađeno izdanje

Izdaje: HKD sv. Ćirila i Metoda
ZAGREB
1985.

Odobrenjem Biskupskog Ordinarijata Đakovo od 15. rujna 1984. broj: 1774/1984.

Tisak: GRO »Tipografija« Đakovo

P R E D G O V O R

Ovim sveskom se završava naša panorama katoličke pastoralke. U njemu su podaci ažurirani, produbljena je i proširena psihološka sastavnica hodegetike i dodana nova stručna literatura.

Nekim pomoćnim granama pastoralke (kao što su homiletika, katehetika, misiologija, kršćanska pedagogika, pastoralna medicina, pastoralna sociologija, paroikologija) nismo mogli posvetiti više pažnje zbog pomanjkanja prostora, a i stoga što se one tretiraju kao posebni teološki predmeti.

Dao Bog — od kojega dolazi svako svjetlo, kojemu dugujemo i zahvaljujemo svako dobro — da ovi retci urode plodom i u našoj pastvi, ne samo u našem studiju!

Split, 8. IX. 1984.

Pisac

IV DIO

PASTORALNA SLUŽBA

Pored učiteljske (evangelizacija) i svećeničke (liturgija) službe svaki župnik, po uzoru na Krista, treba da vrši još i **pastoralnu** službu (ministerium pastorale).[1]

Pastoralna služba svećenikova tako je važna da je po njoj nazvana i čitava nauka o svećeničkoj službi »p a s t o r a l k o m«. Protestanti za svoje pastoralne udžbenike često uzimaju naslov »poimenistika« (prema grčkome poimen = pastir). U posljednje vrijeme naprotiv mnogi pastoralisti ističu riječ »diakonia« (= služba) kao jedini ispravni termin za svećeničku i pastoralnu službu. Sasvim u redu, uz uvjet da se ne zaboravi da je ta služba ipak pastirska! Svećenik je doista minister Christi, frater inter fratres, sed etiam p a s t o r communitatis christianae.

S l u ž b a (d i a k o n i a)[2]

Do sada je bio običaj da se u teološkoj literaturi pastirska služba naziva »ministerium regale«. To nije bilo krivo: svećenik kao poslanik i zastupnik Božji zaista uživa kraljevsko dostojanstvo. Kao pastir on je ujedno i vođa svoga naroda. U staroj Grčkoj kao i na orijentu općenito, gdje je niknulo kršćanstvo, kraljevi su se nazi-

1. To je nanovo potvrdio posljednji Koncil (Presbyter. Ordinis).
2. Van Peski A. M. — The outreach of diakonia. Humanities Press. New York 1968.
   McKenzie J. L. — Autorität in der Kirche. Schöningh, München 1968.
   Bea A. — Zum Dienen gerufen. Kyrios, Freising 1969.
   Völkl R. — Dienende Kirche — Kirche der Liebe. Seelsorge V. Karlsruhe 1969.
   Bunnik R. J. — Das Amt in der Kirche. Patmos, Düsseldorf 1969.
   Spiegel Y. — Kirche als bürokratische Organization. Kaiser, München 1969.
   Colagiovani E. — Pastorale della fede. Viterbo 1967.

vali »pastirima naroda« (Homer). Logično je da onaj koji nosi na svojim leđima glavni teret rada i odgovornosti ima i glavnu riječ u vodstvu zajednice. Najbolji radnik na zajedničkom poslu postaje automatski pred-radnik.[3]

No, iako to priznanje upravne vlasti svećenikove nije bilo krivo, često puta je bilo krivo shvaćeno, a redovito prenaglašivano. Suviše se je pretjeravalo s isticanjem »kraljevske« i hijerarhijske funkcije crkvenih pastira.[4] Da istina bude potpuna i radi ravnoteže kršćanskog života, danas moramo više isticati služiteljsku ulogu svećenikovu. Jer u korijenu svih njegovih časti i vlasti leži upravo smisao služenja.[5] Ako je svećenik zaista »drugi Krist«, ne smije zaboraviti da je Krist bio »sluga Božji« (Mt 12,18) i sluga braće ljudi: »Ja sam među vama kao poslužnik« (hos ho diakonon, Lk 22,27). Krist je došao na svijet »non ut ministraretur ei, sed ut ministraret« (Mc 10,45). U tome se i sastoji svećenikovo posredništvo: da služi Bogu i narodu. Ako je predstavnik svoga naroda pred Bogom, onda i stoji u njegovoj službi. Ako je liturg, onda mu je to moguće biti samo u bogoslužju. Ako je učitelj, nalazi se u službi učenika. Ako je pastir, sluga je svoga stada. U svakom slučaju s l u g a.

Svećenik ne postoji radi sebe, već jedino za druge. Suština njegova zvanja i rada je: biti—za—druge.[6] Dakle, njegova najveća čast je služenje (diakonia) i njegov rad nije ništa drugo do s l u ž b a. Sv. Pismo ga vidi samo u funkciji službenika. Najveći među braćom mora biti sluga (Mt 20,26; 23,11; kai ho hegoúmenos hos ho diakonon, Lk 22,25—27) Sv. Pavao ponizno priznaje da su apostoli samo sluge svojih vjernika (nos autem servos vestros per Jesum, II Cor 4,5).

Potpuno isto shvaćanje svećenike službe ima i II vatikanski sabor. Biskup mora imati pred očima primjer Dobrog Pastira »qui venit non ministrari, sed ministrare« (Lumen Gentium, 27), a i svi ostali »Ecclesiae pastores, exemplum Domini secuti, sibi invicem aliisque fidelibus ministrarent« (ib. 32). I da ne bi bilo nikakve zabune ili izmotavanja, Sabor veli čisto i bistro: »Ona služba koju je Gospodin povjerio pastirima svoga naroda pravo je služenje, koje se u sv. Pismu značajno naziva »diakonia« ili »ministerium«

3. Tu je odgovor onima koji se pitaju: zašto i laici ne mogu biti župnicima? Da i ne spominjemo auktoritet sveć. reda, postavljamo protupitanje: mogu li biti vođama kršćanske zajednice oni koji se nisu potpuno i neopozivo posvetili službi vjernika? Onaj tko je stvarni službenik, s totalnim predanjem Bogu i dušama, po logici međuljudskih odnosa postaje odgovornim za čitavu zajednicu.
4. Lash N. i dr. — Nennt euch nicht Meister. Styria, Graz 1968.
5. »Alle Leitung kann nur als Dienstleistung verstanden sein, alle Amtsvollmacht nur Dienstvollmacht, Leiten nicht anders als Dienen« (Enzler F. i dr. — Priester: Presbyter. Rex Verlag, Luzern 1968, str. 29).
6. Papa Pavao VI: »Il sacerdote non è per se, è per gli altri« (Il Regno, Documentazione. Br. 6, g. 1969, str. 104).

(ib. 24). Stoga i vrhovni pastiri Katoličke crkve sebe često nazivaju »servus servorum Dei«. Uostalom, zadaća ne samo klera, već i čitave Crkve jest služiti duhovnom dobru čovječanstva.[7] Smisao crkvene demokracije ne stoji u tome da sam narod bira i ovlašćuje svoje svećenike — njih poziva, bira, redi i šalje sam Vrhovni Svećenik — nego upravo u tome da oni potpuno stoje u službi Božjega naroda.[8]

Naravno, svećenička služba nije jedina u Crkvi. Y. Congar razlikuje tri razine ili vrste »služba« u narodu Božjem: 1) crkvene službe privremenog značaja (članovi past. vijeća, apostolske grupe, K. A., karitativni radnici, povremeni pomoćnici u crkvi i sl.), 2) crkvene službe stalnog karaktera, ali bez sv. reda (katehete, profesori na vjerskim školama, crkveni namještenici, vodioci i članovi crkvenih ustanova, župski pomoćnici, laički misionari i sl.), 3) zaređeni službenici: đakoni, prezbiteri i biskupi (La Maison-Dieu, 103, 1970, str. 116). Neki prve dvije razine zovu službama (ministeria), a treću pastirstvo (pastoratus), no i pastirstvo je također služba. Od svih službi u Crkvi najvažnija je klerička, svećenička.

Trajna i uspješna vjerska zajednica nije moguća bez pastirske službe. »Kršćanske zajednice trebaju prezbitera i imaju na njega pravo. Teške prilike u kojima laici vode župe može se prihvatiti kao prelazno rješenje, ali u biti je takvo rješenje teološki besmisao i pastoralni nered« (F. Klostermann, v. AKSA, 21. XI. 1975. 2a).

P a s t i r s k a s l u ž b a

Svećenički rad je zaista služba, ali ne kao i svaka druga. Ona ima svoj specifikum, ona je naime p a s t i r s k a služba. Ova naša riječ znači isto što i engleski »ministry«, tj. i služenje i duhovnu vlast (u Nijemaca »Dienst und Amt«). Samo tako je shvaća sv. Pismo. Ono rado uspoređuje Božji odnos prema ljudima kao odnos pastira prema njegovu stadu. Drage li i dragocjene slike (uživimo se u značenje pastirske uloge u životu istočnjaka, posebno Židova)! Prvi i vječni pastir svega čovječanstva jest B o g, a najdraži dio njegova stada bio je Izrael. Novozavjetni pastir novozavjetnog Izraela (Crkve) jest Spasitelj i Gospodin I s u s, »dobri pastir« (Egò eimi ho poimèn ho kalós, Iv 10,11), koji pozna i ljubi sve svoje ovce te za njih daje i svoj život.

7. »The Church is not going to dominate our society... The proper stance for the Church is not as lord but is servant, since its own Lord was a servant« (Robert McAfee Brown, u Theology Digest, br. 4, g. 1967, str. 263).
8. Gritti J. — Démocratie dans l'Eglise? Ed. Centurion, Paris 1969.

Svoju pastirsku službu Krist je — kao »princeps pastorum«, arhipoimèn (I Pet 5,4) — prenio na sv. Petra: »Pasi ovce moje, pasi jaganjce moje« (Iv 21,16) i ostale apostole, a preko njih na biskupe i svećenike. »Pastirska služba je u punom opsegu predana biskupima. Oni su pravi pastiri Crkve«.[9] Župnik je od Boga pozvani, od Crkve odgojeni i od biskupa ovlašteni pastir kršćanskog naroda. On nije i ne može biti vlasnik Božjega stada. On je samo pastir koji se brine za povjerene mu ovčice u ime njihova Stvoritelja te i sam ima vlastitog natpastira. Svi pastiri skupa rade pod vodstvom vrhovnog pastira Crkve u Rimu.

Svaka je vlast velika napast. I crkveni ljudi su podložni toj napasti. Neki su skloni poistovjećivanju Božjega gospodstva sa svojim osobnim. Istina, vlast u Crkvi nije od naroda, ali mora služiti narodu. Pavao VI je govorio: »Vlast se opravdava samo služenjem«.

Bit pastirske službe nije vladanje, već služenje stadu, braći. Pastir stoji u službi stada, radi stada, za stado. Ako je pravi pastir, mora bti spreman dati i život za svoje ovce. Stoga dušobrižnik treba da shvati ozbiljno svoju pastirsku službu, s punim osjećajem odgovornosti. Poput Dobroga Pastira i svaki svećenik treba da pozna svoje ovce, da ih vodi na izvore i pašu, da ih hrani, brani, čuva, liječi, miri i uzgaja, da izgubljene traži i nemoćne uzme na svoja ramena. Dobri pastir uvijek ima na pameti da ovce nisu radi njega, već on radi njih. On ih nikada ne smije ostaviti ni prepustiti tatovima i vukovima. Istinski svećenik živi samo za svoj narod, posred njega (ne: pored njega!), i s njime dijeli zajedničku sudbinu (dužnost rezidencije!). On treba da bude apostol vjernika, misionar nevjernika i otac grješnika. Posebna mu je zadaća da traži »izgubljene ovce doma Izraelova« i one druge koje se nalaze »izvan ovčinjaka Isusova« (alias oves habeo, Iv 10,6).

Glavni motiv našega pastoralnog rada mora biti ljubav prema Bogu i bližnjemu: »Caritas Christi urget nos«. Prije nego je Krist povjerio Petru pastirsku službu tri puta ga je zapitao: »ljubiš li me«? Jedino iskrena pastoralna ljubav može dati svećeniku snage da izdrži sve pastirske napore i ne zataji u mnogobrojnim kušnjama.[10] Ni u kom slučaju pastir ne smije postati najamnikom (Iv 10,

9. Glaubensverkündigung für Erwachsene. Deutsche Ausgabe des Holl. Katechismus. Dekker, Nijmegen—Utrecht 1968, str. 405.

10. Lijepo je to izrazio talij. svećenik Stocchiero: »Fu detto che la prudenza è diventata la scusa di tutti gli inerti, e lo zelo la scusa d'ogni imprudenza. E non di rado è vero. Ma tra la prudenza e lo zelo mettete la carità e i rapporti tra pastore e gregge saranno perfetti« (Pratica pastorale. Vicenza 1942, str. 383—384).

12). Onaj kome je Spasitelj povjerio svoje stado na zemlji uči nas: »Pasite stado Božje koje vam je povjereno, i nadzirite ga ne na silu nego dragovoljno, prema Božjoj volji, ne radi prljavog dobitka, nego iz oduševljenja! Ne vladajte okrutno nad dodijeljenim dijelovima Crkve, nego uvijek nastojte biti uzorom stadu! I kad se pojavi vrhovni pastir, primit ćete neuveli vijenac — slavu« (I Pet 5,2—4).

Da, slava je nagrada dobrim pastirima, ali za loše pastire predviđena je — kazna. »Vae pastoribus qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae meae!« (Jer 23,1). Izbjeći kaznu, a postići nagradu može samo onaj pastir koji je, prema Petrovom zahtjevu, »forma gregis«. Isto je tražio i apostol naroda od svojih učenika Tita (Tit 2,7) i Timoteja (Tim 4,12): da budu »exemplum bonorum operum«. To je i očekivanje našega stada: »Dobar pastir jer što kaže inom. . .« Jer »ako sol izvjetri, čim će se soliti«?! Dakle: servire, non asservire!

Stari model Crkve (hijerarhijski):

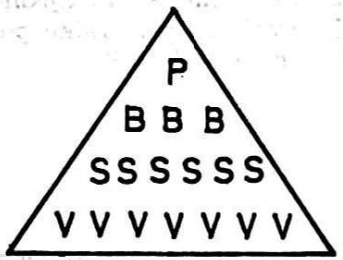

P = papa
B = biskupi
S = svećenici
V = vjernici

Novi model Crkve (dijakonalni):

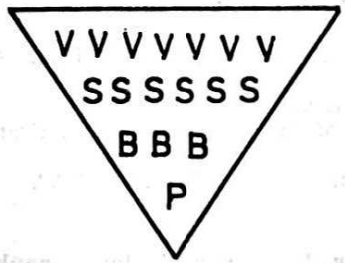

Pastoralni model:

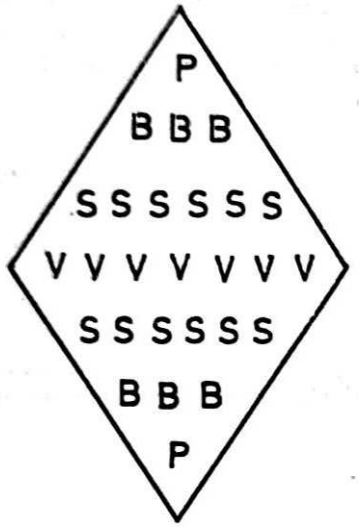

pastoralni i dijakonalni skupa
(vjernici su u centru Crkve)

Pošto je svećenička funkcija služba, ali služba sui generis — pastirska — po kojoj dušobrižnik služeći svome stadu ujedno ga i vodi putem spasenja i posvećenja, ovaj dio pastoralke podijelit ćemo na 2 otsjeka: diakoniu (A)[11] i hodogetiku (B).

Literatura

W. Carth, Christlicher Dienst an der Welt. Schöningh, Paderborn 1977.
H. J. M. Nouwen, Creative ministry. II izd. Garden City, N. Y. 1978.
D. Serenthia, Servi di tutti. Marietti, Torino 1980.
J. Rigal, Ministères dans l'Eglise. Desclée, Paris 1980.
L. Brandolini, Ministeri e servizi nella Chiesa oggi. Roma 1980.
R. Grollenberg (ed), Minister, pastor, prophet? Crossroad, N. York 1981.
A. V. Campbell, Rediscovering pastoral care. Westminster Press, Philadelphia 1981.
J. L. Bernardin, Called to serve, called to lead. St. Anthony, Cincinnati 1981.
J. H. Provost (ed), Official ministry for a newe age. Cath. Univ. of Am., Washington 1981.
P. Grelot, Eglise et ministères. Cerf, Paris 1983.
Th. C. Oden, Pastoral theology: essentials of ministry. Harper, S. Francisco 1983.
Th. F. O'Meara, Theology of ministry. Paulist Press, N. York 1983.

11. Diakonia označuje više praktični rad, stvarnu službu, a nauka o crkvenom služenju mogla bi se zvati diakonistika. Teolož. nauka o đakonatu i đakonima bila bi diakonologia.

A

DIAKONIA

Značajka pastoralne službe jest potpuno predanje: sebe, svog vremena, svojih sposobnosti, svega života. Ona je radikalno služenje Bogu, bližnjemu, svim ljudima, u Crkvi i van Crkve. Bogoslužje i bratoslužje. U prvom redu služba Bogu: preko liturgije i čudorednog života. Zatim služba čitavom čovječanstvu, svome narodu, ljudima općenito. Posebno Crkvi kao zajednici braće po vjeri i otajstvenom tijelu Kristovu. I na sasvim poseban način našoj lokalnoj Crkvi — župi — za čiji razvoj snosimo odgovornost. Ali, opet ponavljamo, mi stojimo u službi svakog čovjeka, ne samo istovjeraca. I služimo čitavom čovjeku, duši i tijelu, ne samo duši.

Kako smo već proučili službu Bogu (evangelizacija, moralka, asketika, liturgija), preostaje nam da razmotrimo službu čovjeku u njegovim tjelesnim (karitas) i duševnim potrebama (apostolat), te napose službu svojoj lokalnoj Crkvi (župska administracija).

1. CARITAS[1]

Najprije počnimo služiti čovjeku u njegovoj tjelesnosti. Diakonia ljudima je uvod u diakoniu Božju.

Briga o tjelesnim potrebama bližnjega zove se »dobrotvornost« ili »caritas«.[2] Ako je ponikla iz nadnaravnih motiva, zove se katolička ili kršćanska karitas. Objektivno karitas označuje sav rad, bilo individualni bilo organizirani, oko tjeles-

1. Već preko 70 godina izlazi časopis »Caritas«. Izd. Lambertus Verlag, Freiburg i. B.
Heintz P. (Hrsg.) — Soziologie der Entwicklungsländer. Köln 1962.
O. v. Neghel — Die Kirche der Armen. Recklinghausen 1965.
Smit B. A. i Townsend P. — The Poor and the Poorest. London 1965.
Osner K. — Kirchen und Entwicklungshilfe. Kevelaer 1966.
2. Potječe od lat. riječi »carus« (ne od grčke haris). Više odgovara pojmu agape (M. Pfliegler — Pastoraltheologie, Herder, Wien 1962, str. 117).

nih potreba bližnjega. U posljednje vrijeme se termin sve više primjenjuje na organizirani dobrotvorni rad. **Subjektivno** riječ karitas odnosi se na nadnaravnu **krepost** kojom vršimo djela milosrđa.[3]

Diakonia i karitas, kao grane pastorala, potpuno su ravnopravne evangelizaciji i liturgiji. Dobrotvornost ima jači i brži ekumensko-misionarski učinak nego teologija, dogmatika ili liturgija.

Crkva ljubavi

U kršćanskim krugovima se često izražava mišljenje da je karitativni rad odlično pastoralno sredstvo, osobito za misije. To je točno. Karitas je sjajno i uspješno pastoralno sredstvo, ali ne samo to. Ona je jedan od pastoralnih **ciljeva**, tj. sastavni dio kršćanske **ljubavi**, koja je srž kršćanstva. Stoga karitas **pripada biti** katolicizma i Crkve. Ona je osnovni vid kršćanskog života.

Kršćanstvo naime znači ljubav. To je prva i najveća zapovijed naše vjere (Mk 12,28—33), zapravo i jedina (I Iv 15,12). Sam Bog je izjednačio ljubav prema njemu s ljubavlju prema iskrnjemu. Nemoguće je ljubiti Boga a mrziti iskrnjega (I Iv 4,20). Naš Bog je, po Ivanovoj definiciji, ljubav (I Iv 4,8), stoga je i **kršćanstvo ljubav!** Čitavu svoju nauku Krist je sveo na jedini zakon ljubavi. Ona je i njegova oporuka čovječanstvu. Sebe je izjednačio s »najmanjim« učenikom (Mt 25,40), svoj život na zemlji »pertransit benefaciendo« (AA 10,38), a završio najvećim dokazom ljubavi — smrću na križu. Svoje karitativno djelo Isus nastavlja u Crkvi. Ona nije ništa drugo nego »**Ecclesia caritatis**«, zajednica »osnovana i vođena od ljubavi«.[4] Svjesna svoje karitativne zadaće ona se u posljednje vrijeme rado naziva »Crkvom siromaha«.

Bog se je objavio čovječanstvu ne samo po riječima Isusa Krista, nego još više po njegovim karitativnim djelima. Djela ljubavi imaju sakramentalnu dimenziju: u bližnjemu pati Krist. Važnost karitasa najbolje pokazuje činjenica što svi totalitarni i vjeri neprijateljski režimi nastoje onemogućiti kršćansku dobrotvornost. Uostalom, karitativnost odgovara i potrebama ljudske naravi. Čovjek nije samoživo biće, on stalno nešto prima i nešto daje.

Kršćanska ljubav ne smije ostati samo deklarativna, teoretska, platonska. Ona je potpuna i autentična tek ako je praktična i **djelotvorna**, ako nije samo afektivna (benevolenza), već i

3. Neki prigovaraju: karitas je starinska riječ, ima čisto crkveno-kršćanski prizvuk, obuhvaća i pojmove koji su isto tako i zahtjev socij. pravde. Ipak bolje »karitas«: šira je od socij. pravde, ističe lijepo pravi motiv djelovanja, što »miriše« na kršćanstvo, to nas više veseli.
4. Pavao VI pri otvaranju IV zasijedanja Koncila.

efektivna (beneficenza). Kako vjera, tako i ljubav je bez dobrih djela mrtva (Jak 2,14—17, I Iv 3,18). Sve ostale crkvene djelatnosti (teologija, propovijed, liturgija, socijalna nauka i sl.) bez praktične ljubavi ostaju neuvjerljive i neplodne. Krist će nas na sudnjem danu suditi prema djelima ljubavi više nego po kultnoj revnosti. Kršćanska karitas je najbolji znak i dokaz Božje ljubavi prema ljudima. **Crkva je dužna** da najprije »siromasima naviješta Evanđelje« (Lk 4,18), pa zato ona mora prije svega ispovijedati, propovijedati, kultivirati i **vršiti** ljubav. Koliko iz humanih, toliko još više iz religioznih motiva. Crkva je ljubav Božja u čovjeku za čovjeka.

U siromašnima i potlačenima Crkva prepoznaje svog Utemeljitelja. Po ljubavi se i poznaju učenici Isusovi (Iv 13,35). Stoga je karitas **specifično kršćanska** krepost i dužnost. Crkva ju je vršila od početka (đakonat, sabirne akcije, zajednica dobara) pa kroz čitavu svoju povijest (sv. Lovro, benediktinci, karitativni redovi, crkvene bolnice, ubožnice, azili, gostinjci, nahodišta itd.). Ona je vrši i danas: razne papinske organizacije za pomoć, Catholic Relief, Caritas Internationalis, Secours Catholique i sl.[5]

Karitas je temeljna funkcija Crkve, naročito njezina pastorala.[6] Zbog toga se dobrotvorni rad ne smije prepustiti samo državi ili drugim javnim ustanovama pod izlikom da će to možda drugi bolje izvršiti. I sami nevjernici očekuju od Crkve upravo karitativnu pomoć.[7] Ona je sastavni i bitni, apsolutno nenadomjestivi dio kršćanskog života. Stoga je dobrotvornost dužnost i **svakoga kršćanina** bez iznimke. Ne samo Crkve kao cjeline, nego i svakoga katolika, a najviše crkvenog pastira. Ništa toliko ne otkriva dobrotu jednog svećenika kao briga za uboge, progonjene i siromahe.

Potreba karitativnog rada

»Siromaha ćete uvijek imati«, prorekao nam je Krist. To vidimo i danas, makar se nalazimo u eri tzv. socijalnog progresa. Ne postoji selo ni župa u kojoj se ne može naći bijednika. Gradovi su ih prepuni (bidon-villes, favellas, slumovi). Čitavi krajevi su ugroženi trajnim pauperizmom (zaostalost, epidemije, elementarne nepogode). Mnoge države, pa čak i kontinenti, trpe od kronične

5. Tako je npr. sam »Misereor« u 10 godina opstanka sakupio oko 500 miliona DM.
6. Kard.Landazuri-Ricketts: »La présence des pauvres doit qualifier et finaliser nos plans de pastorale d'ensemble. Nos priorités, ce sont les pauvres, c'est-à-dire le Christ qui est présent en eux« (Inf. Cath. Int. br. 321, str. 34).
7. Prema anketi Centra za ispitivanje javnog mišljenja u Ljubljani to očekuje ne samo »prosječni Slovenac 1968«, nego i sami komunisti (Vjesnik, 11. V 1969, str. 5).

gladi, rasne i socijalne nepravde, ekonomske zaostalosti (nerazvijeni narodi). Preko polovine čovječanstva stalno gladuje, da i ne spominjemo ostale oblike bijede.

A, kako izgleda, bijeda postaje sve većom i većom. Dok na jednoj strani bogati postaju još bogatijima, na drugoj ubogi bivaju još siromašnijima. K tome moderna bijeda nema samo ekonomski značaj, ona se produbljuje i proširuje, zahvaća mase, rađa osjećajima ugroženosti i očajem revolta. Ona postaje existencijalnom bijedom, glavnim životnim problemom sadašnjice, o čijem rješenju zavisi budućnost naše civilizacije. K nama — u prvom redu nama kršćanima — dižu se moleći ili prijeteći milijarde ruku. Ne samo onih koji su gladni kruha, nego i svih onih koji su gladni ljubavi, bijednika svih vrsta: bolesni, zapušteni, invalidi, nezaposleni, ugroženi i potlačeni, diskriminirani i progonjeni, zaostali i nerazvijeni. Njihovo nezadovoljstvo tutnji širom zemlje, dok naša ravnodušnost i naši grijesi »vapiju do neba«.

Pape nas uporno opominju na našu dužnost.[8] U njihovim dokumentima i na njihovim usnama stalno odjekuju riječi: ljubav, pravda i mir.[9] U socijalnim reformama smo se dali preteći i od nevjernika, tako da danas inicijativa za socijalne reforme stoji u njihovim rukama. Kao da smo zaboravili da je borba za pravdu i uklanjanje svih vrsta nepravdi iskonska kršćanska krepost i naš urgentni zadatak. Ako ga budemo vršili — svi i bez odlaganja — neće nam trebati posizati za nasilnim sredstvima niti će imati smisla među katolicima stvarati revolucionarne grupe koje se laćaju oružja (što nije evanđeoski).

Kako su uzroci bijede socijalne naravi, društveno uvjetovani, oni se ne mogu liječiti isključivo karitativnim radom, već društvenim i kolektivnim zahvatima u temelje samoga društva. Valja provesti izmjenu osnovnih socijalnih struktura, stvoriti novo i napredno socijalno zakonodavstvo, ali bez utopijskih i nasilnih komponenata. Dok se suvremeno društvo ne stavi na zdrave socijalne i ekonomske temelje, ni Crkva neće moći izvršiti svoj vjerski zadatak.[10]

Naš socijalni i karitativni rad ne smije biti vođen diletantski i amatersko-filantropski. On mora počivati na znanstvenoj bazi, usmjeren i potkrijepljen sociološkim studijama. Mora se temeljiti na naučnim ispitivanjima, stručnoj dokumentaciji, opširnim brojidbama i objektivnim analizama. Ne smijemo se zavarati da smo samom karitativnošću sve učinili, jer njome liječimo samo simptome, a ne same korijene bijede. Dobrotvornim radom ljude treba tako pomagati i odgajati, da budu u stanju da sami sebi pomognu, bez da ih se ponizuje davanjem milostinje. Karitativnost je najbolja kad je studiozno vršena i naučno planirana. Valja da obuhvati i tehnički instrumentarij, pomoć stručnjaka i školovanje karitativno-socijalnih radnika. Ne smije se ograničiti samo na materijalnu pomoć, jer je materijalna bijeda često vanjski simptom neke dublje, intimne ili obiteljske, tragedije.

U svome dobrotvornom radu svećenik neće poklanjati pažnju samo socijalnim dimenzijama karitasa. Ovaj ima i svoju etičku (vršenje dužnosti), asketsku (odricanje i usavršavanje ljubavi), a također i apologetsku vrijednost (obrana i korist vjere).

8. Rerum novarum, Quadragesimo anno, Mater et Magistra, Pacem in terris, Populorum progressio.
9. U dokumentima Pia XI i XII riječ karitas dolazi 170 puta.
10. Kad je kard. Döpfner, odmah iza rata, još bio biskupom Würzburga, vjernici su urgirali da odmah počne s obnovom porušene katedrale. On je pak tražio da građani najprije izgrade svoje kuće i stanove. Kazao je: »Wohnbau ist Dombau!«

Organizacija karitativnog rada

Pojedinci ne mogu odoljeti veličini i težini svih karitativnih zadataka, osobito u velikim katastrofama. To je u stanju učiniti samo zajednica, skupnim snagama i ujedinjenim sredstvima. Dakako, to može biti i crkvena i civilna zajednica, najbolje obe zajedno. A za to je potrebita organizirana pomoć i akcija, koliko u sabiranju pomoći, toliko i u odašiljanju i razdiobi. Za organizirani karitas vojuje i jedan psihološki razlog: neki ljudi ne vole »primanje milostinje« niti osobnu sućut darivaoca. Njima je draža anonimna, bezlična, uredovna pomoć. Smatraju je svojim »pravom«, a Crkvu i državu drže socijalnim ustanovama.

Crkva je na vrijeme spoznala potrebu organizirane dobrotvornosti. Prakticirala ju je od svojih početaka, ali ne uvijek na naučnoj bazi ni u socijalnim razmjerima. Danas postoje stručno i široko organizirane crkvene karitativne grupe, udruženja, akcije i ustanove, kao što je na pr. Caritas Internationalis (osnovana g. 1924, a reorganizirana g. 1951, sastoji se od 90 nacionalnih karitat. udruženja). Poznate su i velike katolič. sabirne akcije po svijetu: Misereor, Aktion 356 (Njemačka), Adveniat (Austrija), Comité contre la faim (Francuska), Carême de partage (Belgija), Miss-a-Meal (Engleska), Catholic Relief Services (USA) ili protestantska Brot für die Welt.[11] Nedavno je papa osnovao (6. I 1967) posebnu komisiju za pomoć nerazvijenim narodima: Justitia et pax. Također je predao međuameričkoj banci za razvoj, BID, jedan milion dolara kao temeljnu glavnicu za osnivanje fonda Populorum Progressio u korist Južne Amerike.[12] Naposljetku je sve katoličke karitativne organizacije objedinio pod nazivom «Cor unum« (1971). Poznati su i veliki katolički karitativni radnici: abbé Pierre, Pire, Leppich, van Straaten, R. Fallereau, majka Tereza i dr.

11. Handbuch der Pastoraltheologie, sv. IV. Herder 1969, str. 629—638.
12. Herder Korrespondenz, br. 5, g. 1969, str. 244.

No Crkva znade da ona sama ne može doskočiti svim potrebama bezbrojnih patnika širom svijeta, pa rado surađuje s karitativnim organizacijama javnog ili državnog prava. Naročito je pohvalno da kršćani podupiru međunarodno karitativno udruženje Crveni Križ. U posljednje vrijeme se razvija živa suradnja između katoličkih karitativnih ustanova i onih koje pokreću ostale kršćanske zajednice. Gdjegod se nađe grupa ljudi, bez obzira na njihovu vjeru i orijentaciju, koja vodi brigu o tuđoj bijedi, tu je s njima i Krist, tu je mjesto i svakom katoliku.[13]

Potreban nam je ne samo organizirani, već i specijalizirani karitas. Bijeda je naime ogromna i mnogovrsna. U prvom redu su nužne specijalizirane ustanove za djecu (napuštenu, siročad, defektnu), za starce (podvorba, stanovi, domovi, liječenje), za sve socijalno ugrožene: sirotinju, invalide, nezaposlene, šegrte, nezakonite ,rastavljene majke, otpuštene kažnjenike, putnike, izbjeglice i sl. Posebnu brigu valja posvetiti moralno ugroženima: od alkohola, skitnje, droga, prostitucije, huliganstva i td.

Zbog potpunosti moramo priznati da organiziranje karitasa nosi sobom i neke opasnosti. U prvom redu sporost: svako organiziranje iziskuje neko vrijeme i određenu proceduru, pa može stići sa zakašnjenjem. Još veća pogibelj prijeti od birokratizacije karitasa, kad pomaganje postane činovničkim poslom, a mašinerija posrednika i distributera diktira tempom i načinom rada. Najgore je kad karitativnost postane zanat, rutinerstvo, bez osobne angažiranosti i ljudske topline, a štićenik se tretira kao »slučaj«, kao objekt službene dobrotvornosti. U svakome korisniku crkvenoga karitasa treba najprije gledati ljudsku osobu koja ima pravo na svoju slobodu i dostojanstvo te na naše potpuno poštivanje.[14]

Župski karitas

Pošto je dobrotvornost zadatak čitave Crkve, jasno da mora biti i dužnost svake biskupije i župe. Već otprije znamo da je župa ne samo zajednica vjere i kulta, nego i zajednica ljubavi. To svoje zajedništvo u ljubavi pokazuje upravo u karitativnom radu.[15]

Župski karitas ima svoja dva temeljna oslonca najprije u osobi **samoga pastira**, a onda i svih ostalih članova župske zajednice. Inicijativa, odgovornost i glavni dio karitativnog rada leži u ru-

13. »Alles Dienen ist eins mit dem Dienen Christi« (Glaubensverkündigung für Erwachsene. Nijmegen—Utrecht, 1968, str. 394).
14. Adams Ursula — Die Kunst des Helfens. Lambertus, Freiburg 1968.
15. »Als Bruderschaft darf eine Gemeinde sich nicht begnügen mit Wortgottesdienst und Unterweisung (die Gefahr der protestantischen Gemeinden), mit der Eucharistiefeir und liturgischen Gebet (die Gefahr der ostkirchlichen Gemeinden); als Bruderschaft muss sie auch Weisen brüderlicher Versammlung haben« (J. Bommer, u Diakonia, br. 6, 1968, str. 337).

kama župnika. Ako u ičemu, upravo ovdje mora služiti za uzor vjernicima. Svećenik mora biti u prvom redu čovjek evanđeoskog milosrđa. Njegov primjer je najbolja poluga samaritanstva: vox verbi sonat, vox exempli tonat (Sv. Bernardo). Stoga će dobar župnik biti:

— najprije sam siromašan, u jelu, odijelu i stanovanju,
— dijeliti »superflua«, kako mu to naređuje crkveni zakonik,[16]
— propovijedati često i zanosno o djelima kršć. milosrđa,
— svoje propovijedi pretvoriti u djelo; briga za siromahe, socijalna skrb i zaštita, obrana ugroženih, nabava lijekova, smještaj, organizacija njege i td.
— postupati pravedno i objektivno, bez diskriminacije vjere i narodnosti, prema težini bijede,
— osnovati aktiv karitasa, barem u žup. past. vijeću,
— surađivati sa svakom humanom i karitativnom akcijom kad je u korist bijednika.

No, jer je karitas dužnost **čitave župe**, svećenik će:

— zagrijati i oduševiti sve slojeve pučanstva, pa i djecu, za djela milosrđa,
— stalno buditi smisao kršćanske odgovornosti za duševne i tjelesne patnike, za socijalno ugrožene,
— bolje organizirati i iskoristiti napore pojedinaca,
— ne zanemariti stare oblike karitasa: bratovštine, crkveni redovi, kruh sv. Ante, konferencije sv. Vinka, elizabetinke i sl.
— obavljati sabirne akcije, osobito prigodom većih kolektivnih nesreća ili za domaću sirotinju (npr. o Božiću). Milostinja Vel. četvrtka je predviđena za dobrotvorne svrhe!
— povesti skupne akcije za međupomoć: gradnja kuće za beskućnika, njegovanje bolesnika ili staraca, lutrija za nastradale, pomoć u poljodjelskim radovima, posvojenje siročeta i td.
— oživljavanje starokršćanskog đakonata,
— korištenje novih oblika karitativnosti: npr. osnutak karitat. ustanova (ubožnice, domovi, skloništa i sl.), tražiti i davati pomoć kroz novine, posredstvo viših karitat. ustanova (ali najprije iscrpiti vlastite župske izvore),
— osnovati tzv. ekipe ili fondove ljubavi (prema korizmenoj preporuci nadbiskupa Franića g. 1968),
— povezati se sa biskupijskim ili nacionalnim karitat. centrima,

16. Na što II vatik. sabor nadodaje: »Non ex superfluis tantum, sed etiam ex substantia« (Gaud. et spes, 88).

— poticati socijalna i karitativna zvanja među mladeži: liječnici, medic. sestre, bolničari-ke, odgojitelji-ce, njegovatelji-ce, kućne pomoćnice, socijalni radnici, pomoćno osoblje u karitat. ustanovama, članstvo u Crvenom križu i sl.
— prihvatiti kumstvo siromaha, biti gostoljubiv.

Literatura

D. B. Krželj, Ecclesia caritatis. Univ. di Laterano, Roma-Vicenza 1972.
— Caritas und Diakonie. Pastorale 2. Grünewald 1974.
A. W. Combs (Hg), Die helfenden Berufe. Klett, Stuttgart 1975.
A. Emrich, Soziale Dienste in der Gemeinde. Pustet, Regensburg 1977.
J. Colson, Eglise et charité. Ed. SOS, Paris 1977.
J. Wiener (Hg), Diakonie der Gemeinde. Herder, Wien 1978.
J. de Santa Ana, I poveri, sfida alla credibilità della Chiesa. Claudiana, Torino 1980.
H. Seibert, Diakonie. G. Mohn, Gütersloh 1983.
L. A. Gallo, Evangelizzare i poveri. LAS, Roma 1983.
B. R. Mandell, B. Schram, Human services. Wiley, Chichester 1983.

2. APOSTOLAT

Pored služenja čovjeku u njegovim tjelesnim nevoljama potrebna je i **služba njegovoj duši,** što zovemo općim imenom apostolat. To je naime bitna komponenta kršćanskog, a osobito svećeničkog, p o s l a n j a. Svećenikovo poslanje se sastoji u promicanju duhovnih vrednota među ljudima, što je prava apostolska služba.

Pojam apostolata[1]

Riječ apostolat se upotrebljava u višestrukom značenju.

a) U svom specifično-historijskom smislu apostolat označuje m i s i j u i s l u ž b u »d v a n a e s t o r i c e« Isusovih učenika, kojima je kasnije Gospodin dodijelio Pavla. Evanđelje i crkvena tradicija ih zovu apostolima. Riječ dolazi od grčkoga apostolos (glagol apostellein = slati).[2] Apostol je dakle poslanik (židovski: šaliah), od Boga pozvan i odabran, poslan da ljudima naviješta Dobru Vijest. U tom smislu je prvi apostol sam Krist, historijski apostoli su odabrana dvanaestorica, a današnji: najprije biskupi (kao nasljednici apostola), zatim svećenici (kao pomoćnici biskupa).

b) U širem značenju: apostolat je pastoralni r a d č i t a v e C r k v e, kao nastavak apostolskoga djela dvanaestorice. U tom smislu su apostolima svi kršćani, bez iznimke.

Oznake ovog apostolata su: briga za kraljevstvo Božje, revnost za spasom bližnjega. Bitni su dakle interesi Božji i bližnjega, a ne vlastiti spas. Kao što je Krist bio »čovjek za drugoga« (Bonhöffer), tako je i svaki apostol čovjek za drugoga, onaj koji se je stavio u duhovnu službu braće.

c) U užem značenju: apostolat je direktno s v j e d o č a n s t v o p o j e d i n i h katolika za Krista. Istaknuta je osobna odgovornost svakoga katolika, osobito angažiranog u laičkom apostolatu, posebno u odnosu na inovjerce i nekatolike.

Za ovaj apostolat je bitno svjedočanstvo, dakle opravdanje vjere u Krista pred drugima, tj. pred onima koji nisu sami svjedoci Kristovi: loši katolici, otpadnici, nesjedinjeni kršćani, nevjernici, pogani i borbeni bezvjerci. U tu svrhu apostolski radnici dobivaju u službi evanđelja posebnu karizmu od Duha Svetoga.

d) U najužem značenju: apostolat označuje crkveni rad na jednom s p e c i j a l i z i r a n o m p o d r u č j u katoličkog svjedočanstva, kao što je npr. apostolat molitve, štampe, bolesnika, zvanja i sl. Misli se dakle na jednu usku i određenu apostolsku akciju, koju uglavnom vrše za to posebno nadareni i oduševljeni vjernici.

U bilo kojem značenju da uzmemo pojam apostolata, on se odvija uvijek u magnetskom polju dvaju polova. Naime, svaki je poslanik poslan — inače nije poslanik — 1. od nekoga, 2. nekome. Poslanik stoji u službi šiljaoca i onih kojima je poslan. On zastupa pošiljaoca i ujedno prenosi njegovu poruku. Sadržaj poruke — Dobra Vijest — treći je važan elemenat kršćanskog apostolstva. Apostol je njezin prenosilac.

Kako je historijski apostolat časno izvršio svoju zadaću, nama preostaje dužnost da promotrimo apostolat u njegovom širem (opći apostolat), užem (direktni apostolat) i najužem značenju (specijalizirani apostolat). No prije toga ćemo spomenuti ciljeve, dužnost, mjerila i uvjete katoličkog apostolata.

Ciljevi apostolata se općenito poklapaju sa ciljevima svakoga pastoralnog rada. To su: ostvarivanje kraljevstva Božjega na zemlji te spas i posvećenje bližnjega. P o s e b n i, ciljevi apostolata su: 1) ljude učiniti k r š ć a n i m a, tj dovesti ih u Crkvu: 2) one koji su već u Crkvi, dakle kršćane, učiniti a p o s t o l i m a, tj. slati ih iz Crkve u svijet da svjedoče za Krista.[3]

1. Tromp S. — De laicorum apostolatus fundamento. Ed. Gregoriana Roma 1957.
Suenens J. — L'Eglise en état de mission. V éd. Desclée, Bruges 1958.
Carré A. M. — Apotres de Jésus-Christ. Ed. Spes et Cerf, Paris 1961.
Klostermann F. — Das christliche Apostolat. Tyrolia, Innsbruck 1962.
Michel E. — Das christliche Weltamt. II izd. Frankfurt a. M. 1962.
Ducos M. — Pour un apostolat organisé. Ed. Fleurus, Paris 1963.
Exeler A. — Laineapostolat Glaubensverkundigung. II izd. Herder 1966.
Autant E. — Pour une évolution de l'apostolat. Fleurus, Paris 1968.
2. Apostolat je čisto kršćanska riječ. Ne pozna je ni klasični ni helenistički grčki jezik (Haag H. — Bibel Lexikon. II izd. Benziger, Einsiedeln 1968, str. 87).
3. Stocchiero, op. cit. 361.

Dužnost našeg apostolata izvire:

1. iz milosti sakramenata koje smo primili. Svima: preko krsta i krizme, roditeljima preko sakramenta ženidbe a svećenicima: preko svećeničkog reda;

2. iz kršćanske ljubavi kojom smo nadahnuti. Svima: jer ih veže naravna i nadnaravna bratska ljubav. Svećenicima: jer ih veže pastoralna i očinska ljubav;[4]

3. iz snage Božje zapovijedi koju smo primili. Svi: »Gratis accepistis, gratis date!« Svećenici: »Idite po svemu svijetu... učite... krstite...«

Mjerila apostolskoga rada moraju biti:

1. pastoralna načela, tj. objektivni, vječni i nadnaravni ciljevi svakog pastorala: kraljevstvo Božje, zadaci Crkve, duhovno dobro bližnjega, obraćanje itd. To su nepromjenljivi i stalni pastoralni principi, nezavisni od časa i situacije u kojoj se ljudi momentalno nalaze. To su apostolski zadaci svih katolika, svih vremena i koji spadaju u opću apostolsku dužnost.

2. pastoralna situacija, tj. pastoralni imperativi koji iz nje proizlaze: sadašnje stvarno i konkretno stanje čovjeka našeg vremena. To su imperativi koje nalaže današnji čas, koje postavljaju aktualne potrebe naših suvremenika i koji predstavljaju naše najbliže apostolske zadatke. Pastoralna situacija u kojoj se nalazimo tražit će od nas prikladne adaptacije, nove metode rada i odgovarajuću pastoralnu taktiku. Ona nužno nosi sobom i osobni izbor u apostolskom angažiranju, računa na naše osobne sposobnosti i poštuje naše osobne sklonosti i talente. Redovito od nas traži i posebnu specijalizaciju.

Uvjeti za uspješni apostolat jesu:

1. svijest apostolstva Crkve i svakog vjernika u njoj. Dok stvar evanđelja ne bude osobna stvar svakog kršćanina, Crkva neće moći ispuniti svoje poslanje. Treba izići iz dosadašnjeg mentaliteta izolacije, zatvorenosti i apologije i zadojiti se sviješću »poslanja u svijet«, dakle apostolstva.

2. osobno zalaganje u apostolskom djelovanju, žar, nastojanje, primjer, požrtvovnost. »Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit...« (Joh 12,24).

3. pomoć Božja preko njegove milosti a naše molitve. Sav naš trud bi bez milosti Božje ostao uzaludan. Stoga apostol ne smije zanemariti svoj vlastiti duhovni život, utemeljen na živoj vjeri, altruizmu, razmatranju, molitvi, primanju sakramenata i sticanju kreposti. Onaj tko se neprestano razdaje, a ne akumulira nove rezerve, brzo će iscrpiti izvore svog apostolskog elana. Zato za apostola važi načelo: in actione contemplativus!

Tu smo dotakli neke opasnosti što prijete krivo shvaćenom ili nerazborito vršenom apostolatu. Pretjerani aktivizam bez nutarnjeg duhovnog života upropastio je mnoge apostole (hereza akcije!). Neuspjesi, od kojih nitko nije pošteđen, duhovno siromašnog aktivistu lako bacaju u klonulost i defetizam. Nedovoljno izgrađeni apostol može i sam podleći ambijentu koji želi pokrstiti. Prevaga sredine redovito iznosi pobjedu nad slabićom pojedinca. Pravom apostolatu također škodi i nerazboriti prozelitizam, obraćanje pod svaku cijenu, pretjerana indoktrinacija. Za takav krivi zelotski stav Francuzi su našli zgodnu riječ: »Apostolat gâche tout«.

OPĆI APOSTOLAT

Obzirom na svoje nosioce katolički apostolat je uvijek opći, tj. on je **opća dužnost svih vjernika.**[1] Kao što je to bilo već u prvoj Crkvi: osim službenih apostola i svi ostali vjernici su apostolski djelovali. Na to ih obavezuje, onda kao i sada, milost primljenih sakramenata, zakon kršćanske ljubavi i snaga Kristove zapovijedi. Ta zar nije naša Crkva »apostolska Crkva« (Credo in... Ecclesiam catholicam et apostolicam)?

Opseg apostolata, dakako, zavisi o pozivu, službi, sposobnosti i mogućnostima svakog pojedinca. Opći apostolat je dvostruk: laički i hijerarhijski.

Laički apostolat[2]

Kako samo ime kaže, to je sudjelovanje laika u spasonosnom poslanju Crkve. Pošto laici nemaju svećeničkog reda, njihova apostolska dužnost izvire iz ostalih sakramenata koje primaju, a naročito iz krsta i krizme.[3] Po njima i laici sudjeluju u svećeništvu

4. »L:apostolato non é che un traboccare di questa carità sul prossimo: non può essere ridotto alla propaganda, alla volontà di potenza, all' attivismo naturalisa con i suoi mezzi, le sue ricette techniche e puramente umane, usate con spirito crociato.«
(Guy de Bretagne — Corso di teologia pastorale. I. Queriniana, Brescia 1967, str. 30).

1. »Sacerdote e laico appartengono alla Chiesa, sono e operano nella Chiesa, sono e fanno la Chiesa« (A. Mazzoli — La pastorale nella parrocchia moderna. Queriniana, II ed. Brescia 1968, str. 350).
2. Carré A. M. — Le sacerdoce des laics. Ed. Spes et Cerf, Paris 1960.
Spielbauer J. — Seelsorge durch Laien. Freiburg 1962.
Congar Y. — Priester und Laien im Dienst am Evangelium. Freiburg 1965.
Brugnoli P. — La missione dei laici nel mondo di oggi. Morcelliana, Brescia 1966.
Sasaki J. — The lay apostolate and the hierarchy. Univ. of Ottava, Ottava 1967.
Suenens J. — La coresponsabilité dans l'Eglise d'aujourd'hui. Desclée, Bruges 1968.
3. Po mišljenju prof. A Sterle pretjerana je tvrdnja da je krizma specifični i temeljni sakramenat laičkog apostolata (Bogosl. Vestnik, št. 1—2, g. 1969, str. 19).

Kristovu i uživaju čast općeg svećeništva. Osim toga »laici officium et jus ad apostolatum obtinent ex ipsa sua cum Christo Capite unione«.[4] Iz istog razloga oni svoj apostolat vrše direktno u svoje ime, a tek indirektno u ime crkvenih pastira. Po svome kršćanskom karakteru svaki vjernik postaje automatski apostolom: »Vocatio enim christiana, natura sua, vocatio quoque est ad apostolatum«.[5]

Današnji teolozi nisu zadovoljni negativnom definicijom laika kao kršćanina koji nema svećeničkoga reda ili nije član neke redovničke zajednice.[6] Oni traže jednu pozitivnu definiciju i, premda nema jedne općenito prihvaćene, uglavnom se slažu oko slijedeće: laik je kršćanin vjerski angažiran u svijetu (a to bi morao biti svaki član Božjega naroda: laos = narod). Definicija je potpuno u duhu II Vatikanskog koji veli: »Laicis indoles saecularis propria et peculiaris est«.[7] »Svijet, to je vaše polje akcije« — poručio je Pavao VI laicima prigodom njihova III kongresa u Rimu (17. X 1967). Laik je graditelj »zemaljskoga grada« (constructor civitatis terrestris). Svećenik ima službu prvenstveno u Crkvi (Heilsorge), a laik u svijetu (Weltsorge), ali konačni cilj je svima isti — consecratio mundi.[8]

Specifično područje laičke djelatnosti jest **apostolat u svijetu.** (Nijemci za nj imaju zgodno ime »Weltamt der Laien«, a hrvatski jezik riječ laik lijepo prevodi sa »svjetovnjak«). Laik stoji usred života, ima ključne položaje u društvu, pozna svoj milieu, živi i radi u njemu. On je najbolji apostol svoga staleža, radne zajednice, društvenih komunikacija, javnih ustanova kao i svoje obitelji. Laik je »kvasac« u Božjim načvama što se zovu svijet. Svoju kršćansku misiju u svijetu će izvršiti lakše i bolje nego i sami svećenici, koji su prilično izdvojeni od svijeta, prezaposleni, malobrojni, a često i s nepovjerenjem dočekivani. Tu, dakle, na Božju frontu stupaju laici.

Najbolji način kako svećeničkog tako i laičkog apostolata jest život po vjeri, tj. svjedočanstvo života: »praeprimis testimonio vitae suae«, kako veli Sabor.[9] — Jer — kako s pravom piše novinarka Marietta Peitz — »dans l'histoire du monde comme

4. Dekret o laičkom apostolatu »Apostolicam actuositatem«, 3.
5. Ib. 2.
6. Concilium, njem. izd. br. 3/1966, str. 219.
7. Lumen Gentium, 31. Time on ne gubi svoja prava i dužnosti u Crkvi: »Laie auf jeder Fall Vollchrist ist... aktives Subjekt in der Kirche ist... aktive Aufgaben in der Kirche hat« (F. Klostermann, u Handbuch der Pastoraltheologie, sv. III. 590).
8. Naravno isti cilj ne zahtijeva uvijek iste metode rada. Način apostolata može i mora da bude raznolik.
9. Lumen Gentium, 31.

dans la vie de l'église le témoignage personnel compte plus que jamais«.[10] Našim katoličkim vjernicima uporno naglasujmo svjedočanstvo ispravnog kršćanskog života kao najbolju metodu ispovijedanja i širenja vjere.

No ne smijemo biti jednostrani. Ako je rad u svijetu glavna dužnost i pravo katoličkog laika, time nismo rekli da za nj nema posla **i u njegovoj Crkvi.** »Est enim in Ecclesia diversitas ministerii, sed unitas missionis«.[11] Kao što je dužnost svećenika da bude direktno i primarno angažiran unutar Crkve, a u svijetu samo indirektno, tako je dužnost laika da — ako je već izravno angažiran u svijetu — u svojoj Crkvi bude angažiran barem indirektno, ali sa svim srcem. Već smo prije naveli razloge za to. Laik posjeduje »esse ecclesiale«, dosljedno tome ima slijediti i »agere ecclesiale«, jer uvijek »agere sequitur esse«. Crkveno djelovanje je, ponavljamo, njegovo pravo i njegova dužnost. »Laici suas partes activas habent in Ecclesiae vita et actione«.[11a]

Što može i treba da učini laik na specifično crkvenom području? On ima pravo i dužnost:

— sudjelovati u crkvenom kultu, i to ne samo pasivno. Koncil traži »participationem actuosam«;
— ne samo primati sv. sakramente, nego ih i dijeliti, npr. krštenje, pričest, vjenčanje. S tim u vezi i pravo kumovanja;
— kulturno, socijalno i karitativno djelovanje među vjernicima i nevjernicima;
— pripremanje posebnih pastoralnih zadataka u župi: član župskog vijeća, aktivist u pojedinim vrstama apostolata, vođa mladeži, veza s određenom ulicom, kvartom, filijalom i sl.;
— katehiziranje: unutar svoje obitelji, na vjeronauku, u bratovštini kršćanskog nauka;
— evangelizacija svijeta: propovijedanjem, pisanjem, štampom, uporabom svih komunikacionih sredstava;
— sudjelovanje i pomaganje u župskim akcijama, npr. pučke misije, priredbe, tečajevi, organizacije, odgoj, sabirne akcije;
— misionarenje: direktno (odlazeći sami u misije) i posredno (pomažući misije kod kuće);
— darivanje Crkvi svećeničkih kandidata i pomaganjem u njihovu odgoju;
— zamjenjivanje đakona i svećenika tamo gdje je oskudica klera (kao što se to već radi u mnogim krajevima svijeta). Koncil posebno ističe ulogu laika u onim dijelovima Crkve koji se nalaze u teškim vjerskim prilikama (dijaspora, progonstvo, misije).

10. Inf. Cath. Int. br. 303, janv. 1968, str. 12.
11. Apostolicam actuositatem, 2.
11a. Ib. 10.

Ne samo posredno, laici mogu biti angažirani i neposredno u službenom apostolatu Crkve. I to na tri načina: dobivanjem »kanonske misije«, preko tzv. »mandata« i odborništvom u crkvenim tijelima. Na taj način postaju službenim suradnicima hijerarhije u crkvenom apostolatu. Ogromno polje laičkog apostolata može biti parcelirano prema raznovrsnim kriterijima, npr. funkcionalnim (obiteljski apostolat, odgoj mladeži, kultura, umjetnost i sl.), socijalnim (staleži, milieu, javni moral, karitas itd.) ili prostornim (župa, dekanat, biskupija, država, međunarodne veze). Može se obavljati na individualnoj ili zajedničkoj bazi (organizirani apostolat), u crkvenom ili civilnom forumu. Mogućnosti su neizbrojne, a oblici raznoliki.

U sadašnjem času Crkve najvažnija zadaća klera je buditi apostolsku svijest vjernika, koja je zaspala pred više stoljeća uslijed raznih povijesnih faktora, a najviše zbog kleričkog paternalizma. Zbog toga ozbiljno shvatimo opomenu Sabora: »Neka biskupi, župnici i ostali svećenici obojega klera imaju pred očima da je pravo i dužnost apostolata zajedničko svima vjernicima, bilo klericima bilo laicima, i da u izgradnji Crkve i laici imaju svoj vlastiti udio. Zbog toga neka bratski rade s laicima u Crkvi i za Crkvu i neka vode posebnu brigu o laicima u njihovom apostolskom radu«.[12]

Hijerarhijski apostolat

Zove se još i službeni apostolat Crkve. To je onaj apostolat koji vrše samo neki vjernici, i to službeno u ime Crkve. Izvori takova apostolata mogu biti: sv. red, jurisdikcija, missio canonica ili crkveni mandat. Hijerarhijski apostolat počiva na svećeničkoj vlasti Kristovoj koju je prenio na svoju Crkvu, na poslanju apostola i na misiji same Crkve, koju ona vrši preko odabranih i ovlaštenih pastira ili službenika.

U toj pastoralnoj vlasti-službi Crkve sudjeluju u prvom redu svećenici (hijerarhijski ili glavni apostolat u strogom smislu riječi), a onda i za to posebno zaduženi laici (pomoćni a.). Kako je ustrojstvo Crkve hijerarhijsko, tako i njezin apostolat mora biti hijerarhijski.

Svećenički apostolat počiva specifično na snazi sv. reda po kojem ređenici postaju pravim svećenicima N. Zavjeta. Na taj način oni postaju službenim suradnicima i pomoćnicima nasljednika apostola. Svećeništvo je sakramenat apostolata, duhovne službe bližnjemu i potpune predaje Kristu. Sakramentom reda je svećenik vanjski označen zvanjem apostolata i u tu svrhu dobiva potrebne

12. Apost. actuositatem, 25.

sakramentalne milosti, a to su prvenstveno apostolske karizme. Po svećeničkom redu on ulazi u zakonito nasljedstvo i baštinu »dvanaestorice«, tj. in successionem apostolicam.

Svećenici su pozvani u službu Crkve i braće ljudi posebnim pozivom Božjim, službenim i javnim pozivom Crkve te svojom slobodnom, dragovoljnom i neopozivom odlukom da stupe u apostolsku službu Crkve. Na njima leži glavni teret apostolske odgovornosti. Na svim svećenicima, a posebno na biskupima i župnicima kao direktnim dušobrižnicima. To je glavni i službeni apostolat u Crkvi.

Apostolska dužnost obavezuje i sve redovnike, pogotovo one koji su svećenici. Redovnički život ih ne može dispenzirati od apostolskog rada. Ukoliko pak nisu svećenici, redovnici-laici, kao odabrani sinovi Crkve, treba da više od običnih laika sudjeluju u katoličkom apostolatu, osobito da pomažu u radu svojoj svećeničkoj subraći. I redovnice, koje ne pripadaju kontemplativnim družbama,[13] treba da prema svojim mogućnostima i pravilima budu aktivne u crkvenom apostolatu. U tome moraju prednjačiti ženama iz svijeta. Neki redovi, već prema svojoj tradiciji i zadacima utemeljitelja, istakli su se vršeći razne apostolske akcije. Sada je vrijeme da još više pojačaju svoju apostolsku djelatnost. »Tota vita religiosa sodalium spiritu apostolico imbuatur« (Perfectae Caritatis, 8).

Kako se je uobičajilo da se svećenički apostolat zove općenito pastoralom (zbog njihove pastirske službe), to se termin apostolat danas upotrebljava uglavnom za redovničko i laičko crkveno djelovanje. Pogotovo je taj naziv na mjestu onda kada laici i službeno sudjeluju u hijerarhijskom apostolatu svećenika. Ta njihova suradnja s pastirima Crkve zove se **pomoćni apostolat.** Njega mogu vršiti samo oni laici koji su za to izričito pozvani od Crkve. »Laici — uči nas Koncil — mogu biti na razne načine pozvani na tješnju suradnju u apostolatu hijerarhije«.[14] Kako oni nemaju sv. reda, ne mogu biti nosioci hijerarhijske službe, kao svećenici, ali snagom svoga »zajedničkog svećeništva« i oni treba da sudjeluju u liturgijskoj funkciji Crkve, no ne mogu biti njezini samostalni nosioci. Preko kanonske misije, primljene od biskupa, mogu s punim pravom sudjelovati u učiteljskom i pastoralnom apostolatu Crkve. Oni tada svoj apostolat vrše direktno u ime Crkve.

Imamo tri vrste službenih laičkih apostola: one koji posjeduju kanonsku misiju i one kojima je povjeren crkveni mandat ili odborništvo:

13. A i kontemplativke mogu na svoj način doprinijeti vanjskom apostolatu: molitvom, žrtvama, kulturnim, umjetničkim ili ručnim radom.
14. Lumen Gentium, 33.

— 1. Laici s kanonskom misijom jesu direktni pomoćnici hijerarhije. Oni stoje u službi Crkve, od nje dobivaju posebno ovlaštenje i zaduženje (kan. misiju) da vrše crkveni apostolat i njezini su službeni predstavnici na svome području rada. Stoga djeluju pod izravnim vodstvom i nadzorom hijerarhije.

Mogu dobiti u upravu čitavu župu, neki njezin dio ili samo neki sektor pastoralnog rada: vjerski odgoj, katehizacija, propovijedanje, docentura, dijeljenje sakramenata (nekih), štampa, diplomacija, administracija, crkv. financije i sl. U nijednom slučaju ne mogu vršiti bitno svećeničke funkcije: misa, ispovijed, ređenje. Od laika-pomoćnika Crkva traži dva preduvjeta: a) praktičan, po mogućnosti i uzoran, vjerski život i b) posebnu vjersku izobrazbu (teološke tečajeve ili bogoslovni fakultet).[15] Pravedno je da svi ovi pomoćnici, pogotovo ako im je crkvena služba glavno zanimanje, budu pošteno nagrađeni i da im Crkva pruži materijalno uzdržavanje za njih i njihove obitelji.

— 2. Laički apostoli s »mandatom« jesu pripadnici Katoličke Akcije.[16] Oni nemaju kanonske misije i zastupaju službenu Crkvu samo indirektno i kolektivno. Zadaća im je da, prema svojim mogućnostima, pomažu hijerarhiju u njezinom apostolatu, ali ne vrše samostalni apostolat. Rade individualno i organizirano uz asistenciju duhovnika KA-e.

— 3. Apostoli s mandatom postaju također i svi članovi pastoralnih vijeća u župi, dekanatu, biskupiji ili centralnim crkvenim ustanovama. Njihov apostolat — savjetom i djelom — spada u službeni crkveni pastoral sve dok im traje odbornički mandat.

Apostolat — promatran s hijerarhijskog aspekta — može dakle biti: ili čisto hijerarhijski (svećenstvo) ili parahijerarhijski (redovnici i laici s kanonskom misijom, odborništvom ili mandatom) ili pak vanhijerarhijski (svi ostali vjernici).[17] Nikako pak ne može biti protu-hijerarhijski, jer onda uopće ne bi bio apostolatom.[18]

15. U zapadnoj Evropi danas uče teologiju mnogi mladići i djevojke, koji žele postati tzv. »laičkim teolozima«. Na bogoslovnim fakultetima Njemačke sačinjavaju više od polovine studenata teologije. Nakon diplomiranja veliki će dio stupiti u službu Crkve i preuzeti znatan dio svećeničkih poslova: teološka istraživanja, docenturu, katehizaciju, vjersku publicistiku i razne specijalističke službe.
16. »Haben wir hier aufgrund der Berufung bzw. Mandatierung seitens der Hierarchie einen spezifischen Laienapostolat und nicht einen allgemein christlichen Apostolat vor uns, wenn auch die konkreten apostolischen Handlungen vielleicht dieselben sind« (F. Klostermann, Handbuch der Pastoraltheol. III. 602).
17. Spiazzi R. — Scientia salutis, Ed. Mame, Roma 1960, str. 90.
18. Iskusni župnik znade uvući u pomoćni apostolat i one koji su otvoreni antiklerikalci, samo ako je dobar psiholog. Tako je u nekom selu jedan bezvjerni agronom postao s vremenom odličan apostol stoga što je župnik došao na ideju da ga pozovje kao predavača agronomske tehnike njegovim seljacima.

Sabravši sve skupa što smo rekli na raznim mjestima ove knjige o laičkom apostolatu, on se odvija u **3 glavna oblika:**

— 1. Individualni apostolat, koji vrši svaki katolik pojedinačno, potaknut žarom svoje vjere i nadahnuća, snagom svoga krštenja, iz vlastite inicijative, ne angažirajući auktoritet Crkve.

— 2. Organizirani apostolat, koji se odvija u službenim crkvenim organizacijama, može imati tri podoblika: — a) ekipni apostolat, vršen od posebno formiranoga radnog teama, — b) društveni apostolat, obavljan u organiziranom obliku preko vjerskih društava, — c) apostolat svjetovnih instituta, tj. laičkih »redova« za apostolat u svijetu.

— 3. Službeni apostolat laika vršen izravno u ime Crkve. On se može obavljati na tri načina: —a) preko mandata, tj. radeći kao član Katoličke akcije, — b) preko pastoralnih vijeća, izborom ili imenovanjem župnika, dekana ili biskupa, — c) preko kanonske misije dobivene od biskupa za rad na raznim područjima crkvenog pastorala.

Literatura

R. Latourelle, Le témoignage chrétien. Desclée, Tournai 1971.
A. Simonet, Apôtres pour notre temps. Lethielleux, Paris 1972.
Ž. Bezić, Tko je apostol? Sv. Ćiril i M., Zagreb 1973.
Lj. Matković, Žena i Crkva. K. S., Zagreb 1973.
M. Delbrel, Frei für Gott. Johannes, Einsiedeln 1976.
AA. VV., Laicità nella Chiesa. Vita e Pensiero, Milano 1977.
G. de Rosa, Voi siete un sacerdozio regale. Città Nuova, Roma 1979.
M. Fiasconaro, Apostolato capillare in parrochia. Bibl. Franc. Palermo 1980.
Clarentianum, L'azione apostolica dei religiosi. Ancora, Milano 1980.
A. de Portillo, Fidèles et laïcs dans l'Eglise. SOS, Paris 1980.
Cl. Vasale, I cattolici e la laicità. Ed. Dehoniane, Napoli 1980.
M. Gartmann, Laien-Theologen in der Gemeindepastoral. Patmos, Düsseldorf 1981.
A. Rajšp, »Priester« und »Laien«. Patmos, Düsseldorf, 1982.
X. de Chalendar, Responsabilités ecclèsiales pour laïcs. Cerf, Paris 1983.
P. G. Bruno, Anche i christiani sono laici. Canguro, Avellino 1983.
M. Adinolfi, Il sacerdozio comune dei fedeli. Antonianum, Roma 1983.
J. Vernette i dr., Guide de l'animateur chrétien. Droguet, Limoges 1983.

DIREKTNI APOSTOLAT

Apostolat vjernika može biti vršen izravno (direktni a.) ili neizravno (indirektni a.).

Indirektni apostolat jest jednostavno apostolat kršćanskog života obavljan bez ikakve »osvajalačke« namjere. To je, dakle, nehotični ili nenamjerni apostolat, često nazivan apostolatom »dobroga primjera« ili »lekcijom života«. Takav apostolat vrši svaki dobar katolik koji živi po svojoj vjeri.

Direktni apostolat jest izravno namjeravana vjerska djelatnost, svijesno nastojanje oko duhovnog dobra bližnjega, izravno svjedočanstvo (martyria) za katoličku vjeru. Prema Kristovoj želji: »Eritis mihi testes-martyres« (AA 1, 8). Poticani vjerskim žarom mnogi vjernici nastoje svjedočiti za Krista te biti drugima na poticaj i primjer. To je, dakle, angažirani apostolat.[19] Osim toga direktni apostolat je također i svaki onaj čin koji, osim ex fine operantis, djeluje i sam po sebi kao apostolsko djelo (ex fine operis).

Svjedočanstvo vjere moguće je na dva načina: riječima i djelima. O svjedočnju riječima već smo dovoljno govorili (II sv: evangelizacija). Svjedočanstvo djelima jest u prvom redu naš uzorni kršćanski život, obogaćen onim pastoralnim akcijama koje idu direktno za edifikacijom i obraćenjem bližnjega. To su sve one djelatnosti koje poduzimamo s apostolskim ciljevima.

Takav apostolat se može odvijati: 1) izvan okvira Kat. crkve, među nekatolicima, nekršćanima ili nevjernicima. Ako se vrši među nekatolicima, tj. odijeljenim kršćanima, imamo ekumenski apostolat. Ukoliko se pak vrši među nekršćanima, to je misijski apostolat.[20] Misijski rad među poganima zovemo vanjske misije, a među domaćim ateistima nutarnje misije.

2) Apostolat unutar Katoličke crkve zove se pastorizacija ako ga obavlja crkveni pastir među tzv. »dobrim« katolicima, tj. onima koji redovito vrše svoje kršćanske dužnosti. Pastorizacija je dakle normalno i redovito djelovanje župnika među njegovim vjernicima. Duhovna briga za posebne grupe vjernika ili pak za »loše« katolike, tj. one koji nisu ni načelno ni pravno prekinuli svaku vezu sa svojom Crkvom, ali jesu stvarno i praktično, zove se specijalni direktni apostolat, u užem smislu riječi.[21] Taj apostolat se vrši ondje gdje se ne može obavljati redovita pastorizacija, i to većinom po laicima.

Kratki pregled gornje klasifikacije:

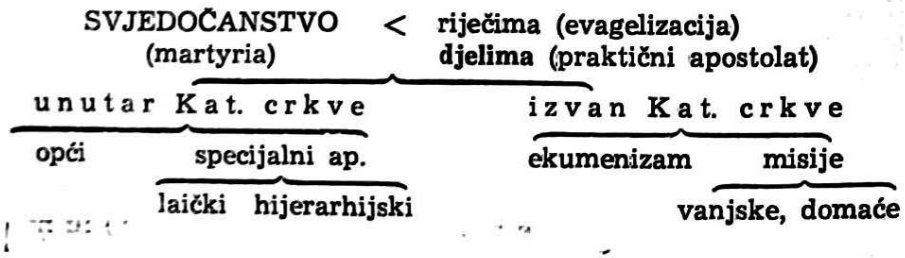

19. Strah da ne »uprljamo ruke« u direktnom angažmanu ne smije nas odvratiti od apostolata, jer »une Eglise aux mains pures finirat pour être une Eglise sans mains« (Henri Denis — Le prêtre de demain, Casterman, Tournai 1967).
20. Ad Gentes, 6.
21. B. van Bilsen, op. cit. 12.

Opći i specijalni apostolat ćemo obraditi u posebnom otsjeku hodegetike. Misijski apostolat među poganima smo već proučili u misiologiji. Tako nam preostaje da obratimo pažnju ekumenskom apostolatu i radu među nevjernicima (ateistima).

Ekumenizam[22]

(Razumije se, mi ovdje ne možemo ulaziti u opću problematiku ekumenizma. Osvrnut ćemo se samo na njegov apostolsko-praktični vid, i to samo sa stanovišta jednog župnika. Kao neophodni radni instrumenti moraju mu poslužiti: ekum. dekret II vat. sabora »Unitatis redintegratio«; «Ekumenski direktorij, I dio« Sekretarijata za jedinstvo kršćana (14. V 1967);[22a] »Napomene o primjeni Ekumenskog direktorija« (6. X 1968) te »Ekumenska suradnja« (1975). Neki su episkopati izdali i svoje nacionalne direktorije za ekumenizam.[23]

a) Polazeći sa stanovišta da postoji samo jedna Kristova Crkva, da je vruća želja Gospodinova neka »svi budu jedno« (Iv 17,21), te da je nesloga kršćana najveća sablazan za sve ljude na zemlji, proizlazi jasna i striktna dužnost svih kršćana, svih kršćanskih pastira i svih kršćanskih zajednica da provode ekumenski apostolat. Posebno je to sveta dužnost katoličkih pastira: papa, biskupa i svećenika.

Opći uvjeti za uspjeh ekumenskog apostolata:

— međusobno poznavanje: ljudi, ustanova, nauke, crkava;
— uzajamno poštivanje i ljubav;
— obnova vlastite crkve i osobnog života: obraćenje, svetost, vraćanje na apostolske tradicije, ispravak struktura i sl.
— izbjegavanje extrema: irenizam (= svaka je vjera dobra), indiferentizam (= ni jedna nije dobra), prozelitizam (= samo moja vjera je dobra).

22. Höfer L. — Mysterium Unitatis. Seelsorge Verlag, Freiburg 1967.
Perko F. — Vzhodne Crkve (skripta). Ljubljana 1967.
McGovern J. O. — The Church in the churches. Corpus Books, Washington 1968.
Willebrands J. — Oecuménisme et problèmes actuels. Cerf, Paris 1969.
Hurley M. — Theology of Ecumenism. Mercier Press, Corck 1969.
Struve P. i dr. — L'Oecuménisme. Ed. Mame, Paris 1969.
Vodopivec J. — Ekumenizam je ipak počeo. Kršć. sadašnjost, Zagreb 1968.
IDOC — La situation oecuménique dans le monde. Centurion, Paris 1969.

22a. 15. V 1970. je izdan II dio Ekum. direktorija. Uglavnom obrađuje ekumenizam u školstvu, naučnom, kulturnom, socijalnom, misijskom i pastoralnom radu. Naglašuje potrebu ekum. stručnjaka.

23. Tako i njemački episkopat (Herder Korrespondenz, 2, 1969, str. 60, a jugoslavenski 29. I. 1974.

Ekumenska praksa treba da počne:

— izmirenjem: priznanjem obostrane krivnje, pitanjem oproštenja, opraštanjem. Primjer: Pavao VI i Atenagora.

— nastavi susretima, sastancima, prijateljskim dodirima. Današnji »heretici« i »shizmatici« nisu krivi za raskol.[24]

— podržavati stalni dijalog: ljudski, vjerski i teološki: jasnoća u izlaganju, pomirljivost u dokazivanju, ljubav istine, izbjegavanje polemike, poštivanje slobode, priznavanje hijerarhije vjerskih istina.[25] Za uspješan dijalog potrebno je znanje i priprava.

— ekumenski odgoj vjernika (u propovijedima, katehizaciji i osobnim primjerom), posebno budućih svećenika (teološka predavanja i priručnici).[26]

— suradnja na svim pozitivnim akcijama: misijskim, karitativnim, naučnim, patriotskim, socijalnim itd. Zajedničko svjedočenje je najbolji apostolat!

— molitva za jedinstvo i zajednička molitva s odijeljenom braćom prema uputama Ekum. direktorija.

Čitava Crkva mora biti angažirana u ekumenskom apostolatu. Vrhovni pastir u tome prednjači (opoziv izopćenja, papina putovanja u Jeruzalem, Carigrad i Ženevu, Sekretarijat za jedinstvo kršćana, kard. Bea). Svaka biskupija bi trebala da ima posebnu komisiju za promicanje jedinstva (o tome Ekum. direktorij govori opširno), a sve skupa jednu nacionalnu. A **župnik**? Ako u svojoj župi nema nekatolika, neka svejedno moli za jedinstvo, o njemu propovijeda i za nj odgaja vjernike. Inovjerce ne smije nikada vrijeđati. Ako u svojoj župi ima nekatolika, neka se drži gornjih uputa, a odmah počne s lokalnim izmirenjem. Neka u ekumenizmu prednjači svome narodu, ali ne smije zaboraviti da ekumenska inicijativa i nadzor nad tim apostolatom pripada biskupu.

24. Već postoje centri za međusobno sastajanje. Npr. Lebenszentrum Schloss Croheim (Christ in der Gegenwart, 11, 1969, str. 84).
25. Dekret o ekumenizmu, 11.
26. **Tajništvo za ujedinjenje kršćana** objavilo je 15. svibnja dokumenat o **»Ekumenizmu u predavanjima na visokim školama«.** Dokumenat daje ove smjernice: revidirati metode i način predavanja povijesti; pravedno prikazivati nosioce sporova i razdorâ u povijesti Crkve; ne zanemarivati mnoge pokušaje ponovne uspostave crkvenog jedinstva i crkvene obnove; u udžbenicima vjerno prikazivati mišljenja nekatolika s područja teologije, duhovnosti i povijesti (tj. prikazivati i ono što su ti ljudi stvarno mislili, a ne samo ono što katolička apologetika drži o njihovom mišljenju); uspostavljati suradnju između katoličkih i nekatoličkih profesorâ visokih škola u vjerskim predmetima (zajednička znanstvena istraživanja, suradnja u sveučilištima knjižnicama i drugim znanstvenim zavodima); omogućiti predavanja nekatoličkih teologa na katoličkim fakultetima i obrnuto; omogućiti katoličkim studentima studij na nekatoličkim teološkim fakultetima i obrnuto. (Glas Koncila, 11/70).

b) Potrebno je da, barem kratko, nešto reknemo i o ekumenizmu na **liturgijskom polju.** Communicatio in sacris, tj. zajedničko bogoštovje (izuzev euharistiju) Crkva dozvoljava, a u nekim slučajevima i preporučuje. Ako se zajednička liturgija obavlja u službenoj formi, potrebna je dozvola mjesnog biskupa. Slobodno je zajednički moliti s ostalim kršćanima, staviti im na raspolaganje crkve, sv. mjesta i predmete za bogoslužje, s njima svetkovati liturgiju riječi. Pri svemu tome treba voditi računa o tradiciji, mjesnim običajima, mentalitetu partnera i mogućim posljedicama.

Međutim, za sada »**intercommunio**«, tj. zajednička euharistija, nije nikako dozvoljena. To nanovo potvrđuju svi rimski dokumenti.[27] Tako ni ostale kršć zajednice ne dopuštaju zajedničku euharistiju. Glavni razlozi: euharistija pretpostavlja zajedničku vjeru (koje još nemamo) i ona je izraz jedinstva (koje još ne postoji), a skupno slavljenje euharistije može uroditi vjerskim indiferentizmom i dogmatskom zbrkom. Vremena za zajedničku euharistiju još nisu zrela,[28] premda mladi u tome pokazuju veliku nestrpljivost.

Obzirom na ostale sakramente treba znati ovo: Kat. Crkva u načelu priznaje valjanim **krštenje** obavljeno u drugim kršćanskim zajednicama, ali u praksi preporučuje veliki oprez. Treba ispitati svaki pojedini slučaj, proučiti ritual i krsne običaje odnosne zajednice te, ako ostane opravdana sumnja u valjanost krsta, valja ga ponoviti sub conditione. Sve te mjere opreza ne trebaju u odnosu na pravoslavne, jer oni valjano dijele sve kršćanske sakramente.[29] Glede obreda prelaska na kat. vjeru vidi sv. II! — Napomena: katolik nema nikada razloga da dadne krstiti svoju djecu kod kršćanskih inovjeraca, jer krštenje može lijepo obaviti i svaki katolički laik.

Krizma je kod pravoslavaca valjana, mi je uvijek priznajemo, ali nama nije dozvoljeno primiti potvrdu u pravoslavnoj crkvi. Kod ostalih kršćana niti je valjana niti nama dozvoljena.

27. Diakonia, br. 2, g. 1970, str. 128.
28. Nedavno je protest. prof. dogmatike Gérard Siegwalt (s prot. teol. fakulteta u Strasbourgu) zamolio strasb. biskupa da mu dozvoli primati pričest u kat. crkvi, jer da on potpuno vjeruje u euh. prisutnost Isusovu. Biskup Elchinger mu je s poštovanjem odgovorio da to zasada nije moguće, te da o tome mora najprije pitati mišljenje pape i ostalih biskupa, kao i svoje vlastite crkve. (Informations Cath. Int. br. 350, g. 1969, str. 13).
29. Neki episkopati su priznali valjanost krsta svim kršćanskim crkvama svoje zemlje (tako u Austriji, Njemačkoj i Holandiji).

Euharistija je kod pravoslavnih valjana i pričest obostrano dozvoljena, ako za to postoji valjan razlog. Kod ostalih kršćana je nevaljana i katolicima zabranjena.[30]

Ispovijed je u pravosl. crkvi valjana i obostrano dozvoljena kod opravdana razloga. Kod ostalih nije valjana ni katolicima dopuštena.

Bolesničko pomazanje je kod pravoslavaca valjano i dozvoljeno u oba pravca. Kod ostalih kršćana nije valjano pa ga katoliku nije dozvoljeno u njih tražiti. Katolički svećenik može podijeliti sv. ulje (i s njim spojenu ispovijed i poputbinu) bolesnom nekatoliku koji to sam pita, koji vjeruje u te sakramente, koji je za njih disponiran, a nema svoga dušobrižnika.

Svećenički red je u prav. crkvi valjan, ali katoliku nije dozvoljeno da ga tamo traži. Kod starokatolika je sv. red također valjan, ali nama zabranjen. Anglikansko ređenje je problematično, a kod ostalih protestanata sigurno nevaljano.

Ženidba je kod pravoslavnih pravi sakramenat, ali katolicima zabranjena bez biskupove dispenze. Kod ostalih kršćana nije sakramenat i katolicima je nedozvoljena.[31]

Ako nesjedinjeni kršćani nemaju svoga groblja, mogu biti ukopani na katoličkom groblju. Kad nemaju svoga pastira, može ih sprovoditi i katolički svećenik(u sumnji pitati ordinarijat!).

Kumovanje pravoslavcima u katol. crkvi je dozvoljeno, ali uz još jednog katoličkog kuma. Ostali kršćani ne mogu fungirati u svojstvu kuma, ali mogu kao svjedoci sakramenta.

Sažeto rečeno, katolicima je dozvoljeno kod nekatolika primati samo tri sakramenta: euharistiju, ispovijed i boles. ulje. I to jedino uz ove uvjete:

— ako nema katoličkog svećenika,

— ako inovjerci imaju pravo svećeništvo (pravoslavni i starokatolici),

— ako im je stvarna potreba da pristupe sakramentima (necessitas salutis vel bonum spirituale).

— ako ne postoji pogibelj indiferentizma i zablude,

— sve u skladu s lokalnim propisima biskupa i bisk. sabora.

Svoju nedjeljnju i blagdansku dužnost katolik može obaviti i u pravoslavnoj crkvi kad mu to nije moguće u vlastitoj. Ostali vansakramentalni crkveni obredi dozvoljeni su svim katolicima: ako

30. Ipak je nizozemski episkopat, kod mješovitih vjenčanja, dozvolio protest. mladencima katoličku euharistiju ako: 1) su kršteni, 2) prihvaćaju katol. vjeru i euharistiju, 3) ako im je euharistija dozvoljena i u vlasitoj crkvi (Inf. cath. int. 1. i 15. IV 1968).

31. Motuproprio Pavla VI »Matrimonia mixta« (31. III 1970, objavljen u »Osservatore Romano« od 30. IV 1970) dopušta da biskup može dispenzirati od kanonske forme mješoviti brak sklopljen u protestantskoj crkvi ili ga kasnije sanirati (in radice).

ne škode pravom jedinstvu, ako nisu pristanak na herezu i raskol, ako nisu poticaj na vjersku ravnodušnost i ako nisu na sablazan pravovjernima.

Davanje sv. sakramenata nekatolicima u slučaju nužde i ako su za njih disponirani, uz već poznate uvjete, nije zabranjeno. One pak kršćane koji su kršteni kao katolici, pa su svojevoljno otpali od Kat. crkve i prešli drugim kršćanskim zajednicama, Crkva ne izjednačuje ostaloj »odvojenoj braći« koja su krštena kao nekatolici i ne snose krivnju za svoju odvojenost. Na otpale katolike se ne može primijeniti Ekumenski direktorij,oni su cenzurirani katolici.

Ako je Crkva Ecclesia peregrinans (a ne utvrda s ogradnim zidovima i stražarskim kulama), nije čudo da jedan dio putnika malo zaostaje na putu te da se opet neki dio nađe na rubovima karavane. Što je veće mnoštvo putnika, veća je i vjerojatnost razlikovanja. Ipak svi kršćani pripadaju istom narodu Božjem i putuju istome cilju.

Literatura

L. Jaeger, Einheit und Gemeinschaft. Möhler-Institut, Paderborn 1972.
Ch. Boyer, Le Mouvement oecuménique: les faits, le dialogue. Gregoriana, Roma 1976.
Th. Horgan (ed), Parish Ecumenism. Graymoor Ecum. Inst. Garrison 1977.
H. Fries, Oekumene statt Konfessionen? Knecht, Frankfurt 1977.
L. Hein (Hg), Die Einheit der Kirche. Steiner V., Wiesbaden 1977.
H. Fox, Oekumene — Hoffnung oder Illusion? II izd. Spee, Trier 1977.
P. Rodriguez, Iglesia y Ecumenismo. Rialp, Madrid 1979.
P. Lengsfeld (Hg), Oekumenische Theologie. Kohlhammer, Stuttgart 1980.
U. Duchrow, Konflikt um die Oekumene. II izd. Kaiser, München 1981.
M. Hardt, Papstum und Oekumene. Schöningh, Paderborn 1981.
G. Boss, Oekumene an der Basis. Don Bosco, München 1983.
R. Girault, L'oecuménisme. Où vont les Églises? Centurion, Paris 1983.
E. Schlink, Oekumenische Dogmatik. Vanderhoeck, Göttingen 1983.
H. Fries, K. Rahner, Einigung der Kirchen — reale Möglichkeit. II izd. Herder, Freiburg 1983.

Apostolat ateista[1]

Pored ekumenizma najvažniji i najsudbonosniji problem današnje Crkve predstavlja ateizam.[2] Ovaj se sve više širi, postaje masovnim fenomenom našega vremena. Doduše, uvijek je postojao,

1. Genitivus objectivus!
De Lubac H. — Le drame de l'humanisme athée. Spes, Paris 1944. (71. izd. 1965).
Riquet M. — Le chrétien face aux athéismes. Spes, Paris 1950.
Leppich J. — Atheisten Brevier, II izd. Butzon, Kevelaer 1965.

ali samo kao sjena vjere, kao stvar nekolicine, kao nevažna pojava. No danas je ateizam na putu da zauzme vodeće pozicije u društvu, osobito na kršćanskom Zapadu.[3] Broj ateista snažno raste. Na početku našeg stoljeća bilo ih je na svijetu samo 2%, danas 20%.

Ateizam se pojavljuje u raznim oblicima i stupnjevima. Ipak se dade kategorizirati u 3 glavne forme: 1) teoretski ateizam, koji polazi od filozofskih, znanstvenih ili ideoloških pozicija i koji pozitivno niječe opstanak Božji. 2) Praktični ateizam se ne poziva na teoretske argumente, nego praktično ne vodi računa o Bogu, obrazuje ljudski život bez vjere, kao da Boga nema. Među takvima se nalaze i mnogi kršteni ljudi. 3) Borbeni ateizam hoće da praktičnome dade teoretsko opravdanje, a ujedno se služi nasilnim sredstvima u borbi protiv svake religije. On je sebi stavio za cilj uništenje svakog religioznog uvjerenja. U nekim zemljama se ponaša kao »državna vjera«. U Rusiji postoji studij ateizma na 818 državnih fakulteta, na 23 katedre znanstvenih akademija, a u predmetu »marxisam« na svim sovjetskim školama.

U domeni teoretskog ateizma glavni bezvjerni pravci jesu:

1. Agnosticizam (Kant, Th. Huxley) koji uči da možemo spoznati samo iskustvenu stvarnost. Svaka metafizika, metempirija i transcendenca je nedohvatljiva i znanstveno neprihvatljiva. »Ignoramus et ignorabimus« (Du Bois-Reymond). Bog ne može biti objekt znanosti.

Girardi i dr. — L'ateismo contemporaneo. 4 sv. Ed. SEI, Torino 1967—1970.
Capizzi A. — Dall'ateismo all'umanesimo. Ed. Ateneo, Roma 1967.
Evdokimov P. — Gotteserleben und Atheismus. Herold, Wien 1967.
Lepp I. — Psychoanalyse des modernen Atheismus. Arena, Würzburg 1969.
Spiazzi R. — Ateismo e religione nel mondo contemporaneo. Desclée, Roma 1968.
Klein L. (Hrsg.) — Der moderne Atheismus. Pfeiffer, München 1969.
Gozzini M. i dr. — Dio è morto? Ateismo e religione. Ed. IV. Mondadori, Verona 1968.
Strunk O. Jr. — The choice called atheism. Abingdon Press. Nashville 1968.
Gibson A. — The faith of the atheist. Harper, New York 1968.
Bochmühl K. — Atheismus in der Christenheit. I. Aussaat V. Wuppertal 1969.
Liverziani F. — L'eclissi del Dio vivente. Ed. Pátron, Bologna 1969.
Autori vari — Ateismo sfida ai cristiani. Vita e Pensiero, Milano 1969.
Schilling S. P. — God in an age of atheism. Abingdon Press, Nashville 1969.

2. »Es gibt heute für die Kirche keine gewichtigere und aktuellere Frage als die geistige und pastorale Auseinandersetzung mit dem Atheismus« (K. Rahner, u Concilium, njem. izd. 3, g. 1967, str. 169).
3. Na međunarodnoj konferenciji u Veneciji jedan muslimanski delegat je izjavio: »There can be no atheism in Islam...That is a prerogative of the West« (Life, intern. ed. febr. 6, 1956. No 3, vol 20, p. 103).

2. Neopozitivizam (ili logički empirizam, analitička filozofija) razvio se u bečkom i engleskom krugu (Russel, Carnap, Wittgenstein, Austin i dr.). Po njemu spoznaja proizlazi jedino iz neposredne empirije prema logičkoj analizi jezika. Štogod nije u skladu s kriterijem verifikacije i logičke analize, besmisleno je (meaningless). Opstojnost Božju se ne može verificirati, stoga je besmislena. Metafizika se bavi samo prividnim problemima. Neopozitivizam nazivaju i »semantički ateizam«.

3. Existencijalizam, koji se grana u 2 struje, kršćansku (Pascal, Kirkegaard, Marcel, Berdjajev, Buber) i ateističku (Heidegger, Sartre, Camus). Ovaj zanemaruje esencijalnu dimenziju bitka i brine se samo za opstanak i bivstvovanje (existentia). Prije je existentia nego essentia. Nije važno So-sein, već Da-sein. Pošto je ljudska existencija »ugrožena« od Boga i društva, živimo u »tjeskobi« i »mučnini«. Jer je čovječji trud u traženju smisla života »Sizifov posao«, važno je naglasiti opstojanje, samoizgrađivanje i apsolutnu slobodu, koja može da prijeđe i u nihilizam. Kako existencija Božja ograničuje existenciju čovjeka, Bog ne smije postojati. Nema Stvoritelja, čovjek stvara sam sebe.

4. Humanizam također postoji u dvije varijante: kršćanskoj i ateističkoj (kojoj je dao pečat Nietzsche).[4] Bezvjerni humanizam je postao religija čovjeka. Čovjek je vrhovna vrednota u svemiru. On je mjerilo svega (anthropos metron panton), a vjera u Boga koči ga u njegovu stvaralaštvu. Da bi ostao suvereno slobodan i nesputan u svome čovještvu, mora ignorirati svaku nadnaravnu silu i osloboditi se religijskih okova (apsolutni humanizam, antropocentrizam).

5. Strukturalizam je suvremeni pravac, rodio se u lingvistici (Trubeckoj, de Saussure), prešao je u etnologiju (Lévi-Straus), probio se u filozofiju i psihologiju (Foucauld, Lacan) i uvukao se među marxističke mislioce (Althuser). Nije antireligiozan, ali je potpuno areligiozan. Ne mari za postanak ni svrhu ljudskog života, zanimaju ga samo strukture, tj. dijelovi cjelina u njihovim odnosima. Čovjek je produkt svojih struktura, determiniran društvom, bez ikakve potrebe svetoga i božanskoga. Kako je Bog Ens simplex, nema u sebi struktura i nije zanimljiv. Strukturalizam je u početku htio biti samo naučna metoda, a sada je postao princip, sistem, posebna filozofija.

6. Materijalizam raznih inspiracija, a osobito marxizam, koji se smatra filozofskim, historijskim i dijalektičkim materijalizmom (ovdje ne ulazimo u njegove političke i socijalne nazore). Po njemu je materija jedina i vječna stvarnost. Sve što postoji

---

4. U Holandiji se ateisti službeno nazivaju »humanisti«.

jest materija u raznim oblicima. Duh je samo »nadgradnja« materije, a Bog ne postoji. Vjera je iluzija pa i opijum za narod. Ona znači »otuđenje« čovjeka i mora nestati u besklasnom društvu.[5]

7. Psihoanaliza se po sebi ne bavi pitanjem vjere, ali je Bog zanima kao sadržaj ljudske svijesti i subjektivno iskustvo religioznosti. Freud joj je ipak dao ateističko usmjerenje proglasivši vjeru neurozom, koja pripada djetinjskom periodu čovječanstva (infatilna potreba oca), nastalom uslijed kompleksa krivnje nekog pradavnog zločina prema ocu. Neki psihoanalitičari priznaju pozitivnu ulogu religije, a za Junga, Carusa, Frankla, Ringela i mnoge druge ona je autentična potreba ljudske duše.

Ne smijemo previdjeti činjenicu da postoji ateizam koji graniči s vjerom (u stilu Sartre-a ateist je »manijak opsjednut Bogom, čiju otsutnost vidi posvuda«),[6] kao i religioznost koja kopni u nevjerju. Zvuči paradoksalno, ali bi se moglo reći da u posljednje vrijeme nastaje neki »kršćanski« ateizam, teoretskog i praktičnog smjera. Teoretski se ateizam uvlači u kršćanstvo propovijedanjem »areligioznog« kršćanstva (Bonhoeffer), »ateističkog« vjerovanja (Sölle) i »Bog-je-mrtav« teorije (God-is-dead-theology: Vahanian, van Buren, Hamilton, Altizer, Cox, Robinson).[7] Kritikom religije i kršćanstva želi se pročistiti naše krive pojmove o Bogu: »Mi smo ateisti takvih bogova« (Sv. Justin, Apologija,6). Uporedo s teoretskim bezboštvom među kršćanskim masama širi se i praktično, tj. krajni indiferentizam, vjerska nedosljednost,skepsa i životni materijalizam.

Koji su uzroci širenja ateizma? Ne može se reći, kao što se je to prije činilo, da su isključivo moralnog reda: pokvarenost, slobodarstvo, želja za ćudorednom autonomijom i sl. Nije održiva teza da čestit čovjek ne može biti ateistom i da je bezboštvo uvijek vezano uz moralnu krivnju. Koncil je drukčijeg mišljenja.[8] Mnogobrojni su uzroci ateizmu:

— najprije mnogi krivi pojmovi o Bogu, koji nekada graniče s karikaturom (mehanički uzrok svijeta, popunjavalac »znanstvenih rupa«, puka ideja, žandar i sl.);

5. U novije vrijeme se opaža među marxističkim misliocima pozitivniji stav prema vjeri. Vidi npr. čl. M. Kerševana »Teoretski model za proučavanje religije« (Naše teme 13, 1969).
6. Jean-Paul Sartre, »Les Mots«, Paris 1964, str. 79.
7. Potanje vidi u čl. Ž. Bezić »Nova strujanja u suvremenoj teologiji« (Crkva u svijetu, br. 3, g. 1968, str. 20—21).
8. Gaudium et spes, 19. Mnogi kršćani svojim životom više skrivaju nego otkrivaju lice Božje.

— nedosljednost vjernika svih religija, posebno nas kršćana: grijesi crkvenih ljudi, historijske greške Crkve, neostvareni kršćanski ideali, razočaranje nad Crkvom itd.[9]

— problem zla u svijetu i životu;

— scijentistički mentalitet naše generacije: sekularizacija, pozitivizanm, metodički ateizam, tehnička moć, progres itd.

— političko-socijalne prilike u svijetu: revolucije, borbeni ateizam, prisila, jaka propaganda;

— moralno-osobni razlozi: odgoj, autonomna etika, oholost, prevaga strasti i sl.;

— krivi mesijanizmi što se danas propovijedaju (spas čovječanstvu će donijeti: revolucija, ekonomski ili socijalni sistem, viša rasa, određena politika, ideologija općenito).

Ateizam je nijekanje Božje opstojnosti, dokazivanje njegove otsutnosti. Kako se može dokazati nečije nepostojanje? Već samo nijekanje Boga jest pretpostavljanje njegova postojanja. Ne-vjera ne može biti ništa pozitivno. Ona je uvijek negacija. Stoga je neka praznina, manjak, nedostatak (v. Škvorc, Vjera i nevjera, 347).

Sekretarijat za bezvjerce je svojedobno donio (1. X 1968) posebne upute za **»dijalog s bezvjercima«** i o proučavanju ateizma (Os. Rom. 25. XI 1970). Taj razgovor neće biti lagan doklegod oni radikalno negiraju vjeru. Ipak je moguć, i to na području ljudskih odnosa, zajedničkog traženja istine i u skupnoj akciji za dobro čovječanstva. Među nama se mogu naći neka zajednička stanovišta. Npr:

— svima nam zajednički humanizam,

— skupni rad za dobro vlastitog naroda i čitavog čovječanstva,

— suvremeni filozofski i znanstveni stavovi,

— u dijalogu s ateistima ćemo posebno pozvati agnostike i pozitiviste: proširimo horizonte (metafizika!), existencijaliste: pročistimo horizonte (stvaralačka i odgovorna sloboda!); humaniste: povisimo horizonte (inkarnacija, milost, anthropos = onaj koji gleda gore!); strukturaliste: produbimo horizonte (čovjek je subjekt struktura!); materijaliste: produhovnimo horizonte (čovjek ne živi samo od kruha!), a psihoanalitičare: objektivirajmo horizonte (Bog nije zamišljaj, nego stvarnost!).

K tome još:

— uvijek uvažimo objektivnu i dobronamjernu kritiku ateista.

9. »Niso proti vrednotam, o katerih so im v verouku govorili duhovniki, ampak le zoper pomanjkanje teh vrednot, ki jih nikjer niso našli uresničenih. Ne boli jih vera in njen svet, ampak le razočaranje, da tega sveta naravnih in nadnaravnih vrednot niso našli nikjer prav uresničenega« (A. Trstenjak — Pastoralna psihologija. Ljubljana 1946, str. 122).

Ispravimo što se dade ispraviti.

— točno iznosimo katoličku nauku, u suvremenim pojmovima,

— budimo tolerantni prema tuđem mišljenju,

— polazimo s pozicija koje protivnik prihvaća (argumentum ad hominem),

— budimo solidarni u njihovim problemima i patnjama,

— potičimo pitanja smisla života i smrti,

— probudimo u njima osjećaj za misterij,

— ne služimo se naivnim dokazima za opstojanost Božju (novi teološki jezik, više existencijalan),

— pokažimo im da su dosljedni agnosticizam, skepticizam i materijalizam u sebi kontradiktorni,

— proniknimo u psihološke potrebe i socijalne pobude ateista,

— ne vezujmo Crkvu uz bilo koju ideologiju ili politiku,

— rado priznajmo pogreške vjernika, klera i Crkve,

— inzistirajmo na moralnim problemima ljudske savjesti i ljudskih odnosa (tu je ateizam najslabiji),

— više nego propovijedati, kršćansku nauku treba prakticirati, po njoj živjeti: »testimonium fidei vivae et maturae«, kako to traži Koncil,[10]

— nadasve je važna kršćanska ljubav: među vjernicima a i prema nevjernicima, u čemu mora prednjačiti najviše svećenik.

Literatura

J. Lacroix, Le sens de l'athéisme moderne. VI izd. Casterman, Paris 1970.
G. Schivy, Strutturalismo e cristianesimo. Herder, Roma 1970.
C. Nigro, Ateismo, teologia e dialogo. Città Nuova, Roma 1971.
R. Schütz, Psychoanalyse und christlicher Glaube. II izd. Calver, Stuttgart 1971.
Cl. Tresmontant, Les problèmes de l'athéisme. Seuil, Paris 1972.
J. Blank (Hg), Gottfrage und moderner Atheismus. Pustet, Regensburg 1972.
E. Biser, Theologie und Atheismus. Kösel, München 1972.
S. Palumbieri, L'ateismo sfida alla fede. Ed. Dehoniane, Napoli 1974.
P. Pavan, Il fattore sociologico nell'ateismo di massa. Città Nuova, Roma 1974.
Y. Labbe, Humanisme et théologie. Cerf, Paris 1975.
D. Antiseri, Filosofia analitica. Città Nuova, Roma 1975.
G. Siegmund, Der Kampf um Gott. III izd. Berger, Buxheim 1976.
J. Figl, Atheismus als theologisches Problem. Grünewald, Mainz 1977.

10. Gaudium et spes, 21. — Guy de Bretagne dobro zapaža: »Gli atei moderni sono insensibili agli argomenti della ragione: si piegano solo davanti alla testimonianza« (Corso di teologia pastorale, I, str. 240).
U studenom 1983. austrijski su biskupi javno zamolili za oproštenje sve one koji su istupili iz Crkve sablažnjeni vladanjem vjernika ili svećenika (Herder Korrespondenz, br. 1, g. 1984, str. 6).

D. Ehrenfeld, The arrogance of humanism. Oxford Univ. Press, N. York 1978.
G. F. Borné, Christlicher Atheismus u. radikales Christentum. Kaiser, München 1979.
B. M. Bonansea, God and atheism. America Press, Washington 1979.
A. K. Wucherer (Hg), Weltphänomen Atheismus. Herder, Wien 1980.
B. Mondin, Umanesimo cristiano. Paideia, Brescia 1980.
P. dalle Nogara, Umanesimi e antiumanesimi. Castello d'Agogna 1980.
AA. VV., Ragione, ateismo e filosofia. LAS, Roma 1980.
Th. S. Molnar, Theists and atheists. Mouton Publ., The Hague 1980.
G. Stein (ed), An anthology of atheism and rationalism. Prometheus, Buffalo 1980.
AA. VV., Ateismo: natura e cause. Ed. Massimo, Milano 1981.
K. Delikostantis, Der moderne Humanitarismus. Grünewald, Mainz 1982.
M. Neusch, The sources of modern atheism. Paulist Press, N. York 1982.
H. Smith, Beyond the post-modern mind. Crossroad, N. York 1982.
M. Škvorc, Vjera i nevjera. Zagreb 1982.
F. Ferrarotti, Una teologia per atei. Laterza, Roma 1983.
A. Senge, Marxismus als atheistische Weltanschauung. Schöning, Paderborn 1983.

SPECIJALIZIRANI APOSTOLAT

Ako pojedini vjernici ili skupina vjernika posvete svoje sile samo jednom određenom području apostolskog rada, imamo specijalizirani apostolat. U danim prilikama on je i veoma potreban, a opravdavaju ga subjektivni i objektivni razlozi.

Potreba

Subjektivni razlozi za vršenje specijaliziranog apostolata nalaze se na strani samih apostola: nije svaki kršćanin sposoban za svaki apostolski rad, pogotovo ne za općeniti apostolat. Svatko naime ima svoje posebne sposobnosti, talente i karizme. Postoje posebni Božji pozivi i raznovrsne sklonosti. Vjerska i opća naobrazba nije kod svakoga jednaka. Svaki se apostol nalazi na drugačijem radnom ili društvenom položaju, svjedoči u različitim životnim situacijama i djeluje u posebnim apostolskim uvjetima.

Objektivni razlozi specijaliziranog apostolata nalaze se na strani apostoliziranih. Svi ljudi ne nalaze pristup vjeri na jednaki način. Među njima postoje goleme tipološke, karakterne, socijalne, političke, intelektualne, profesionalne i vjerske razlike. Duhovne potrebe su im raznolike, a zahtjevi često puta sasvim oprečni. Različiti operacioni tereni stavljaju na apostole i različite zadatke.

Životne situacije apostoliziranih mogu biti:

1. opće, svima zajedničke, konstantne, kao što su: čovječja narav, razumnost, biti-u-svijetu, religioznost,

2. tipične, manje opće, kao što su domovina, rod, obitelj, vjera, tradicije, zavičaj, milieu, stalež i sl.

3. specifične, kao npr. tjelesna konstitucija, temperamenat, psihološke strukture, odgoj, školovanje i sl.

4. individualne: nutarnji život, zdravlje, osobni doživljaji, talenti, tragedije, uspjesi i neuspjesi.

Takvim situacijama treba da pariraju i posebne apostolske forme:

1. Općim situacijama treba da se suprotstavi općeniti apostolat (razlikuj od »općega«, tj. apostolata koji je dužnost svih kršćana). Takav je npr. apostolat župnika, koji mora biti u neku ruku apostol »opće praxe«.

2. Manje općim situacijama odgovara tipizirani apostolat, kao npr. onaj kapelana, đakona, župskih pomoćnica i sl.

3. Specifične situacije traže specijalizirani apostolat, kao što je posao kateheta, socijalnih radnika, studentskih duhovnika, kategorijalnih dušobrižnika i ostalih specijaliziranih službi.

4. Za individualne slučajeve treba provoditi individualni apostolat. To je zadaća duhovnika (duhovno vodstvo), ispovjednika, duh. counselera, psihoterapeuta, karitativca i svih onih koji se bave apostolatom pojedinaca.

Naravno, ne smijemo zaboraviti da u životu postoje i mnoge komplicirane situacije. U raznim prilikama i u posebnim uvjetima moguće su brojne interferencije, koje otežavaju jasno razgraničenje među apostolskim oblicima. Svećenik, kao i apostol općenito, mora znati da ne može biti specijalista u svemu. Potrebno mu je da često pita savjet i pomoć drugoga. U nekim vrstama apostolata nužna je i suradnja više stručnjaka različitih specijalnosti (ekipni apostolat).

Novi oblici apostolata

Kako u modernom svijetu nastaju uvijek nove situacije i stalno niču nove duhovne potrebe, Crkva se pomaže uvijek novim pojedinačnim i skupnim oblicima apostolata. Neki su od njih već doživjeli svoje vatreno krštenje i pokazali se uspješnima, a neki su još uvijek u fazi experimentiranja. Mnogi od njih već imaju službeno odobrenje sa strane Crkve i rade u njezino ime. Ovdje ćemo spomenuti samo neke poznatije suvremene oblike apostolata:

— Redovničke forme apostolata, u kojima se vjernici organiziraju prvotno u apostolske svrhe. U tom tipu apostolata su poznata »Mala braća i sestre« apostola Sahare Ch. de Foucauld-a. Oni žive u malim grupama, u siromašnim nastambama, u priprostom odijelu, među najsiromašnijim svijetom i apostoliziraju svojim primjerom, siromaštvom i kršćanskom ljubavlju.

— Svjetovni instituti raznih denominacija i smjerova. Svrha im je posvećenje članova kroz apostolat u svijetu. Nisu redovnici, rade u svijetu, imaju građanska zanimanja. Odobreni od Pia XII. Ima ih preko 300, a najpoznatiji među njima je »Opus Dei«, koji je odlično organiziran te ima oko 70.000 pripadnika.

— Razni socijalni instituti, s raznovrsnim strukturama, a svi posvećeni socijalnom i karitativnom radu. Među njima su poznati npr. »Učenici iz Emausa«, osnovani od abbé Pierra u Parizu. Njima slična udruženja su »Nazarećanke«, »Betanijke« i druge.

— Legio Mariae, laički pokret osnovan od Franka Duff (Dublin 1921). Zadojen marijanskom pobožnošću, posjeduje solidnu organizaciju apostolata i djeluje preko dobro izgrađenih članova. Raširen po čitavom svijetu.

— JOC (Jeunesse Ouvrière Chretiénne), pokret mladih kršćanskih radnika, osnovan g. 1912 u Belgiji od svećenika, kasnije kardinala, Cardijna. Svrha mu je apostolat među radnicima. Uhvatio je korijen u svim katoličkim zemljama. Po njegovu uzoru osnovana su vjerska udruženja i za ostale staleže i pod raznim imenima.

— Prêtres au travail (svećenici na radu), prije nazivani »prêtres ouvrièrs« (svećenici-radnici). Započeli rad za vrijeme prošloga rata među francuskim radnicima u Njemačkoj, a poslije nastavili u Francuskoj. Svećenici-radnici nastoje fizičkim radom i svjedočanstvom života djelovati među radničkom klasom. U posljednje vrijeme ih oponašaju anglikanci u Engleskoj, stavljajući naglasak više na radnike-laike, po formuli »travailleurs-prêtres.«[11]

— La Mission de France je superdiecezanska organizacija svećenika za misioniziranje Francuske. Utemeljena je 1942, kanonski odobrena 1954, okuplja 400 svećenika koji rade u 82 ekipe. Kao osobna praelatura ima posebnog ordinarija i svoje vlastito sjemenište. Zadnje vrijeme proživljava izvjesnu krizu.

— Movimento per un mondo migliore (pokret za jedan bolji svijet), pokrenut je od o. Riccarda Lombardi, a preporučen od Pia XII g. 1952. Djeluje odgojem članstva kroz duhovne vježbe, tečajeve i kružoke. Način života i rada je zajedničarski (načelo: communità cristiana). Pokret se kratko zove Il Cenacolo.

— Cursillos (mali tečaj), pokret laika i svećenika, nastao u Mallorci 1949. (Španjolska), a raširen najviše u Juž. Americi. To su duhovni kružoci za duhovne vježbe, osobnu izgradnju i skupnu akciju, osobito apostolskog značaja. Pripadnici se često sastaju, dosta debatiraju, ali plod debata mora biti akcija. Sve više postaju elitnim i organiziranim pokretom. Kursiljo nije nova duhovnost, već nova metoda duhovnosti koja ističe bitno u kršćanstvu i odlikuje se crkvenošću.

11. Inform. cath. int. br. 309, g. 1968, str. 29.

— Focolarini (ognjištari), pokret laika zadojenih mišlju zajedničarstva i kršćanske ljubavi. Okupljeni za vrijeme rata (1943) u Trentu (Italija) od učiteljice Klare Lubich. Ideje vodilje: Bog je ljubav, Krist je u bližnjemu, apostolat ljubavi, duhovno zajedništvo. Posebna pobožnost Gospi (mariapoli). Sličan pokret »Oaza«.[12]

— Strassenmission, (ulične misije), propovjedničko-dobrotvorna akcija o. J. Leppich. Službeno nosi ime »Aktion 365« (toliko je dana u godini, dakle trajni apostolat). Glavni rad se odvija preko javnih nastupa i propovijedi i u manjim skupinama, a obuhvaća misijsku, socijalnu i apostolsku akciju. Pokret se ustalio u svim većim gradovima njemačkog jezičnog područja.[13]

— La révision de vie (obnova života), duhovno gibanje nastalo u Francuskoj odmah po oslobođenju (1944). Svrha mu je apostolat preko duhovne obnove vjernika. Od njih se traži duhovna, vjerska i čudoredna zrelost. Asketski i apostolski rad se vrši u malim skupinama, kroz skupne razgovore, zajedničko planiranje, i to prvenstveno u vlastitom ambijentu.[14]

— Kloster auf Zeit (povremeno monaštvo) je oblik duhovne izgradnje kroz povremeni boravak u nekom samostanu. Laici dobrovoljci proborave petnaestak dana — npr. svoj godišnji odmor — u jednom samostanu sudjelujući potpuno u redovničkom životu. Duhovno osvježeni vraćaju se u svoj životni milieu. Ovim apostolatom su započeli benediktinci u Njemačkoj.[15]

— Dječji gradovi za odgoj ili preodgoj mladeži. Njima započeo američki svećenik Flanagan, a sada uobičajeni u mnogim zemljama. Ugrožena djeca se okupljaju u posebnim naseljima, gdje oni samoupravno djeluju, odgajaju se i uče.

— Bauorden (red graditelja) je dobrovoljno udruženje vjernika za stambenu i crkvenu izgradnju. Nastalo u poratnim godinama u Austriji sa svrhom da se doskoči ratnim razaranjima. Kroz materijalnu izgradnju sudionici izgrađuju i svoju nutrinu. U takvim radnim akcijama do sada učestvovalo preko 70.000 graditelja.[16]

— Epistola (pismo) je apostolska akcija za pomoć osamljenima. Osnovana od Belgijanca J. V. Elst-a u Bruxellesu 1964. Glavni cilj: pronalaziti osamljenike i napuštene te uspostaviti s njima bratske veze. Sredstva: pisma, telefon, posjeti, sastanci, materijalna i duhovna pomoć.

— Početkom našeg stoljeća u SAD su nastali pentekostalisti (duhovnjaci), koji se često nazivaju i pretencioznim imenom »karizmatičari«. Obnova u Duhu je mnogo prikladnije ime. Pojavili su se najprije u protestanata a zatim i među katolicima. Sastaju se na molitvenim skupovima, naglasuju spontanu molitvu, duhovno krštenje, glosolaliju (govorenje u jezicima) i nutarnje vjersko iskustvo. Donekle zanemaruju vanjsku akciju.

— Upoznavši jadno vjersko znanje prosječnih vjernika, obraćenik Kiko (Madrid 1963) započeo je katehizaciju odraslih svojom gitarom, molitvom i biblijom. Djetinjsko krštenje i zakržljala vjera produbljuju se u neokatekumenatima sustavnim proučavanjem Pisma. Neokatekumeni traže uporište u župskoj zajednici, a okupljaju se dva puta tjedno u manjim skupinama.

— Bračni vikendi (marriage encounters) su nastali u Španjolskoj a vrlo rašireni u Sj. Americi. Skupine supruga se sastaju koncem sedmice na zajedničkom mjestu. Bračni drugovi iznose probleme i teškoće obiteljskog života, zatim u svojim sobama parovi o svemu iskreno razgovaraju. Nadahnjuju se na molitvi, bibliji i kršć. bračnom iskustvu.

— Još je vrijedno spomena i okupljanje oko ekumenskog samostana Taizé. Tamo se posvećuje u ekumenskom duhu posebna pažnja mladima, a prior Schutz ujedno obilazi svijetom. Okupljanje u radosti, molitvi, razmatranju i moralnim poticajima karakterizira ovaj pokret. Taizé je na neki način postao trajni »koncil mladih«.

12. Rivista di ascetica e mistica. Febr. 1969, str. 51.
13. O. Leppich je poslije osnovao novo udruženje.
14. Bonduelle J. — La Révision de vie. Paris 1964.
15. Christ in der Gegenwart, br. 51, g. 1969, str. 402.
16. Wiener Kirchenzeitung, br. 23/1968.

Literatura

R. Coste, Chiesa e vita economica. Ed. Cittadella, Assisi 1972.
A. Vrane, Kursiljo. Izd. K. S., Zagreb 1974.
L. J. Suenens, Hoffen im Geist. Salzburg 1974.
AA. VV., Il cristiano per il mondo. Teresianum, Roma 1975.
A. Diana (Hg), Die Bewegung der Focolare. München 1975.
AA. VV., Novimenti ecclesiali contemporanei. LAS, Roma 1980.
A. Fallico, Gruppi e parrocchia: quale rapporto? AVE, Roma 1981.
J. Potel, Religion et publicité. Cerf, Paris 1981.
J. L. G. Balgado, The story of Taizé. Seabury Press. N. York 1981.
F. Valentin (Hg), Neue Wege der Nachfolge. Salzburg 1981.
M. Mareoux, Cursillo, anatomy of a movement. Lambeth, N. York 1982.
M. B. McGuire, Pentecostal catholics. Temple Univ. Press, Philadelphia 1982.
F. A. Sullivan, Karizme i karizmatska obnova. Jelsa 1984.
— Les mouvements dans l'Eglise. Lethielleux, Paris 1984.

3. ADMINISTRACIJA ŽUPE

Crkva nije samo mistično tijelo Kristovo, već i jedno društveno-pravno tijelo, vidljiva organizacija. Taj institucionalni značaj Crkve postavlja na župnika posebne zahtjeve i dužnosti, koje stavljamo pod naslov: administracija, tj. uprava župe.

Župska administracija se uglavnome proteže na tri područja: 1) na kancelarijsko župsko uredovanje, 2) na upravu crkvenih materijalnih dobara i 3) na brigu za crkvene zgrade.

a) ŽUPSKI URED[1]

Termin »župski ured« ima dvostruko značenje: 1) odnosi se na službeno crkveno bilježništvo katoličke župe, tj. na župnu uredovnu službu, uredovanje (officium paroeciale) i 2) na prostoriju u kojoj se obavljaju gornji uredovni poslovi, tj. župsku pisarnu (cancellaria paroecialis). Rad u njoj zove se župsko uredovanje.[2]

Župska pisarna

Župska pisarna ili kancelarija je posebna prostorija u župskom stanu — a može biti i u župskom domu, pastoralnom centru, u crkvi ili nekoj drugoj crkvenoj zgradi — u kojoj se vrši službeno crkveno uredovanje. U njoj se primaju stranke, izdaju dokumenti, obavljaju crkveni upisi, vode i čuvaju matične knjige. Ukratko, to je službena prostorija za crkveni uredovni rad.

Župski ured bi trebao biti najljepša prostorija u župskom stanu. U njoj župnik provodi veći dio dana, a u njoj prima također i vjernike. Ugodan ili neprijatan dojam, što ga pisarna ostavlja na posjetioce, utječe i na njihovo vjersko raspoloženje. Neuredna, prljava, vlažna i mračna kancelarija ostavlja na stranku mučan utisak, pa se u nju neće rado navraćati. Neugodne asocijacije se prenose i na samu vjeru i njezine službenike. Odatle pastoralno pravilo: župski ured mora biti prostrana, svjetla, zračna i prijatna soba. I mora bti »ured«, a ne nered!

Župska pisarna valja da je ukusno uređena. Otmjeno, ali jednostavno i bez raskoši. U nužni namještaj spadaju: pisaći stol, stolić za pisaći stroj, stolice, ormar za spise (arhiv), police za knjige i, možda, crkvena blagajna. Dobro će doći i koja umjetnička slika — pored papine i biskupove — na zidu. I križ, dakako.

1. Noll J. — Das katholische Pfarramt. II izd. Wiesbaden 1927.
   Wimmer O. — Handbuch der Pfarrseelsorge und Pfarrverwaltung. Tyrolia, Innsbruck 1959.
   Škreblin I. — Župničke uredske dužnosti (skripta). II izd. Zagreb 1960.
   Šetka M. — Vođenje župskog ureda. Makarska 1963.
2. U južnoj Hrvatskoj pridjev od imenice župa glasi »župski«, a u sjev. Hrvatskoj isti pridjev glasi »župni«. Po mišljenju jezikoslovaca oba su načina ispravna.

Svaki župski ured mora imati vlastiti pečat.[3] Taj neka ne bude prestar i deformiran (pripazimo na njegov otisak!) U velikim gradskim župama dobro je imati potanko razrađeni plan župe. Na uredskim vratima točno označimo satove uredovanja.

Za pravilno vršenje uredovanja potrebno je poznavati propise novoga Kodexa i obrednika. Za naše područje posebno »Pravilnik o vođenju crkvenih matica« (Đakovo 1951), što ga je izdala Biskup. konferencija Jugoslavije. Da ne bismo došli u sukob sa civilnim zakonima, dobro je proučiti: Zakon o državnim matičnim knjigama (4. IV 1946), zakon o izmjenama i dopunama gornjeg zakona (5. I 1949),[4] Krivični zakonik (osobito čl. 119, 311, 313), Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica u Hrvatskoj (1978) i Ustav Jugoslavije (1973).

Crkveno uredovanje nije birokratski posao. U zadnjoj liniji ono uvijek ima pastoralnu svrhu: da ljude više veže uz Boga i vjeru. Posjetioci se ne smiju osjećati ni tretirati kao »stranke«, već kao osobe vrijedne naše pažnje, kao ljudi sa svojim čovječjim brigama i vjerskim potrebama. Stoga će nam uredovanje poslužiti za upoznavanje vjernika, održavanje kontakta, pružanje savjeta, otkrivanje i liječenje njihovih duševnih poteškoća, vjerski razgovor i pobudu. Svakoga ljubezno dočekajmo, humano poslužimo, a posjet pretvorimo u pastoralni razgovor. U velikim župskim uredima, gdje rade pomoćni pisari i činovnici, potrebna je posebna soba za razgovor sa župnikom.

Ad-ministracija je također jedan oblik služenja bližnjemu i ne smije nikako postati biro-kracijom, naročito u Crkvi.

Matice

Župske knjige se dijele na matice i ostale crkvene knjige župe.

Matice su one župske knjige u kojima se bilježe temeljni osobni podaci vjernika: o krštenju, krizmi, vjenčanju i smrti. Propisane su od CIC-a (c. 535), a do 9. V 1946. g. u našoj državi imale su službenu vrijednost i na civilno-pravnom području, jer je župnik bio i službeni državni matičar. Od toga datuma crkvene matice u Jugoslaviji imaju samo interni crkveni značaj, ali zadržavaju vrijednost javnih isprava.[5]

3. Od g. 1970. sve crkvene ustanove zagrebačke nadbiskupije moraju nabaviti nove pečatnike (Sl. vjesnik nadb. zagreb. 1, g. 1970, str. 4), a u splitskoj nadbiskupiji dva: uglati (za glavu spisa) i okrugli (za kraj spisa).
4. Službeni list, br. 1, g. 1949.
5. Crkva je počela matičarstvo daleko prije države. Ono se u Crkvi prakticiralo od ranog srednjeg vijeka. Kao opći crkveni propis proglašeno je na Tridentinskom saboru. Od XVIII st. se uvela praksa da crkvene matice služe kao službene državne isprave. Slično se postupa još uvijek u onim zemljama gdje ne postoji rastava Crkve od države.

Postoje dva sistema vođenja matica: 1. narativni, stariji način, po kojemu se podaci upisuju u knjigu slobodnim opisnim stilom, pripovijedajući kako je tekao obred, bez posebnih rubrika. 2) Tabelarni sistem je novijeg datuma i njime se danas općenito služimo. Po njemu se u već zacrtane rubrike, tabele, kratko upisuju traženi podaci. Stoga su suvremene matice proviđene unaprijed tiskanim obrascima.

Matične knjige su, kao historijska vrela, predviđene za dugotrajnost i buduće naraštaje. Zbog toga moraju biti tvrdo uvezane, od solidna materijala i propisane veličine. Broj stranica može varirati prema veličini župe, no listovi moraju biti dovoljno debeli, numerirani, povezani kontrolnom vrpcom, koja je na kraju pečatana voskom. Na koricama se jasno napiše naziv i svezak matice te ime župe.

Upisivanje se obavlja na narodnom ili latinskom jeziku. Svaki matični čin mora se ubilježiti u određenu maticu pod brojem. Prvi upis nosi broj 1, a svi ostali se bilježe pod slijedećim brojem, po redu. Svake godine se upis počinje na novoj stranici i s brojem 1. Koncem građanske godine zaključi se upis za tu godinu i slovima se konstatira koliko je upisa uvršteno.[6] Kod bilježenja podataka valja biti pažljiv, jer se u maticama ne smiju vršiti ispravci ni naknadni upisi bez pismenog odobrenja ordinarijata. U maticama se ne smije ništa mijenjati, dodavati, brisati ili križati, jer bi inače izgubile svoju vjerodostojnost. Ako smo počinili koju težu pogrešku ili propust, moramo se obratiti pismeno biskupskom ordinarijatu i obrazložiti potrebu ispravka ili dodatka. Istom nakon odobrenja može se ubilježiti ispravak, odnosno dopuna, naznačivši u matici broj akta odobrenja. Radi li se o nebitnim, sitnim (npr. pravopisnim ili jezičnim) greškama, možemo ih i sami popraviti.[7]

Dogodi li se da nečijih matičnih podataka (krsta, vjenčanja, smrti) nema u župskim knjigama, bez obzira na razlog zbog čega se to dogodilo, treba izvršiti naknadni upis. U tu svrhu potrebno je pogledati najprije u matične duplikate što se čuvaju na ordinarijatu. Ako ih tamo nema, valja se pomoći civilnim dokumentima ili izjavama svjedoka. Izjave svjedoka se uzimaju zapisnički, napiše se molba na biskupski ured, prilože svjedočanstva i

6. To se čini ispod posljednjeg upisa toga godišta, a zaključak potpiše župnik i potvrđuje ga pečatom.
7. Pogreška se ne smije nikada brisati, ni tintom ni sredstvima za brisanje. Ona treba da ostane vidljiva, da se može uočiti u čemu se sastoji. Stoga se ona lagano prekriži tintom (dovoljno je s jednom crtom), a povrh nje se ubilježi ispravni podatak. U istoj rubrici ili, ako u njoj nema mjesta, u bilješkama se stavi »cor (rexit) ...« s potpisom matičara i pozivom na odobrenje ordinarijata, ako je trebalo.

zatraži dozvola da se izostavljeno naknadno uvrsti u matice. Tek poslije dobivene dozvole unosi se naknadni upis s pozivom na dano odobrenje kurije.

Za uredno vođenje matica odgovoran je osobno mjesni župnik. U velikim uredima, gdje mu kod pisanja matica pomažu drugi, mora stalno nadzirati njihov rad, jer on snosi krivičnu odgovornost za matice. Upisi se vrše tintom ili tušem (ne olovkom ni kemijskim perima), točno, čisto i čitko. Bilježe se one obredne činjenice koje su se zbile na teritoriju župe, i to pod brojem.[8] Matična fakta koja su izvršili naši župljani u tuđoj župi, pišu se pod brojem tamo, a u našim maticama se upisuju bez broja. Takav upis smijemo izvršiti istom nakon pismenog izvještaja župnika koji je obavio obred, a ne na samo usmeno saopćenje zainteresiranoga. Isto tako, ako smo mi krstili, vjenčali ili sprovodili stranog župljanina te ga, dosljedno, ubilježili pod brojem u naše matice, dužni smo obavijestiti njegova župnika o izvršenoj činjenici. On će ga onda zapisati u svoje knjige, ali bez broja.

Matične upise valja obavljati odmah nakon svakog liturgijskog čina. No veoma mudro postupaju oni župnici koji imaju posebne bilježnice[9] u koje bilježe potrebite matične podatke odmah čim se obred najavi, dakle prije krštenja, krizme, vjenčanja i sprovoda. Poslije obreda se podaci upisuju u čisto, tj. u same matice. Na taj način se izbjegnu mnogi krivi upisi, nema pogibelji da će upis zaboraviti i otkriju se eventualne zapreke koje se protive svetom činu.

Početkom svake godine župnik mora sačiniti vjeran prijepis matica krštenih, vjenčanih i umrlih prošloga godišta — to se zovu »parice« ili duplikati — te ih dostaviti svom ordinarijatu, gdje se onda trajno čuvaju. Isto tako se upućuju kuriji i sve kopije ispravaka ili naknadnih upisa.

Dobro je na kraju ili na početku svake matične knjige postaviti abecedni index (kazalo) svih ubilježenih osoba, tako da se mogne lakše pronaći potrebite podatke. Kazala su neophodna za sve gradske župe.

Svjedoci na vjenčanju treba da se vlastoručno potpišu u matici vjenčanih i na zapisnik vjenčanja. Ako žele, moglo bi se dozvoliti i kumovima na krstu da se upišu u knjigu krštenih. Inače nitko drugi ne smije ništa bilježiti u matice, osim biskupa i dekana, koji unose svojeručne klauzule o pregledu matica. Uvid u matične knjige se može dozvoliti onome koji ima opravdana razloga da to traži, ali uvijek u prisutnosti i pod nadzorom župnika.

8. Iznimka su liturg. čini nad pripadnicima drugih crkvenih obreda, npr. grkokatolicima. Mi ih pišemo bez broja, a u župi pripadnosti pod brojem.
9. Notice-book, notes-block, Sudelbuch, strazza.

Glavno pravilo matičarenja je potpuna t o č n o s t. Crkveni zakonik predviđa kazne za nemarne i nesavjesne matičare osobito one koji sastavljaju krive dokumente, koji ispravne dokumente sakrivaju, mijenjaju ili uništavaju, u službenim spisima daju krive podatke, kao i sve one koji se služe krivim dokumentima u bilo koje svrhe (c. 1391). Pravo nadzora nad maticama pripada biskupu, njegovu delegatu i dekanu. Ovaj pregledava župske matice svake godine.

Matica krštenih

Temeljnom crkvenom maticom smatra se knjiga krštenih. Unutra moraju biti unešeni oni podaci koje propisuje obrednik i biskupske konferencije. Datumi se pišu arapskim brojkama, a mjesec i dan još i slovima. Kršteni blizanci se bilježe svaki posebno.

I m e i prezime djeteta se piše čitko i točno. Ime može biti kršćansko ili narodno. Protukršćanska imena se ne mogu ni davati na krstu ni pisati u matice. Ako dijete ima više imena, glavno staviti na prvo mjesto. Nastojati da civilno i krsno ime djeteta bude jednako. — Kod imena roditelja, osim imena i prezimena krštenikova oca ,dobro je upisati i ime očeva oca, tj. djetetova djeda. Ako je više istih prezimena u župi, pametno je dodati, barem olovkom, nadimak krštenikove obitelji. Piše se majčino rodno prezime. Premda nije predviđeno u rubrikama, korisno je uz imena roditelja navesti i datum njihova vjenčanja.

Kao »z a k o n i t o« bilježi se dijete zakonitih katoličkih roditelja. Za djecu samo civilno vjenčanih piše se »civilno zakonit« (lgitimus pro foro civili), a za djecu nevjenčanih »nezakonit«. Ako se dijete rodi prije 6 mjeseci nakon vjenčanja, a muž nema prigovora, porod se smatra zakonitim. Ako muž stavi prigovor na zakonitost, dijete se ne upisuje kao zakonito dok se to ne dokaže. Muž je dužan pružiti dokaze. Porod udovica i rastavljenih žena smatra se zakonitim ako je dijete rođeno unutar 300 dana poslije smrti muža, rastave ili prestanka bračnog života. Načelo je: nuptiae patrem demonstrant. Kod krštenja nezakonite djece se upisuje samo majčino ime, a ne očevo, osim ako to on sam želi ili dozvoljava.[10] Ako postoji sudska presuda o očinstvu djeteta može se upisati i ime nezakonitog oca.[11] Nezakonito dijete nosi majčino prezime sve dok se, eventualno, ne pozakoni ili posvoji, što se upiše u rubriku opaske. Dijete nepoznatih roditelja se označuje kao »nahoče«, a upišu se i okolnosti nalaza djeteta (mjesto ,dan, oznake i osobu koja je dijete našla).

10. Izjava se uzme zapisnički uz potpis oca i svjedoka.
11. U slučaju da je neko dijete rođeno iz preljuba, incesta ili svetogrđa, kod upisa valja biti jako oprezan. Pitati savjet kurije!

Kod upisa posvojene djece valja, osim posvojitelja, upisati i imena pravih roditelja.

K u m o v i katoličke i pravoslavne vjere se pišu kao kumovi, a ostali inovjerci kao »svjedoci«, jer kumovima ne mogu biti.

U stupcu »o p a s k e« dolaze pribilješke o krizmi, ređenju, zavjetima, vjenčanju, smrti, pozakonjenju, posvajanju, promjeni prezimena ili vjere i sl. Tu se navodi i krštenje u nuždi (baptismum privatum) ako je uslijedilo svečano krštenje. Umre li dijete bez svečanog krsta, privatno krštenje se upisuje kao i svečano.

Ako župnik ima krstiti djecu s t r a n a c a, neka prije traži civilni rodni list i osobnu iskaznicu roditelja. Poslije krsta će obavijestiti nadležni župski ured. Prije krštenja svako dijete mora biti prijavljeno državnom matičaru, pa tražimo dokaz o tome, osobito kod stranaca. Djeca rođena u rodilištu su automatski prijavljena. U hitnim slučajevima se dijete može krstiti iako još nije bilo registrirano, a tada će ga prijaviti matičnom uredu sam krstitelj u roku od 48 sati.

Dijete rođeno u staroj godini, a kršteno u novoj, bilježi se u novu, tj. godinu krštenja (prije 9. V 1946 bilo je obratno, zašto?).

Nakon upisa u maticu krštenih, krštenik se registrira i u stanju duša.

Kojiput se može dobiti od nekog katolika pismeni zahtjev da ga se b r i š e iz matica jer da je pristupio nekoj sekti ili prestao biti vjernikom. Službeni postupak: pozvati ga u župni ured i rastumačiti mu: 1) da se iz matica ne smije ništa brisati, 2) da se poštuje njegova slobodna volja i zato će se u knjige upisati njegov istup iz Kat. crkve. Bolji pastoralni postupak: pozvati ili posjetiti otpadnika te ispitati razloge otpada i ukloniti ih ako je moguće. Poučit ćemo ga da u svakom slučaju krštenjem ostaje zauvijek kršćaninom, a da je odsada njegovo pravno stanje raskol, krivovjerje ili bezvjerje.

Matica krizmanih

Po novom crkvenom pravu maticu krizmanih mora voditi biskupski ordinarijat, a može i župski ured ako biskup ili biskup. sabor ne odrede drugačije (c. 895). U nas župnici i nadalje vode ove matice.

Najbolje je upisivanje vršiti po krizmenim ceduljama, prema abecedi. Cedulje se poslije čuvaju u arhivu. Sva potvrđena djeca u župi — i strana — bilježe se pod brojem. Ako je možda krizmenik uzeo novo ime, ono se naznači u opaskama.

Kad je župnik morao krizmati bolesnika u smrtnoj pogibelji, činjenicu s obrazloženjem će upisati u knjigu krizmanih i o tome pismeno izvijestiti ordinarijat.

Sv. potvrdu valja još ubilježiti: 1) u maticu krštenih i 2) u stanje duša. Ako je na krizmi bilo strane djece, potvrdu o krizmi šalje se njihovim župnicima.

Matica vjenčanih

Zbog mogućih kasnijih bračnih sporova, podatke o vjenčanju treba bilježiti naročitom pomnjom. Kako je potrebno da se svjedoci (kumovi) svojeručno potpišu u maticu vjenčanih, ovu valja donijeti u crkvu na potpis. Upis i potpis se vrše odmah nakon obreda, najbolje u sakristiji. Pošto se većinom i sami mladenci žele potpisati u maticu, neka im se to dozvoli, ali pored njihova potpisa — a to važi i za potpis kumova — vjenčatelj će kaligrafsim pismenima ispisati njihova imena. Uz ime udovice, kad se preudaje, treba staviti rodno i udovičko prezime. Ako nevjesta zadržava svoje rođeno prezime, to valja navesti u opaskama. Datum i mjesec vjenčanja dobro je upisati i brojkama i slovima. Ako je vjenčanje obavio delegirani svećenik, u odjeljku o vjenčatelju se naznači od koga je delegiran. U opaske treba unijeti podatke o civilnom vjenčanju, o izvještaju župi krštenja, o primljenoj potvrdi upisa, o konvalidaciji, preudaji, promjeni prezimena, rastavi i sl. U naše matice se upisuju također i ženidbe katolika sklopljene u pravoslavnoj crkvi, jer su one, kako znamo, valjane.[12] Upisujemo također kao valjane i one mješovite ženidbe sklopljene, uz biskupov oprost od kanonske forme, i u ostalim kršćanskim crkvama ili na državnom uredu (ali ako su sklopljene bez biskupske dispenze, nisu valjane i ne bilježe se u Katoličke matice).[13]

Po izvršenom upisu vjenčanja u knjigu brakova, isto vjenčanje župnik mora r e g i s t r i r a t i još u: 1. maticu krštenih (ženika i nevjeste), 2. stanje duša (kartoteku) i 3. u index vjenčanih (ako je veća župa). Ako je koji od mladenaca bio kršten u drugoj župi, treba odmah i z v i j e s t i t i odnosnoga župnika o sklopljenom braku (i to preko ordinarijata, ako pripada stranoj biskupiji). Ukoliko vjenčatelj ne bi kroz mjesec dana dobio iz krsne župe potvrdu da je vjenčanje zavedeno u tamošnje knjige, on mora da ponovo i uporno u r g i r a — sam ili preko ordinarijata — kod krsne župe sve dok od nje ne dobije pismenu potvrdu da je vjenčanje ubilježeno. Krsni župnik je dužan vjenčanje zavesti u knjigu krštenih i stanje duša, te o tome pismeno obavijestiti vjenčatelja.

Ako je vjenčanje bilo obavljeno uz otpusnicu, jasno je da će vjenčatelj o tome izvijestiti i župnika koji je potpisao otpusnicu.

12. Tako Kongregacija za istočne crkve (Služb. vjesnik nadbiskupije zagreb. II. 1969, str. 25).
13. Prema motu »Matrimonia mixta« (1970).

Kad se crkvena ženidba naknadno sanira jednostavnim u k r e p l j e n j e m (konvalidacija = uklonjena zapreka i obnovljena privola), to se notira u opaske. Ako se pak radi o punom ukrepljenju (sanatio in radice = uklonjena zapreka, nije obnovljena privola), to se bilježi pod rednim brojem, ispunjuju se sve rubrike, a u opasci naznači o čemu se radi. Ovakva sanacija se knjiži i u matici krštenih. Ženidba savjesti (matrim. conscientiae) se upisuje samo u knjigama biskupske kurije.

Svi spisi i dokumenti o istom vjenčanju čuvaju se u posebnom svežnju (fasciklu) u župskom arhivu.

Matica umrlih

Smrtni slučajevi se upisuju u maticu umrlih nakon obavljanja sprovoda.[14] Kad se pokojnik pokapa u drugoj župi, njegovi podaci se upisuju u oba ureda, ali u župi pokopa bez tekućeg broja. Kod udatih pokojnica, osim roditelja, treba navesti i ime muža. »Uzrok smrti« je onaj koji utvrde liječnik ili mrtvozorac.

Putnici koji umru na putu ili poginu u prometnim nesrećama te vojnici poginuli u ratu bilježe se u rodnoj župi. Bolesnici koji preminu u bolnicama što imaju župnički ili kapelanijski status upisuju se u bolničke matice, inače u župi pripadnosti.

Ako je umrli katolik istupio iz Crkve, odbio sakramente ili po svojoj odredbi nije bio crkveno sprovođen, njegova se smrt registrira u stanju duša i u knjizi krštenih (ne u matici umrlih). Dogodi li se da je pokojnik bio civilno sprovođen proti svoje volje, upisuje ga se normalno, navevši tu okolnost u samoj matici.

Smrt n e s t a l i h ljudi, palih vojnika i slično ne piše se odmah u knjigu umrlih. Privremeno, dok se ne dobiju autentični dokazi o smrti nestaloga, nestanak se pribilježi u posebnu knjigu za izvanredne slučajeve, a notira se i u anagraf.

Nije propisano, ali je od velike praktične koristi, da se svaki smrtni slučaj zabilježi i u maticu krštenih, a svakako u stanje duša, gdje za to postoji posebna rubrika.[15] Kad se radi o smrti stranog katolika valja o njoj obavijestiti i rodnu župu.

Ako župnik sumnja da li je smrt prijavljena građanskoj vlasti, ne smije obaviti ukop prije nego je dobio dokaz o prijavi. To pogotovo neće učiniti kad se je smrt dogodila u sumnjivim okolnostima.

14. Ali, kako smo već rekli, valja odmah kod prijave smrti zapisati sve u konceptnu bilježnicu (važno stoga da bi se otkrile možebitne zapreke sprovodu).
15. Radi bržeg nalaženja podataka uz rub matice ili anagrafa možemo staviti križić.

Matični izvodi

Bilo u službene bilo u privatne svrhe, župski ured ima često puta izdavati posebne ispise iz matica. Ako se prepisuje doslovno i u cijelosti čitava matična pozicija o jednoj osobi, imamo »matični izvod« ili izvadak. Već prema sadržaju izvatka razlikuju se krsni list ili krštenica, vjenčani list ili vjenčanica te smrtovni list ili smrtovnica. Kada pak nisu potrebni svi umatičeni podaci, nego se ispisuju samo pojedini dijelovi (rubrike) nečije pozicije, imamo potvrdu, uvjerenje ili svjedodžbu. Potvrde su kratke i u njima se navode samo najvažniji osobni podaci. Ima slučajeva kad župnik mora izdati upravo izvod, tj. vjerni prijepis čitave matične pozicije. Tako npr. kod vjenčanja, ređenja ili stupanja u redovništvo izdaje se potpuni krsni list sa svim rubrikama kao u originalu. Dočim kod prve pričesti, krizme ili ukopa u tuđini dostaje samo potvrda ili uvjerenje o krštenju.[16]

Posao izdavanja matičnih izvoda i potvrda možemo sebi olakšati ako se u tu svrhu služimo tiskanim formularima. To je i kulturnije.

Svaki matični izvod treba da u svojoj »glavi« nosi naziv župskog ureda, mjesta i biskupije. Ili na početku ili na kraju izvatka moraju se imenovati naziv matice, iz koje se daje izvod, broj sveska, stranica, redni broj upisa i datum ispisa. Na dnu izvoda obligatno stoji pečat ureda i potpis crkvenog matičara.

Odlukom naših biskupskih konferencija (17. VI 1967) svaki izvadak, potvrda, uvjerenje ili molba na crkvene vlasti treba da budu biljegovani crkvenim markama (izuzeti su dokumenti u službene svrhe ili oni koji se izdaju siromasima). Biljege je izdala Biskupska konferencija, a nabavljaju se na ordinarijatima. Lijepe se pri vrhu ili pri dnu isprave i propisno poništuju pečatom i tintom. Novčanu visinu biljega za pojedine akte određuje ordinarijat.

Ako se izvodi, podnesci ili molbe u korist pojedinaca imaju slati poštom, poštarina pada na teret stranke. U tom slučaju je najbolje da matičar postupi ovako: neka odmah naplati od stranke (vodi računa o sirotinji i pastoralnim motivima!!) poštarinu, a uredu od kojega se treba odgovor neka priloži poštansku marku i novac za crkvene biljege. Bilo bi pošteno da mu se dometne nešto i za trud. U župama gdje ne postoji redovina crkveni matičar ima pravo na odgovarajuću nagradu.

Župnik je dužan izdati svakom moliocu (ali ne trećim i nepoznatim osobama!) potrebite izvatke ili potvrde, ako na njih

16. Krsne, vjenčane i smrtne listove smiju izdavati samo oni uredi kod kojih su dotične činjenice upisane pod brojem.

imaju pravo. Troškovi uredovanja idu na teret molioca. U slučaju da matične dokumente ispisuje neki pisar ili pomoćnik, na župnika spada provjera akta i potpis.

Matični izvodi se ispisuju na jeziku ubilježbe u originalu, dakle na latinskom ili narodnom. Isto pravilo vrijedi i za dokumente koji idu u inozemstvo, no najbolje je da se pišu na dvojezičnim formularima (koji se također mogu nabaviti na kuriji). Kad se radi o važnijim dokumentima, dobro je da ih ovjerovi ordinarijat.

Opetujem poznati savjet: sve važne brojčane podatke (datume) piši ne samo ciframa, već i slovima!

Ostale župske knjige

Osim opisanih knjiga — koje su matice u strogom smislu riječi — crkveni zakonik, provincijalne sinode, sabor i biskupije preporučuju, odnosno naređuju, da se u svakoj župi vode još i slijedeće crkvene ili kanonske knjige:

— 1. **Stanje duša** (status animarum), koje se još naziva: matica obitelji, anagraf ili kartoteka. To je centralna i najvažnija crkvena knjiga, gdje se na jednom mjestu nalaze zabilježeni svi važniji podaci iz raznih matica i župskih knjiga. Preko nje imamo pregled čitave župe, svake obitelji i svih pojedinih župljana.

Mnogovrsna je pastoralna korist stanja duša. Ono je izvrsni psihogram naše župe koji nam daje sliku pojedinaca i čitave zajednice. Pruža nam uvid u vjersko-ćudoredno stanje našega stada (ethogram). Sjajno je sredstvo za upoznavanje kršćanskoga duha pojedinih obitelji. Ima veliku informativnu vrijednost, osobito za novog župnika. Velika nam je pomoć u kancelarijskom radu, kod sastavljanja obiteljskih listova, izdavanja matičnih izvoda i potvrda. Služi nam kao kontrolno oruđe kod provjere podataka, davanja obavijesti ili otkrivanja krvnog srodstva. Anagraf je osnovno vrelo statističkih podataka, a ujedno i najbolji sociogram, otkriva nam društveni sastav stanovnika župe.

Da bi stanje duša moglo ispuniti svoju ulogu, mora biti vođeno točno, uredno, pregledno i nada sve ažurno. Najbolje ga je ispunjavati kod svakog pojedinog matičenja. Ukoliko se to ne čini redovito, na kraju godine se moraju u nj unijeti sva matična data protekle godine. No ne valja nikako miješati obe metode.

Stanje duša se može voditi ili u obliku knjige ili u obliku kartoteke. Knjiga stanja duša mora biti velikog formata, tvrdih listova, a debljina će joj odgovarati veličini župe. Upis u anagraf se vrši po obiteljskom principu, tj. svi članovi obitelji se nalaze na istom listu.[17] Kod istoimenih obitelji dobro je staviti kućni nadimak i broj. Za svaku obitelj treba ostaviti čitavi list, a za broj-

17. Nezakonita djeca spadaju u obitelj majke.

ne obitelji i više praznih listova.[18] Na čelu lista uvijek stoji glava obitelji. Poredak obitelji ide po abecedi. Pojedine rubrike anagrafa se ispunjuju iz matica, a ne po sjećanju ili tuđem pričanju. U većim župama, sastavljenim iz više zaselaka ili filijala, valja za svaki odlomak voditi posebni anagraf.

Za gradske župe je bolje voditi stanje duša u obliku k a r t o t e k e, a ne knjige. Razlozi: za grad bi morale biti goleme knjige s kojima bi bilo teško rukovati; u njemu se zbivaju prevelike migracije, koje je teško fixirati u jednu knjigu; obitelji su krhke i labilne, podvrgnute stalnim promjenama; fluktuacija doseljenja i otseljenja izmiče našoj kontroli itd. Sistem kartonâ ima prednost što su manjeg formata, što se s njima može lakše rukovati, uključiti i isključiti iz anagrafa, sobom nositi (npr. kod kućnih posjeta), poslati drugom župniku ili uredu, a onda i stoga što se kartice, prošupljene rupicama, mogu upotrebiti i za strojnu obradu. Moderne kartoteke se dadu sortirati po raznim praktičkim kriterijima (ulice, četvrti, kategorije). Svaka obitelj, dakako, valja da ima svoj karton, a bilo bi idealno kad bi i svaki vjernik posjedovao vlastiti karton u anagrafu. Kartoni su proviđeni potrebitim rubrikama, brojevima, siglama, rupicama i »jahačima«.[19]

— 2. Knjiga **naknadnih upisa** služi za upisivanje onih podataka koji nisu bili, ili nisu mogli biti, ubilježeni u redovitim maticama. U velikim uredima to može biti i više knjiga analognih maticama. U opaskama pravih matica staviti upozorenje na odnosne brojeve i stranice posebnih knjiga.

— 3. Knjiga **obraćenika** (prije nazivana knjiga »prelaznika«). U nju se upisuju obraćenici na katoličku vjeru koji nisu trebali biti kršteni. Pored generalija i datuma prelaza valja još zabilježiti imena svjedoka prelaza, s koje vjere prelaze i odobrenje biskup. kurije za primanje u katol. crkvu. O katekumenima valja voditi posebnu knjigu (liber catechumenorum). — Kako se, nažalost, sve više događaju i otpadi od Crkve, bilo bi dobro imati u uredu i knjigu »apostata«.

— 4. Knjiga **prvopričesnika**, gdje se oni unašaju prema godištima prve pričesti, i to abecednim redom.

— 5. Knjiga **napovijedi** u kojoj se zapisuju ženidbeni oglasi. Nije isto što i knjiga »oglasa«, gdje se bilježe važnije liturgijske i vjerske obavijesti za čitanje s oltara.

18. Gdje više braće živi u istom kućanstvu, odmah predvidjeti prazne listove za buduće porodice. — Anagrafske obrasce vidi kod Škreblina, op. cit. 1—2.

19. Praktičan savjet- Za bržu orijentaciju može se na rub kartona ili lista staviti znakove: † za umrle, — za stalno otseljene, O za vjenčane, Ø za rastavljene, X za inovjerce i sl.

— 6. Knjiga **vjeronauka** treba da se zapravo sastoji od dvije bilježnice: a) radne knjige u koju se zapisuje obrađeno gradivo i b) prozivnika ili imenika svih vjeroučenika.

— 7. Knjiga **iseljenika** iz župe s njihovim novim adresama.

— 8. Knjiga **misnih intencija**, gdje se zavode sve primljene intencije s oznakom dana primanja i persolucije.

— 9. **Protokol** ili urudžbenik koji služi za evidenciju primljenih i odaslanih spisa.

— 10. **Ljetopis**, kronika ili spomenar župe. To je knjiga neprocjenjive povijesne važnosti. Ne valja propustiti ni jedan važniji događaj u župi, u prvom redu vjerskog značaja. Vrijedi samo ako se piše objektivno, sine ira et studio. U kroniku se prilažu aktuelne fotografije, reportaže, izvještaji, istrišci iz novina i sl. Gdje je ratni vihor uništio arhive i kronike, treba početi iznova.

— 11. **Običajnik** vjerskih obreda i običaja tokom godine. Unutra je dobro fixirati dužnosti i prava vjernika, zvonara i župnika.

— 12. Knjiga **statistike** ili brojidbe sa svim važnijim sociološkim podacima župe.

— 13. **Index arhiva**, tj. točan popis sve arhivske građe. Isto tako treba imati i katalog (dvostruki) župske biblioteke.

— 14. **Blagajnički dnevnik**, tj. knjiga crkvenih računa. Ako je u župi više imovinskih tijela, svako ima svoj blagajnički dnevnik.

— 15. Knjiga **zaklada** je obavezna gdjegod postoje crkvene zaklade.

— 16. **Imovnik** ili inventar, tj. popis sve crkvene pokretne i nepokretne imovine.

— 17.**Zapisnik crkovinarstva** i p a s t o r a l n o g vijeća, s izvještajima o sjednicama i donesenim odlukama.

— 18. **Zapisnik bratovštine**, odnosno i ostalih crkvenih organizacija što u župi postoje.

— 19. Knjiga **bolesnika** s datumima posjeta osobito onih koji su fixirani.

— 20. Knjiga **oglasa** nije naređena, ali je korisna. U njoj se upisuju svi oglasi, osobito raspored službe Božje, što se čitaju s oltara.

Još bi bilo dobro da župnici, naročito velikih župa, vode i knjigu **Siromaha**. Uz to još i knjigu **Propovijedi**, tako da se uvijek ne ponavljamo; **Rokovnik**, gdje ćemo bilježiti rokove pojedinih zaduženja (apsolutno potreban u ekipnom pastoralu); **Pastoralni registar**, knjiga u koju se abecednim redom bilježe sve naredbe, upute,

kazusi, rješenja i članci pastoralnog značaja o istom predmetu. Kratko se naznači gdje se podatak može naći.

Vlasnik ovih crkvenih knjiga je župski ured. Njihov voditelj je župnik koji za njih snosi punu odgovornost. Vođenje i čuvanje matica obavezuje ga u savjesti.

UREDOVNO DOPISIVANJE

Nikada jedna župa nije zatvorena u samu sebe. Svaka župa, kao i svaka ćelija jednog tijela, na razne načine komunicira s drugim župama i višim instancama Crkve. Osim usmenoga postoji također i pismeni saobraćaj između crkvenih ureda i pojedinih vjernika, odnosno pojedinih državnih ili društvenih ureda. Sav taj p i s m e n i saobraćaj, što ga župnik, kao službena osoba, mora voditi s pojedincima, crkvenim, državnim ili drugim javnim uredima zove se s l u ž b e n o d o p i s i v a n j e. Ono može biti periodično i prigodno, posredno ili neposredno, redovito ili hitno.

Kod službenog se dopisivanja moramo držati nekih osnovnih **načela uredovanja:**

— apsolutna točnost bez ikakvih grešaka i površnosti (župni ured je »locus credibilis«),

— urednost, tj. ne samo vanjska čistoća spisa, već i poštivanje nutarnje logike uredovanja, vanjskih propisa i uzanca,

— kratkoća i jednostavnost, bez komplikacija, suvišnih spisa i radnji,

— ekonomičnost: što manje troškova, vremena, energije i sredstava (ali bez škrtosti),

— ekspeditivnost: riješiti spis odmah, na vrijeme, do roka, bez otezanja i zakašnjenja,

— jednoobraznost u vlastitom uredovanju i među uredskim odnosima (čemu najviše pomaže upotreba obrazaca, formulara),

— diskrecija, službene stvari se ne iznose u javnost, osobito ako je u pitanju nečija čast i dobar glas.

S l u ž b e n i s p i s i

Pojedina pismena saopćenja i dokumenti, službeno odaslani ili primljeni, zovu se općenito uredovni »a k t« ili »s p i s«. Ukoliko je spis upućen:

a) višoj vlasti, naziva se »podnesak«, izvještaj ili molba i sl.

b) nižoj vlasti, zove se »otpis«, rješenje, odluka ili naredba,

c) usporednom, tj. jednakom, uredu ili vlasti: jednostavno »dopis«

Obzirom na njihov s a d r ž a j, imamo razne **vrste spisa:**

— I z v j e š t a j o nekoj činjenici upućen crkvenoj ili civilnoj vlasti. Može se odnositi na pojedinačne činjenice ili opće situacije. Može biti zatražen od viših vlasti ili spontano odaslan od župnika.

— P o p r a t n i d o p i s prati neki temeljni spis, objašnjava ga i pruža o njemu potrebite informacije.

— P r i l o g je posebni pismeni akt priložen glavnome spisu, a služi kao dokumentacija. Prilog može biti također: novac, biljezi, slike, dokumenti, skice, planovi, dokaznice itd.

— M o l b a je spis kojim se nešto moli, a temelji se na stvarnim potrebama. Mora biti uvijek popraćena razlozima.

— Z a h t j e v je pismeno traženje pripadajućega prava. Termin je prejak, pa se njime služimo jedino kad smo apsolutno sigurni u svoje pravo.

— P r e d s t a v k a je potražnja ili molba općeg značaja i koristi. Ona se oslanja na takve razloge i dokaze koji molitelju daju i neko pravo na moljenu stvar.

— Ž a l b a je dopis pojedinca ili nižeg ureda na višu instancu s razloga što je bio povrijeđen u svom pravu ili mu je uskraćen neki ispravni zahtjev. Žalba se upućuje istom uredu koji je odbio molbu ili onoj višoj vlasti koja je ovlaštena da poništi odluku niže. U svakom slučaju žalba ili utok ide preko prvostepenog nadleštva. Ako se šalje direktno na najvišu vlast, onda je to već »pritužba«.

— T u ž b a je direktna optužba neke osobe ili pravnoga tijela zbog nezakonitog postupka ili čina koji nam nanosi štetu. Upućuje se nadležnom sudu (crkvenom ili civilnom) ili kompetentnoj vlasti. Važan propis: župnik ne smije podnijeti civilnoj vlasti nikakvu tužbu bez prethodne dozvole ordinarijata (c. 1288). U tužbi jasno i mirno iznesemo nepravdu ili nezakonitost, nabrojimo objektivne činjenice, navedemo svjedoke i dokaze za svoje pravo, a na kraju svoj točno određeni zahtjev. Tužbe se pišu objektivno, pristojno i bez čuvstvenih eksplozija.

— I s p r a v a k se pravi onda kada se želi upozoriti javnost ili pojedince na (ne)hotičnu pogrešku pismene naravi. On se daje također pismenim putem. Učtivo i objektivno.

— O k r u ž n i c a je sastavak općeg značenja upućen istovremeno raznim ili svim uredima istog područja. Obično je šalje viši forum područnim organima te ima normativnu funkciju.

— P r o m e m o r i j a je spis velike važnosti o općoj stvari. Upućuje se višoj vlasti, a odnosi se na već od potpisnika usmeno ili pismeno izneseni materijal. Oslanja se na jake razloge, a mora biti motivirana općim dobrom.

— Prijepis nekoga dokumenta mora biti apsolutno vjeran originalu, te ovjeren pečatom i potpisom župnika. Za važnije dokumente zatražimo ovjeru ordinarijata ili suda.

— Poziv se upućuje strankama da službeno pristupe župskom uredu. U pozivu se naznači razlog, svrhu, mjesto i vrijeme razgovora.

— Zapisnik ima svrhu da ustanovi činjenično stanje iz usmenih izjava svjedoka. Neka su, po mogućnosti, prisutna barem dva svjedoka. Zapisnik vodi, tj. ispituje svjedoke, sam župnik ili njegov zamjenik. Još bolje ako su prisutna dva svećenika i tada jedan vodi ispitivanja, a drugi bilježi u zapisnik. Ispitivač i zapisničar može biti ista osoba. Zapisnik se može vršiti u dva oblika: 1. pomoću župnikovih pitanja na koja svjedok odgovara (bilježi se pitanje i odgovor) i 2. tako da svjedok sam priča tok događaja. Izjava se točno upisuje u zapisnik. Svaka točka zapisnika neka je proviđena brojem. Prije potpisa se svjedocima čita sadržaj zapisnika (još bolje: neka ga čitaju oni sami), a zatim se potpisuju svi prisutni i župnik udara pečat ureda. Nepismeni stavljaju, mjesto potpisa, otisak palca.

Svi spisi o istom slučaju zovu se »predmet«, a više predmeta o istoj stvari ili osobi sačinjava »dossier« (naziv se odnosi na sadržaj spisa). Dossier se čuva u posebnim kartonskim koricama, koje se zovu »fascikl« ili svežanj (naziv se odnosi na vanjštinu dossiera, na omot).

Na sadržaj i oblik svojih dopisa moramo više paziti nego na svoj govor, jer »verba volant, scripta manent«. Naši spisi su zrcalo naše ličnosti. Stoga obratimo pažnju na vanjska i unutarnja **svojstva službenih spisa.**

Unutarnja svojstva spisa jesu:

— misao jasna a izlaganje stvarno i objektivno,

— jezik pravilan a stil jednostavan,

— sadržaj povezan i sažet,

— ton uglađen, ali bez afektiranja i servilnosti.

Vanjska svojstva:

— za svaki predmet poseban spis (nikada više predmeta na istom dopisu!),

— format spisa: cijeli list (pola arka),

— rubovi spisa neka ostanu neispisani (barem 2 do 3 cm),

— papir mora biti neproziran (kod tanjeg papira ne pisati ništa na poleđini),

— strojopis (rukopis nitko rado ne čita!) neka je čist i ispravljen.

Shema jednog spisa:

glava
- Župski ured .....
- Adresa .....
- Broj ...../.....
- Predmet .....

Mjesto, datum .....

naslovnik
- Naslov adresata
- Mjesto adresata

tijelo (corpus)
- Sadržaj spisa
- Prilozi
- Nabroji poimence priložene spise

završetak
- Pečat
- Biljeg (može biti i na početku spisa)

Potpis vlastoručni i (strojopisom)

Kako se izrađuje ili sastavlja jedan spis?

— Prije pisanja dobro razmisli o sadržaju,

— Ne piši odmah »u čisto«, već prije sastavi koncept,

— Ne zaboravi ni na jedan bitni dio spisa (glava, adresa, corpus i završetak),

— Svaki dopis sastavljaj u dva primjerka (1 ostaje u arhivu),

— Ako je tvoj spis odgovor na neki tuđi pismeni akt, pozovi se na početku korpusa na broj i datum tuđeg spisa.

— Ako pišeš o istoj stvari drugi put, pozovi se na broj i datum prvoga dopisa. Dobro je i dati kratku rekapitulaciju prvoga dopisa.

— Pitanja savjesti i delikatne stvari ne piši nikada na otvorenoj dopisnici. U potrebi se posluži latinskim jezikom.

— Biljezi se mogu staviti na početku ili kraju dopisa, ali ih treba poništiti.

— Potpis mora biti dan uvijek vlastoručno, a u zagradama i strojopisom.

— omotnice dobro zatvoriti, napisati čitko obe adrese, pravilno ih biljegovati.

— Važniji spisi se šalju preporučeno.

Protokol

To je važna uredovna knjiga koja nosi razna imena: uručbenik, uručbeni zapisnik, djelovodnik, registar, upisnik i sl. U nj se bilježi svaki spis koji ulazi ili izlazi iz ureda.[20] Služi za evidenciju dopisivanja i lakše nalaženje starih spisa.

Protokol mora imati slijedeće rubrike: tekući broj, naziv šiljaoca i naslovnika (adresata), dan slanja ili primanja, predmet (gdje se sažme ukratko sadržaj), rješenje i opaske. U nekim djelovodnicima postoje posebne rubrike za slanje i za primanje spisa, a veliki uredi posjeduju posebne knjige za protokoliranje poslanih i primljenih dopisa.

Kad mi šaljemo spise, u rubrici »od koga« dosta je staviti riječi »iz Ureda«. U rubriku »rješenje« pišemo broj pod kojim je spis riješen. Ako nije trebao rješenje, upišemo slova »a. a.« (= ad acta). Takvi spisi se mogu odmah staviti u arhiv, a jednako i kopije poslanih spisa ako nam neće više služiti.

Na svaki primljeni akt, nakon što smo ga registrirali u upisnik, moramo ubilježiti (na praznom prostoru ili na poleđini spisa): datum primitka i broj naše registracije. U tu svrhu se može upotrebiti posebni pravokutni pečatnik, na kojemu se već nalaze otisak za datum i broj, što mi ispunjavamo tintom.

Posljednjeg dana stare godine treba obaviti zaključak upisivanja s posebnom klauzulom, koja se potpisuje i pečati. Sva akta se sortiraju, foliiraju, signiraju, katalogiziraju u index, fasciklraju i spreme u arhiv. Nekada je dobro sačuvati, kao prilog za dokumentaciju, i poštansku omotnicu (sa žigom pošte) u kojoj je primljen spis za čije je rješenje važan datum primitka.

Arhiv

Mjesto na kojemu se pohranjuju svi uredovni spisi i župske knjige koje nisu više u dnevnoj uporabi zove se arhiv, pismohrana ili ostava (archivium, tabullarium, chartaceum). Strogo je naređen (c. 535) za svaku biskupiju i župski ured radi njegove velike praktične i historijske važnosti. U nekim crkvenim arhivima se nalazi neprocjenjivo povijesno blago.

20. Ne treba protokolirati primke i pošiljke koje ne spadaju u strogo službene akte: novine, časopise, knjige, reklame, trgovačke obavijesti i slične informacije.

Ako je ikako moguće, arhivu treba rezervirati posebnu prostoriju, dobro zaštićenu od požara, vlage i moljaca. Prostorija za ostavu neka se nalazi u istoj kući gdje je i župski ured. Ukoliko to nije moguće, neka se arhiv čuva u samom župskom uredu, župskom domu ili sakristiji, a svakako u posebnom ormaru, dobro zaključanom. Arhivski ormari i police za spise neka budu od nesagorivog materijala. Posebno važni dokumenti čuvaju se u čeličnim škrinjama ili kasama (poput blagajne).

U Arhiv se spremaju: sve stare matične i župske knjige koje više nisu u uporabi, stare liturgijske knjige, povelje, listine, ugovori, uknjižbe, zemljovidi, crteži, slike, pečatnici, isprave, imovinski papiri, inventari, zakladne listine, dokumenti, službene naredbe, rješenja, kopije i uopće svi uredovni spisi. Zbog raznovrsnosti pohranjenih spisa, najbolje je da svaki arhiv ima više odjeljenja: za knjige, za historijske dokumente, za imovinu, za bratovštine, filijale, zaklade itd. Arhivska građa se opet može razvrstati po njezinom sadržaju, ali u svakom slučaju po godinama, kronološkim redom. Sasvim maleni arhivi se mogu rasporediti i po samom kronološkom kriteriju. Svi ženidbeni spisi se moraju spremiti u posebne mape ili svežnjeve (fascikle). Ako pismohrana nema posebnih odjela, dobro je i sve ostale dokumente sortirati i pohraniti u zasebne mape prema njihovoj sadržajnoj pripadnosti. To su tzv. arhivski »fondovi«. Na spisima koji se sastoje od više listova, prije nego se spreme u fascikle, treba obaviti folijaciju, tj. numeriranje i povezivanje listova.

Svaki arhiv treba da ima svoj inventar, katalog ili index. Svrha mu je višestruka: da se točno znade što sve u arhivu ima, da se ima bolji uvid u pojedinu arhivsku građu, da se mogu lakše naći potrebni dokumenti i da se oni najvažniji sačuvaju za povijest. Index se sastavlja u dva primjerka (drugi se čuva u ordinarijatu). U njemu se nalaze popisani svi predmeti pohranjeni u arhivu. Važnije spise valja posebno i poimence spomenuti. Obični uredovni spisi, bez naročite vrijednosti, bilježe se samo skupno kao godišta. Sadržaj inventara neka odgovara uređenju arhiva. U indexu se redovito nalaze slijedeće rubrike koje treba ispuniti: redni broj, fond, vrijeme nastanka spisa, jezik na kojemu je napisan, pismèna, sadržaj, oblik, oznake, broj stranica, očuvanost, vjerodostojnost (original, kopija) i točno mjesto (signatura) gdje se nalazi, tj. u kojem ormaru, polici i fasciklu.

Svi arhivi, bez obzira čije su vlasništvo, nalaze se pod naročitom državnom zaštitom i paskom. Prema državnim i crkvenim zakonima župski arhivi se moraju uredno voditi i savjesno čuvati. Odgovornost leži na župniku, odnosno arhivaru (ako ovaj postoji). Nemar i rasipanje arhiva su kažnjivi. Obe vlasti imaju u svako doba pravo nadzora. Znanstveni radnici imaju pravo uvida u arhivske materijale, ali uvijek pod nadzorom arhivara,

odnosno župnika. Posuđivanje akata iz ostave nije dozvoljeno, osim u iznimnim slučajevima i uz pismenu potvrdu primaoca (revers).[21] Danas otpada potreba posuđivanja arhivalia, jer se svi dokumenti mogu lako fotografirati (mikrofilm, fotokopija). Župnik neće nikada strane osobe ostavljati same u pismohrani i o njihovu radu arhivar vodi pismeni dnevnik.

Otuđivanje i zamjena arhivske građe nije dopuštena. Reproduciranje dokumenata smiju vršiti samo stručnjaci uz poseban ugovor (1 primjerak kopije ostaje arhivu). Veće i važnije reprodukcije arhivalia može odobriti samo oblasnik. Tajni dokumenti se ne smiju fotokopirati, a ostali se mogu objavljivati tek nakon navršenih 70 godina od registriranog događaja.

Literatura

AA. VV., Lineamenti di archivistica ecclesiastica. Milano 1965.
E. Casanova, Archivistica. Marietti, Torino 1966.
Ph. M. Larson, Vital church management. Knox Press, Atlanta 1977.
B. Lussato, Introduction aux théories d'organisation. Dunod, Paris 1977.
— Uredbe Bisk. konf. Jug. o crkvenim arhivima, knjižnicama i muzejima (Nova et vetera, sv. 1, g. 1979).
D. von Heymann, Handwörterbuch des Pfarramts. Verlag Moderne gmbh, München 1978—1980.
A. R. Suelflow, Religious archives. Americ. Archivists, Chicago 1980.
R. W. Becker, Leben mit Terminen. Kaiser, München 1981.
Th. Ch. Campbell, The gift of administration. Westminster Press, Philadelphia 1981.

b) ŽUPSKA DOBRA

Pod župskim dobrima podrazumijevamo ekonomska ili vremenita dobra što pripadaju nekoj župskoj crkvi. Ona su dio crkvenih materijalnih dobara, što se ukratko zovu **crkvena imovina.** Duhovna dobra su daleko važnija od materijalnih, i ona moraju biti glavna briga dušo-brižnikova, ali opet ne smije zanemariti ni ekonomske potrebe svoje crkve. Crkvena imovina je naime potrebita za dostojno vršenje bogoslužja, uzdržavanje crkava, kultnih objekata, svećenika i ostalih crkvenih službenika. Tu su još i potrebe administracije, ustanova, novogradnji, karitasa, evangelizacije, misionarenje pa i — poreznih obaveza.

Crkvena imovina

Na župskoj razini crkvena imovina može biti vlasništvo: 1. župske crkve, 2. filijalnih crkava (onda one obično imaju i posebnog upravitelja), 3. župskog nadarja, 4. crkvenih zaklada (legati)[1] te 5. raznih crkvenih ustanova ili tijela (npr. bratovština). Uprava navedenih dobara se vodi odvojeno, ali uvijek pod nadzorom župnika.[2] Imovina može biti pokretna ili nepokretna (zgrade, zemljišta). Imovinom se također smatraju i svi vrijednosni papiri (novčanice, čekovi, obveznice, štedne knjižice, priznanice, mjenice i sl.) kao i temeljne imovne isprave (ugovori, legati, oporuke, listine, uknjižbe, kupoprodaje, police osiguranja i sl.).

Obzirom na crkveno zlato (i slične dragocjenosti), neka se župnik drži pastoralnog načela: bolje ga je ne primati (mi smo Crkva siromaha, prigovori nevjernika, sumnjičavost vjernika, mamac za krađe i provale). Ako vjernici hoće na silu i uporno da daruju zlato: primiti ga uz uvjet da se može korisno upotrebiti (za razne crkvene potrebe, ali ne da bude izloženo, ni kao ukras). Zlato koje je već u crkvenom posjedu uložiti za dobre svrhe, ali uvijek javno i s odobrenjem crkovinara i kurije. Nikada nemoj sam rukovati zlatom. Dok se ne proda ili drukčije iskoristi, čuvaj ga dobro (u kasi), a kod primopredaje pregledaj i prebroji (u zapisniku neka je njegov točan popis i opis).

Župnik je dužan savjesno upravljati svom crkvenom imovinom. Njegovo gospodarenje neka bude časno, pošteno, štedljivo i vješto, ali tako da se ne pretvori u trgovca ili biznismena.[3] Kod uprave crkvenih dobara neka se oslanja i na laike, osobito crkovinare i članove pastoralnog vijeća. Za sve važnije ekonomske odluke treba da sazove sjednicu pastoralnog vijeća, traži suglasnost vijećnika i zaključke provede zapisnički. Kad se imaju učiniti veći troškovi, upućuje se molba ordinarijatu i njoj prilaže

21. Revers, sa točnim opisom stanja posuđenog predmeta, tražimo i u drugim sličnim prigodama, npr. kod restauracije starih slika, kipova, križeva i svih liturgijskih ili umjetničkih vrijednosti.

1. Zaklada (pia fundatio, legatum) je ekonomsko dobro od vjernika predano crkvi s obavezom da se od njegovih prihoda vrše dobra djela, bogoslužni čini ili prikazuju sv. mise za duhovnu korist darovatelja (živog ili pokojnog). Obaveza može biti trajna ili privremena, a njezina visina se određuje pismeno (zakladna listina) između kontrahenata. Zakladni ugovor mora biti odobren od ordinarija. Upravitelj zaklade redovito smije trošiti jedino kamate (prihode, plodove), a ne samu glavnicu. Ako se zakladna glavnica i prihodi znatno smanje ili sasvim nestanu bez krivice upravitelja, dolazi u obzir redukcija ili kondonacija, koje podjeljuje sv. Stolica, a u nekim slučajevima i biskup (Pastorale Munus, I, 12. AAS 56, 1964, 8). — O svrsishodnosti i upravi zaklada vidi pitanje u »Svećeničkoj Službi« od Kniewalda, Zagreb 1938, str. 51. — Najnovije odredbe v. Vjesnik split. nadb. 1/71, 24. i novi CIC (1299—1310).
2. Gdje su područne crkve uknjižene na župsku, ekonomija se ne vodi odvojeno.
3. »Nije snaga Crkve u financijama. Nikada ne smije ni bogatstvo ni bogaćenje biti njezin cilj... Brige za materijalnu egzistenciju Crkve moraju se uvijek uklopiti u bitne koncepcije Crkve i njima koordinirati i subordinirati. Nikada ne smiju kod toga biti kompromitirani viši interesi vjere« (Č. Čekada, u Službi Božjoj, br. 4. 1968, str. 309—10).

zapisnik sjednice. Svota koju se može potrošiti bez odobrenja ordinarijata nije u svakoj biskupiji jednaka.

Crkva stiče imetak radom, uslugama, darovima, ostavštinama, zamjenom, doprinosima (porezom), sakupljanjem priloga i kupovinom. Darovi dani poglavarima ili upraviteljima bilo koje crkv. pravne osobe pripadaju toj pravnoj osobi (c. 1267). Upravitelj župskih dobara mora njima upravljati prema kanonskim i državnim zakonima i u skladu s namjerom darovatelja. Ako bi crkv. imovina bila oštećena nemarom ili krivnjom župnika, ovaj je u savjesti dužan na odgovarajuću restituciju. Crkv. dobra se ne smiju povjeravati, prodavati ili unajmljivati bližoj rodbini (c. 1298).

Darovštine ili ostavštine crkvi u pobožne svrhe, dane bilo za života bilo oporukom poslije smrti, treba da su u skladu s civilnim zakonima. Njihov je nadzornik ordinarij. Njemu se moraju prijaviti sve takve ostavštine.

Crkv. dobra se ne smiju otuđiti, osim: 1) iz pravedna razloga i velike potrebe, 2) uz pismenu procjenu stručnjaka, 3) s privolom crkvinarstva i 4) dozvolom oblasnika, a kad se radi o vrlo vrijednim stvarima, uz odobrenje sv. stolice (c. 1292, 1293). U svakoj župi mora postojati crkovinarstvo (consilium a rebus oeconomicis) i župnik zajedno s njime upravlja crkvenim dobrima.

Nitko nema prava sakupljati priloge po biskupiji bez pismene dozvole mjesnog oblasnika. Uvjete i način sakupljanja određuje biskupski sabor. Sakupljeni darovi se mogu upotrebiti samo u naznačene svrhe. Javno sakupljanje izvan crkv. prostorija odobrava općina. Propisane taxe za uzdržavanje centralnih crkv. ustanova treba slati redovito ordinarijatu.

Strogo je pravilo ekonomskog i financijskog poslovanja: za svaki izdatak i primitak moramo imati pokriće, tj. pismeni dokumenat, d o k a z n i c u ili namirnicu.

Nikada ne miješati, tj. držati zajedno, svoj novac sa crkvenim. Svećeniku je zabranjeno biti jamac kod novčanih zajmova. Čuvajmo se dugova: dug zao drug.

Imovinske knjige

Ekonomija se ne može voditi bez uvida u imovno stanje i bez knjiženja primitaka i troškova. U tu svrhu su nam potrebne imovinske knjige, od kojih su dvije glavne: imovnik i blagajnički dnevnik.

Imovnik ili inventar je knjiga u kojoj je do u tančine popisana čitava župska imovina. Mora ga posjedovati svaki župski ured i u njemu moraju biti popisani s v i predmeti crkvenog vlasništva. Upis stvari u imovnik se vrši prema njihovoj vrsti i nalazištu, dakle srodne stvari se bilježe skupa. Svaki predmet se

upisuje pod posebnim brojem. Ako u župi postoji više ekonomskih jedinica (filijala, zaklade, nadarje), svaka treba da ima svoj vlastiti inventar.

P r i j e p i s župskog imovnika nalazi se kod biskupskog ordinarijata. Stoga, kadgod se vrše kakve promjene u imovniku, treba o tome izvijestiti ordinarijat, da se tamo te promjene također unesu. U zagrebačkoj nadbiskupiji se imovnici šalju duhovnom stolu svake desete godine.[4]

Imovnik se mora službeno p r e g l e d a t i: 1. kod svake izmjene župnika, 2. kod promjene crkvinara, odnosno pastoralnog vijeća, 3. prigodom dekanskog pohoda i 4. prigodom biskupske vizitacije.

Blagajnički dnevnik je knjiga u koju se bilježe s v i novčani primici i izdaci župe. Svaki dohodak i potrošak mora se upisati pod svojim tekućim brojem i datumom. Kod unošenja u blagajnički dnevnik valja pripaziti da se ne bi zamijenile rubrike »primitak« i »izdatak«. Crkveni zajmovi (ako su bili odobreni), bilježe se kao izdatak, a zajmovna dokaznica kao primitak. Kad nam se zajam povraća, ili kad se sami zadužujemo, postupa se obratno. Za sve što u blagajnu ulazi ili iz nje izlazi, dakle za svaku izmjenu stanja blagajne, moramo imati pismenu i potpisanu n a m i r n i c u, na koju se stavlja isti redni broj kao što se nalazi u blagajničkom dnevniku. U posljednju rubriku blag. dnevnika upisuje se broj stavke iz skupnog izvatka. Sva knjiženja moraju se pisati mastilom i kronološkim redom, i to čitko i s velikom pomnjom, da bi se izbjegle pogreške.

Na koncu svake godine pravi se zaključak ili b i l a n c a. Zbroje se svi primitci i od njih odbiju svi izdaci, pa se točno naznači aktiva ili pasiva blagajne, napose u papirima, napose u gotovini. Bilanca izgleda po prilici ovako:

sravnivši primitke (prihod) .....
i troškove (rashod) .....
ostaje čisti prihod (pretičak) .....
(ili ostaje dug, pasiva) .....
i to: u gotovini .....
u papirima .....

Mjesto i datum — potpis crkovinara — potpis župnika
pečat

Bilancu potpisuju župnik i crkovinari početkom nove godine, prigodom sjednice na kojoj im župnik polaže račune, a prije nego se crkveni računi pošalju na pregled ordinarijatu.

4. Službeni Vjesnik nadb. zagreb. VI. 1969, 84.

Biskup i dekan mogu nam u svako doba kontrolirati stanje crkvene blagajne. Početkom svake nove godine dužni smo podnijeti ordinarijatu izvještaj o ekonomskom poslovanju protekle godine. Naš godišnji računski izvještaj sastoji se od prijepisa blagajničkog dnevnika, blagajničke bilance i priloženih dokaznica.

1. **Prijepis blagajničkog dnevnika** piše se na jednakom formularu na kojem se vodi i blagajnički dnevnik. Kopija mora točno i u svemu odgovarati originalu. Za to jamče svojim potpisom župnik i crkovinari.

2. **Godišnja bilanca** se vrši na formularu zvanom »skupni izvadak« ili »sistematski račun«. Sastavlja se u dva primjerka. Iz skupnog izvatka mora se jasno i pregledno vidjeti iz kojih je izvora župska crkva crpila svoje prihode i u koje ih je svrhe trošila. Stoga se u nj ne unose pojedini primici i izdaci, već se obavlja njihovo sumiranje prema vrsti prihoda i rashoda. Svi oni raznoliki računi iz blagajničkog dnevnika saberu se i svedu na nekoliko osnovnih i zajedničkih nazivnika, tj. grupiraju se po svojim vrstama, bez obzira na kronologiju. Stoga se u sistematskom računu nalaze 2 obrasca — na jednoj stranici za prihode, a na drugoj za rashode — a svaki je opet podijeljen na manje stupce u kojima se sažimlju srodne stavke.

U rubriku prihodi obično dolaze slijedeće stavke: pretičak iz prošle godine, najmovi, plodovi, kamate, milostinja, darovi, usluge, razno. Rashodi su: manjak od prošle godine, porezi, plaće (nagrade), popravci, kupovina, doprinosi, uzdržavanje crkve i bogoslužja, gradnje, izvanredni troškovi, razno. Pod »razno« dođu svi oni računi za koje nije predviđena posebna stavka. Na kraju se bilanca zaključi potpuno jednako onoj u blagajničkom dnevniku, pečati se i potpiše od župnika i crkovinara.

Za autonomna ekonomska tijela pravi se posebni godišnji obračun.

3. Uz prijepis blagajničkog dnevnika i 2 primjerka bilance kuriji se šalju također i **sve dokaznice ili namirnice**, koliko one za primitke toliko i one za izdatke. Moraju biti originalne i numerirane brojem odgovarajuće stavke iz blagajničkog dnevnika. Nakon pregleda i odobrenja ordinarijat nam ih povraća skupa s jednim sistematskim računom.

4. Godišnji računi (prijepisi, skupni izvadak i dokaznice) šalju se s jednim **popratnim dopisom** u kojemu se eventualno bolje protumače ili obrazlože nejasne točke iz obračuna.

Svake će, dakle, godine župnik prikazivati račune svom oblasniku i pastoralnom vijeću (crkovinarstvu), a povremeno i čitavoj župskoj zajednici (c. 1287).

R. B. Knudsen, New models for financing the local church. Assoc. Press, New York 1974.
W. E. Pradel, Kirche ohne Kirchenbeitrag. Herold, Wien 1981.
H. F. De Mena, How to increase parish income. XXIII Publ., Mystic, CT, 1982.
J. Listl (Hg), Handbuch des katolischen Kirchenrechts. Pustet, Regensburg 1983.
F. Messner, Le financement des Eglises. Cerdic Publ. Strasbourg 1984.

c) CRKVENE ZGRADE[1]

Posebno važan dio župske imovine sačinjavaju razne crkvene zgrade: župska crkva, područne crkve i kapele, župni dom, župski stan, stambene, ekonomske i zakladne zgrade. Groblju se posvećuje slična briga kio i crkvenim zdanjima.

U odnosu na crkvene zgrade župnik ima tri glavne dužnosti: 1. čuvanje postojećih, 2. popravak oštećenih i 3. gradnja novih.

Čuvanje crkvenih zgrada

Spada u prvom redu na župnika, zatim na crkovinare, a onda i na čitavu župsku zajednicu. Ono što se ne čuva brzo propada. Među prvim brigama koje čekaju novoga župnika jest i ta da dozna i upozna sve što je crkveno vlasništvo. Stoga će odmah na početku dobro proučiti župski imovnik, zatim će se upoznati na licu mjesta sa svakim crkvenim objektom. Osobno će ih posjećivati i o svima će voditi nadzor. Udaljene i teško pristupačne zgrade će povjeriti brizi pojedinih crkovinara ili vjernika.

Svaka zgrada mora imati ključ i svog čuvara.

Ona se mora držati čistom, mesti, prašiti i provjetravati. Jednom godišnje valja izvršiti generalno čišćenje.

Sve više zgrade, osobito zvonici, treba da imaju gromobran, a korisno je i da su osigurane protiv požara, nepogoda i pljačke.

Pravilna rasvjeta traži ispravnu električnu instalaciju[2] (novi vodovi, dobro izolirani, ne na drvu, česti pregled).

---

1. Balby P. — Le curé et sa paroisse. Coll. Je sais... Paris 1961.
Filthaut Th. — Kirchenbau und Liturgiereform. Mainz 1965.
Bouyer L. — Architecture et liturgie. Ed. Cerf, Paris 1966.
Debuyst F. — Modern architecture and Christian celebration. J. Knox Press, Richmond Va. 1968.
Ruffini G. — Costruire chiese. Ed. Fraccovio, Palermo 1969.
Rombold G. (Hrsg). — Kirchen für die Zukunft bauen. Herder, Wien 1969.
Morse J. E. — To build a church. Holt i dr. New York 1969.
Kiel E. — Kirchbau heute. Schnell u. Steiner Verlag, München 1970.
2. Vidi O. Wimmer, op. cit. 113. Također članak F. Mihanovića u Službi Božjoj, br. 4, 1967.

Ako crkva nema dobre akustike ili je prevelika, provesti ozvučenje.

U hladnim krajevima valja nedjeljom crkvu zagrijati (električno, plinski, toplim zračenjem ili zagrijavanjem tla).

Budno čuvati umjetničke slike i predmete, naročito od krađe i vlage (ako vise na zidu, podmetnuti čepove).

Sve stare vrijedne predmete (paramente, slike, svijećnjake, kaleže, križeve i sl.) sabrati na sigurno i prikladno mjesto (riznice, muzeji, arhivi, pinakoteke).[3]

Ne zaboraviti kulturne, higijenske i sanitarne uređaje, koliko u crkvama toliko i u stambenim zgradama.[4]

Započete a još nedovršene gradnje najbolje se čuvaju brzim dovršavanjem, osobito krova i zatvorâ.

Gdje je moguće, oko crkve urediti i gajiti nasade i cvijeće.

Popravci

Uporaba i zub vremena naruše svako zdanje. Otuda iskrsava stalna potreba materijalnih popravaka. Najveću brigu valja posvetiti: 1. krovu, 2. zatvorima (vrata i prozori) i 3. električnoj instalaciji.

Najgori neprijatelj svake kuće je v l a g a. Stoga izvršiti dobru izolaciju, osobito u krovištu i temeljima (žljebovi, drenaža).

Potrebno je izvršiti bojadisanje ponutrice (ali ne kamenih površina) i svih željeznih predmeta izloženih atmosferilijama. Nakon duljeg vremena treba izvršiti izmjenu starih drvenih konstrukcija, npr. krovišta, prozora, svodova, ležišta zvonova i sl.

Prije svakog popravka će pametan župnik pitati savjet stručnjaka. Radove će povjeriti uvijek pravim majstorima, a ne »jeftinim« nadrimajstorima. Inače će pretjeranu štedljivost poslije platiti novim troškovima i popravcima.

Posebno valja biti oprezan kad se vrše r e s t a u r a c i j e, tj. veći građevinski ili umjetnički zahvati na starim zgradama ili pojedinim dijelovima. Da bi se obnova mogla izvršiti znalački i solidno, treba k o n s u l t i r a t i: 1. inženjere, arhitekte, 2. graditeljski odjel biskupskog ordinarijata (obligatno) i 3. konzervatorski zavod za zaštitu spomenika kulture (također obligatno, ako se radi o spomeniku kulture). Kad se vrše proširenja ili vanjske adaptacije, potrebno je i odobrenje urbanističkog ureda.

Svaka restauracija treba da je funkcionalno praktična i umjetnički na visini. Nastojmo spojiti liturgijske potrebe i kanonske

3. Kongregacija za kler je posebnom okružnicom (11. IV. 1971) toplo preporučila brigu za povijesno-umjetničku baštinu Crkve (prijevod u Vjesniku split. nadb., br. 3, g. 1971, str. 3).
4. Niedermeyer Al. — Compendium der Pastoralhygiene. Wien 1956.

propise sa zahtjevima estetike. Koliko je moguće, starinu ćemo očuvati, novo sa starim harmonizirati ne razbijajući stilsku jedinstvenots ambijenta.

Kod postavljanja oltara prema puku ne smijemo rušiti stare, umjetnički vrijedne i lijepe oltarne cjeline.

N o v o g r a d n j e

Često će se ukazati potreba da mislimo na gradnju nove crkve ili župskog doma. Pri tome se ne ćemo nikada voditi idejom reprezentacije (Ecclesia triumphans), već radije idejom služenja i f u n k c i o n a l n o s t i. Dvije su glavne funkcije crkve: 1. ona je mjesto kulta (»tabernaculum Dei«), Božji hram, sveto mjesto (parole o desakralizaciji crkava smiješna su stvar), 2. crkva je mjesto sastajališta vjernika (»tabernaculum Dei cum hominibus« Ap. 21,3), kulta kršćanske zajednice, sabiralište naroda Božjega. Stoga svaka crkva mora odgovarati svojoj liturgijskoj i sastajališnoj svrsi.

Crkvena umjetnost ide ukorak s općom. Teži jednostavnosti i funkcionalnosti. Nije joj više uzor katedrala već župna crkva. Vodi računa i o potrebama zajednice, zato najradije gradi »pastoralne centre«. Crkva ne želi triumfirati, već služiti: činom, prostorom i oblikom. Ne teži za zemaljskom trajnošću, ona je samo »šator« narodu Božjemu na putu za vječnu Crkvu u nebu.

To osobito moramo imati na pameti pri odabiranju p o l o ž a j a nove crkve. Kao »srce župe« ona bi morala imati centralni položaj i biti u gravitacionom središtu naselja. Jasno, to ne mora biti topografski centar, već više habitacioni i saobraćajni. Kod smještaja nove crkve valja misliti i na to da bude barem donekle izolirana od prometne buke.

Obzirom na v e l i č i n u, crkva ne smije biti prevelika, već umjerena, ljudska, usklađena broju vjernika. Suviše glomazne crkve više otuđuju nego približuju posjetioce. Bolje je imati više malenih crkava nego jednu preveliku. Npr. župi od 5000 duša najbolje odgovara crkva sa 500 sjedećih mjesta. Moderni naraštaj više voli malene crkve i intimne crkvene zajednice.[5]

Vanjski o b l i k crkve neka ne bude upadan ni stilski konzervativan (nema sakralnih stilova!), već moderan i jednostavan. Čemu zazirati od moderne arhitekture? Crkveno graditeljstvo je uvijek zavisilo o liturgiji i teologiji svog vremena. Ono se je mijenjalo usporedo s njima. Vjerske zgrade su odražavale mentalitet i vjeru svojih graditelja (romanika, gotika, barok, neoklasicizam itd.). U unutarnjoj konstrukciji crkve oltaru pripada središnje mjesto. Da bi se omogućilo aktivno sudjelovanje vjernika u bogoslužju,

5. Arh. Egino G. Weinert (u »Gemeinde von morgen«. Pfeiffer, München 1969, str. 170).

oltar se ne smije nalaziti u apsidi ili pri kakvom zidu. Sjedišta vjernika su koncentrirana oko žrtvenika.

Dalekovidni župnik će na vrijeme osigurati buduće g r a d i l i š t e (prikladno, slobodno, u skladu s urbanističkim planom, bez lošega susjedstva).

O p ć i p l a n uskladiti s uputama u »Instructio de arte sacra« (30. VI. 1952).

N a c r t (p r o j e k t) povjeriti stručnjacima i odmah predvidjeti kasnija proširenja i adaptacije.

Pripremiti n o v č a n i f o n d za gradnju, sastaviti troškovnik. Zatražiti o d o b r e n j e biskupskog ordinarijata.

Prije gradnje moramo imati g r a đ e v i n s k u d o z v o l u: lokaciju, odobrenje nacrta i dozvolu gradnje.

Raspisati n a t j e č a j za gradnju, sklopiti u g o v o r, posao povjeriti stručnim graditeljima, osigurati kontrolu gradnje. Nakon završetka radova izvršiti k o l a u d a c i j u i tražiti uporabnu dozvolu.

Napominjemo: ni jedan crkveni objekt — crkva, kapela, zvonik, svetište, groblje — ne smije se graditi bez prethodne dozvole mjesnog ordinarijata (c. 1215, 1241).

Literatura

G. Frere-Cook, Art and architecture of Christianity. Ohio, Cleveland 1972.

H. Schnell, Der Kirchenbau des 20. Jahrh. in Deutschland. Schnell, München 1973.

H. W. Turner, From temple to meeting house. The Hague, Mouton 1979.

S. Robin, Eglises modernes. Ed. Hermann, Paris 1980.

E. Rossi, L'arte sacra oggi. Ed. Studium, Roma 1981.

A. Mistrorigo, L'arte sacra. Ed. Messagero, Padova 1983.

H. Häring, Il segreto della forma. Jaca Book, Milano 1984.

B

HODEGETIKA

Iako dobar pastir treba da traži svaku izgubljenu ovcu, u prvom redu je pozvan da traži izgubljene ovce »doma Izraelova«, tj. da čuva i pase svoje v j e r n o k a t o l i č k o s t a d o. Odatle potreba da se posveti redovitoj pastorizaciji i direktnom apostolatu povjerenih župljana.

Redoviti i vjerni članovi naših župskih zajednica očekuju i traže od svećenika jednu posebnu uslugu i službu — službu v o d s t v a. Oni žele da im njihov pastir pokazuje put, da ide pred njima, da ih po potrebi vodi i kao pojedince i kao zajednicu. Zbog toga se naša služba pretvara u v o d s t v o, tj. postaje p a s t o r a l n o m službom. Željama i potrebama vjernika Crkva udovoljava kad nas postavlja kao službene pastire Kristova stada, predajući nam pastirsku vlast. No i ovdje ponovo naglasujemo: pastoralna vlast je samo jedan o b l i k s l u ž e n j a Bogu i braći.

O službi pastoralnoga vodstva govori nam posebna grana pastoralke — **hodegetika.** To je grčka riječ, dolazi od sintagme hodós hegéomai (voditi putem). Vođa na putu ili vodič je hodegós a njegov posao je hodegetiké téhne, tj. vještina vođenja ili nauka o vodstvu. Hodegetika je dakle n a u k a o p a s t o r a l n o m v o d s t v u v j e r n i k a. Anleitung zur Leitung, rekli bi Nijemci.

Unutar hodegetike zanimaju nas tri kruga pitanja: najprije samo pastoralno vodstvo (a), zatim opće vodstvo crkvene zajednice (b) i posebno vodstvo vjernika (c).

a) PASTORALNO VODSTVO[1]

Upoznavši se s pojmom pastoralnog vodstva, proučit ćemo njegove glavne sustave, uvjete rada i način vršenja vodstva.

1. Toulemonde J. — L'art de commander. Psychologie de l'autorité personnelle. Lib. Bloud, Paris 1929.
Hoslet S. D. (ed.) — Human Factors in Management. Harper, New York 1951.

Vođom nazivamo pojedinca koji predvodi ili upravlja jednom skupinom ljudi, ponekad i čitavim narodima ili dijelovima čovječanstva. Obično je to izvanredno jaka i sposobna ličnost. Presudno utječe na svoju okolinu, a često puta i na tokove povijesti. Vođa uživa nadprosječni auktoritet: vanjski (služba, položaj, vlast, moć) i nutarnji (osobne kvalitete). Vodstveni odnos očituje se kod vođe kao duhovna nadmoć, a kod vođenika kao povjerenje i prihvaćanje.

Vodstvo ljudi nije naš ideal. Mi bi željeli da je svaki čovjek, osobito kršćanin, toliko zreo i samostalan da može sam sobom upravljati. No dok se taj ideal ne ostvari, većini ljudi je **vodstvo potrebito.** Ukoliko još nisu zreli i odrasli, potrebno im je odgojno vodstvo. Kao članovi društva trebaju i socijalno vodstvo. Kao vjernici trebaju i vjerskog vodstva (Crkva, hijerarhija). Vodstvo je zapravo potrebito — dokaz je što vođe postoje i što ih mase uporno slijede — na svim područjima kolektivnog djelovanja.[2]

Iz povijesti spasenja znamo da se je Bog redovito služio posrednicima, dakle vođama. Stvoritelj obično djeluje »per causas secundas« i u živoj i u mrtvoj prirodi. U Starom savezu je poznata vodstvena uloga Abrahama, Mojsija, sudaca, Samuela, Davida, kraljeva i proroka. U Novom zavjetu se Bog većinom služi svećenicima, počevši od Velikoga Svećenika, preko apostola i njihovih nasljednika. Svećenička služba je nužno vodstvena.[3]

Premda su svećenici redoviti vođe naroda Božjega, nisu isključivi. Crkvena povijest pozna mnoge karizmatičke, proročke, reformatorske, herojske i svetačke tipove koji su bili u većoj ili manjoj mjeri vjerskim vođama, iako nisu bili svećenici.

Kroeber-Knecht L. — Menschenführung-Menschenkunde. Econ, Düsseldorf 1955.
Haire M. — Psychology in Management. McGraw — Hill. New York 1956.
Courtois G. — Von der Kunst, Chef zu sein. II izd. Hilfswerk, Wien 1057.
Leawit H. J. — Managerial Psychology. Univ. of Chicago 1958. (Prevedeno na hrvatski: »Psihologija za rukovodioce«. Panorama, Zagreb, II izd. 1965).
Sanders J. O. — Verantwortung, Leitung, Dienst. Brockhaus, Wuppertal 1968.
Dunnam M. i dr. — The manipulator and the church. Nashville, Tenn. 1968.
Zöller J. O. — Abschied von Hochwürden. Knecht, Frankfurt 1969.

2. »Živi sustavi imaju po prirodi svojstvo vođenja .... Opstojanje i djelovanje čovjeka ne može se zamisliti bez vođenja.« (J. Božičević, Encyclopaedia moderna, br. 12 g. 1970, str. 40 i 41).
3. U benediktinskoj opatiji St. Mattias, Trier, dogodio se zanimljiv slučaj: većina je izabrala za opata brata laika. Nastao je problem može li laik biti opat? Slučaj je riješen tako da je novi opat bio zaređen za prezbitera (Christ in der Gegenwart, br. 43, g. 1982, 359).

Njihov utjecaj je mogao biti zlokoban tek onda kad se se odvojili od crkvene hijerarhije. Karakteristično je da su vođe mahom muškarci. Ni u profanom ni u vjerskom društvu žene obično nemaju vodstvene funkcije. Uzroci su mnogobrojni i u njih ovdje ne ulazimo. No to ne znači da ženi ni u kom slučaju ne može pripasti vodstveni položaj. »Mulier fortis« nije nepoznata svetoj povijesti (Debora, Judita, Katarina Sijenska, Terezija Avilska).

Vodstvo je skup vodstvenih čina kojima istaknuti pojedinac (vođa) ili manja grupa ljudi (kolektivno vodstvo) upravlja životom drugih ljudi ili ljudskih zajednica. Stvara se kao rezultat jednog, više ili manje, napetog procesa socijalizacije. Vodstvo je uvijek društvena ili skupinska pojava oslonjena na unutrašnje probleme, potrebe i međuovisnost velike ili male grupe. Nekada se stvara spontano, ali često je plod i duhovnog, moralnog ili fizičkog nasilja. Po svome sadržaju je raznoliko: kulturno, odgojno, socijalno, političko, vojno, ekonomsko, industrijsko ili vjersko-duhovno vodstvo.

Svako vodstvo ima dvije svrhe: 1. ostvarivanje zajedničkog cilja u skupnoj akciji (task role), 2. jedinstvo i solidarnost grupe (union role). U Crkvi još ima i 3. svrhu, tj. religioznu funkciju, posredništvo kod Boga (sacerdotal role).

Nas zanima samo **vjersko-duhovno vodstvo.** Ono može biti slobodno ili službeno. Slobodno vodstvo nastaje spontanim biranjem vjerskoga vođe, bez obzira da li ovaj ima crkvenu delegaciju, i nije regulirano nikakvim propisima. Službeno vodstvo se vrši u ime i vlašću Crkve od zakonitih crkvenih poglavara. Službeno crkveno vodstvo može biti hijerarhijsko i pastoralno. Hijerarhijsko vodstvo je vršenje vanjske crkvene vlasti in foro externo (i njime se bavi uglavnom crkveno pravo). Pastoralno vodstvo je ono što ga vrše redoviti crkveni pastiri in foro interno. Ono opet može biti izvanredno ili redovito. Redovito obuhvaća normalne zadatke dušobrižništva i odnosi se na sve vjernike određene župe i na sve njihove redovite duhovne potrebe, a izvanredno zahtjeva posebne zahvate ili se tiče najviše odabranih vjernika koji ozbiljno teže za savršenstvom. Ovo se također zove i asketskim ili duhovnim vodstvom u užem značenju. Redovito pastoralno vodstvo je nadalje opće, ako se bavi svim vjernicima bez razlike, ili posebno, ako se odnosi samo na posebne vrste vjernika.

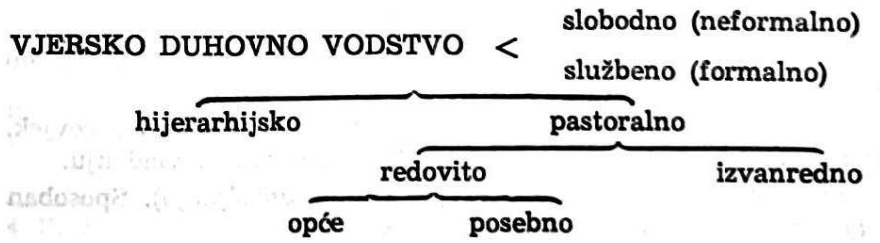

Mi se ovdje bavimo redovitim pastoralnim vodstvom, općim i posebnim. Izvanredno, tj. individualno ili duhovno vodstvo proučava se u asketici i mistici.

Pastoralno vodstvo

Vjersko pastoralno vodstvo je skup pastirskih čina kojima crkveni pastir upravlja vjerskim životom svojih vjernika u njihovoj vjerskoj zajednici (postaji, župi, biskupiji). Konačni cilj pastoralnoga vodstva je uvijek nadnaravan (slava Božja, spas ljudi). Bliži mu je cilj duhovno dobro vođenika, nikada korist ili kult vođe!

Sredstva, koja stoje na raspolaganju pastoralnom vođi, jesu naravnoga i nadnaravnoga reda. Služeći se obojima, dat će prvenstvo vrhunaravnima. Metode njegova rada neka budu naučne i psihološke, ali uvijek ljudske, demokratske, pastoralne, etičke i kršćanske.

Za uspjeh pastoralnog vodstva je nadasve važna **ličnost** vođe. On mora da ima sve one vrline koje pripadaju dobrom svećeniku i župniku (vidi I svezak). Župnik je pastir Kristova stada, predvodnik kršćanske zajednice, tvorac jedinstva, inicijator i animator vjere te koordinator svega djelovanja. Posebno je važna njegova služba jedinstvu, koja se sastoji 1. u objedinjavanju vjernika međusobno u istu župnu zajednicu, 2. u povezivanju župe s biskupijom i općom Crkvom i 3. povezivanju svih ljudi s Bogom. Svećenik je zaista »pontifex«.

Prije su psiholozi isticali više osobne odlike vođe, danas naglasuju društvene faktore auktoriteta: priznanje sa strane grupe, uspjeh u radu, trenutna situacija, suradnja svih zajedničara, servilnost i dodvornost pojedinaca i sl. Vođenje je međuljudski, bipolarni proces, pa zato status »šefa« ne zavisi samo o njemu nego i o vođenicima.

Glavni uvjeti za uspjeh na strani vođe jesu:
— sposobnost, tj. nutarnji auktoritet (capacity),
— ugled, tj. vanjski auktoritet, položaj (status),
— umješnost i uspješnost (achievement),
— osjećaj odgovornosti, moralna snaga (responsability).

S obzirom na situaciju je važna pravilna procjena stanja i vođina snalažljivost. Od vođenika se očekuje socijabilnost i suradnja, a značajnu ulogu igra i struktura same grupe.

Još bih ovdje nadodao samo neke naravne, ali tipično vodstvene odlike:

Vođa je sposoban, inteligentan, iskusan i obrazovan čovjek. Ipak se stalno usavršuje u znanju, struci i osobnom vladanju.

On vjeruje u sebe i u svoj poziv (bez umišljanja). Sposoban je rješavati probleme i donositi odluke.

Radi prije i više nego ostali pomoćnici, planira i zna organizirati posao.

Energičan je, ali uviđavan i pravedan. Autoritativan, ali pažljiv i skroman. Vješt je u stvaranju kontakta, spreman za razgovor, poštuje tuđu slobodu.

Ima osjećaj odgovornosti, bez oklijevanja i kompleksa, ne preza pred poteškoćama, predviđa posljedice.

Odvažan je, no racionalan i uravnotežen, nije ćudljiv ni emocionalan. Ne boji se novoga, sam je pun ideja i planova.

Točan je i uredan, ozbiljan i veseo, optimist.

Poštuje sebe i druge, cijeni vjernost i povjerenje, čuva prijateljsku distancu. Uspjeh ga ne opija, a neuspjeh ga još više animira.

Dobro je informiran, pozna svoje ljude, kontrolira ih s poštovanjem, čovjekoljubiv je i širokogrudan. Koncentrira se na najbitnije, ne guši tuđe inicijative.

Sam razmišlja, no prije nego donese odluku traži savjeta.

Darežljiv je kod pohvale, a škrt kod ukora. Živi i daje drugome živjeti.

Nije tiranin, komunikativan je i nalazi dobre suradnike, postavlja ih na pravo mjesto i usklađuje njihov rad. Suradnicima prepušta radnu odgovornost, a sebi zadržava vodstvenu. Na njih prenosi svoje znanje i oduševljenje, održava prijateljsku atmosferu u zajednici. Priznaje tuđe zasluge i sposobnosti, a za neuspjehe ne baca uvijek krivicu na druge.

Kad uz gornje odlike crkveni pastir moli za pomoć Božju, dobiva milosti i svećeničke karizme, uporno radi, žrtvuje se i kreposno živi, može se nadati bogatim pastoralnim plodovima.

Vodstvo je težak i odgovoran posao, ali i stroga dužnost svećenikova. »Svećenik ima vodstvenu zadaću. Kad biskupi i svećenici prestanu biti vođama, ne služe više Crkvi. Više nego ikada svećenici u današnje doba moraju biti vođama. Naše nemirno, nesigurno i tragajuće doba traži na svim područjima vodstvene ličnosti. Naša braća po vjeri imaju pravo na vodstvo svojih svećenika«.[4]

Uman pastir mora poznavati i **granice** svoje vlasti: — Prva mu je granica vlastita kompetencija (vlast, jurisdikcija). Područje njegova rada je vjersko, čudoredno, duhovno i odgojno. Na vancrkovno područje dušobrižnik upliva samo neizravno. Mora da pozna razliku između onoga što može i onoga što smije. Ne smije precijeniti domašaj vlastitih mogućnosti i stvarne moći.

— II granica vodstva je nepovredivost religioznih i etičkih načela. Voda ne smije mijenjati, zatajiti ili iznevjeriti objektivne i vječne vrednote. Amicus Plato, magis amica veritas!

4. B. van Bilsen — Aufbauende Pastoral. Herder, Wien 1965, st. 22.

— III mu je granica sloboda, savjest i dostojanstvo v o đ e n i k a. Ljudska osoba je nepovrediva i sveta. Njoj vođa treba da služi. Nije na mjestu nikakav klerikalizam, ničeizam ili paternalizam. Vođa nije vlasnik, nasilnik, diktator ili paša!

Prema K. Lewinu vodstvo se može obavljati na tri različita načina ili stila:

— A u k t o r i t a t i v n i s t i l je centriran na vođu koji o svemu odlučuje, nalaže zadatke, postavlja zahtjeve, nagrađuje ili kažnjava. Pri tome je zajednica sasvim pasivna, nezainteresirana, kojiput i agresivna u samoobrani. Uspjesi su doduše brži, ali samo kvantitativno.

— D e m o k r a t s k i stil vlada tamo gdje se vođa oslanja na zajednicu, s njom se o svemu dogovara, u nju se uklapa i potiče suradnju. Članovi skupine su mu prijatelji, suradnici i zadovoljni pomagači. Ciljeve vođe prihvaćaju kao svoje i zalažu se za zajedničku stvar. Uspjesi dolaze malo sporije, ali su kvalitativni.

— S l o b o d a r s k i stil upravljanja (laissez-faire) je kaos i kapitulacija auktoriteta. Vođa ne preuzima inicijativu i odgovornost, pasivan je, zanemaruje dužnosti i ne želi se nikome zamjeriti. U grupi vlada nered, nerad, dezorijentacija, frustriranost, apatija i nezadovoljstvo. Rezultati su negativni ili nikakvi.

Zapravo postoji još jedan način upravljanja, a to je m a n i p u l a t i v n i. Manipulator ostavlja podložnima privid slobode, samouprave i demokracije, a ustvari on upravlja svime. Poput lutkara tajnim koncima ili »zlatnim« lancima iza kulisa manipulira ljudima, koji najčešće nisu ni svjesni svog položaja.

Ni jedan od profanih stilova vodstva ne možemo doslovce prenijeti u pastoral. Očito je da je manipulacija nedostojna čovjeka, a stil laissez-faire uopće nije vodstvo i nema mu mjesta u Crkvi. Auktoritativni stil je svojstven samo za dogmu i moral, ali u ljudskim odnosima ostavlja vjernike nezrelima. Demokratizam in fide et moribus nije moguć, ali je poželjan u svim ostalim crkvenim odnosima. Hijerarhija dobiva vlast od Boga, ne od vjernika, no stoji potpuno u službi vjernika. Prema tome će pastiri u naučavanju postupati očinski, a u vladanju bratski.

Literatura

H. J. Leawitt, Managerial psychology. Univ. of Chicago 1958.
J. Basile, Der neue Führungsstil. Herder, Wien 1967.
C. A. Gibb (ed), Leadership. Penguin, London 1969.
H. Buntinx, L'Eglise et le management. Ed. Hommes et Téchniques, Puteaux 1971.
M. Ducos, Human relations in der Kirche. II izd. Wien 1973.
J. M. Bochenski, Was ist Autorität? Herder, Freiburg 1974.
Th. W. Engstrom, The making of a Christian leader. Grand Rapids 1976.
P. F. Rudge, Management in the Church. McGraw-Hill, London 1976.
H. Liebel (Hg), Führungspsychologie. Hogrefe, Göttingen 1978.
A. M. Adams, Effective leadership for today's church. Philadelphia 1978.
E. E. Jones, The management of ministry. Harper, S. Francisco 1978.
L. J. Peter, Peterovo načelo. Naprijed, Zagreb 1980.

SUSTAVI PASTORALNOG VODSTVA

Prof. Škreblin se je zgodno poslužio s dvije evanđeoske parabole da bi nam predočio dva temeljna pastoralna sustava.[5] Parabola o rasipnom sinu nam prikazuje dobrog oca koji strpljivo čeka i rado oprašta povratniku. On izlazi ususret izgubljenom djetetu, ali ga ne traži. Njegov stav je pasivan... Naprotiv, u paraboli o dobrom pastiru, ovaj ne čeka izgubljene ovce, nego ih traži i spasava. Pastir je poduzetan, inicijativan i aktivan...

Tako smo otkrili dva osnovna pastoralna sustava: r e a k t i v n i i a k t i v n i. Oznaka prvoga je pasivnost, reakcija, a drugoga radišnost, akcija. No to ne smijemo shvatiti isključivo, kao da bi prvi isključivao svaku aktivnost, a drugi bio sama poduzetnost. »I u aktivnom dušobrižništvu dolaze rasipni sinovi i vraćaju se sami, potaknuti i preobraženi Božjom milosti, u očinsku kuću. I reaktivni dušobrižnik poduzima pokoju 'akciju'«[6]

Starije dušobrižništvo se više oslanjalo na reaktivni sustav, a novije preferira aktivni sistem.

R e a k t i v n o (p a s i v n o) d u š o b r i ž n i š t v o

Ovaj sistem karakterizira nekoliko tipičnih oznaka:

1. T r a d i c i o n a l n o s t. Previše se poštuju naslijeđene forme pastorizacije. Pasivno dušobrižništvo se zatvara u starinske okvire, bez trunka invencije. Zauzima konzervativni stav u svim pitanjima. Ne traži nova rješenja, već se uporno drži starih šablona, koje su nekada mogle biti dobre, ali danas više nisu. Ne zna i neće da zna za nastale promjene. Reaktivni (nije daleko od reakcionarni) župnici su »laudatores temporis acti«.

Prof. Škreblin nam pruža i nekoliko primjera pasivne pastorizacije: stara katehizacija po prastarim metodama i udžbenicima (shematski, apstraktno, racionalistički, beživotno)... stare pobožnosti i molitvenici (sentimentalni, neliturgijski, individualistički)... dosadašnje crkveno pjevanje (aliturgijsko, svjetovno, neukusno)... čvrsto prianjanje za jutarnje mise, dok je očito da su večernje bolje posjećene.

2. A u k t o r i t a t i v n o s t je bitna značajka starog pastorala. Auktoritet je apsolutno potreban svakom dušobrižniku. Međutim, puni auktoritet nije istovjetan s vanjskom vlašću i socijalnim sta-

5. Škreblin I. — Dušobrižnikova orijentacija. Zagreb 1956.
6. Škreblin, ib. 39.

tusom, njegova snaga je prvenstveno u osobnim i nutarnjim vrlinama pastira. Tradicionalni župnik se oslanja više na vanjski auktoritet, a to je opasno, osobito danas kad se upravo takav auktoritet nalazi u krizi. Svima nam je dobro poznat lik svećenika gospodina i gospodara, vlastodršca i samodršca, arbitra u svemu. Najopasnije je kad takav izjednačuje svoj auktoritet s Božjim, zloupotrebljava ga i pokriva raznim privilegijama. Na takvo »vodstvo« jedni vjernici reagiraju servilnošću, a drugi mržnjom, pasivnim otporom i gubitkom vjere.

Jedan vrlo pogibeljni vid auktoritativnog vodstva je oslanjanje na državnu svjetovnu vlast, tzv. »manus saecularis«. Državna pomoć — i s njome vezani privilegiji — dvosjekli su mač. Više škode nego koriste (historia docet). Povlaštena Crkva nije više službenica Gospodnja niti Crkva siromaha. Ona postaje stupom režima, osloncem reakcije i učesnicom u nedjelima vladajućeg sloja. Za Crkvu je daleko manje opasno otvoreno državno neprijateljstvo. Bolja je odvojenost Crkve i države nego njihova sprega. Najbolja je potpuna neovisnost obe vlasti, tako da crkveni službenik ostane slobodnim i samo duhovnim pastirom.

3. Starinski pastoral je bio vezan uz masovnost (Volkskirche). Previše je računao na brojčane i kvantitativne rezultate. Preferirao je masovne skupove i poduzimao široke i klamorozne akcije. Njegovao je pučke pobožnosti i vanjske manifestacije u festivalskom duhu. Svetkovine su poprimale proštenjarski i vašarski značaj. Gradilo se ogromne crkve koje su vapile za masama i u njima se nijetio pučki ukus. Standardne propovijedi (»de communi«), serijske ispovijedi i brojne pričesti bile su pravilom. Uopće, u dijeljenju sakramenata težilo se za statističkim »uspjesima« i triumfalizmom.

Naizgled kontradiktorna, ali faktična popratna pojava masovnog pastorala bilo je cvjetanje korova individualizma. To je bilo moguće stoga što se išlo za što većim brojem pojedinaca i praktikanata, koji nisu sačinjavali jedno duhovno tijelo, već su i nadalje ostajali masom. Nisu se ugrađivali u Mistično Tijelo, nisu tvorili jedan svjesni Božji narod, nisu se osjećali zajednicom niti svoju župu smatrali obitelju. Manjkao im je duh zajedništva i svijest o općinstvu svetih. U ogromnoj masi svatko je ostajao izoliran i osamljen. Katolička društva su gutala brojne vjernike, ali razina njihove crkvene svijesti jedva je prelazila lokalne okvire. Masovno dušobrižništvo nije se brinulo za odgoj elite i svjesnih apostola i misionara.

U takvom pastoralu očitovao se glavni nedostatak pojave masovnosti: formiralo se veliki broj jedinki, ali mali postotak ličnosti. To je bio uniformirani pastoral bezlične mase.

4. Upadna je pastoralna tromost župnika pasivnoga kova. Na nju prof. Škreblin primjenjuje zakone mehaničke tromosti: »Svako se tijelo kreće u smjeru najmanjeg otpora. Povrh toga tu vrijedi i zakon, da se svako tijelo giba jednoliko u pravcu ili miruje dok ga sile, koje na nj djeluju, ne prisile da promijeni smjer gibanja, odnosno stanje mirovanja«.[7] Ako se takav župnik pokrene, to nije nikada iz nutarnje potrebe niti osobne dinamike, već samo kao reakcija na vanjske impulse. Njegovo gibanje je samo reakcija, nikada akcija. Ako ne intervenira viša vlast (naredbe ordinarijata, zahtjevi koncila i sl.) ili ga ne prisili neki ugrožavajući faktor (sablazan, napadaji, neprijateljsko djelovanje), on ostaje sjedeći u svome zapećku. Takav pastir samo čuva u oboru svoje stado, ali ga ne vodi na pašu. Ako se približi vuk, znade hrabro mahati štapom. I to je sve.

Nepokretni župnik stalno klipše za stadom, a ne zna ga predvoditi. Svuda stiže sa zakašnjenjem. Nalazi se na »repu događaja«. Reaktivac naime ne upravlja događajima, on je njihova žrtva. Boji se inicijative, rizika i pokusa. Mjesto da bolest spriječi, on voli da je liječi. Milije mu je čupati korov nego sijati žito. On smatra da je njegova dužnost čekati, a vjernikova dolaziti i pristupati bliže.

Jedno pitanje: da li se takav pasivist ispovijeda za grijehe propusta?

5. Reaktivac ne očekuje duhovne plodove — da se poslužimo riječima Škreblina[8] — ex opere operantis, već isključivo ex opere operato.

Za njega je naime pastoralka zapravo »tehnologija«, a pastoral čista »tehnika«, koja proizvodi uspjehe nefaljeno, mehaničkom sigurnošću. Po njemu čudesa čini magija pastoralnih instrumenata, a ne njegovo osobno zalaganje. Sistem i metoda moraju sami po sebi i nužno izbaciti predviđene rezultate. Dovoljno je naime pravilno programirati mozak pastoralnog robota. Propisi, pravila, kalupi i zakoni dostaju za sve, ne treba još kakvog osobnog ulaganja i zalaganja. Institucije, strukture, slovo — to je za njega život. Inicijativa, snalažljivost, svježina, dinamika, invencioznost — to su njegova smrt.

Pasivcu je sudbina »zapisana na zvijezdama«, aktivnost odmjerena u biskupskoj kuriji, a načela u njegovom pastoralnom udžbeniku (dakako, onome iz kojega je on učio u teologiji svoje mladosti). Tamo su svi slučajevi već riješeni (čemu onda razbijati glavu?) i svi postupci unaprijed predviđeni (ah, te današnje novotarije!). Njegov mozak ima samo da vjerno reproducira, nikada da sam producira. Kad onda doživljuje razočaranja i neuspjehe, sasvim naravno, savjest mu je čista, a ruke oprane poput Pila-

7. Škreblin, ib. 57.
8. Ib. 56.

tovih. Zatajio — zna se — nije on, već pastoralna tehnika. I ova »strašna« moderna vremena!

Konačna ocjena pasivnog dušobrižništva može biti samo n e g a t i v n a. Pored svih pozitivnih elemenata tradicionalne pastve, koji su u određenim historijskim uvjetima mogli zadovoljavati, ona je danas nedovoljna, pače i štetna. Sistem čekanja i pukog reagiranja vodi u pastoralnu pustoš. Naš pastoral treba »Geh-Strukturen«, a ne »Komm-Strukturen« (Leo Karrer).

A k t i v n o d u š o b r i ž n i š t v o

Dušobrižništvo je »opus Dei«, dakle aktivnost, a nikako pasivnost.[9] Sistem aktivnog pastorala ima sasvim drugačije karakteristike.

1. **Spontanost.** Aktivni župnik ne čeka na vanjske poticaje, on radi iz nutarnjih i vlastitih pobuda. Ne čeka samo na direktive i naredbe, djeluje spontano, vlastitom inicijativom i proročanskom intuicijom. On je ne samo aktivan, već i k r e a t i v a n. Čovjek je nadahnuća, vidovitosti, snalažljivosti, improvizacije i otkrića. Novator je, ali ne novotar.

Dobar dušobrižnik je inventivan, pušta maha svojoj maštи, uporno i metodički traži nova rješenja (metoda brainstorming).[10] On budno prati događaje oko sebe, proučava pravac njihova kretanja, osjetljiv je za znakove vremena.[11] I ne pada u očaj ako odmah na prvi pokušaj ne pogodi pravi put. Samo nikada ne smije izgubiti s vida pravoga cilja. Charles de Faucould je najprije pokušao kao redovnik, zatim kao radnik-siromah i najzad je otkrio svoju pravu misiju: svjedočenje životom među Tuaregima (Sahara).

2. **Osobni** auktoritet je nužna podloga aktivnog apostola. Ako nema ovoga, onaj vanjski mu može biti samo na smetnju. Nutarnji auktoritet se stiče osobnom vrijednošću: iskrenom pastoralnom ljubavlju prema stadu, predanim zalaganjem u radu, vjernošću kršćanskim idealima, svetošću privatnog života, služenjem, a ne zapovijedanjem. Altruizam gradi oltare u srcima ljudi. Svaka moć i ugled koji nisu sagrađeni na temeljima ljubavi i kreposti dovodi društvenu zgradu u pogibelj.

Posjednik osobnog auktoriteta neće nikada posizati za političkim, jer mu ovaj neće ni trebati. Svećenik ne smije biti saveznik, a još manje sluga, političke vlasti, niti se njome služiti i kad mu

9. »L'agire è l'essenza e il fine della pastorale.« (Guy de Bretagne — Corso di teologia pastorale, Vol. I. Brescia 1967, str. 366).
10. Debesse M. i dr. — Pédagogie et psychologie des groupes. Ed. de L'Epi, Paris 1964, str. 259.
11. »Dieu ne cesse de parler à son Eglise et lui dicte sa volonté à travers des événements qui peuvent parfois être plus clairs que des textes bibliques« (Denis H. i dr. — La promotion de la femme dans la Bible. Casterman, Tournai 1967, str. 195).

se nudi. Pretjerana »inkarnacija« Crkve u politički i socijalni život može od nje učiniti puko sredstvo u rukama desnih ili lijevih ideologija.

3. I aktivni dušobrižnik mora računati na faktor milosti, služiti se prednostima crkvenih institucija i sakramenata, koristiti iskustva drugih, vršiti naredbe viših foruma, ali uvijek svjestan da glavna odgovornost ipak leži na njemu. Uz »opus operatum« mora cijeniti i **»opus operantis«.** Bog, Crkva i ljudi računaju na njegov rad, trud, zalaganje, snalažljivost i odvažnost. Već imamo novi, pravni Kodex, ali pastoralnoga ne očekujmo, jer se Crkva uzda u naše inicijative i radišnost.

Aktivnost vrijednog župnika ne očituje se samo u golemoj vanjskoj zaposlenosti i marljivosti. Ova bi se mogla izroditi i u herezu aktivnosti. Temelj plodne pastoralne akcije treba tražiti u suradnji s milošću Božjom, u solidnom duhovnom životu samog pastoralca, u njegovim plemenitim i nadnaravnim nakanama. Apostolat prekaljen molitvom, žrtva hranjena euharistijom, revnost nošena idealima, akcija rođena iz kontemplacije — to su snage koje obraćuju svijet.

Kao što će župnik u svome radu gledati i na vrijednost »operis« i na kvalitete »operantis«, to isto će nastojati postići i u životu svojih vjernika. Poučit će ih da se spas ne očekuje od posvećenih konvencionalnih čina, već od osobnog angažmana u Božjoj stvari. Tražit će od njih osobni doprinos Kristovu djelu i u njima odgajati svijest lične odgovornosti. I pučka vjera dobro znade da ne spašava »drvo barke, nego vjera Marte«.

4. Aktivni župnik, koji ne želi uzalud rasipati svoje energije, nastojat će vršiti **specijalizirano,** kategorijalno i funkcionalno pastoralno vodstvo. Neće se baviti djelatnostima koje nisu pastoralno rentabilne i neće oklijevati da preispita stare forme pastorizacije, koje više ne odgovaraju svojoj svrsi. Trudit će se da pronađe nove metode i oblike rada prikladne za nova vremena i prihvatljive raznim slojevima vjernika: koliko starim vjernim katoličkim masama toliko i mladim nemirnim grupama u Crkvi.[12] Svoje vjernike neće tretirati kao pasivne stanovnike svog župskog teritorija, već kao aktivne individue koji imaju određenu funkciju u društvu, a voljni su da zaoru vlastitim plugom na crkvenim brazdama.

Kad veći broj pojedinih vjernika sačinjava jednu funkcionalnu, dobnu, stalešku ili socijalnu grupu, dušobrižnik će tim grupama posvetiti posebnu pažnju. Svaka naime vrsta biljaka u Božjem

12. »Notre époque post-conciliaire est une période de transition... Le passage est aussi celui d'un christanisme de masses à un christianisme de minorités... C'est pour cela qu'une double pastorale est necessaire pour le moment: celle des masses pratiquantes, au point où elles en sont, et celle des minorités inquiètes« (P. Chao, u Confrontations, avril 1970, str. 25—26-.

vrtu iziskuje posebnu brigu i njegu. Šabloniziranje donosi nezrele plodove i na njivama Gospodnjim. Odatle urgentna potreba specijalizacije u pastoralu. No ta specijalizacija ne mora uvijek biti postignuta na nekom fakultetu ili institutu. Može se steći i vlastitim razmišljanjem, proučavanjem i studijem, zauzimajući izdiferencirani stav prema svakoj duši ili prema svakoj grupi ljudi.

5. Za dobrog pastira ne postoji samo stado, već i ovce u njemu. On pozna i zove svaku »po imenu«. Tako i duhovni pastir. U mnoštvu svojih vjernika, usprkos mnogim oznakama koje ih izjednačuju, on pozna svakoga posebno i osobno, dobro razlikuje jednoga od drugoga. Njemu su poznate svačije specifičnosti i svačije duhovne potrebe. Stoga je njegovo pastoralno vodstvo uvijek **individualno**, nikada homotipno. Pristup pojedinom vjerniku bit će podešen njegovom individualitetu. Uostalom, i sami vjernici ne pristupaju jednako svakom pastiru: kad su Grci htjeli vidjeti Isusa (Iv 12,20), obratili su se Filipu i Andriji (grčka imena!), a ne drugim apostolima.

Individualno vodstvo nije moguće bez diferencijalne psihologije. Također ne i bez specijalne kartoteke (koja nije isto što i stanje duša) sa minucioznim podacima o svakom vjerniku koji se nalazi u duhovnoj stisci. Jedino pojedinačno vodstvo može spriječiti nastajanje kompleksa, izliječiti sakrivene rane i predusresti mnoge osobne tragedije. Dušobrižnik će u svakom pojedincu gledati zasebnu ličnost, poštivati u njemu ljudsku osobu i tretirati kao dijete Božje.

Pošto je nemoguće imati aktuelno na pameti čitavu šumu sitnih podataka i svih akcija koje bi župnik imao poduzeti, dobro je pribilježiti svoje agende i dnevno ih konsultirati. Naročito mora paziti da ne zaboravi izvršiti obećanja učinjena prigodom posjeta, susreta i razgovora s vjernicima. Ništa lakše za župnika da u moru obećanja pokoje zaboravi, ali ništa opasnije za njegov ugled kod »prevarenih« vjernika. Stoga i obećanja bilježiti (s imenom, sadržajem i rokom ispunjenja)!

6. Čim se više proširuje krug njegova rada, svećenik postaje svjesniji svoje ograničenosti. Pojedinačne snage nisu dovoljne za pokriće svih potreba ljudi. I u pastoralu važi načelo: »viribus unitis«. Gdjegod je samo moguće i potreba, mora se prakticirati **ekipni pastoralni rad.** U svakoj većoj župi gdje je zaposleno više svećenika to je apsolutna nužda. Više susjednih župa koje imaju jedan prirodni centar mogu također sačinjavati jednu krasnu radnu ekipu. U župama gdje se ne može ni na koji način pokrenuti teamsko svećeničko djelovanje, neka se župnik orijentira na ekipni rad s laicima.[13]

13. »La pastorale d'aujourd'hui sera une pastorale d'équipe ou elle ne sera plus pastorale« (Card. J. Suenens — La corresponsabilité dans l'Eglise d'aujourd'hui. Desclée, Bruges 1968, str. 100).

Pastoralne radne grupe pretpostavljaju prije svega zajedničko planiranje na dekanatskom, zonskom i biskupijskom nivou.[14] Svi članovi grupe moraju biti prožeti zajedničkim idealima, bratskom ljubavi i duhom drugarstva. Svaki uzima na sebe svoj dio tereta, prema teritorijalnom ili funkcionalnom principu. Svi su opet solidarni kako u trudu tako i u plodovima rada. Zajednički život i domaćinstvo olakšavaju uspjehe, ali nisu neophodno nužni za ekipni rad. Nužno je: vodstvo, radni sastanci, izmjena iskustva, solidarnost, planiranje, podjela rada i zaduženja te polaganje računa pred čitavom ekipom.

7. Obavljanje dušobrižničke službe mora biti napokon i **studiozno.** Diletantizam u radu ne vrijedi ništa, a škodi puno. Studiozno vodstvo ima svoj temelj u solidnom teološkom studiju. Razvija se sustavnim praćenjem pastoralne literature i upoznavanjem tuđih iskustava. Usavršuje se u invencioznom praktičnom radu na terenu. Za početak je najbolje biti pomoćnik ili suradnik jednog iskusnog pastoralnog radnika.

Studiozna pastorizacija traži prije svega temeljito poznavanje općih zakona psihologije koji vrijede i za pastoral,[15] a zatim proučavanje religiozne situacije župe, i to s teološko-pastoralnog stanovišta.[16] Listanjem kronike i stanja duša, osobnim dodirima i susretima, sociološkim istraživanjem te otvorenim pogledom na suvremena zbivanja u župi dušobrižnik stiče uvjete za vodstvo pastve. Proučavat će probleme, tražiti njihove uzroke, pravit će razborite pokuse, služiti se modernim pastoralnim pomagalima, voditi statistike, bilježiti uspjehe i neuspjehe. O svemu će dugo razmišljati, pitati savjet u starješina, kolega i zrelih laika, a u radu tražiti pomoćnike. Mnogo će se okoristiti pastoralnim sastancima u dekanskom ili biskupskom gradu. Rado će usvojiti sve što nađe nova i dobra kod ostalih. Bit će otvoren prema budućnosti Crkve i svijeta.[17]

Literatura

A. Grumelli, Problematica pastorale. Ed. AVE, Roma 1966.
R. Spiazzi, Teologia pastorale odierna. Marietti, Torino 1967.
G. Locatelli, La pastorale dopo il Concilio. Ancora, Milano 1967.
E. Tewes, Schwerpunkte der pastoralen Erneuerung. Don Bosco, München 1969.
E. Haller, Seelsorge im Zeichen der Hoffnung. Kaiser, München 1969.

14. »Die Planologie in der Seelsorge unentbehrlich ist. Ein planologischer Stab jeder Diözese wäre kein überflüssiger Luxus« (O. Schreuder, u »Gemeinde von morgen«. Pfeiffer, München 1969, str. 102).
15. Guy de Bretagne, op. cit. I. str. 66.
16. E. Jüngel i dr. — Die Praktische Theologie zwischen Wissenschaft und Praxis. Kaiser, München 1968, str. 51.
17. Hortelano A. — La Chiesa del futuro. Ed. Citadella, Assisi 1969.

H. R. Fray, The pain and joy of ministry. Pilgrin Press, Philadelphia 1972.
D. Donnnelly, Team: theory and practice, Paulist Press, Ramsey NJ 1977.
A. Läpple, Priesterlose Gemeinde. Paulinus, Trier 1980.
A. Greeley (ed), Parish, priest and people. More Press, Chicago 1981.
W. Jentsch, Der Seelsorger. Brendow, Moers 1982.
J. Hofinger, Pastoral life in the power of the Spirit. Alba House, Staaten Island 1982.
M. Kopp, Seelsorgeteam. Benzinger, Einsiedeln 1982.
G. Thils, Barrea J, Une pastorale de l'espérance. Beauchesne, Paris 1982.

UVJETI PASTORALNOG VODSTVA

Uvjeti su mnogi. Glavni su ipak: poznavanje stada te poštivanje pastoralnih normi i već prokušanih metoda. O sociološkom upoznavanju župe smo već govorili (I sv..), zato ćemo se sad ograničiti samo na upoznavanje vjernika.

Poznavanje vjernika

Dobar pastir pozna svoje stado u svim pravcima: psihološki, sociološki, geografski, politički, kulturno, ekonomski, folklorno, moralno, a najviše religiozno. I to ne samo župu kao cjelinu, nego svakog stanovnika i vjernika u njoj. Točno opaža msgr. Gonzales: »Jedna se duša može dirnuti samo ako se zazove vlastitim imenom«.[1]

Način upoznavanja je višestruk. Najprije:

1. **Teoretski:** proučavanjem anagrafa, kronike, običajnika, knjige statistika, povijesti i uopće upoznavanjem stručne literature o župi.

2. **Praktično:** usmenim informacijama (kod biskupa, dekana, susjeda, predšasnika, crkovinara, pastoralnog vijeća), još više službenim ili slučajnim kontaktima. Ti dodiri mogu biti grupni (s grupama vjernika), akcioni (na zajedničkom radu), liturgijski (u crkvi, blagoslov kuća, sakramenti), slučajni (na ulici, u društvu), publicistički (preko štampe, radija, televizije), posredni (preko drugoga) i čisto službeni (kancelarija). No najkorisniji su direktno traženi kontakti, bez ikakvih posrednih elemenata.

3. Direktni **osobni kontakti,** dakle, ne smiju biti oslabljeni slučajnom ili službenom notom susreta. Pače, svaki takav kontakt moramo nastojati pretvoriti u prisni osobni dodir.

Da uopće možemo stupiti u dodir sa župljanima, moramo vršiti prije svega zakon rezidencije. »Prêtre doit être« (svećenik mora biti prisutan), kažu Francuzi.

1. M. Gonzales y Garcia — Što sve danas može jedan župnik. Banja Luka 1926, str. 74.

Kod susreta ćemo ih pozdraviti (najbolje prvi!) i biti s njima ljubezan, otvoren pristupačan.

Zaći ćemo među ljude kadgod nam se pruži prigoda, bilo vjerske bilo građanske naravi. Naš Bog se zove »Emanuel«!

Svaki ćemo dodir iskoristiti u pastoralne svrhe, ali nenametljivo, taktično i obzirno. Prije svega budimo s ljudima l j u d i ![2]

4. Jedan posebno važan način uspostavljanja pastoralnog dodira jesu **kućni posjeti.**[3] Naročito su značajni za katoličku dijasporu, ali donose veliku korist i u redovitoj pastvi. Prakticirao ih je i sam Spasitelj (Zahej, Lazar, Šimun). Spadaju u pastoralnu dužnost svakoga župnika. On bi trebao posjetiti svaku svoju obitelj barem jednom godišnje. Prigodom dolaska i odlaska iz župe apsolutno.

Svećenik je misionar — ne stacionar! — poslan je svima i treba da pristupi svima, pojedincima i zajednicama. Kućni posjet je sastavni dio njegova misionarskog zadatka. U tom času on obavlja svoje poslanje u punini: upoznaje svoje stado, evangelizira ga, blagosiva (čin kulta), vodi ga i pomaže (pastirski čin). U crkvi se sastaje s manjinom vjernika, u kući s većinom. Napokon kućnim posjetom vrednuje obitelj kao cjelinu, ne samo pojedince izvan nje.

Svrha je kućnih posjeta isključivo pastoralna: upoznati svoje vjernike i pružiti im duhovnu pomoć. »Mir kući ovoj!« Posjeti mogu biti prigodni (bolesnici, jubileji, žalovanja, čestitke, obavijesti i sl.) ili r e d o v i t i (kod nastupa i odlaska, blagoslov »tri kralja«, sistematski posjeti).

Svećenikovi posjeti su župljanima većinom dragi (ako su obavljeni na pravi način i u pravi čas), osjećaju se počašćeni i sretni zbog njegove pažnje. Iznimke su rijetke (i nisu uvijek bez krivnje župnika). Vjernicima su veoma k o r i s n e: bolje upoznaju župnika, osjete njegovu pažnju (u crkvi ostaju nezapaženi!), nauče mnoge dobre stvari, primaju osobnu i konkretnu pouku (ona u crkvi je općenita i bezlična), izjadaju dušu, razgale srca, otkriju poteškoće, traže savjet i lijek. Hladni se malko prodrmaju, mlaki potaknu, a dobri još više zagriju.

I župniku su kućni posjeti vrlo korisni: tako upozna sve i čitave obitelji, svakoga župljanina, pa i onoga koji ne dolazi u crkvu, i to u njegovom prirodnom ambijentu. Vidi kako žive i skladuju, upozna njihove odlike, otkrije slaboće, stiče nova iskustva, razbija predrasude, stvara prijateljstvo i osigurava već ste-

2. U Beču je izjavilo 40 posto građana da nemaju nikakva kontakta s Crkvom ni njezinim predstavnicima (Diakonia, br. 1, g. 1970. str. 49). Zar to nije strašno?
3. Blieweis Th. — Ein Pfarrer vor 1000 Türen. Herold, Wien 1968.
Simmon-Kaiser M. — Besuch und Begegnung. Lambertus, Freiburg, II. izd. 1969.

čenu naklonost. Vjernici su u svom domu više iskreni i manje rezervirani. Tu se osjećaju al pari sa svojim župnikom.

Istini za volju moramo priznati da kućni posjeti mogu biti izvor — ali ne sami po sebi — i nekim pogibeljima: kad se obavljaju u nezgodan čas ili na nezgodan način, kad je posjetiocu previše draga čašica, kad se pretvore u »ćakule« i »trač«, kad se pokazuju neke preferencije ili kad prelaze granice dozvoljene intimnosti. Jedno je sigurno: ton i uspjeh kućnih posjeta zavise u prvom redu o ličnosti dušobrižnika.

Nekoliko pastoralnih uputa za kućne posjete:

— pripraviti ljude s oltara ili putem župskog lista (ako su im posjeti novost),

— najaviti vrijeme posjeta, barem po prilici,

— biti točan (ako se posjet nije mogao obaviti, opravdati se i izvinuti),

— prije posjeta proučiti odnosne kartone u kartoteci i anagrafu,

— izabrati najzgodnije vrijeme za obitelj, kad su svi na okupu — osobito glava obitelji, otac — i slobodni,

— ne uzimati nikakva jela i pića (ali dosljedno, u svim kućama),

— provesti srdačan, neusiljen i ljudski razgovor (interes za zdravlje, materijalne potrebe), koji će na kraju biti i pastirski (interes za duhovne potrebe),

— posebnu pažnju obratiti bolesnicima i djeci, najbolje je i početi razgovor s njima i o njima,

— pustiti da prvenstveno vjernici govore, a mi ćemo podržavati njihov govor,

— pitati samo u potrebi, taktično i bez radoznalosti,

— prigodom kućnog posjeta ništa tražiti, primati ili sakupljati (pa ni u najsvetije svrhe!),

— radije ostaviti neki dar ili uspomenu: sv. sličice, krunicu, župski list, vjerske brošure i slično,

— trajanje posjeta: prema potrebi. Minimum: 15 minuta, maximum: 1. sat (ako je stvarna potreba, može se ostati i dulje). Razboriti župnik će sam osjetiti kad je došao čas da se oprosti.

Poslije posjeta — odmah na putu ili kod kuće — župnik će pribilježiti važnije utiske, opažanja, informacije, potrebe i obećanja. Bit će diskretan i neće pričati okolo što je vidio. Tako će postupati i u slučaju da je bio odbijen ili uvrijeđen. Nikome se neće žaliti, a sačuvat će mir i ljubeznost. Uvreditelju će reći: »Svejedno, u svakoj vašoj potrebi možete računati na moju pomoć«.

Osim pojedinaca i obitelji u svojoj župi moramo dobro upoznati i **mentalitet** puka, odnosno vjernika. Mentalitet (forma mentis) je određeno, opće i stalno duševno stanje, unutar kojega se procjenjuje okolina i čitav svijet i na temelju kojega se upravlja

svojim životom. On obično izvire iz nutarnjeg duševnog raspoloženja i utjecaja okoline. Mentalitet posjeduju ne samo pojedinci, nego i zajednice (grupe, župe, nacije) i vremenske epohe. On opet može biti različit prema dobi, spolu, zanimanju, društvenom statusu, školovanju, vjeri, svjetovnom nazoru i neposrednoj sredini (pr. seoski — gradski mentalitet).

Ne zaboravimo da je mentalitet uvijek neko usmjerenje i ograničenje. Može nam u radu biti saveznik i protivnik, a mijenja se veoma teško i sporo. Kao uvjet uspjeha nužno je najprije a) upoznati mentalitet puka, b) ako je loš, mijenjati ga: iznutra uvjeravanjem, izvana stvaranjem nove sredine, c) kod uvjeravanja nam dobro dođe argumentum ad hominem, d) prosvijetliti ga vjerom te e) nadići svaki mentalitet jer je ograničenje.

Norme pastoralnog vladanja

Pastoralno vodstvo nije samo plod nadahnuća i Božji dar. Ono je znanost koja ima svoje zakone i vještina koja ima svoja pravila. Dušobrižnik se ne može prepustiti jedino svojoj inspiraciji.

1. Prva i apsolutna norma pastoralne akcije je sv. **Pismo** (o tome u slijedećoj glavi). Norma normans!

2. Generalne norme pastoralnog vodstva nalazimo u **Crkvenom Zakoniku** (CIC). On zahvaća samo u bitnim crtama prava i dužnosti vođe i vođenika. Normativno upravlja odgojem, pripravom i djelovanjem pastira.[4] Doziva mu u pamet najvažnije pastoralne dužnosti. Pokazuje mu granice do kojih smije ići. Uči ga kako se upravlja crkvom, župom i blagom sv. sakramenta. Predviđa i crkvene kazne za nemarnog dušobrižnika. Završena je reforma kodeksa, po kojoj je on dobio još veći pastoralni značaj. No u velikoj zabludi žive oni svećenici koji misle da je CIC jedina norma dušobrižništva.

3. Dragocjeni normativ pastorizacije su **crkveni sabori,** a najviše posljednji, tj. II vatikanski. On je prvi sabor u povijesti Crkve koji je imao izrazito pastoralni značaj. Prekretnica je u životu Crkve. Na njemu je prevladan juridizam i dogmatizam, a pastoralna motivacija je došla na prvo mjesto. Koncil je dao jasne smjernice o svim gorućim pitanjima vjere: o reformi liturgije, o Crkvi u suvremenom svijetu, o komunikacionim sredstvima, o biskupima, svećenicima, redovnicima i laicima (ovima je povratio pripadajuće mjesto u Crkvi), o odgoju mladeži, napose svećeničkih i redovničkih kandidata, o misionarskim i ekumenskim pitanjima te o vjerskoj slobodi.

---

4. Uz mnoge upute Kongregacije za odgoj.

Kratko rečeno: u ovom času je II vatiskanski naša glavna pastoralna norma. Stoga će svaki župnik koncilske dokumente 1. nabaviti, 2. dobro proučiti i 3. dosljedno ostvariti.

Provincijalni sabori ili sinode imaju normativni karakter za određeno područje. Svaki je pastoralac dužan poznavati odluke nadležne regionalne sinode.

4. Autentične pastoralne norme jesu i sve **papinske direktive.** Sv. Otac je vrhovni učitelj i pastir Crkve. U tom svojstvu on budno prati razvoj događaja u svijetu i Crkvi. Svoje brige, ocjene i upute daje nam u papinskim enciklikama, pismima i govorima, u kojima nalazimo najpravilniju pastoralnu orijentaciju. Riječi i djela posljednjih papa nalaze golem odaziv u čitavom svijetu, među inovjercima, pa čak i bezvjercima. Kako ne bi našli odaziva u srcu svećenika? Ako ikada, to su nam danas — u eri kaosa i previranja — papinske direktive najpotrebnije.

5. **Biskupske naredbe.** Pravo je i dužnost biskupa da interveniraju u pastoralnu praksu svojih dijeceza. Oni autentično primjenjuju na svoje biskupije evanđeoske, koncilske i papinske direktive. Odgovorni su za rad župnika i život vjernika. Njihove poslanice, naredbe i upute moramo revno i vjerno prenositi na kršćanski puk. One pak odluke što su upućene svećenstvu, sinovski ćemo usvojiti i savjesno provoditi. Ostvarivat ćemo ih u duhu — a po mogućnosti — i po slovu kojim su napisane. Kad imamo kakvu primjedbu, to ćemo učiniti s poštovanjem i uljudno. Koristit ćemo se u najvećoj mjeri i biskupovim usmenim savjetima, pogotovo onda kad CIC to izričito traži.

Neki biskupski organi imaju zakonodavnu (sinode), upravnu (ordinarijat), sudsku (crkv. sudovi) ili savjetodavnu vlast (razna biskupijska vijeća). Župnik je posebno povezan sa svećeničkim i pastoralnim vijećem svoje biskupije.

Danas veliku ulogu u vjerskom životu jedne zemlje igraju i biskupske konferencije. Njihove odluke postaju pravomoćne po dekretu teritorijalnog biskupa.

6. **Zakoniti običaji** biskupije ili župe jesu također valjana pastoralna norma. Zakoniti su ako su odobreni ili pozitivno tolerirani od crkvenih vlasti. Dobri običaji su odličan saveznik vjerskog i liturgijskog života vjernika. Nažalost, ove naše »starosvetnosti«, kako kažu braća Slovenci, polako izumiru. Katkada i krivnjom župnika, koji ih ne pozna (stoga proučiti Običajnik s prvim danom dolaska u župu!) ili ne mari.

Vjerski je običaj ne samo način ispovijedanja vjere nego i njezina naviještanja. Uloga mu je da stabilizira vjersko ponašanje, integrira ga u crkvenu zajednicu i olakšava vjernicima kršćansku identifikaciju. Stoga običaj mora biti dugotrajan, stalan, istovjetan u svojoj strukturi i odgojan u svojim posljedicama. Nosilac običaja je uvijek zajednica. Ako ga obavljaju pojedinci, to je samo u funkciji poistovjećivanja sa zajednicom.

Dobre običaje valja njegovati i čuvati. Ukoliko su štogod degenerirani, treba ih pročistiti (tako je npr. trokraljski blagoslov često natrunjen, a negdje i potpuno iskvaren, negativnim dodacima: primanjem darova, kupljenjem lukna, sabiranjem »križeca«, čašćenjem itd.). Zanemarene i zaboravljene dobre običaje valja nanovo oživjeti, jer su oni »zasuti zdenci pučke vjere«.[5]

Indiferentne običaje je često puta korisno kristijanizirati. Tako oni postaju nosiocima vjere. Crkva je mudro pokršćanila mnoge stare poganske običaje, pa se danas nalaze u službi kršćanske vjere (badnjak, mnogi žetveni, svatovski i pogrebni običaji). U tom pravcu nam najnoviji obrednici pružaju velike mogućnosti.

Loše običaje ne valja odmah i naglo ukidati. To treba učiniti polako, oprezno i taktički. Potrebno je početi psihološkom pripravom, tumačenjem s oltara, pridobijanjem uglednijih pojedinaca i zamjenom boljih običaja. Najlakše ćemo uspjeti kod mladeži i djece. Opstanak nekih nevaljalih običaja zavisi samo o svećeniku (npr. davanje zapisa), a ostale (npr. umaknuće, ukop bez svećenika, izostanak iz crkve zbog korote i sl.) treba uklanjati sistematskim odgojem vjernika.

I kod mijenjanja dosadašnjih liturgijskih običaja valja biti jako oprezan i uviđavan. Prilično lako je srušiti jedan običaj (s njegovim dobrim pratilicama), ali je teško stvoriti novi bolji.[6] Nove vjerske običaje potrebno je stvoriti onamo gdje ih do sada nije bilo. Takav običaj će biti vanjski odraz nutarnje religioznosti, izraz vjernosti katoličkog puka, pomoć u vjerskoj praxi. U prvom redu ćemo njegovati osobnu vjeru i pobožnost, no nećemo prezreti i vrijednost dobrih navada. Vjerski običaji potiču misao na Boga, daju društvu religiozni pečat, podržavaju vjeru slabića, povezuju ljude s Crkvom te daju živost, prisnost i kolorit životu župe. I nisu nužno vezani uz historiju, mogu biti i svetim znakom novih vremena (npr. blagoslov vozila).

7. Može li se **pastoralka** kao znanost, tj. ogranak teologije, smatrati pastoralnom normom dušobrižnika? Juridički ne može. Učbenik nije nikada zakonik. No pastoralka je normativna znanost, njezini zaključci imaju značaj obligatnosti na polju racionalnog vladanja. Dakle, i bez ikakve pravne ili moralne prisile, pastoralna znanost ima direktivni značaj kao i druge nauke o ljudskom ponašanju. Pastoralni radnik koji — bilo iz neznanja

5. J. Krošl (Cerkev v sedanjem svetu, br. 5—6, g. 1968, str. 78).

6. Ugledni pastoralista B. Dreher piše: »Pastorale Schocks, welche die Gemeinde in ihrer Leitung und Gemeinschaft irritieren, sind unklug und unhöflich, verletzend u. unfruchtbar. Abrupte Aktionen sind immer unkirchlich u. unkatolisch dazu.« (Leb. Seelsorge, br. 1. g. 1968, str. 31).

bilo iz prezira — ne poštuje naučne i objavljenske normative pastoralne znanosti, ne poštuje vrijednost nauke i bit će kažnjen svojim vlastitim neuspjesima.

Pastoralne metode

Logička struktura ljudske misli traži od čovjeka metodičnost u svim njegovim akcijama, osobito u naučnom radu (metodologija). Svaka opet grana ljudskog znanja i djelovanja mora imati svoju vlastitu metodiku. Tako i pastoralni rad traži od svog auktora najveću moguću metodičnost. Pastoralni radnik se ne smije pouzdati samo u svoju inspiraciju, intuiciju ili talente.[7]

Pošto je čovjek razumno biće, u svom radu se uvijek mora voditi jednim razumnim ciljem (planiranje), mora znati izabrati prikladna sredstva do cilja, a u njegovu ostvarivanju izbjegavati svako tapkanje ili slučajnost. Tako će i dušobrižnik u svakoj konkretnoj akciji imati trajno pred očima odabrani cilj i dobre pobude koje ga gone na akciju (motivacija rada), uočit će poteškoće i zapreke koje mu stoje na putu, promotrit će najzgodniji put do svog cilja (metodika, organizacija rada), odabrat će najpogodnija sredstva (pastor. tehnika), odvažno će se staviti na izvršavanje svoje zadaće (past. akcija), a nakon dovršenog djela provjerit će samokritički rezultate svog rada (kontrola rada). — Ako se radi o ekipnoj pastoralnoj akciji, onda će se ciljevi i metode skupno razmotriti, planirati, podijeliti kompetencije i zaduženja, koordinirati.

Mudri pastir svaku svoju akciju prije d o b r o r a z m i s l i, a dobro je i da traži savjeta. Prednost će dati važnijim, hitnijim i korisnijim poslovima. Svjestan je da ne može učiniti sve najedanput, zato postupa razborito i postupno. Svoje vrijeme i snage troši ekonomično. Realist je i ne zanosi se iluzijama.[8] Suvremen je u procjeni situacije, postavljanju zadataka, upotrebi sredstava, nastupu, postupku i govoru. »Profert de thesauro suo nova et vetera«.

Metoda označuje put nekom cilju (grč. meta-hodos, methodos), i to najbolji i najkraći. U znanosti nam metoda otkriva put k istini i jedini je znanstveni postupak. U praktičnom je životu metoda vještina rada (ars agendi). »Pošto se bit metode nalazi u njezinoj sposobnosti da nas dovede do cilja, znači da ciljevi diktiraju metodama. 'Kako' je samo put koji vodi k nečemu — 'kamo'. Radna svrha uvjetuje i opstojnost i kakvoću metode. Ako su ciljevi djelovanja različiti, nužno su različne i metode«.[9]

Vrlo jednostavni način metodičkog razmišljanja i djelovanja jest radno načelo francuske K. A.: voir (vidjeti) — juger (prosuditi) — agir (djelovati). Isto tako je zgodan model metode »révision de vie«:

1. upoznati vidljivu stvarnost (informacije, analize),
2. proučiti je s aspekta Nevidljive Stvarnosti (riječ Božja, vjera),
3. ujediniti u svom životu vidljivu i Nevidljivu stvarnost (kršćanski život).

Svećenici se u svom radu služe raznim metodama i daju im raznovrsna imena. Iz općeg pastoralnog iskustva možemo preporučiti dvije vrste metoda: uvjeravanje (slov. prepričavanje) i svjedočenje (pričevanje). Metode uvjeravanja jesu:

A 1. **Uvjeravanje**, tj. buđenje vjerskog uvjerenja kod ljudi. Religioznost pripada najintimnijoj sferi čovječjeg života i počiva, uz milost Božju, prvenstveno na o s o b n o m uvjerenju. Ona se kod katolika očituje u svijesnom i voljnom usvajanju kršćanskih načela i praxe.

Dušobrižnik stoga mora utjecati na razum i s v i j e s t vjernika i tako stvarati u njima katoličko uvjerenje. Zatim, apelirajući na njihove osjećaje, treba da u srcima pobudi oduševljenje za vjeru i vlastiti spas. Najzad će im pružiti pomoć i sredstva da potakne volju na dragovoljno vršenje kršćanskih postulata. U njima odgaja osjećaj dužnosti i stvara razvijenu moralnu svijest. Ukratko, izgrađuje u njima osobnu vjeru.[10]

Župnikova p o u k a bit će prigodna i sistematska, usmena i pismena (vjersko štivo), pojedinačna i skupna, već prema potrebi i mogućnosti. No uvijek će biti primjerena dobi, obrazovanju i sposobnosti vjernika te će težiti konkretnoj i praktičnoj primjeni.

2. Svećenik se ne može zadovoljiti samo uvjeravanjem, on mora nastojati također i oko **privikavanja**, tj. provođenja osobnog uvjerenja u praxu. Kod uvjeravanja je bila osvojena svjesna sfera vjernikova života, a kod privikavanja treba osvojiti i njegov p o t s v j e s n i, nagonski život. Radi se dakle o stvaranju dobrih navika. Ako pak treba trijebiti loše navike, govorimo o odvikavanju.

Privikivanjem na vjersku praxu stvara se u kršćaninu nova narav (habitus), što će mu jako olakšati vršenje kršćanskih dužnosti. U tu svrhu treba početi p o n a v l j a n j e m vjerskih čina,

7. O metodama pastoralke kao znanosti bila je riječ još u uvodu (I sv. str. 8 i 9).
8. »Non tutto cio che è buono in sè è buono anche in pratica« (G. Albertione — Appunti di teologia pastorale. Ed. Paoline. Alba 1960. str. 203).
9. Ž. Bezić, Tko je apostol. Zagreb 1973, str. 172.
10. Valja izbjegavati jednostrani intelektualizam. Osvjedočenje je posao čitave ličnosti. »Intervento ministeriale non sia soltanto intellettuale, ma integrale ... attraverso una mediazione di segni, di gesti, di persone, di simboli, di nozioni, d'azioni coi quali si entra nella presenza di Dio« (Guy de Bretagne, op. cit. I. str. 31).

a završiti stvaranjem dobrih navika i sticanjem kreposti. Stoga ćemo svoje župljane privikavati da svladavaju sebe i sve zapreke njihovom posvećenju. Tražit ćemo da se vježbaju (training), bez obzira na okolnosti i prilike, u vršenju svojih dužnosti. No nikada nećemo ići za tim da postanu vjerski automati, praktikanti bez uvjerenja, molitveni strojevi bez duše. Privikavanje nije dresiranje. Kod djece i mladeži ćemo posvetiti svu pažnju kršćanskom odgoju, a odrasle ćemo poticati i osposobiti za samoodgoj.

3. Premda župnik može mnogo postići svojim službenim i osobnim auktoritetom, ne može sve. Treba da predobije vjernike i za **suradnju.** Ako ih uvjeri da je on tu samo radi njih, da su sve njegove akcije usmjerene njihovu dobru i da je uspjeh njegove pastorizacije zapravo njihova stvar i korist, može računati na njihovu suradnju. Potrebno je da ih navede na zaključak: »Mea res agitur«.

Ništa nije moguće postići bilo kakvom metodom, taktikom ili pritiskom ako župljani nisu nutarnje pripravni i spremni na suradnju. Princip samoodlučivanja i samorada mora se i u pastoralu primjenjivati dosljedno. Dok se vjernici ne predobiju za samoinicijativni rad oko svoje moralne i vjerske izgradnje, nemamo osnovnih uvjeta za uspeh. Još će veći uspjeh biti ako ih predobijemo i za apostolski rad, tj. za nastojanje oko duhovnog dobra bližnjega. Dok naime ostaju indiferentni za spas braće, znači da nisu zreli ni za rad oko vlastitog spasa. Najveći će uspjeh biti ako se dadnu zagrijati i za interese opće Crkve, ako se s njome identificiraju i s njome suosjećaju (sentire cum Ecclesia!).

4. Početak suradnje je kontakt s vjernicima. Može npr. auto imati izvrstan motor, rezervoare pune benzina, odlična vozača, ipak se neće pokrenuti dok se ne uključi »kontaktni ključ«. Taj se u pastoralu zove **dijalog,** i II vatikanski ga u svojim dokumentima spominje oko 50 puta. A toliko inzistira na njemu, jer se još nije udomaćio kao pastoralna metoda.[11] Dijalog postoji unutar samoga sv. Trojstva. Krist ga je prakticirao. Crkva ga treba, jer je narod Božji, obitelj, jedno tijelo. Njezina hijerarhijska struktura ne smije biti zapreka za dijalog. Svi članovi Crkve uživaju isto temeljno dostojanstvo i slobodu. Stoga je potreban i vertikalni i horizontalni dijalog: između Crkve i svijeta, Crkve

11. Godin A. — La relation humaine dans le dialogue pastorale. IV. éd. Desclée, Brussel 1963.
Gozzini M. — Il diagolo alla prova. Ed. II. Firenza 1965.
Retif L. — Vivre c'est dialoguer. Paris 1964.
Hostie R. — L'entretien pastoral. III izd. Desclée, Paris 1966.
Rensch A. — Das seelsorgerische Gespräch. II izd. Vandenhoeck, Göttingen 1967.
Lattke H. — Das helfende Gespräch. Lambertus, Freiburg 1968.
Fabian G. — Diskutieren-debattieren. Ein Werkbuch der Gesprächsformen. IV izd. Pffeifer, München 1969.

i crkava, hijerarhije i svećenika, vjernika i nevjernika, a naročito između pastira i vjernika. Stoga Koncil traži da se već i sjemeništarci uče dijalogu (Optatam totius).

Da bi se u župi mogao razviti dijalog između pastira i vjernika, potrebno je da župnik:

— prizna odraslim župljanima ljudsku zrelost, djelomično i vjersku,
— prihvati njihovu samostalnost u mišljenju i djelovanju, tj. da poštuje njihovu savjest,
— od njih uči, a ne samo da docira,
— sasluša, prima i traži kritiku,[12]
— pita za savjet, osobito u stručnim poslovima,
— uvažava pastoralno vijeće kao partnera u upravi župe.

5. Duhovni pastiri su obično skloni kuđenju i karanju stada. Međutim, daleko je uspješnija **metoda pohvale** ili priznanja. Očitovanje župnikova zadovoljstva, pogotovo javno priznanje za trud, stvara u pohvaljenome osjećaj zadovoljstva i volju da djelo ponovi. Pohvaljeni će se truditi da nastavi dobrim vladanjem, a priznanje će mu biti poticaj i za nove pothvate. U njemu stvara sigurnost da je na pravome putu i ponos da je dobro izvršio dužnost. Kod nepohvaljenih pak rađa se želja da i oni zasluže pohvalu ili nagradu.

Stoga će župnik:

— biti ljubazniji i srdačniji prema svakome. Dobrota osvaja.
— više hvaliti i priznavati tuđe zasluge,
— imati više povjerenja prema pomoćnicima i vjernicima,
— više darivati i nagrađivati: riječima, gestima, djelima.

Dakako, razboriti dušobrižnik neće nikada pretjerivati: ni u pohvalama, ni u darovima ni u obećanjima. Ni količinom, ni načinom, ni učestalošću. I uvijek će ostati umjeren, pravedan i zahvalan svakome.

A zar se svećenik ne smije nikada služiti ukorom ili kritikom? Smije, ali rijetko, samo u velikoj potrebi, nikada zbog sitnica. Ukor će zasladiti dobrotom, taktom i mjerom. Neka mu je svrha uvijek konstruktivna i pobudna. Način miran, blag i primjeren krivici. Bolje je da ukoru damo oblik čuđenja ili pitanja, nego formalne osude. Kritizirajmo radije nasamo nego pred ostalima. Nikada preko trećih osoba.

A da li i kazna može biti pastoralnom metodom? Nikada. Jedino u skrajnim slučajevima, sasma rijetko, i to kao odgojno sredstvo, ne kao metoda. Svrha joj je uvijek medicinalna i pa-

12. Ljudi se afirmiraju ne samo djelom, već i govorom. Netko je duhovito primijetio: prije je važilo pravilo »cogito, ergo sum«, a danas vrijedi drugo: »loquor, ergo sum«.

storalna, nikada vindikativna. Forma uvijek najblaža i najefikasnija, najbolje u četiri oka (opomena, ukor, žaljenje, rezervirano držanje).[13]

B Mnogo više od uvjeravanja u pastoralu vrijede metode **svjedočenja.** Uvijek je bilo tako, pogotovo danas kad moderni čovjek traži u prvom redu svjedoke a ne učitelje. Autentični kršćanski život vjernika i pastira nevjernicima je najbolji dokaz za vrijednost kršćanstva. To isto važi i u našem odnosu prema vjernicima: oni žive iz vjere i primjera svog pastira. Stoga će dušobrižnik najprije sam duboko doživljavati svoju vjeru. Iz nje će i po njoj živjeti. Svojim dosljednim svećeničkim životom najbolje će ispovjediti Krista i posvjedočiti svoju vjeru. Vjera je zarazno stanje, prenosi se s čovjeka na čovjeka.

1. Kao što je Isus bio Riječ i Tijelo, i njegov poslanik mora postati riječ i djelo. Neće samo govoriti, nego će najprije kršćanski djelovati. Neumorni **pastirski rad** je veliko svjedočanstvo za Boga. Zašto u nekim krajevima vlada mišljenje da svećenici »ne rade ništa?« Je li to samo plod zlobe onih koji tako govore? Zar njihovo mišljenje često puta nema zaista fundamentum in re? Nije li apostol Jakov već davno napisao da je »vjera bez djela mrtva«?

2. Ustrajna radišnost je velika apostolska **krepost,** ali ne i jedina. Kristov svjedok mora blistati i svim ostalim krepostima. Nije dovoljno da pastoralac nema nekih većih tjelesnih i duševnih mana. On je dužan posjedovati i kreposti, u prvom redu one pastirske, nama već dobro poznate. Kreposnom župniku gotovo i ne treba propovijedati, njegova djela propovijedaju namjesto njegovih usta. S v e t o s t je vrhunska metoda evangelizacije. Sveci su najbolji širitelji vjere i morala.

3. Pored njih u istoj su mjeri to i kršćanski **mučenici.** I onaj svetac koji nije doživio krvno mučeništvo ustvari je mučenik u svagdanjoj borbi sa strastima i ljudskim slabostima. Ustrajan krepostan život je odricanje, žrtva, patnja i mučeništvo. Molitvom, pokorom i žrtvama se redovito postižu obraćenja grješnika i nevjernika. Ipak je najveći dokaz iskrene vjere kad vjerovjesnik položi život za svoju nadu. Svecima i mučenicima ljudi vjeruju. Pa i onaj koji nije morao proliti krv za Krista svejedno je mučenik ako je za njega bio progonjen, zatvaran, šikaniran, kažnjavan i mučen. »Blago vama kad vas budu progonili zbog mene« ne samo radi vašeg osobnog dobra, nego još više zbog svjedočenja vjere. »Sanguis martyrum — semen christianorum«!

13. Zgodna pastoralna sankcija: jedan župnik ne prima redovinu dok dijete iz te kuće ne počne pohađati vjeronauk.

Još jednom naglasujemo: nema bolje metode pastorizacije od **primjera pastira.** Čemu je on inače »forma gregis«?[14] Zar nam prastaro iskustvo ne kaže: verba movent, exempla trahunt? Sve druge metode — ako nisu potvrđene primjerom života i kreposti svećenika — ne vrijede ništa. Kobna je zabluda misliti da se loš život može nadomjestiti bilo kakvom »metodom«. Objektivno snaga primjera leži u njegovoj privlačnosti, a subjektivno u nagonu oponašanja koji se nalazi u svim ljudima.

(Upozorenje: svjedočenje vjere ne smije biti ostentativno i nametljivo, već prirodno i spontano, samo po sebi transparentno. Iza našega vanjskog vladanja ljudi moraju nazreti i otkriti dubinu naše vjere koja sve pokreće. Ne trebamo se razmetati vjerom, jednostavno po njoj živimo, iskreno i dosljedno. Jedino se u takvom svjedočenju otkriva nevidljiva prisutnost Božja. Svjedočenje je najdjelotvorniji sakramenat).

Neki se pitaju: mogu li i p a s t o r a l n i p o k u s i biti redovita metoda u dušobrižništvu? U bitnim pitanjima vjere i morala ne može biti nikakva experimentiranja. Što se tiče pastoralne primjene bitnih načela, pokusi su mogući i korisni ako ostanu u okvirima pastoralnih normi o kojima smo govorili. U onome što je vremensko, sporedno i provizorno treba experimentirati držeći se zdravih teoloških načela, po naučnom postupku i oprezno, da se nitko ne sablazni. Za važnije pokuse (npr. u liturgiji) valja imati odobrenje biskupa, a moramo se obazirati i na mišljenje čitavog prezbiterija, osobito najbližih suradnika.

Opažanja i rezultate naših pokusa bilježimo, konfrontiramo s iskustvima drugih, podlažemo uvidu starješina i provjeravamo u raznim okolnostima. Ako će biti na opće dobro, saopćimo ih braći na koronama i objelodanimo u stručnim časopisima.

Literatura

J. A. C. Brown, Techniques of persuasion. Penguin, Baltimore 1963.
M. Bon, Le dialogue et les dialogues. Centurion, Paris 1967.
W. C. Minnick, The art of persuasion. II izd. Houghton Co, Boston 1968.
A. Bandura, Principles of behavior modification. Holt, N. York 1969.
K. Lüthi, Theologie als Dialog mit der Welt von heute. Herder, Freiburg 1971.
M. Kelber, Fibel der Gesprächsführung. 10 izd. Leske, Opladen 1970.
K. E. Andersen, Persuasion: theory and practice. Allyn, Boston 1971.
R. Lautorelle, Le témoignage chrétien. Desclée, Tournai 1971.
J. Scharfenberger, Seelsorge als Gespräch. Vandenhock, Göttingen 1972.
H. Faber i dr., La pratique du dialogue pastoral. Centurion, Paris 1973.
Ch. U. Larson, Persuasion. Wadsworth Pub. Co., Belmont 1973.
G. Pünder, Von Tür zu Tür. Echter, Würzburg 1974.

14. »The foundation of dogma is lived experience. Teaching without example is hard to belive, still harder to follow« (D. G. Schultenover, u Theology Digest, br. 4. g. 1969. str. 297).

J. Appelkamp (Hg), Türen öffnen. Kaiser, München 1979.
J. Scharfenberg (Hg), Freiheit und Methode. Herder, Freiburg 1979.
Ch. W. Stewart, The minister as family counselor. Abingdon, Nashwill 1979.
R. Bärenz (Hg), Gesprächsseelsorge. Pustet, Regensburg 1980.
J. D. i E. E. Whitehead, Method in ministry. Seabury Press, N. York 1980.
J. Schwermer, Das helfende Gespräch in der Seelsorge. Meinwerk, Salzkotten 1980.
K. Baumgartner, Das Seelsorgegespräch in der Gemeinde. Echter, Würzburg 1982.
Ch. L. Rassieur, Stress management for ministers. Westminster Press, Philadelphia 1982.

VRŠENJE PASTORALNOG VODSTVA

Pošto je narav »principium operationis«, svećenici vrše svoju službu obično u skladu sa svojom naravi.Stoga je zanimljivo kakve tipove svećenika susrećemo u pastoralu, koja su njihova radna svojstva i na koje teškoće redovito nailaze u radu?

Tipovi pastoralnog vodstva

Uspjeh pastoralnog rada ovisi o mnogim faktorima: objektivnim (milosti, natpastiri, vjernici, prilike) i subjektivnim (temperamenat, odgoj, načela i metode samoga župnika). Među subjektivnim momentima važnu ulogu igra vodstveni stav pastira, njegov osobni način vođenja.

Uglavnom se mogu razlikovati tri tipa aktivnog dušobrižnika:

1. **Vodstveni tip** (ego-tropni): to je rođeni vođa i pastir. Posjeduje puni auktoritet spojen sa prirodnim talentima duha i tijela. Kod njega je obično kolerički temperamenat povezan sa sposobnošću zapovijedanja. Osjeća potrebu vođenja, svjestan je svoje vrijednosti i ne trpi otpora. Vjernici podliježu njegovoj sugestivnosti, podlažu se njegovom auktoritetu i počašćeni su njegovim povjerenjem. On ima situaciju »u svojoj ruci«. Sve se okreće oko njega.

Kolikogod je takav tip pastoralaca efikasan u radu, nije bez nekih opasnosti. Na takvoj podlozi se često rađa samovolja i vlastohlepnost na strani pastira, a servilnost, nesamostalnost, osobna i vjerska nezrelost kod vjernika. Zlo po oboje. Stoga svaki svećenik koji osjeća auktoritativne sklonosti mora obuzdavati svoju ćud, poštivati ličnost vjernika te imati smisla i za ljudske slaboće.

2. **Fascinantni** (allo-tropni) ili simpatični tip vođe koristi svoje fizičke i duševne kvalitete, ali u prvom redu osvaja vanjštinom i nastupom. On je fizički privlačiv i simpatičan, osjećajan je, srdačan i povjerljiv. Obično je sangviničke naravi i osvajač ljudi. Ima »veliko srce« (ali ne uvijek i veliki mozak), znade stvarati kontakte i postupati s ljudima. Nekada vjernike privlači u crkvu više ljubav prema njemu, nego prema Bogu. Ako kada treba žrtvovati

prijateljstvo zbog načela, on će prije žrtvovati ovo drugo. U sukobu između zakona i ljudske slaboće, on je na strani »slaboće«. U posredovanju između Boga i ljudi on ima svoju (protuevanđeosku) teorijicu: »Više valja ugoditi ljudima nego Bogu«. Svećenik koji pod svaku cijenu traži popularnost obično uzima uloge šaljivčine, zabavljača, vicmahera, kavalira, drugara, vinskog brata, demagoga i sl.

Nedostaci ovakova tipa su očevidni. Ako se takvo »vodstvo« zasniva još i na erotsko-sentimentalnoj bazi, ono se pretvara u svoju negaciju. Ako se pak svjesno njeguje, ne može drugačije svršiti nego katastrofom i skandalom. »Simpatični« svećenik mora dobro pročistiti motive svog rada, ne igrati na sentimentalne žice svojih obožavalaca i pošteno nastojati da vjernici vežu svoja srca jedino uza Srce Isusovo.

3. **Idejni tip** (axio- ili theo-tropni) dušobrižnika je potpuno u službi kršćanskih ideala. On ne stavlja u prvi plan sebe (kao vodstveni tip), niti same vjernike (kao fascinantni), već isključivo stvar Božju. Orijentiran je više esencijalno nego existencijalno, više axiološki nego osobno, više idejno nego praktično. Prijatelj je načela i tragalac savršenstva. Angažira bez rezerve svega sebe, um i srce, dušu i tijelo. Njegov ga (melankolički) temperamenat vuče dubinama i dosljednosti. Njemu nije do dominacije nego do iskrenog služenja. Služi sam i očekuje da svi služe. Ne njemu, već Bogu.

Premda je idejni tip najbliži idealu dobrog pastira, nije ni on bez nedostataka. Nekad se gubi u apstrakcijama, previše idealizira, ne pozna faktične mogućnosti svojih župljana i često ne priznaje realnosti. Zanosi ga ljepota ideala pa ne vidi pravo lice stvarnosti. Nema sumnje da je idejni tip župnika najbolji duhovni vođa, osobito ako se trudi oko vlastite svetosti. No trebalo bi da ima malo više energije prvoga tipa, više ljudskosti drugoga, a najviše: smisla za stvarnost.

Kad već naglasujemo stvarnost, ne smijemo previditi činjenicu da, nažalost, postoje i svećenici koji su zatajili u svojoj vodstvenoj ulozi. To je **promašeni tip** dušobrižnika. Takav ostaje bez pastirskog auktoriteta, izdaje svoju svetu službu i postaje kamen spoticanja za vjernike. To je obični »najamnik«, bez iskrene vjere i čistih pobuda, lišen pastirskih odlika a najviše ljubavi, neznalica u pastoralci, neprijatelj rada i metodike, kapitulant pred vođenicima, a vrlo često i pun mana, trgovac u hramu, bonvivan slobodna vladanja i kvarilac Božjega naroda.

Promašeni tip dušobrižnika nije morao biti takav od početka. Možda je i on nekoć bio dobrim pastirom. Ali — ne vodeći duhovni život, oslabljen u vjeri i kreposti, zaveden strastima i ne tražeći pomoći kod subraće — od pastira je postao najamnik, nesretnik u duši i unesrećitelj Božjeg stada.

Neka su nam već poznata. Upoznali smo ih dok smo proučavali svojstva dobrog svećenika i župnika (I sv.). Ovdje još naglasujemo:

— već nam poznate odlike aktivnog dušobrižnika (auktoritet, spontanost, zalaganje, specijalizacija, studioznost),
— iskreni žar za vjeru i ustrajnu revnost,
— ljubav prema Bogu i ljudima, plemenitu motivaciju,
— otvoreno srce za sve ljudske patnje i potrebe,
— vjernost Crkvi i njezinom vodstvu,
— zdravu suvremenost uz poštivanje baštinjenih iskustava,
— **poznavanje vodstvenih problema,** kako onih specifičnih za svakog vođenika, tako i onih općih, tj. samoga vodstva kao takova. Tu su problemi i antinomije individualiteta i komunitarnosti, auktoriteta i slobode, vodstva i zrelosti, dvojnosti ljudske naravi (duha i tijela), milosti i naravi, svetoga i profanoga, odgoja i samoodgoja, strogosti i blagosti, tradicionalizma i progresivizma itd. Dobar vođa se mora snaći i u svim prigodnim i povremenim pitanjima pojedinca i društva, vremena i kraja, mode, običaja, profesije, razvojne dobi i zamršenih situacija.

Dar vodstva je posebna milost Božja, koja se djelomično dobiva u sv. redu (svećenička karizma), a djelomično stiče molitvom, radom i životnim iskustvom. Ako se crkveni pastir ne osjeća obdarenim vještinom vodstva, mora uložiti maximalni trud da je stekne studijem, praksom i pitanjem savjeta. Mora znati da nitko nije imun od pogrešnih dijagnoza i prognoza. Za svaki problem postoji više rješenja, a njegovo znanje, iskustvo, intuicija i milost Božja pomoći će mu da pronađe ono pravo. I uvijek mora tražiti bolja rješenja, jer nema »vječitih« praktičnih rješenja.[1] Osim toga je sposobnom pastoralcu potreban i uliveni dar »raspoznavanja duhova«, jer je svima — i njemu samome — vrhovni vođa i Gospodin »scrutans renes et corda — Deus«.

Jer je pastoralno vodstvo dar, ono je i **nadahnuće.** Ono je nadahnuće koje se prima na dar, koje se traži i koje se zaslužuje. Prima se na dar direktno od Boga, bez naše zasluge, za bolju izgradnju otajstvenoga Tijela. Čista je milost, dragocjena karizma. Traži se u molitvi i razmatranju, u čitanju i studiju. Zaslužuje se nakon rada, nastojanja i mnogih iskustava. Plod je žrtava i odricanja.

Posebno i najbolje vrelo nadahnuća za pastoralni rad je sv. Pismo. Iako ono nije napisano kao sustavna hodegetika, krcato je nadahnućima za svakog pastira. Pokazuje nam na djelu samog

1. Manfred Seitz u knjizi »Die Praktische Theologie zwischen Wissenschaft und Praxis«. Kaiser, München 1968, str. 65.

Oca i Dobrog Pastira, kao i najbolje pionire starozavjetnog i novozavjetnog pastorala. Biblija je puna tipičnih (npr. rasipni sin) i specifičnih (Natan kod Davida) vodstvenih slučajeva, prolaznih (Danijel) i vječnih situacija (Job). »Spomenik je Božjeg dušobrižničkog vodstva«.[2]

Biblija nam otkriva silnu Božju ljubav za ljude i njegovu sućut nad narodom kad ostane kao stado bez pastira. Priča nam kako Bog šalje svom narodu učitelje i pastire (suce, proroke, apostole), ali kako ne trpi samozvanih vođa (Absalom). Kako grješnicima rado oprašta, traži zalutale, ozdravlja bolesne, hrani gladne, a nad opakima ne lomi štapa. Bog svim žarom želi pobjedu dobra, ali ne gazi ljudske slobode (memento, pastor!). Uvijek je skupa sa svojim narodom, boravi usred njega, zove se »Prisutni«, počovječuje se (inkarnacija) i ukrušuje (euharistija) da bi ovjekovječio svoju vidljivu prisutnost (a moja rezidencija u župi?) U knjizi Ezekijelovoj razvija svoj pastoralni program, a u evanđeljima zorno pokazuje lik dobrog pastira. Iz biblije ćemo naučiti kako su vodstvene pogreške veoma kobne (Helije, Samuel, Saul, David) i kako ih treba ispravljati (sv. Pavao i sv. Marko).

Da ne bismo možda krivo shvatili kao da je pastorizacija samo dar i nadahnuće, moramo naglasiti: pastir se ne može oslanjati samo na inspiraciju i milost, on mora imati svoj osobni i svjesni **vodstveni stav** (attitude pastorale). »Stav je čvrsto duševno raspoloženje koje nas pripravlja za neposrednu akciju, tj. opredjeljenje u gledanju na neku pojavu, problem, stvarnost, ideju. Sâmo opredjeljenje ne uključuje u sebi ispravnost u gledanju. Stav naglašuje prije svega voljnu usmjerenost onoga koji se opredijelio... Vodstveni stav je svijesno održavanje izvjesnog smjera u vanjskoj djelatnosti činioca na temelju unutrašnjeg slobodnog opredjeljenja, koje proizlazi iz usvojenih načela, te mu prema tome daje jednoznačnost. Vodstveni se, dakle, stav bitno razlikuje od običnog stava«.[3]

Idejni vođa ne može biti ni djelovati bez ideje vodilje, bez određenih načela. On nije obični prakticist koji nateže svoj ideal Prokrustovoj postelji zbilje. Težeći stalno prema svom cilju, ostajući vjeran svom idealu, on se za nj potpuno opredjeljuje umom, srcem i voljom. Idealu je upravljena sva pastirova pažnja, njemu žrtvuje svoju udobnost, interes, ambicije i vrijeme. Za svoj ideal oduševljava i druge, k njemu vodi svakoga. Ako treba, znade se izložiti kritikama i klevetama, ali klonuti neće. »Kojiput se približuje rubovima nemogućnosti«, kako nas uči život sv. Terezije Akvilske.[4] Tko vodi druge, mora u sebi imati dovoljno vjere i moralne

2. Škreblin, op. cit. XXII.
3. Škreblin, op. cit. IX.
4. Škreblin, ib. XI.

snage. Njegove su odlike ciljevitost, upornost, dosljednost i osjećaj mjere. Dobar vođa nije komplexan, voli jasnoću i pojednostavljuje postupak. Prof. Škreblin zorno prikazuje efikasnost takova rada na primjeru o. Maximilijana Kolbe.[5]

Svi pravi duhovni vođe pokazuju veliki smisao za uopćavanje, za sintezu (ib. XIII). Ne gube se u sitnicama, a sve malenkosti znaju utkati u cjelinu svoje zamisli. Svi njihovi putovi »vode u Rim«. Ne upadaju u tipične oprečne krajnosti: vječnog lutanja ili sklerotičnog mirovanja. Njihov rad nije tapkanje na mjestu. Oni znaju što hoće i pogađaju uvijek u pravi nišan.

Pastoralne (vodstvene) teškoće

Svako zvanje ima svojih teškoća, a pastoralno više od ostalih. Kad ih upoznamo, lakše ćemo ih prebroditi. Pastoralne teškoće su objektivne i subjektivne naravi.

a) **Objektivne teškoće** nastupaju iz prirode posla, bez krivice pastira ili vjernika. Sobom ih nose prilike i vrijeme, te mogu biti vrlo raznolike. Spominjemo one najobičnije:

— terenske: veličina župe, rastrkanost, prometne poteškoće, fizički napori itd.
— vjerske: sekte, ateizam, materijalizam, ravnodušnost,
— moralne: strasti, svađe, loši običaji, naslijeđeni poroci i mane,
— političke: režim, strančarenje, ideologije,
— socijalne: interesne, rasne, klasne i profesionalne suprotnosti,
— duh vremena: moda, nazori, javno mišljenje, stil života i sl.

U svim spomenutim i sličnim teškoćama duhovni vođa mora:

— sačuvati mir, sabranost i samopouzdanje,
— ne izgubiti kontrolu nad stvarima, ljudima i događajima,
— dobro se informirati, upoznati činjenice i tok događaja (anamneza),
— ispitati uzroke zala i sadašnje stanje (dijagnoza),
— tražiti lijek (past. terapija),
— tražiti pomoć (molitva, savjet, suradnja),
— učiti iz iskustva, svog i tuđeg,
— nakon neuspjeha početi nanovo (Miho Pracat!).

Savjet sv. Bonaventure: declinare mala, prosequi bona, patienter ferre adversa!

U zaista teškim slučajevima trebat će nam i tuđi savjet ili pomoć stručne literature. Zamršeni se slučajevi najbolje rješavaju u ekipnoj obradi, na pastoralnim vijećanjima, radnim sastancima i u vježbi rješavanja kazusa.

5. Škreblin, ib. XII.

b) **Subjektivne teškoće** su prisutne u svakom ljudskom djelu. Pastorizacija je ljudski odnos. U njemu iskrsavaju problemi poznavanja, razumijevanja, simpatija, tolerancije, akomodacije. Vodstvo je polarni odnos, u kojem se stvaraju problemi suprotnosti, osobnosti, napetosti, odbojnosti, težnje k extremima itd.

Subjektivne poteškoće mogu postojati na obe strane. Na strani vjernika:

— »teški« tipovi: fanatici, revolucioneri, šturi racionalisti, pozitivisti, skeptici, a posebno razne vrste psihopata,
— nemirni značajevi i temperamenti: čudaci, vječni oponenti i kontestatori, slobodari, novotari, razočarani, prevrtljivci,
— moralno defektni: amoralci, raskalašeni, egoisti, mrzitelji, nenavidni, abulični, infatilni,
— protivnici, osobni i načelni: borbeni bezvjerci, krivovjerci, klerofobi, politikanti, šoveni, tzv. »humanisti« i sl.

Osim stalnih i neizbježnih teškoća, često puta nastaju povremene krizne situacije. Nekima se može naći rasplet, ali mnogima nikako. Posebno težak slučaj krize: kad je svako moguće rješenje nezgodno i štetno. To su tzv. »bezizlazne« situacije.[6] Ako se ipak mora pristupiti jednome rješenju, valja se držati moralnih principa o dvostrukom učinku.

Kriza je opasna situacija kad stari sistem orijentiranja, vrednovanja i ponašanja biva poljuljan ili uništen. Tad se u ljudima pokoleba sposobnost orijentacije i dolazi u opasnost osobni identitet. Čovjeka uhvati panika, nemir i nesigurnost. Smanjuje mu se ili blokira sposobnost racionalnog reagiranja. Krizu može izazvati neki vanjski povod ili osobna frustracija: razočarenje, sukob, neuspjeh, gubitak i sl. Mnogi se nađu u krizi zato što svoju osobu stavljaju u središte svega, zaokupljeni su samo sobom, preuveličavaju svoju vrijednost i suviše su zabrinuti za svoj prestiž (kompleksi više ili manje vrijednosti).

Pomoć u duševnim potrebama, naročito u krizama, jest spasenjsko djelo, stoga i dužnost svećenikova. Njegova je osoba često sudbonosna za rješavanje problema. Nije toliko važna njegova spretnost, umješnost, metode i tehnike rada koliko njegova dobrota, empatija, simpatija i osobne vrline. Posljednja svrha našeg rada mora biti da onome koji se nalazi u krizi nastojimo pružiti pomoć za samopomoć, tj. da ga osposobimo kako će unaprijed sam rješavati svoje probleme.

Normalna je pojava da se vođenik nalazi u krizi. Tu su u prvom redu opće, ljudske, svima zajedničke krize. Npr. neizbježiva kriza puberteta. O njoj svaki svećenik mora imati dovoljno znanja i držati se spasonosnog načela: steći povjerenje pubescenata. S

6. Oates W. E. i dr. — Pastoral care in crucial human situations. Judson Press, Walley Forge 1969.

olujom puberteta su povezane i mnoge druge krize: vjere, auktoriteta, ljubavi, zvanja, učenja, čudoređa. No krizmama nije izložena samo mladež. Žrtvom su joj i mnogi odrasli. Raznovrsne životne (ne)prilike bacaju ljude u mučne i tegobne situacije, čiji plod su različite krize. Koliko ljudskih sudbina, toliko i kriza, lomova, potresa i tragedija. Za ilustraciju spomenimo samo bolest... Dobar pastir mora poznavati svaku svoju ovčicu, sve opasnosti koje joj prijete, sve stranputice na kojima se može izgubiti, sve drače u koje se može zaplesti, sve tatove koji je mogu oteti i sve vukove koji su je kadri rastrgati. I na kraju mora biti spreman svaku ponijeti na svojim ramenima.

Kao vodstvenu poteškoću moramo spomenuti i razne k r i v e p r o j e k c i j e u glavama vjernika. Oni, naime, često puta projiciraju na svećenika sve najbolje (i neostvarive) čežnje te mu pripisuju idealne (ali preteške) uloge: oca, brata, tješitelja, liječnika, spasitelja, sveznadara, čarobnjaka, čudotvorca i sl. Dušobrižniku je dužnost da pretjerane projekcije stavi na pravo mjesto i da ne budi u ljudima neostvariva očekivanja. Vođenike će tako odgajati da oni nađu sami u sebi uporište i snagu za život.[7]

Spomenute krive projekcije mogu često puta uzeti oblik onih procesa što se u psihoanalizi zovu **transfer**, tj. prijenos osjećajnih stanja iz prošlosti u sadašnjost. Vjernik znade svoje osjećaje iz djetinjstva i iz obiteljskog kruga prenijeti na dušobrižnika. Tome su sklonije žene nego muškarci. Ako su preneseni osjećaji sasvim pozitivni (sklonost, poštovanje, ljubav), mogu nam pomoći u pastoralnom radu. No među znakove »pozitivnog« prijenosa mogu se uvući i neke negativne pojave: česti posjeti župniku, navezanost na njegovu osobu, pohvale, darivanja i traženje njegove bilizine. Negativni prijenos osjećaja uvijek škodi pastoralnim odnosima, a očituje se kao antipatija, strah, izbjegavanje susreta, kritiziranje, klevetanje, razočaranje sve do otvorene mržnje.

Svećenikova je dužnost da svojom dobrotom, pronicavošću i razboritošću otupi i razoruža negativne prijenose vjernika, da njeguje pozitivne prijenose prema njima, ali da bude oprezan kako i oni ne bi zastranili u deformacije.

Da nevolja bude veća, subjektivne poteškoće mogu nastati i n a s t r a n i s v e ć e n i k a. U tom slučaju u krizu zapada samo vodstvo.

Prva je nevolja što je malo svestrano sposobnih vođa. I za njih se može reći »rari nantes in gurgite vasto«. Škreblin ispravno konstatira: »Mnogo je više vodstvenih položaja negoli vođa. U toj

7. Što sve vjernici očekuju od svećenika? Vidi »La vie spirituelle«, br. 88, feb. 1969, str. 78.

činjenici nalazimo velik dio tragedije koja bije čovječanstvo. Na vodstvenim se položajima silom prilika mora nalaziti makar tko...«[8]

Od malog broja sposobnih pastira nije svaki na pravome mjestu. Kod imenovanja često odlučuju nepastoralni motivi, proti načelu: »Salus animarum suprema lex!« Katkada tip učenjaka dođe u pastvu, a praktičar u kancelariju ili biblioteku, »seljak« u grad i obratno.

Jedna od zamki u koju može upasti neiskusni svećenik jest njegovo krivo reagiranje na emotivne prijenose vjernika, što se zove protuprijenos. Ako on na pozitivni prijenos odgovori pretjeranom osjećajnošću (zaljubljenost, drugovanje, česti posjeti, nježnost, darivanja) izabrao je krivi put pastorala. Isto tako ako ne zna pobijediti negativne izljeve osjećaja prema sebi te na njih odgovori istom mjerom, pokazuje da nije dorastao službi pastira, sablaznit će svoje stado. Hitno mu je potrebna pomoć ispovjednika, duhovnog vođe ili starijeg brata. Mora mijenjati čitav koncept svog vladanja.

Ne uvijek krivnjom vođenika, vodstvo može doći u krizu i uslijed sukoba ili nesporazuma među vođom i vođenikom. Uzroci mogu biti mnogobrojni i nisu samo na strani laika. Kako je moguće vodstvo ako je župnik jedan tiranski tip? Ako je previše senzitivan ili sentimentalan? Ako je njegov osobni komfor glavno pravilo pastorala? Ako nema dara diskretnog pristupanja tajnama svake duše? Ako uopće ne pozna psihologije i hodegetike? Ako je po sebi zatvoren, introvertiran tip?

Mnogo teža situacija nastaje ako je i sam vođa u krizi. Npr. krizi vjere, zvanja, celibata. Prije nego nastavi voditi druge, on mora sam sebi naći duhovnog vođu. Preispitat će svoja osobna uvjerenja, revidirati način života, ukloniti žarišta krize i obnoviti svoju vjeru. Poštenje od njega traži da požuri rasplet svoje lične drame ili da se časno povuće s položaja.

Duhovni vođa se mora stalno kultivirati i kontrolirati. Neuspjesi i razočaranja ga ne smiju slomiti. U njegovu srcu nema mjesta sumnji, ljubomori ili senzualnim nagnućima. Najgore zlo što bi mogao počiniti, bilo bi kad bi od vođe postao zavodnikom. Abyssus iniquitatis! Teško bi griješio ako bi zlorabio svoj položaj, tj. kad bi svoj ugled i vlast upotrebljavao sebi na korist, gazeći interese Božje. Kad bi sapinjao slobodu, ometao sazrijevanje svog penitenta i otežavao mu prijelaz u samostalnost. Kad ne bi poštivao njegovu ličnost i dostojanstvo. Ili kad bi ga, horribile dictu, uzeo kao sredstvo udovoljavanja svojih strasti.

Za uspjeh vodstva je vrlo opasna nesloga i nesklad među pastirima. Ona se može očitovati u osobnoj ili grupaškoj animoznosti,

8. Škreblin, op. cit. XIV.

zavisti, rivalstvu, ljubomori, načelnim ili metodičkim sukobima, konzervativnim ili progresivističkim skrajnostima, potkopavanju tuđeg ugleda, miješanju u tuđe poslove ili otimanju pastve. Rezultat takova stanja: duše vjernika postaju žrtvama pastirskog egoizma, nesposobnosti ili nedostojnosti.

Literatura

J. Rattner, Der schwierige Mitmensch. Walter, Olten-Freiburg 1970.
M. Oraison, Les conflits de l'existence. Centurion, Paris 1970.
W. E. Oates, The Bible in pastoral care. Baked, Grand Rapids 1971.
H. Valks, Seelsorge und Hilfe in Lebenskrisen. Echter, Würzburg 1973.
A-M. Rocheblave-Spenlé, Psychologie des Konflikts. Lambertus, Freiburg 1973.
D. K. Switzer, Krisenberatumg in der Seelsorge. Kaiser, München 1975.
J. Serano, Le separazioni, le partenze e le rotture nella vita. Cittadella, Assisi 1975.
H. Frör, Konfliktregelung. Grünewald, Mainz 1976.
H. W. Stone, Crisis counseling. Fortress Press, Philadelphia 1976.
C. Davis, How to win in a crisis. Zondervan, Grand Rapids 1976.
W. E. Oates, Krise, Trennung, Trauer. Kaiser, München 1977.
Ch. V. Gerkin, Crisis experience in modern life. Abingdon, Nashville 1979.
J. A. Vanderpool, People in pain. Thomas Publ., Springfield 1979.
J. C. Bush, Disaster response. Herold Press, Scottdale 1979.
W. E. Oates, Pastor's handbook. 2 vol. Westminster, Philadelphia 1980.
P. F. Schmidt (Hg), Wenn das Leben schwer wird. Styria, Graz 1980.
H. Liening, Lebenskrisen. Schöningh, Paderborn 1981.
H. Gastager (Hg), Hilfe in der Krise. Herder, Wien 1982.
J. W. Mills, Coping with stress. Wiley, New York 1982.
N. Golan, Krisenintervention. Lambertus, Freiburg 1983.
P. Sporken, Begleitung in schwierigen Lebenssituationen. Herder 1983.
J. Zalokar, Anksioznost. O tesnobi našeg časa. Celje 1983.

b) OPĆE PASTORALNO VODSTVO[1]

Ako su objekt našeg vodstva pojedinci ili pojedine skupine vjernika, imamo posebno pastoralno vodstvo. Ako se naš pastoralni rad odnosi na čitavu župu, to je opće pastoralno vodstvo.

1. Smyth C. H. — Church and Parish. London 1955.
Fischter J. H. — Soziologie der Pfarrgruppen. Münster 1958.
Daniel Y., Le Mouel G. — Paroisses d'hier — paroisses de demain. Paris 1958.
Forder C. R. — The Parish Priest at Work. London 1959.
Balby P. — Le curé et sa paroisse. Coll. Je sais, Paris 1961.
Blöchlinger A. — Die heutige Pfarrei als Gemeinschaft. Zürich 1962.
Klostermann F. — Prinzip Gemeinde. Wien 1965.
Mazzoli A. — La pastorale nella parrocchia moderna. Queriniana, Brescia 1968.
Krenzer F. — Die Kirche und die Fernstehenden. Lahn, Limburg 1966.
Hermann Th. — Aufbruch zur brüderlichen Gemeinde. Freiburg 1966.

Na opće pastoralno vodstvo nas obavezuje zakon služenja općem dobru, bonum commune. Bez općeg vodstva ne bi ni individualno vodstvo donijelo ploda, jer bi se — po zakonima milieua — njegov učinak izgubio u premoći mase. Uostalom, kršćanstvo je komunitarna vjera, a Crkva općinstvo svetih, nerazoriva zajednica vjernika.[2] Sv. Pismo nam pokazuje kako je Bog vodio brigu o čitavim narodima, a i Krist je vršio svoja djela »pred Bogom i svim narodom« (Lk 24,19) i dao svoj život »za mnoge«. Svi smo djeca istog Oca na nebu, i duhovni pastir, koji zamjenjuje tog Oca, mora da obuhvati svojom ljubavlju i brigom sve duše.

Župnik, poput apostola, ima da postane »svima sve« (1 Kor 9, 22). Nikada neće zaboraviti cjelinu za volju pojedinaca. Glavna će mu briga biti da od svoje župe formira jednu svjesnu kršćansku zajednicu.

FORMIRANJE ŽUPE

A kako se može formirati župa kao svjesna kršćanska zajednica? Najprije tako da vjernici osjete potrebu zajedničke vjere i života, tj. da se u njima probudi župska svijest. Pojedine grupe vjernika moraju u župskoj zajednici naći svoje pravo mjesto. Kako će, dakle, izgledati župska zajednica?

Župska svijest

Kršćanska vjera jest vjera zajednice, vjera Crkve (eklezia, koinonia). Bog je svoje vjernike »sabrao u narod«, narod Božji.[3] Krist je otkupljene utkao kao udove u svoje mistično Tijelo. Vanjsko očitovanje tog Tijela je opća Crkva, koja se lokalizira u biskupiji i župi. Vjernici stiču duh crkvenosti identificirajući se sa svojom biskupijom kao zavičajnom i župom kao mjesnom Crkvom.

Pošto instituciju biskupije nitko ne stavlja u pitanje, želimo istaknuti potrebu i važnost župske zajednice. Doduše, ni župu kao

Hermann Th. — Offene Gemeinde — Geschlossene Gesellschaft. Freiburg 1968.
Connan F., Barreau J. — Demain, la paroisse. Paris 1966.
Suenens J. — La corrésponsabilité dans L' Eglise. Njem.: »Die Mitverantwortung in der Kirche«. Müller, Salzburg 1968.
Betz O. i dr. — Gemeinde von morgen. Pfeiffer, München 1969.
Rahner K. — La salvezza nella Chiesa. Herder-Morcelliana 1969.
Ratzinger J. — Das neue Volk Gottes. Patmos, Düsseldorf 1969.

2. »Sicut Deus homines non ad singulatim vivendum, sed ad socialem unionem efformandam creavit, ita Ipsi etiam placuit 'homines non singulatim ... sanctificare et salvare, sed eos in populum constituere... Inde ab initio historiae salutis Ipse homines elegit non ut individuos tantum, sed ut membra cuiusdam communitatis« (Gaudium et spes, 32).
3. Vidi sv. I, Pastoralni radnik.

zajednicu nitko ne stavlja u pitanje, ali se spori oko njezina oblika i namjene. Lokalna crkvena zajednica apsolutno mora postojati (Klostermann: Prinzip Gemeinde), no neki se ne slažu s načelom teritorijalnosti kao osnovnim kriterijem organizacije Crkve. Ukoliko bi se princip teritorijalnosti apsolutizirao, imali bi pravo. Crkva mora uvažavati i ostale kriterije pastorizacije (funkcionalnost, kategorijalnost, efikasnost), ali ni u kojem slučaju ne može odbaciti ili zanemariti kriterij zavičajnosti. Čovjek ne može biti beskućnik. Tako ni vjernik ne može biti beskućnik, bez župskog doma, bez matične crkve, bez crkvenog zavičaja.[4] K tome je župa potrebita i kao unifikacioni centar svih funkcionalnih ili kategorijalnih grupacija na istom terenu. Ona je apsolutno nužna za jedinstvo Crkve.

Nijedna zajednica ne može opstojati ako članovi sumnjaju u njezin raison d'être. Stoga je uvjerenje kršćana o svrsishodnosti njihove župe kamen temeljac župske svijesti, a uobičajeno naklapanje o preživjelosti župe medvjeđa je usluga Crkvi. No ipak župu gradi najprije Gospodin Bog: riječju (evangelium, didahe, kerigma) i milošću (izabranje, opravdanje, krštenje, posvećenje, karizme). U gradnji Crkve ljudi sudjeluju vjerom (propovjednici i slušaoci Riječi), bogoslužjem (liturgija, sakramenti, euharistija) i kršćanskom ljubavlju (agape, caritas, philadelphia, martyria, koinonia). Vjerske, kultne, kulturne i etičke vrednote koje ispovijeda, kojima se pokorava i po kojima živi jedna grupa katolika na određenom prostoru, sačinjavaju bitne elemente župske svijesti.

Pastir župe nalazi se u samom žarištu svih tih bogočovječnih stremljenja. Njegova služba i njegova osoba nosi same temelje župske zajednice. On vjernicima vidljivo predstavlja onoga Krista kome su posvetili život. Preko njega Krist radi, odgaja, ujedinjuje i formira zajednicu vjernih. Župnik je najglavniji osobni čimbenik u izgradnji župske svijesti. On je njezin arhitekt i organizator svih konstruktivnih snaga u župi. Njegov stav prema zajednici, stupanj identifikacije s njome, sluh za potrebe župe, vjerski žar, ljudske vrline i život za vjernike tvore bazu na kojoj počiva župska svijest. To je uostalom i smisao njegove službe: »Prezbiterov je zadatak oblikovanje, stvaranje, izgrađivanje autentične kršćanske zajednice«.[5]

Župa je, dakle, zajednica kršćana koji žive u istom kraju, ujedinjeni istom vjerom, ljubavlju i liturgijom, pod istim pastirom. Ona je odraz osnovnog načina ljudskog i religioznog postojanja na zemlji. Osjećaj jedinstva, bratstva, životne povezanosti i suodgovornosti za zajedničko spasenje osnovni su elementi župske svijesti.

4. »Tant qu'il existera une géographie, les hommes auront besoin de lieux de regroupement au niveau de leur quartier« (Confrontations, avril 1970, st. 20).
5. Šagi-Bunić T. — Svećenik kome da služi. Zagreb 1970, str. 48.

Pitanje spasa i posvete kolektivno je pitanje. To je posao i smisao vjerske zajednice, opće i mjesne Crkve. Doduše, župa je »mjesna« zajednica,[6] ali prije svega je zajednica osoba, srdaca i vjere, jedna obitelj u narodu Božjemu. U njoj vlada obiteljski i bratski duh, a odnos župnik — vjernici os je njezina gibanja. Druga osovina je: bratski odnos vjernika među sobom.

Kad župnik dođe na novu župu, može se naći u trostrukom položaju:

a) Može naći već dobro formiranu župu. Tada mu je dužnost da upozna njezine pozitivne snage, uklopi se u njihov tok, učvrsti kršćanski milieu, očuva katoličko javno mišljenje, stvori misionarski duh i produbi osobne dimenzije vjere svojih župljana.

b) Može se namjeriti na loše formiranu župu, zajednicu ranjenu u njenim temeljima. U tom slučaju će je nastojati dobro upoznati, otkriti izvore zla, mijenjati mentalitet i strukture, osvajati javno mišljenje, tražiti pomoćnike, preoblikovati organizacije, stvarati povoljnu klimu, sijati sjeme apostolata, a sve temeljiti na doživljaju obraćenja.

c) Može se dogoditi da župa još uopće nije formirana kao vjerska zajednica, bilo da je sasvim nova, bilo da se ima formirati od raznih frakcija više susjednih župa. Jasno da će župniku tada biti osnovna briga stvaranje nove zajednice na temeljima župske svijesti. Upoznat će nove sastavne odlomke i ljude u njima, proučiti njihove socijalne, ekonomske, stambene, političke, kulturne i vjerske prilike. Otkrit će pokretne sile mjesta, povezivati sve konstruktivne snage u njemu, utjecati na stvaranje javnog mnijenja, formirati male apostolske grupe, zajedničke institucije i okupljati oko sebe sve ljude dobre volje. Bit će uvijek svjestan istine da je Crkva sabiranje i medium sabiranja.

Stoga će dušobrižnik u ljudima buditi radost sastajanja i dijaloga. Oprečne kategorije mišljenja i rada (ja, ti, on, vi, oni) nastojat će ukalamiti u kolektivnu vjersku svijest (mi, župa, Crkva). Kako zajednica mora da ima svoj dom, trudit će se da čim prije sagradi, makar i u privremenom obliku, župsku crkvu, gdje će se crkvena obitelj okupljati oko euharistijskog stola. Za razne društveno-vjerske potrebe, osim crkve, trebat će i zajednički župski dom, ili barem jednu veću dvoranu. Tu će se ljudi okupljati na širokoj bazi, ali župnik će se odmah staviti na odgoj elite i sposobnih vođa (»gruppo-pilota«). Župska zajednica mora biti svjesna svojih zajedničkih intereesa i problema te za njih tražiti zajednički

6. F. Klostermann: »Die konkrete Realisierung und Aktualisierung der ekklesia kann nur an einem bestimmten Ort geschehen, und dadurch bildet sich orthafte Gemeinde oder Einzelgemeinde« (Handbuch der Pastoraltheologie. III. 50).

jezik i skupna rješenja. U noj je međusobna duhovna i materijalna pomoć sasvim normalna stvar. Dobri običaji će još više cementirati svijest zajedništva.

Naravno da je formiranje župe kao svjesne kršćanske zajednice dug posao, djelo generacija. Međutim, za nas je uvijek najvažnija naša generacija, ona koja danas tvori našu župu. A kakav je **odnos današnjih vjernika prema župi?** Nije svuda isti, pa niti u jednoj istoj župi. A nisu ni kriteriji vrednovanja još sasvim sigurni i opće priznati. Identifikacija vjernika sa župom uglavnom zavisi o slijedećim elementima: istovjetnosti vjere i običaja, sudjelovanja u kultu, usvajanja zajedničkih vrednota i normi vladanja, osjećaja povezanosti u radu i pomaganju, odnosa prema svećeniku i o načinu prihvaćanja pojedinca sa strane crkvene zajednice.

U kategorizaciji vjernika pastoralni sociolozi još nisu našli zajednički jezik. Svi oni (Le Bras, Boulard, Fichter, Fürstenberg, Freytag, Greinacher, Schreuder, Luckmann, Tenbruck, Houtart) imaju svoju vlastitu nomenklaturu, koja će se s vremenom moći staviti pod zajednički nazivnik. Većina ih ipak razlikuje četiri temeljne kategorije vjernika:

1. S v j e s n i, revni kršćani, aktivisti, apostoli, vjerska elita (Kerngemeinde, zélées, militants, gruppo attivo). U tu grupu spada najviše mladež, neudate žene, pojedini izgrađeni muževi i majke.

2. O b i č n i, prosječni vjernici, redoviti posjetioci crkve, vjernička »masa« (Volksgemeinde, Durchschnittgläubigen, dominicantes, praticanti). To su većinom domaćice, majke, stariji ljudi i žene, osobito na selu.

3. N e s i g u r n i, blagdanski vjernici, oni koji rijetko dolaze u crkvu i rado mijenjaju crkve. Nemaju župske svijesti, kult im je dosadan, idu onamo kamo im se više sviđa (Feiertagskatholiken, saisonniers, cosmopolites). Osim znatiželjnika u ovu kategoriju dolaze najviše mladi intelektualci.

4. U d a l j e n i, rubni vjernici, nominalni katolici, indiferentni, oni koji više ne prakticiraju osim u izvanrednim prigodama, praktični ateisti koji nisu formalno prekinuli s Crkvom (Randgemeinde, Marginalkatholiken, eloignées, lontani). To su uglavnom građani i radnici srednjih godina.

Mnogi se župljani danas udaljuju od vjere, jer su razočarani Crkvom, ukrućenim strukturama, klerom, župnikom ili posjetiocima crkava.[7]

Obzirom na motive praktikanata (dominicantes), sociolog Schreuder pozna tri vrste: svjesne, uobičajene (tradicija) i konformiste (zbog društva). Isto tako dijeli i neposjetioce crkve (nondominicantes) na: svjesne (uvjereni nevjernici), indiferentne (ni sami ne znaju zašto) i potencijalne posjetioce (dominicantes latentes), koji će prvom zgodom doći u crkvu.[8]

7. Theologie der Gegenwart, br. 4, g. 1968, str. 218.

Ukratko, vjerska se i župska svijest gradi:
- vjerskim odgojem u obitelji, od malih nogu,
- osobnom i skupnom vjerom (propovijed, katehizacija, tisak),
- zajedničkim bogoslužjem, živim i privlačivim,
- skupnim vjerskim iskustvom (molitva, sakramenti, običaji),
- zajedničkim vrijednostima i etičkim normama (moral),
- suradnjom u svim župskim aktivnostima,
- bratskim odnosom svih vjernika (kršćanska solidarnost),
- očinskim odnosom župnika prema stadu, i obratno,
- poistovjećivanjem sa svojom župskom zajednicom.

Župska zajednica

Župa se ne sastoji samo od pojedinaca, nego i od grupa pojedinaca koji su međusobno povezani geografskim, stambenim, staleškim, prijateljskim ili idejnim vezama. Grupna solidarnost vrši jaki upliv na vladanje pojedinaca, pa i na njihov vjerski život.

Geografske grupe u župi mogu biti njezine **filijale, odlomci, sela,** komšiluci ili zaseoci. Svaku filijalu župnik mora tretirati kao sastavni i punopravni dio svoje župe. Sve će učiniti da je uklopi u župsku cjelinu. Posebno će:
- pronaći centar za bogoslužje (crkva, kapela, baraka, dvorana),
- posebni centar za kulturu, rekreaciju i vjerske priredbe,
- osnovati posebno pastoralno vijeće (čiji će članovi pripadati skupnom župskom vijeću) ili neku direktivnu grupu,
- najboljega među njima zadužiti za vodstvo filijale,
- utanačiti stalne datume posjeta i bogoslužja,
- održavati veze i sastanke u određenim rokovima,
- od aktivista primati izvještaje, obavještenja, želje, savjete, reklamacije i sugestije,
- organizirati redoviti vjeronauk i katehizaciju odraslih,
- kad nije moguća misa, uobičajiti »službu riječi« koju će voditi đakon ili sposobni laici,
- osnovati socijalno-karitativni centar za potrebite (ako je centar neostvariv, pronači vjernike koji će voditi brigu o bolesnicima, starcima, siromasima i ugroženima),
- filijalu što više povezivati s centrom župe i njegovati župsku svijest.

8. Goddijn W. i H. — Sichtbare Kirche. Okumene und Pastoral. Herder 1967, str. 174.

Veće župe, osobito gradske, sastoje se od manjih stambenih jedinica, koje se zovu **četvrti**, rejoni, naselja, blokovi, ulice i sl. One su većinom slabo povezane sa središtem župe i loše sudjeluju, katkada i nikako, u životu svoje crkvene zajednice. Župnik će nastojati čim bolje upoznati njihovo vjersko stanje. Onda će izvršiti:

— pomnu analizu položaja (sociološko ispitivanje),
— prostudirati mogućnosti župe i kvarta,
— izvršiti podjelu župe u manje jedinice, prema tome kako zahtijevaju životne prilike (ulice, rijeke, mostovi, blokovi, promet),
— podjelu sebi grafički predočiti na župskoj karti,
— organizirati u kvartu dušobrižnički rad (plan, prostorije, ljude, sredstva),
— pronaći pomočnike među vjernima: pojedince, bračne parove, obitelji, grupe, udruženja,
— zadužiti najaktivnijega za čitavi apostolski rad u naselju (Wohnviertelapostolat, Diakonat, Bezirkseelsorge),
— školovati i odgojiti sve dobrovoljce (osobnom poukom, štampom, tečajevima, radnim sastancima). Oni djeluju u ime župe i župnika i kao takove ih vjernici primaju.
Kad ne može župnik, njegovi suradnici posjećuju obitelji, drže vezu, prenose poruke, dijele župski list, katolički tisak i slično,
— obavještavaju župnika o stanju i potrebama svog rejona,
— sami traže sebi pomoćnike i uvode ih u apostolski rad,
— vode statistike, prave bilješke, ispunjuju kartoteku,
— smjesta upoznavaju župnika sa hitnim i važnim slučajevima.[9]

Ako u župi postoji pastoralna radna ekipa, onda je najbolje da jedan njezin član bude zadužen za pojedini rejon. Odgovorni za rejonski apostolat će nastojati da djeluju kao centripetalne, a ne kao centrifugalne sile u župi.

Nova pojava u životu društva i Crkve jesu tzv. **grupe.**[10] Nose raznovrsna imena, već prema zemlji i klimi u kojoj su nikli: groupe

9. Spielbauer J. — Was geht mich mein Nachbarn an? Lahn, Limburg 1967.
Spielbauer J. — Seelsorge durch Laien. Praxis der Wohnviertelapostolats. Lahn, Limburg 1967.
10. Thelen H. A. — Dynamics of Groups at Work. Univ. Press, Chicago 1954.
Debesse M. i dr. — Pédagogie et psychologie des groupes. Ed. L'Epi, Paris 1964.
Godin A. — La vie des groupes dans l'Eglise. Centurion, Paris 1969.
Cornaton M. — Groupes et sociétés. Ed. Privat, Toulouse 1969.
Badin P. — Psicosociologia dei gruppi. Armando, Roma 1969.
Battegay R. — Der Mensch in der Gruppe. 3. sv. Huber, Bern 1968—1969.

d'animation, groupes spontanés, g. sauvages, Randgruppen, communautés de base, communità spontanee. One koje su organizirane zovu se »groupe formel«, a one neorganizirane, spontane i široke »g. informel«. Prirodne skupine su od presudne važnosti (npr. obitelji) i zovu se »primarne«, ostale su »sekundarne«. One bazne zajednice koje su inspirirane vjerom i djeluju u okviru svoje Crkve zovu se »vjerske« skupine. Neke od njih su sasvim pozitivne, a neke nastupaju kontestatorski.[11]

Što su to grupe? Male skupine ljudi, u razmjeru od 4 do 5 članova pa sve do stotinjak. Nastaju na temelju prijateljskih, drugarskih, staleških, ideoloških, političkih, kulturnih ili vjerskih spona. Mogu imati raznolike ciljeve, ali uvijek počivaju na bazi osobnih simpatija, afektivne homogenosti i ljudske blizine. Među članovima vlada solidarnost i prisnost, osobno poznavanje, face-to-face relation. U grupi se osjećaju voljko, kao kod kuće, shvaćeni i prihvaćeni, a ne kao u glomaznim zajednicama: nepoznati, neshvaćeni, izgubljeni u masi. Tu se oni osjećaju »a sua misura« ili »à l'echelle humaine«, nemaju komplexa, usrećuje ih osjećaj »važenja« i »priznanja« sa strane članova grupe. Temeljna im je potreba sastajanje i zato moraju imati svoj kutak gdje će se naći zajedno. Ako su religiozna grupa, župska crkva im je prevelika i tuđa, oni žele imati svoju posebnu »crkvicu« i svoju liturgiju. Nekima je hijerarhijska Crkva strana, žele njezinu deklerikalizaciju i o njoj imaju populističko poimanje (populus Dei!). Skloni su političkom i socijalnom angažmanu, vole akciju nego molitvu, više revoluciju nego reformu.

Stvaranje grupa odgovara novim socijalnim odnosima i novoj pedagogiji. U staroj pedagogiji nosilac rada bio je učitelj, u aktivnoj školi učenik (pedocentrizam), a u najnovijoj grupa, tj. učitelj i učenici zajedno. Sličan proces se odvija i na području pastorala. Osovina starog pastorala bio je pastir (klerikalizam), nedavnoga: duša, pojedinac (individualizam), a najnovijega: milieu, grupa, društvo (socijalni pastoral). Pojava grupa je zapravo reakcija na pretjeranu socijalizaciju koja danas vlada. A pošto se ne može više natrag u individualizam, preostaje dakle grupa kao najprihvatljiviji oblik ljudskih odnosa. Ostale razloge za postanak grupa treba tražiti u težnji da se ljudi spase od prevelike urbanizacije, od anonimnosti masa, od ubitačne mobilnosti i dinamike modernog života. Günter Jacob predviđa da će se g. 1985. Crkva sastojati od malih religioznih grupa, ćelija bratstva i sličnih komunitarnih formula.[12]

11. Bezić Ž. — Fenomen grupa, Grupe u Crkvi (CuS, br. 4/75 i 1/76). Doprinos angažiranih vjernika mjesnoj Crkvi (Vrelo života, br. 4, g. 1981).
12. U knjizi »Gemeinde von morgen«, str. 133.

Uz mnoge pozitivne strane grupne religioznosti ne smijemo zatvoriti oči ni pred nekim opasnostima. To je u prvom redu grupaštvo: zatvorenost u sebe, vjerska izolacija, uskogrudnost, sektaštvo. Pripadnici grupe ističu previše »lokalnu crkvu« na štetu »katoličke«. Odvajaju se od mase vjernika i zaziru od zajedničke liturgije gradeći svoju vlastitu. Dok neki skupinari propovijedaju opću jednakost u Crkvi smatrajući svećenika ravnim sebi, ipak hoće da imaju svoga svećenika, samo za sebe, u svojoj sredini, po svojim kućama, očekujući tako neko »posvećenje« svog stanja i svojih aspiracija. Na neki način žele pretvoriti profani život u liturgiju, sebe u svećenike. Na srcu im je tzv. horizontalizam, sekularizacija, socijalna i politička akcija, često puta i nasilna, kontestatorska i revolucionarna. Nisu prijatelji dijaloga, više im je do ortopraxije nego do ortodoxije. Njihovo evanđelje je »social Gospel«, a centralni pojam religije nije više »otkupljenje«, već »oslobođenje«, tj. čovjek je sam svoj spasitelj.

Crkva u načelu ne osuđuje pojavu grupacija,[13] cijeni njezine doprinose vjerskom životu, ali je svjesna i pogibelji toga trenda. Nije moguće zanijekati izvjesnu napetost između Crkve i grupa. Crkva teži zajedničarstvu univerzalnog tipa, a grupe onome klanskoga tipa. Ona je ustrojena hijerarhijski i juridički, a grupe nastaju spontano, formiraju se prema osobnom afinitetu i abhoriraju od pravnih struktura. Premda su grupe u teoriji demokratskog značaja, zbog čega i ne vole crkvenu hijerarhiju, redovito su podložne nekom vođi, animatoru, »karizmatiku« ili »proroku«. U njima često puta takav samozvani prorok istisne zakonitog pastira, stavi grupu u položaj opozicije prema župniku, razbija župsku svijest i škodi jedinstvu naroda Božjega. Stoga je papa Pavao kritičan prema radu grupa u Crkvi.[14] Tako isto i nadbiskup Franić: »Postoji već 'podzemna crkva' u Americi, postoje tzv. 'gruppi spontanei' u Italiji, Francuskoj i sl. bilo samih svećenika, bilo svećenika i laika, koji se ponašaju bez ikakvog obzira prema hijerarhiji: imaju svoje zatvorene liturgijske sastanke, imaju svoju teologiju o Bogu (mrtvom), o Kristu (herojskom čovjeku koji je živio za drugoga), o Crkvi (humanoj i socijalnoj ustanovi), o moralu (kristocentričnom, ali se ne priznaje prirodni zakon, jer je pojam 'priroda' ili 'narav' ishitren i promjenljiv). Te skupine prema van nastupaju zatvoreno, tj. ne otkrivaju svoje namjere, nego uglavnom rušilački djeluju

13. »La chiamata al cristianesimo non è solo chiamata ad occogliere nella fede il dono di Dio in Cristo, ma anche a vivere una communione in una sola fede, una sola speranza, un solo amore« (B. Villegas, u »Il Regno«, br. 16, g. 1969, str. 360).
14. Documentation Catholique, br. 1546, g. 1969, str. 759.
15. Vjesnik splitske nadbiskupije, br. 3, g. 1970, str. 36.

prema svemu što postoji u Crkvi«.[15] No ima teologa koji grupni pokret promatraju previše optimistički (tako i E. Pin).[16]

Pošto je stvaranje grupa jedna od prirodnih pojava ljudskog udruživanja, župnik im se ne smije načelno protiviti. Tim više što su neke vjerske skupine pune Duha Božjega i dobrih namjera (ognjištari, legionari, tečajci, duhovnjaci, neokatekumeni, oaze, vikendaši, članovi svjetovnih instituta te razne biblijske i molitvene grupe). Ako se pojave u njegovoj župi, stupit će s njima u prijateljski dodir, prihvatiti sve njihove pozitivne težnje i zahtjeve i neće dozvoliti da mu postanu opozicija i smetnja u pastorizaciji. Pomoći će im da se ne izoliraju od života i kulta čitave zajednice. Župske ustanove će decentralizirati prema stvarnim potrebama, svesti ih na ljudske dimenzije, tako da među svim vjernicima budu mogući međuljudski odnosi. Prihvatit će grupne razgovore kao novi oblik evangelizacije. Ondje gdje uvidi njihovu potrebu, i sam će biti osnivač i animator župskih grupa.

S nastajanjem vjerskih grupa i u Crkvu je ušla kontestacija ili osporavanje. Ono može biti organizirano ili, vrlo često, spontano. Kao primjer organizirane kontestacije služi »podzemna crkva« u Americi (underground church). Ona kontestira mirno ali uporno i odlučno: na liturgijskom planu (privatno bogoslužje), etičkom (socijalno kršćanstvo), eklezijalnom (proti hijerarhije i struktura) i teološkom (horizontalno kršćanstvo). Župskoj crkvi preferira svoju grupsku kapelu (spirit of chapel), ne kida s općom Crkvom, ali prema njoj zauzima kritički stav (critical loyalty). Američka podzemna crkva je po svojim daljnjim ciljevima ekumenska, ali u praxi privatna. Nije konfesionalna (ni katolička ni protestantska), već prosto kršćanska. Hoće da bude proročka i karizmatička, kvas novog kršćanstva. Poziva se na II vat. sabor, ali ide i žuri naprijed. Odbacuje svaki juridizam, Krista vidi u »zajednici vjernika«, ne u kleru. Smatra se potpuno »zrelom« i ne trpi ničijeg paternalizma, traži punu demokratizaciju Crkve. »Podzemna« je stoga što se smatra »progonjenom«, premda ne želi davati aktivni otpor crkvenim vlastima. Neke grupe se zovu »slobodnom« crkvom, i težnja za apsolutnom slobodom je zapravo glavni razlog zašto one idu u podzemlje.[17]

Osim opisanog organiziranog osporavanja u posljednje vrijeme srećemo sve češće i tzv. spontane kontestacije: demonstracije, okupiranje crkava, ispadi za vrijeme bogoslužja, protestni skupovi i poruke, izazivanja na vjerskim sastancima, provaljivanje u crkvene prostorije za vrijeme održavanja sjednica ili sinoda i sl. U svim takvim slučajevima se dušobrižnik nalazi u veoma neugodnoj situaciji, ali mora sačuvati hladnokrvnost i humor. Bude li iznena-

16. Confrontation, avril 1970, str. 65.
17. IDOC, nov. 1969, str. 48—61.

đen, najbolje je da prekine službu Božju, sam iziđe iz crkve i pozove narod da napusti crkvu. Glavno je da kontestatori ostanu sami, bez gledaoca (jer njima treba publika). U nijednom slučaju svećenik neće zvati policiju u pomoć.

Pokret osporavanja ne smijemo ocijeniti negativno. On u sebi ima pozitivnih elemenata: osporavatelj svojim činom pokazuje zapravo svoju vjeru u Crkvu, od nje očekuje nešto dobra i u nju polaže svoje nade. To nisu indiferentni vjernici, oni imaju svoje ideale i traže hitnu akciju.[18] Naravno, kada kontestiraju mirnim i uljudnim načinom, svećenik će s njima rado ući u prijateljski dijalog.

Idealna župa

Mi smo često puta isticali da je poznavanje realnog stanja u župi polazna točka pastorala (terminus a quo). No poznavanje zbiljske župe mora biti nadopunjeno još jednim znanjem: upoznavanjem idealne župe, onakve, kakva bi t r e b a l a biti, onakve koja stoji kao ideal pred našim očima (terminus ad quem). Svećenik kome nije jasno kako izgleda uzor-župa lišio se je osnovne ideje vodilje u svome radu. I onaj tko ima ideale ne uspijeva ih uvijek ostvariti, a kako će ih postići onaj tko ih uopće nema?

A zar je uopće moguća neka idealna ili uzorna župa? Ima li stvarno takvih župa? Posve idealnih župa, nažalost, nema.

I povijest za njih znade samo u iznimnim slučajevima (prve kršćanske općine mi katkada previše idealiziramo).[19] Sadašnjica još manje. Ipak prema njima moramo t e ž i t i. Idealna župa mora biti stalna i krajna meta našeg djelovanja. Pri tome se ne smijemo upuštati u iluzije. Ništa ljudsko ne može biti sasvim savršeno, pa tako ni župa kao zajednica nesavršenih ljudi. Pače, što je veća zajednica, manja je vjerojatnost savršenstva. Uza sve to ni danas nije nerealno — u povoljnijim okolnostima — težiti prema idealnoj župskoj zajednici u duhu Besjede na gori.

Ugaoni kamen idealne župe je u prvom redu s a m ž u p n i k. »Župnik je onaj koji tvori župu« (kard. Lercaro). Kvalitete župe zavise najviše od njezina pastira. Svetost vođe je preduvjet za posvetu stada. Ako se župnik ne brine za svoje vlastito posvećivanje, nema ništa od idealne župe.

Uzorna župa mora naličiti jednoj velikoj i skladnoj B o ž j o j o b i t e l j i. U njoj vlada obiteljski i bratski duh, svi se župljani osjećaju kao braća i sestre, sjedinjeni u vjeri i ljubavi, a svoga župnika smatraju ocem (što nije nikakav infantilizam). Svi se ćute

18. Kard. Suenens: »On nous ne reproche pas d'être chrétiens, mais de ne l'être pas assez« (Inform. Cath. Int. br. 336, g. 1969, str. XVI-.
19. Sv. Pavao je samo Filipljane nazvao »gaudium et corona mea«.

odgovornima za sve, za njih je župa zajednica srdaca, koinonia, a općinstvo svetih im nije nikakva fraza. Sve ih prožima isti Božji, Kristov, katolički i crkveni duh.

Idealna župa se temelji na izrazitoj ž u p s k o j s v i j e s t i. No ta mora najprije biti prisutna u dušama klera i svih ostalih pastoralnih radnika. Od njih će prijeći u svijest svih pripadnika župe, kojima mora biti jasno da se spas postiže samo kolektivno. Oni u svojoj župskoj crkvi vide zajednički obiteljski dom, krsni zdenac im je duhovna kolijevka, a euharistijski stol izvor snage i radosti. Solidarni su međusobom i sa svojim pastirom, redovito posjećuju župsku crkvu, najviše vole župsku misu, aktivno sudjeluju u bogoslužju i svim ostalim župskim akcijama. Kleru je dužnost da stalno (u propovijedima, katehezi, župskom listu itd.) u vjernicima budi župsku svijest. Oni moraju znati da je »župa središte crkvenog života«, kako reče papa.[20]

U idealnoj župi niču monga svećenička i redovnička z v a n j a. Roditelji rado darivaju Bogu svoju djecu, a mladež je spremna da se stavi u Božju službu. I uopće mladež je vjerna, čista i nesebična, vjeronaučna dvorana puna, ministrantski zbor velik, a svi se — i mladi i stari — osjećaju apostolima svoje vjere. Razvijene su sve grane apostolata. U takvoj župi postoji zreli i angažirani (po mogućnosti i organizirani) katolički laikat, koji Crkvu smatra svojom vlastitom stvari. Ona je iznutra zdrava, a prema vani misionarski raspoložena vjerska zajednica. Dobra je samo ona župa koja je postala subjekt apostolskog djelovanja, a ne samo objekt svećeničkog pastorala.

Idealno bi bilo da svi vjernici svaki dan, barem kratko, posjete crkvu, a nedjeljom i blagdanom bezuvjetno. Da aktivno sudjeluju u prikazivanju sv. žrtve, često se pričešćuju, redovito mole i liturgijski žive. Da se brakovi sklapaju kršćanski, da obiteljski život bude primjeran i da se vjerskom i čudorednom odgoju djece posvećuje najveća briga. Temelj idealne župe je živa vjera izražena u djelotvornoj bratskoj ljubavi. Ljubav prema Bogu se potvrđuje ljubavlju prema bližnjemu, međusobnim aktivnim pomaganjem (ne samo »Beisammensein« kako kažu Nijemci, nego i »Zueinandersein«). Sloga i solidarnost vjernika nemaju pukotina Za javne sablazni se ne zna. Vjersko znanje i praxa sačinjavaju jednu cjelinu. Javni društveni život i javno mišljenje su posvema katolički.[21]

Najsigurniji znak da naša župa kreće idealnom stanju jest nastojanje pastira i vjernika da se stave potpuno u službu Božju. Da se iz čisto naravne razine (vjersko-moralni minimum) popnu na

20. Pavao VI u crkvi Majke Božje u Rimu, 8. III 1964.
21. To važi za homogene katoličke krajeve. U pluralističkom društvu katolici ne čine jedan zatvoreni blok. Tu će vjerski i društveni rad katolika imati ekumenske i misionarske oznake.

asketske vrhunce (maximum, savršenstvo) imajući na umu eshatološki smisao svog života. Idealna župa je samo ona koja zna za ideal s v e t o s t i.

Imajući iste ideale, naše župe ipak ne moraju biti sve građene na isti kalup. M o d e r n a župa sadašnjice mora tražiti i suvremenije modele. Ona će nastojati izići ususret svim opravdanim težnjama suvremenog vjernika. Bit će vođena po načelima planifikacije i ekipnog rada (pastorale d'ensemble) uz pomoć svih modernih tehničkih pomagala. Više će računati na svijest župljana nego na njihovu pokornost, nikako neće biti klerikalna. Bit će otvorena duhovnim potrebama svih građana, svog dekanata i čitave pastoralne zone ,te će rado sudjelovati u zajedničkim akcijama, posebno onim specijalističkog tipa, susjednih župa. Imat će razumijevanja za manje vjerske grupe što se stvaraju u njezinu krilu, neće ih odbijati od sebe i bit će njihov koordinacioni centar. Prema inovjernim skupinama odnosit će se u duhu ekumenizma. Neće biti vezana isključivo i strogo na teritorijalni princip, prilagodit će se i kategorijalnim, situacionim, personalnim i funkcionalnim kriterijima pastorizacije, ali se nikada neće srozati na to da bude samo neka »service station«. Naravno da se modeli seoske, radničke, gradske ili dijasporne župe neće u svemu poklapati.

Međutim, i u župama najmodernije zamisli mora biti zajedničko ono što je vrijedilo i za prve kršćanske općine. Naime i današnje župe, biskupije i sve crkvene zajednice moraju imati diakonalne, misionarske, apostolske, bratske i kolegijalne crte. Pošto smo o gornjim oznakama crkvenih zajednica već više puta i na raznim mjestima govorili, ovdje ćemo istaknuti samo njihov kolegijalitet.

Pokoncilska župa je k o l e g i j a l n a i sinodalna crkva, tj. upravlja se pomoću crkvenih odbora, vijeća ili savjeta. Upravo preko ovog sistema vijeća najbolje se učvršćuje župska svijest među vjernicima. Kad članovi raznih župskih vijeća imaju reprezentativni značaj (izabrani od vjernika), oni služe kao integracioni faktor koji ljude aktivno angažira u životu župe, potiče mnogostrukost inicijativa, odgaja svijest odgovornosti i objedinjuje eventualne suprotne struje u krilu zajednice. Naravno, sve to uz uvjet da župnik poštuje mišljenje svojih savjetnika i usvaja njihove sugestije. U suprotnome, odbori će postati njegova ogorčena opozicija. Svojim pravom veta svećenik će se služiti veoma rijetko, obzirno i samo u krajnjoj nuždi.

Kolegijalna uprava župe dolazi u obzir naročito kod nas, mnogo više nego u drugim katoličkim sredinama. Mi naime živimo u jednom društvu koje je u načelu samoupravno. I zbog toga »svoje organizacione forme i način rada Crkva kod nas mora prilagoditi samoupravljačkom društvu«.[22] Vjernik koji je vičan da svuda odlučuje i koji to pravo uživa na svakom mjestu (radnom, društvenom, političkom, kulturnom) ne može ni u Crkvi ostati nijem i pasivan. Upravo stoga što u pitanjima dogme u Crkvi ne može biti demokratičnosti, tim više je trebamo u međuljudskim odnosima.

Svaka zajednica treba da gaji dvostruke odnose: 1. nutarnje, među članovima (les relations humaines), i 2. vanjske: prema okolini i svijetu uopće (les relations publiques). Župa kao osnovna crkvena jedinica (ecclesiola) mora još gajiti i 3. međucrkvene odnose (les relations ecclesiales): prema susjednim lokalnim crkvama i općoj Crkvi. Pošto smo upoznali njegovanje nutarnjih odnosa među župnim pripadnicima, spomenimo kratko župske zadatke u vezi međucrkvenih i vanjskih odnosa.

U m e đ u c r k v e n i m kontaktima, osim onih koje smo proučili u I sv. dužnost nam je:

— pevezivati vjernike susjednih župa, osobito mladeži,
— umanjivati susjedska rivalstva i antagonizme,
— organizirati zajedničke svečanosti i pothvate,
— surađivati u važnijim vjerskim događajima i akcijama susjednih župa,
— priskočiti im u pomoć u svakoj potrebi,
— dostavljati im vlastiti župski list, u njemu pronaći mjesta i za susjede i braću po vjeri,
— produbljivati rodbinske, kumovske i prijateljske veze sa svim vjernicima, ne samo katolicima.

Ako na terenu postoje razna crkvena gibanja, treba ih držati u slozi i suradnji, te nastojati da župa postane skup živih malih zajednica. Prema papinim uputama nastojat ćemo da svi naši »pokreti« doista budu pokret 1. prama Bogu, 2. prama nutarnjem usavršavanju, 3. prama braći ljudima i 4. prama svijetu koji nas treba.[23]

Za njegovanje v a n j s k i h odnosa:

— naći sposobne i otvorene ljude, spremne na dijalog, specijaliste za kontakte,
— senzibilirati sve vjernike za vanjsko lice Crkve,
— organizirati doček i prijem onih koji dolaze, a sačuvati veze i prijateljstvo s onima koji odlaze,
— osim župskog lista treba koristiti veze i s ostalim novinstvom, osobito lokalnim,
— sudjelovati na zajedničkim narodnim i građanskim akcijama, sučuvstvovati sa svim ljudima u njihovim radosnim i tužnim trenucima.

22. A. Ivanov, Svesci, br. 12, god. 1968, str. 83.

23. Osservatore Romano, ed. settim. br. 40, g. 1981, str. 2.

Literatura

Th. Hauser, Das Gruppengespräch in der Gemeinde. Lahn, Limburg 1970.
R. Mucchielli, La dinamica di gruppo. LDC, Torino 1970.
N. Hepp, Neue Gemeindemodelle. Herder, Wien 1971.
J. Du Le, Katechese und Gruppendynamik. Rex, Luzern 1971.
D. Stolberg, Seelsorge durch die Gruppe. Vandenhoeck, Göttingen 1971.
J. T. Maertens, Les petits groups et l'avenir de l'Eglise. Centurion, Paris 1971.
M. S. Olmsted, Die Kleingruppe. Lambertus, Freiburg 1971.
J. W. Knowles, Gruppenberatung als Seelsorge und Lebenshilfe. Grünewald, Mainz 1971.
A. Mazzoleni, Le strutture comunitarie della nuova parrochia. E. Paoline, Roma 1972.
G. Paiement, Groupes libres et foi chrétienne. Desclée, Paris 1972.
P. Rohner (Hg), Verständnis für den andern. Pfeiffer, München 1972.
G. Aruanno, P. Rogliardi, Parrocchie nuove. Città Nuova, Roma 1972.
Oest. Pastoralinstitut, Oeffentlichkeitsarbeit der Pfarrgemeinde. Herder, Wien 1973.
O. Betz, F. Kaspar, Die Gruppe als Weg. Pfeiffer, München 1973.
K. W. Dahm, H. Stenger, Gruppendynamik in der kirchlichen Praxis. Grünewald, Mainz 1974.
H. M. Schultz, Damit Kirche lebt. Grünewald, Mainz 1976.
V. Bo, Parrocchia tra passato e futuro. Cittadella, Assisi 1977.
— Religiöse Gruppen. II izd. Patmos, Düsseldorf 1977.
J. Scharrer (Hg), Gemeinde lebt von Kontakten. Lahn, Limburg 1978.
F. Klostermann, Wie wird unsere Pfarrei eine Gemeinde? Herder, Wien 1979.
N. Greinacher (Hg), Gemeindepraxis. Grünewald, Mainz 1979.
— Volkskirche, Gemeindekirche, Parakirche. Benziger, Zürich 1981.
H. Frankenmölle, Kirche von unten. Grünewald, Mainz 1981.
J. Goldbrunner, Von der Gesellschaft zur Gemeinschaft. Pustet, Regensburg 1982.
E. E. Whitehead, Community of faith. Seabury Press, N. York 1982.
K. Lahner, Kirchliche Gemeindearbeit. Styria, Graz 1982.
J. Scharfenberg (Hg), Glauben und Gruppe. Herder, Wien 1982.
J. Ancion, De la paroisse à la communauté de base. Marchin 1982.
J. Krauss-Siemann, Kirchliche Stadtteilarbeit. Kohlhammer, Stuttgart 1983.
N. Rot, Psihologija grupa. Zavod za udžb., Beograd 1983.

PASTORIZACIJA ŽUPE

Pastorizacija župe kao cjeline traži prije svega preobrazbu životne okoline (milieu), zatim upoznavanje osnovnih pokretnih sila u župi i njihovo savladavanje. Pošto u svakoj zajednici postoje i mnogi nedostaci, potrebno nam je otkriti i sve izvore zla u župi.

Preobrazba okoline

Idealna župa nije ona u kojoj (možda svi) pojedinci kršćanski žive, već ona koja se kao zajednica takovom osjeća, u kojoj se diše kršćansko ozračje. Drugim riječima, to je ona župa u kojoj se

živi po zakonima kršćanskog milieu-a. Stoga **problem milieu-a** spada u najvažnije probleme općeg pastorala. Stari mu pastoral nije poklanjao mnogo pažnje. On se je uglavnom bavio pitanjima »sjemena«, zaboravljajući »tlo« na koje se ono sije. Moderne društvene nauke otkrile su nam snagu sredine u kojoj čovjek živi, i pastoralka se mora okoristiti tim spoznajama.

Milieu (medius locus) jest cjelina faktora prirodnog i društvenog reda koji svijesno ili nesvijesno uplivaju na čovječje vladanje. On može biti raznolik: geografski, psihološki, kulturni, povijesni, socijalni, vjerski itd. Milieu je odgojni čimbenik prvoga reda, ali jer je redovito neodgojno strukturiran, ostaje jako pogibeljan. Postaje slijepom silom što čovjeka formira besciljno i neodgovorno, neprobojnom kružnicom bez osi, obruč iz kojeg se ne može izvući glavu. Okolina znade toliko zavladati nad pojedincem, da ovaj u njoj gubi svoju ličnost.[1] Ipak čovjek je biće koje ima svoje lice, vlastitu ličnost, koju mora braniti i razvijati do zrelosti. Stoga ne smije biti običnim produktom svog ambijenta.

Među osobom i milieuom postoji međusobna ovisnost. Upoznavajući zakone te međuovisnosti, povećavamo mogućnosti našeg osobnog djelovanja i postajemo jači od svoje okoline. Snaga prilagođavanja, otpora ili robovanja milieu zavisi najviše o temperamentu, karakteru i osobi pojedinaca. Ništa manje i o odgoju kojemu smo bili podvrgnuti. Zatim o prirodnom milieu (geografski prostor, klima, rasa, hereditarnost, Dingwelt), kojemu je teže izmaknuti nego socijalnom (društvo, civilizacija, običaji, stalež, klasa, Mitwelt). Socijalnom milieu se može suprotstaviti stvaranjem manjih, ali jačih, zajednica i gnijezda (organizacije, stranke, grupe, klubovi, sekte, kružoci, Inwelt). Lokalni milieu (stan, obitelj, zavičaj, mjesto boravka, župa, Mikrowelt) jači je nego opća konstelacija (državnost, konfesionalnost, kontinentalnost, Makrowelt), a psihološki milieu (nazor na svijet, vjera, ideologija, Wertwelt), s kojim se intimno i svjesno suživljujemo, može nas spasiti od okova vanjskih prilika.

Preobrazba okoline, kao važnog formativnog elementa, ostaje trajnom zadaćom Crkve. Individualno dušobrižništvo nije više doraslo potrebama vremena. Sada treba krštavati milieu, a ne samo pojedince. Kada preobrazba jednom zahvati mase, sve će ići lakše i brže (Jona u Ninivi, Savanarola u Firenzi). Poneseno nagonom oponašanja mnoštvo će se naći na strani vjere. Pri tome se moramo čuvati dvaju pogrešaka: stvaranja tzv. sociooloških kršćana na štetu njihove osobne vjere i oblikovanja nekog umjetnog, vještačkog i neprirodnog milieu-a (izolacija, organizacija, gheto). Novi

1. O tome je već bilo govora u I sv.

duh se mora ucijepiti u stare prirodne, naravne i uhodane okvire. Nadnaravne sadržaje ćemo ugraditi u naravne temelje (gratia supponit naturam).

U pastorizaciji milieu-a naš cilj mora biti dvostruk:

1. Ojačati i osamostaliti vjernike u odnosu na utjecaj milieu-a, tako da prestanu biti konvencionalnim kršćanima i postanu uvjereni katolici s čvrstom i zrelom vjerom, koja će biti kadra ne samo othrvati se zlim uplivima okoline, nego i apostolski djelovati, tj. biti osvajalačka.

2. No, jer znamo da je svuda mali broj junaka koji misle svojom glavom i odlučuju svojom voljom, moramo stvoriti kršćansko ozračje u župi. Kako životna sredina ima ambivalentnu vrijednost, ona može i loše vjernike učiniti boljima. Dobar milieu je neophodna zaštita za slabiće, kao umjetni staklenjaci za nježno bilje.[2]

Konkretno:

— ako je sredina loša, treba je mijenjati čitavu, a ne samo pojedina područja ili osobe (kad u ribnjaku obole sve ribe, ne koristi sipati lijekove, treba mijenjati vodu),
— mijenjati izvana: da (zakoni, običaji, ustanove, ustrojstvo), ali je daleko važnije mijenjati iznutra: novi duh, metanoia, obraćenje,
— novi duh znači i nove ljude.[3] Stoga početi s odgojem elite, obrazovanjem malene katoličke jezgre, aktivne i dinamične. Osvojiti već postojeće vođe i uplivne ličnosti. Apostole tražiti u samom milieu i u njemu ih ostaviti da djeluju iznutra.
— ući odvažno u javni život i u njemu se afirmirati (društvo, politika, ekonomika, kultura, umjetnost, znanost, sport i sl.). Bez prisutnosti nema penetracije.
— loviti mrežom, ne udicom, tj. individualistički. Trebamo organizirani i planski apostolat, opskrbljen najmodernijom tehnikom,
— osloboditi vjernike da ne budu robovi milieu-a, bilo pozitivnog bilo negativnog (»Budi svoj!«), ali jer većina ljudi ne može bez podrške svoje sredine, za njih moramo odabrati ili stvoriti povoljni ambijenat.
— osobitu pažnju posvetiti faktorima vremena, u kojemu žive (moda, javno mišljenje) i grupe kojoj pripadaju (grupna psihologija),
— obranu od negativnog upliva šire sredine potražiti u manjim zajednicama: obitelj, grupa, škola, krug, organizacija i sl.

2. »Ocorre una religione che sia nello stesso tempo più personale e più communitaria« (G. de Bretagne, op. cit. I. 249).
3. Arnold Toynbee: »The change of the heart is the heart of the matter« (cit. po Suenensu, Inf. Cath. Int. br. 336, g. 1969, str. XIII).

Preobrazba okoline dug je proces, traži mnogo strpljenja. Tu se ispunjava ona evanđeoska: »Drugi je koji sije, a drugi koji žanje«. Najmanja naime »jedinica vremena za rad na milieu jest jedna generacija«, reče sociolog Boulard.[4]

Pokretne sile župe

Ne može se odjednom sve mijenjati. Najprije treba upoznati, a onda izmijeniti čvorne točke ili pokretne sile danog milieu-a. Kao svako društvo i naša crkvena zajednica počiva na nekim čvrstim pilonima, ukopanim u njene temelje. I u njoj postoje neke kinetičke sile koje stavljaju sve u pokret, neki centri iradijacije, uplivne grupacije i žarišta javnog mišljenja. Tek pošto smo njima ovladali možemo govoriti o preobrazbi župe.[5]

a) I u najmanjoj župi nalazimo neke društvene i kulturne ustanove koje imaju izravni ili neizravni utjecaj na život vjernika. Jedna od najjačih kulturnih sila je svakako **škola.**

Crkva ima pravo i dužnost da se brine za vjerski život mladeži. Kako je škola izvanredno važan faktor odgoja koji stvara životnu orijentaciju mladog čovjeka i zauzima stav prema njegovoj vjeri, ona pada u sferu crkvene brige. Župnik, i kao građanin i kao dušobrižnik, treba da se zanima za rad škole na njegovu teritoriju. Čuvat će ugled škole i prosvjetnih radnika. Održavat će dobre veze sa svim nastavnicima. Vjeronauk i bogoslužje će urediti na način da katolička djeca ne gube školu. Školskoj upravi će ponuditi suradnju u svim plemenitim pothvatima. Ali, ako dođe do spora između župnika i škole (napadaji, ometanje vjeronauka, pritisak na religiozne đake)? Neće reagirati na svaku sitnicu. Prije nego nešto poduzme, dobro će se informirati. Intervenirat će osobno i uljudno, do potrebe i pismeno, ali nikada neće slati po drugome kakve poruke ili prijetnje. Branit će prava vjere, savjesti i slobode, ali uvijek mudro i staloženo. Kad ne bude uspjeha na lokalnoj razini, uteći se višim vlastima: crkvenim, školskim, državnim. Sudovima će se obraćati samo u krajnjim slučajevima.[6]

U odnosu na školu svećenikovu ugledu će najviše koristiti vlastita kultura i znanje. Učenog svećenika poštuju svi učenici i nastavnici. Mnogi roditelji slabijih đaka će u njega tražiti pomoć za djecu, što će on rado učiniti.

4. Boulard F. — Premiers itinéraires en sociologie religieuse. Paris 1954, str. 95.
5. Kuhns W. — Environmental man. Harper & Row. New York 1969.
6. Dr B. Bošnjak: »Prosvjetnom radniku slobodno je ići u crkvu, i nitko mu to ne može braniti. Ako je vjernik, neka ide javno, a ne da se skriva, jer je to nemoralno i nepošteno. Direktor škole ne smije mu zato ništa predbacivati, ako bi to učinio, ogriješio bi se o zakon« (Glas Koncila, br. 8, 1969).

b) Osim škola u našoj (gradskoj) župi mogu postojati i drugi **kulturni centri:** instituti, akademije, istraživački centri, biblioteke, čitaonice, kazalište, klubovi, pučka sveučilišta, javne tribine i sl. Oduvijek je poznato da je religija bila temeljni čimbenik civilizacije. Posebno je kršćanstvo ostavilo neizbrisivi trag u povijesti zapadne kulture. Kler je odvajkada bio sinonim za učenost, a Crkva i danas traži od svoga podmlatka ljubav prema nauci (»os sacerdotis custodiat scientiam«).

Ako u župi nema nikakvih znanstvenih ni umjetničkih ustanova, neka župnik bude kulturni pionir (benediktinci, sv. Ćiril i Metod). Ako takve ustanove već postoje, nije potrebno osnivati nove, katoličke. Bolje je uklopiti se u stare, kristianizirati njihov program, uplivati na članstvo i upravu. Valja pomagati svaku kulturnu i umjetničku akciju te surađivati u svim pozitivnim prosvjetnim pothvatima, osobito u borbi proti nepismenosti. Kulturnim ćemo radnicima pribaviti i, ako je moguće, dati posla u crkvama. U gradskoj župi treba vjersko-kulturni rad organizirati na dekanskoj razini, obuhvaćajući sve župe. Seoska župa se ne može osloniti samo na svoje snage, potražit će pomoć u gradskom ili dekanskom centru. Župski dom će biti rasadištem kršćanske kulture.

c) Današnji svijet je ideološki zaoštren i podijeljen. Od ideoloških polarizacija nije više pošteđeno ni najmanje selo, pa je vjerojatno da će i u našoj župi biti neki **ideološki centar,** odnosno i više njih (tzv. Meinungsfabriken). Najviše su politički angažirani, ali svi se ujedno bore za duše ljudi, nameću im svoj svjetovni nazor, a neki se i nude kao surogat za vjeru.[7] Poneke od vladajućih ideologija su čak vjeri navijestile rat do istrebljenja. Glavne karakteristike ideologije jesu: apsolutizacija relativnih istina, dominacija jedne exkluzivne ideje, fanatizam, neka periferna ili djelomična istina proglasuje se totalitarnom. U ideologiji se nalaze mnogi utopijski elementi, patos znanstvenosti, simplifikacija problema, klišeji namjesto rješenja, težnja za vlašću, nasilno mijenjanje društva, politizacija kulture i vjere, totalitarizam, manipulacija masa, parolaštvo, propagandizam, bacanje krivice na drugoga (židove, kler, neku klasu ili rasu) i sl.

K r š ć a n s t v o n i j e i d e o l o g i j a. Ova traži spas samo na zemlji, preko čovjeka. Kršćanstvo traži spas u Bogu, izvan zemlje, izvan ideologije. Zanima se za svaki pokret koji želi dobro čovjeku, ali se ne veže ni s jednim. Niti se smije dati iskoristiti od bilo koje ideologije, pa ni one koja se prikazuje kao braniteljica vjere. Crkva treba da zauzme prema svim ideologijama kritičan stav. Ipak neće ulaziti s njima u rat, radije će potražiti dijalog. Po uputi Ivana XXIII razlikovat će ljude od njihovih ideja. Ljude će uvijek ljubiti, a njihove nazore poštivati prema tome koliko objektivno vrijede. Posebnu će pažnju posvetiti vođama ili ideolozima (opinion leaders). Svoju vjeru ćemo drugima predočavati pozitivnim metodama, bez polemika.

7. Schlette H. R. — Humanismus statt Religion? Patmos, Düsseldorf 1970.
Illies J. — Wissenschaft als Heilserwartung. Furche, Hamburg 1969.

d) Župnik mora voditi računa i o **javnom mišljenju** u župi. To je mišljenje što ga većina stanovništva ima o nekom pitanju i javno ga izražava, osobito preko masovnih medija. Kojiput to može biti i mišljenje manjine, ali koja ga znade nametnuti javnosti vještom i upornom propagandom, indoktrinacijom, manipulacijom, pa čak i nasilnim sredstvima (u totalitarnim režimima). Takvo »javno« mnijenje nije odraz suda većine, ali ova iz raznih obzira šuti (silent majority). Na stvaranje javnog mišljenja utječu mnogi psihološki, društveni, politički, ekonomski, ideološki i vjerski činioci. I za Crkvu je važno je li i kako je prisutna u javnom životu. Tko nije prisutan u javnom mišljenju, mrtav je za javnost i društvo.

Javno mišljenje se obično stvara u vezi nekog događaja ili pojave, na koje ljudi reagiraju spontano ili pod uplivom propagande. Najprije reagiraju emocionalno, pa tek onda umno (ali ne uvijek razumno!) kad zauzimaju svoj stav u teoriji i praxi. Ako nisu manipulirani, većinom reagiraju na vanjske podražaje prema onoj staroj: quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur.

Slobodno izražavanje javnog mišljenja je potrebno i u Crkvi, jer:

— ona je javna ustanova, »civitas supra montem posita« (Mt 5,15),
— to zahtijeva i naše demokratsko vrijeme,
— vjernici imaju pravo na informacije o Crkvi i u Crkvi,
— ionako se ne može ništa sakriti: »civitas quae abscondi non potest«.

Kad u Crkvi naiđemo na različita mišljenja, dobro se je držati starog pravila: in necessariis unitas, in dubiis libertas!

Ako crkveni pastir želi steći povjerenje javnosti i očuvati dobar glas Crkve, mora poznavati pravila ispravnih javnih odnosa (public relations): javno i pošteno djelovati služeći općem dobru, davati točne podatke o svom djelovanju i svojoj vjerskoj zajednici, umnožiti osobne i službene dodire, stvarati ugodan »image« o Crkvi, propagirati prave vrijednosti, otkrivati i zadovoljavati potrebe ljudi, upoznavati mentalitet i psihološki pristupati ljudima, njegovati nutarnje i vanjske komunikacije.

U tom radu će se služiti usmenom i pismenom riječju, dostupnim mass-medijima, centrima informacije i dokumentacije, pomoću stručnjaka, javnim nastupima, tribinama, župskim listom, vjerskim tiskom i oglašavanjem javnih akcija. Prije nego započne

preorijentaciju javnog mišljenja, mora se pripraviti: sociološkim istraživanjem (»snimanjem terena«, kako se to kaže), upoznavanjem »znakova vremena«, analizom i vrednovanjem podataka, stvaranjem plana i programa, izborom suradnika i sredstava.

e) S ideologijama su u svakoj župi usko povezana i razna **politička žarišta.**[8] Dok politički rad i odgovornost smatramo građanskom dužnošću, politizacija društva zahvaća sve više maha i nastaje opasnost politikantstva. Ovo pak truje ljudske odnose, pa i među samim vjernicima. Nekada je i Crkva — opterećena židovskom, rimskom i bizantskom baštinom — znala stradati od pogrešnih političkih opcija: konstantinska era, cezaropapizam (Bizant), Sacrum Imperium (Teutonicum), teokracija (sred. vijek), feudalizam, jozefinizam, galikanizam, klerikalizam i sl. Pogotovo su u tome znali griješiti protestanti (Thron und Altar, cuius regio illius religio) i pravoslavni (nacionalne crkve, podložnost civilnoj vlasti). Negdje je i danas kršćanstvo — na svoju štetu — »državna vjera«. U nekim je zemljama Katol. crkva uredila svoj pravni položaj putem konkordata i protokola, a u nekim još uvijek traži modus vivendi.

Naše je načelo: s l o b o d n a C r k v a u s l o b o d n o j d r ž a v i. Država nema i ne može imati svoje vjere. Vjeru ne smije niti nametati niti progoniti. Ima samo da štiti vjersku slobodu svih građana. Crkva je pak nezavisna od države, slobodna od svakog režima, indiferentna prema političkim državnim oblicima. Ipak rado surađuje s državom na kulturnom, moralnom i odgojnom dobru građana. Crkvena i civilna vlast su autonomne svaka na svom području, a kad su u pitanju tzv. »res mixtae«, potreban je sporazum i suradnja.[9]

Za svećenika posebno važi načelo: d a l e k o o d p o l i t i k e![10] Kao i svaki građanin ima pravo na svoje političko uvjerenje, ali neka ga ne propagira. Svećenici političari su uvijek svojoj vjeri više škodili nego koristili. U odnosu prema političkim strankama

8. Weber Kl. — Der moderne Staat und die Katholische Kirche, Ludgerus, Essen 1967.
B. J. de Clercqu — Religion, idéologie et politique. Casterman, Paris 1968.
Peukert H. i dr. — Diskussion zur »politischen Theologie«. Kaiser, München 1969.
Feil E. i dr. — Diskussion zur »Theologie der Revolution«. Kaiser, München 1969.
Rendtorff T. i dr. — Theologie der Revolution. Suhrkamp, Frankfurt 1968.
9. Parola »rastava crkve od države« može u praksi značiti neprijateljski stav prema Crkvi (laicističke države), a može biti stvarno neutralni ili blagonakloni. Kard. Feltin želi »une separation cordiale«.
10. To je nanovo naglasila rimska biskupska sinoda 1971, a Kongregacija za kler je g. 1982. izričito zabranila klericima strančarenje i vođenje sindikata. Isto je potvrdio i novi CIC, 285, 287.

najbolje je da bude nepristran. Neće se dati uvlačiti u stranačke borbe. Pa čak ni ondje gdje postoje tzv. »kršćanske« stranke (Italija, Austrija, Njemačka, Belgija, Holandija itd.). Pitanje je da li takve stranke uopće i koriste vjeri. Bolje je da postoji više stranaka, da se sve načelno (kršćanski) slažu, a razilaze samo u konkretnim političkim rješenjima. Nijedna ne smije monopolizirati kršćansko ili katoličko ime. Neka svaki vjernik bira prema svojoj savjesti i oblikuje javni život po načelima svoje vjere. Politički rad prepustimo laicima.

S v e ć e n i k će sa svoje strane uzorno vršiti svoje građanske dužnosti, poštivati zakone (ako nisu proti njegovoj savjesti) i promicati javno dobro. Učit će i vjernike patriotskim i socijalnim vrlinama. On je odan domovini i priznaje zakonitu vlast. Ako su državne ili lokalne vlasti prijateljski raspoložene prema vjeri: sačuvat će svoju nezavisnost, neće se s njima identificirati niti s njima koristiti, pogotovo neće pod nikakvom izlikom tražiti ličnu moć ili povlastice. Ako su vlasti indiferentne: neće im uskratiti prijateljski odnos i bit će potpuno lojalan. Što ako su neprijateljske? Odvažno će braniti vjeru, ali izbjegavati sukobe. I prema njima će zadržati potrebne ljudske i građanske odnose. Neće se služiti oltarom za političke obračune. U svakoj narodnoj potrebi će se pokazati velikodušan, zaboravivši razmirice. Neizbježive konflikte će rješavati preko viših instanca (ordinarijat, vjerska komisija).

Svim uglednim osobama u selu, općini, kotaru i sl. iskazivat će poštovanje. Pri tome će izbjegavati dva extrema: ignoriranje i servilnost. Stajat će daleko od svih klika.

f) **Ekonomski centri** u župi također su važni za vjerski život.[11] Ekonomska baza utječe na sva područja ljudskog života, pa i na religiju.[12] Po marxistima je religija jedino nadgradnja materijalne baze. Liberalizam opet uči da vjera i ekonomija nemaju nikakve veze.[13] No veza postoji: bogati pojedinci ili grupe imaju veći društveni, politički i vjerski utjecaj. Ekonomsko stanje pučanstva često upliva na vjerske odnose, i obratno: može se pokazati kao plod religioznih uvjerenja. Centri privređivanja i zarađivanja utječu na vjersku praxu (svetkovanje blagdana, posjet crkve, socijalna pravda). Stalež, profesija, radno mjesto (npr. seljaci, radnici,

11. Brockmöller C. — Civilisation indutrielle et religion. Desclée, Tournai-Paris 1968.
12. »Die Religion als Lebensmacht zwar auch vom Wirtschaftlichen her gefährdet oder gefördert werden kann« (B. Häring — Macht und Ohnmacht der Religon. II izd. O. Müller, Salzburg 1956, 421).
13. »The industrial revolution destroyed this age-old harmony of church and society. Modern society has its own center, its own dynamic and progressive power, its own goals. It no longer needs a religious center and religiously directed social goals« (J. Moltmann, u Theology Digest, br. 3. g. 1969, str. 210).

mornari), a isto tako siromaštvo ili bogatstvo, često su presudni za crkveni život. Napokon, i samoj Crkvi trebaju novčana sredstva za njezino djelovanje: gradnju crkava, uzdržavanje klera, obavljanje kulta, podizanje crkvenih ustanova, karitas itd.

Bogatstvo je velika napast (deva i uši igle, mamona). Kršćani ne smiju zaboraviti evanđeoske nauke: »Blago siromasima...« Historijska iskustva vojuju za Crkvu siromaha: »Drveni kaleži — zlatni svećenici, zlatni kaleži — drveni svećenici.« (sv. Augustin). Stoga je najbolje kad je svećenik siromah i kad za sebe nikada ništa ne pita. Ako njegov standard miriše po luxusu (kola, televizija, bogati namještaj i sl), njegova propovijed gubi na vjerodostojnosti. Samo siromašni svećenik je uspješni predstavnik evanđelja.

Dobro je da župnik čim bolje pozna društvene i ekonomske zakone svoje sredine. Naročito će biti upućen u katoličku socijalnu nauku. Poučavat će vjernike u profesionalnoj etici. Odvraćat će ih od idolatrije standarda i materijalizma uopće. Branit će svetkovanje blagdana i vjersku slobodu svojih župljana. Dobro će upoznati ekonomske centre svoga kraja i neutralizirat će njihov negativni uticaj na vjerski život. Nikada ne smije postati saveznikom bogataša, kapitalista i vlastodržaca. Ni u njegovu domu ni u njegovoj župi ne smije postojati kult zlatnog teleta.

g) U važne pokretne sile župe spadaju svakako i **centri za zabavu:** sport, klubovi, igrališta, stadiji, dvorane, kazališta, kina, cirkusi, lokali, kupališta, festivali, odmarališta i sl. Danas se je briga za odmor i razonodu pretvorila u čitavu industriju.[14]

Za mladi naraštaj ima naročitu važnost sport. U životu omladine sport igra veoma istaknutu (ne)odgojnu ulogu. Stoga i on mora ući u krug dušobrižnikove pažnje. Pretpostavljamo da je svakom odgojitelju dobro poznata odgojna vrijednost sporta (a tako isto i higijenska, ćudoredna, socijalna, psihološka) te da se znade njima služiti kao pedagoškim sredstvom. Ludendo educamur et educamus! Stoga župnik ne smije zauzeti negativni stav prema sportu ili igri uopće. Jasno da neće smetnuti s uma i moguće sportske pogibelji i excese (sportomanija, rekordomanija, klubaštvo, rivalstvo, staromanija, kao i pogibelji za zdravlje i ćudoređe). Odatle izvire njegova velika odgovornost za pravilni sportski odgoj mladeži.

Igra i sport nisu suprotni planovima Božjim, pa tako ne smiju smetati ni planovima župnikovim. Pače, u njima treba da imaju odgovarajuće pastoralno i odgojno mjesto. Ne valja braniti djeci da se igraju oko crkve, naravno ne za vrijeme bogoslužja ili vjeronauka. Pametan župnik će im i sam pronaći zgodno igralište i sredstva za igru. Bit će često među igračima ili ih barem povjeriti jednom uglednom mladom laiku. Održavat će dobre veze s upravama klubova, a mlade vjernike će poučiti kako će se tamo vladati. Gdje nema nikakvih sportskih društava, neka im svećenik bude pokretač. Potrebno je uskladiti odmah spočetka liturgijske i sportske orare.

Još bih napomenuo samo to da se sva sociološka proučavanja i analize moraju stalno preispitivati, jer je društvo — i Crkva u njemu — u stalnom previranju i preobražaju.[15]

14. Dufour R. — Spiritualité du weekend. Ed. Mame, Paris 1968. — Pastorale et loisir. Congrés nationale de pastorale Annecy 1965. Ed. Fleurus, Paris 1966.

15. Houtart F. i Rémy J. — Eglise et societé en mutation. Mame, Paris 1969.

Literatura

A. Benfenati, L'opinione publica. Montefeltro, Urbino 1966.
J. Habermas, Javno mnenje. Kultura, Beograd 1969.
V. Rovigatti, Lezioni di scienza dell'opinione publica. Roma 1971.
K. Samnelson, Economia e religione. Armando, Roma 1973.
P. Prini, Cristianesimo e ideologia. Ed. Esperienze, Fossano 1974.
Đ. Šunjić, Ribari ljudskih duša. Mladost, Beograd 1976.
G. K. Kaltenbrunner, Die Macht der Meinungsmacher. Herder, Freiburg 1976.
H. W. Opaschowski (Hg), Freizeitpädagogik in der Leistungsgesellschaft. III izd. Klinkhard, Bad Heilbrunn 1977.
A. Dumas, Chiesa, teologia, politica. Ed. Claudiana, Torino 1978.
A. Manaranche, Attitudes chrétiennes en politique, Seuil, Paris 1978.
K. Zillober, Schule und Erziehnung in der Gemeinde. Pustet, Regensburg 1978.
M. Busatta, Il lavaggio dei cervelli. Marietti, Torino 1978.
R. Bleistein, Freizeit — wofür? Echter, Würzburg 1978.
J. W. Johnson, Political christians. Augsburg Publ., Minneapolis 1979.
J. Honoré, Aujourd'hui l'ecole catholique. Centurion, Paris 1979.
G. Eichler, Spiel und Arbeit. Zur Theorie der Freizeit. Stuttgart 1979.
W. F. Kasch (Hg), Geld und Glaube. Schöningh, Paderborn 1980.
V. Packard, I persuasori occulti. Einaudi, Torino 1980.
P. Valadier, Agir en politique. Cerf, Paris 1980.
Ch. Davis, Theology and political society. Cambrige Univ. P., N. York 1980.
A. Bachelet, Economia e fede. AVE, Roma 1980.
S. Vierzig, Kirche und Politik. Kohlhammer, Stuttgart 1980.
A. Grabner-Haider, Ideologie und Religion. Herder, Wien 1981.
J. Potel, Religion et publicité. Cerf, Paris 1981.
J. Krautscheidt (Hg), Staat und Kirche. Aschendorf, Münster 1981.
J. W. Schall, Christianity and politics. St. Paul, Boston 1981.
W. Beilner, Der Christ in Staat und Gesellschaft. Styria, Graz 1982.
R. Bleistein, Freizeit ohne Langeweile. Herder, Freiburg 1982.
A. L. Trujillo, Die Kirche und das Problem der Ideologien. Bachem, Köln 1983.

Među svim pokretnim silama župe ipak prvo mjesto pripada obiteljskoj zajednici. Ona je osnovna ćelija i snaga župe kao i društva uopće.[16] Sakramentalna je slika veza Krista i Crkve (Ef 5,22). Obitelj je rasadište života, ona daje čovjeku »primo essere e primo bene essere«.[17] Najbolji je odgojni zavod. Ona je najprvotniji, najintimniji, najjači i najefikasniji životni milieu. Obitelj uvijek ima prvu riječ, a često i posljednju (redovito se 82% mladeži konformira porodičnom životu)[18] Najstarija je društvena zajednica, zato su i njezina prava najstarija (pravo na ženidbu i obitelj, na rađanje i odgoj djece, na dom i vlasništvo, na uzdržavanje i zaštitu). Obitelj najbolje odgovara koliko interesima pojedinaca toliko i čitave zajednice. U njoj se ostvaruje individualno-društvena ravnoteža čovjeka. Obitelj ima izvanredno veliku ulogu u vjerskome životu, ona je crkva u malome i počiva na temeljima jednog sakramenta. Rađa Crkvi nove vjernike i prva prenosi na djecu blago vjere.

Kršćanska je obitelj ne samo otkupljena nego i otkupiteljska zajednica, veli papa (Familiaris consortio). Obiteljski odgoj u većini slučajeva odlučuje vjerskom sudbinom ljudi. U krilu se obitelji vrši prva socijalizacija i kristijanizacija mladeži te predavanje vjerskih, kulturnih i vrijednosnih dobara. Među svim društvenim grupama obitelj je najprvotnija. Za nju nemamo nikakve druge bolje alternative. Njezini su zadaci uzvišeni: njegovanje i prenošenje ljubavi i vjere, intimno zajedništvo osobâ te služba životu: rađanje, čuvanje, odgoj i unapređenje ljudskog života.

Tim teže nas mora boljeti njezina ugroženost. Nikada obiteljski život nije bio tako ugrožen kao danas: bračne nevjere, rastave, sexualna raskalašenost, loše bračno zakonodavstvo, mješoviti, civilni i divlji brakovi, ženidba na pokus, javni razvrat, borba za standard (prije auto nego dijete!), stambena kriza, antikoncepcionalna sredstva, 1-2 Kinder System, zaposlenje majke, motorizacija (što znači česte odsutnosti iz doma), izbjegavanje

16. Hesse E. i dr. — Ehe und Familie im Aufbau der Pfarrgemeinde. Wien 1965.
Meric M. — Le mariage névrotique. Ed. Gouthier, Paris 1967.
Ginott H. G. — Les relations entre parents et enfants. Casterman, Paris 1968.
MacAvoy J. — Husband and wife. Hauwthorn Books, New York 1968.
Alsteens A. i dr. — L'Amour heureux. Ecole du mariage. Casterman, Paris 1968.
Rossi L. — Pastorale familiare. Bologna 1969.
17. R. Spiazzi, op. cit. 398.
18. Sacramentum Mundi, IV. 490.

žrtava, raspadanje doma (nema više zajedničkih obroka, molitve), gubitak očinskog auktoriteta i sl. K tome je obitelj doživjela velike socijalne i strukturalne promjene.

Poznata je činjenica da su, nažalost, mnoge obitelji zatajile u svom poslanju. Sve se više množe osakaćene obitelji: rastavljeni, udovice, raseljeni, neudate majke itd. Najgore od svega je to što se trend rušenja sve više povećava: prema civilnom braku, olakšanim rastavama i zajedničkom životu bez ikakva vjenčanja.

Zbog svega toga centralna briga našeg dušobrižništva pripada obitelji. Prije se je često čula izreka: tko ima djecu, ima budućnost. Zaboravljalo se na ulogu roditelja. Ispravnije je reći: tko ima roditelje ima budućnost.[19] Stoga ćemo:

— sve učiniti da bolje upoznamo stvarno stanje u našoj župi sa svim pripadnim problemima,

— ne ostati samo na konstatacijama i kukanju nego se trajno angažirati u aktivnoj pomoći obiteljima.

— osobitu pažnju posvetiti stvaranju novih kršćanskih obitelji. Važno je da se odmah na početku bračnog života ne krene krivim putem.

— od silne je važnosti pouka zaručnika i priprava za obiteljski život. Većinom zaručnička pouka nije dovoljna, stoga treba otvoriti stalne roditeljske škole, gdje će se proučavati vjerski temelji braka (svećenik), ženidbene pravne norme (pravnik), ekonomsko-socijalni uvjeti braka (socijalni asistent), bračna higijena i zdravlje (liječnik, ginekolog, pedijatar, higijeničar), duševna higijena (psiholog, psihijatar), bračna iskustva starijih (supružnici) i naročito odgoj djece (pedagog).

— i poslije vjenčanja zadržati kontakt s mladencima. Sućustvovati s njihovim radostima i žalostima, posjećivati ih i pisati.[20]

— pomagati im u odgoju djece: savjetom i direktnim uplivom na djecu. Pedagoški tečajevi.

— nastojati da i roditelji budu suradnici u katehizaciji njihove djece (les mamans catéchistes).

— podesiti službu Božju potrebama obitelji kao cjeline,

— u njihove bračne sporove nećemo ulaziti, osim ako ne budemo od obojice izričito pozvani. Nastupiti oprezno, obazrivo, objektivno, saslušavati oba zvona.

— podržavati u obiteljima kršćansko poimanje braka, pravilnu usmjerenost bračnih čina, zajedničku molitvu i svetkovanje blagdana te skupni posjet mise.

19. F. Benz, op. cit. 90.
20. Katolisches Zentralinstitut für Ehe und Familie, Köln, od 1. X 1967. izdaje za roditelje »Elternbriefe« pod naslovom »Du und wir«. Pisma se šalju direktno roditeljima ili preko župskih ureda i organizacija (Signum, br. 2. 1970, str. 61).

— korisno je osobno i organizirano povezivati mlade kršć. bračne parove (kod Nijemaca uži krug Elterngruppen, širi Familienkreise): međusobno ih upoznavati, sakupljati u župskom domu ili kod njih u stanu na zajedničke sastanke, agape ili tečajeve. Neka se vjerski, socijalno i pedagoški pomažu po načelu: o b i t e l j p a s t o r i z i r a o b i t e l j.[21] Oni pripremaju međusobne posjete, izlete, vrtiće i jasle za djecu, izdaju svoje listiće itd. Na taj način djeluju: Equipe Notre Dame, Mouvement pour les familles, Familienbund i sl.[22]

— izvrstan oblik obiteljskog pastorala jest i k u ć n i a p o s t o l a t. Župa se podijeli na četvrti (rejone) i povjeri posebnim apostolima. To su apostolski nadareni, revni i poučeni laici, najbolje jedan bračni par. Oni drže vezu na liniji obitelj — župnik. Redovito posjećuju povjerene obitelji, donose obavijesti i štampu, organiziraju sastanke, spremaju materijale, daju pripomoć, pomažu u regulaciji divljih brakova, brinu se za djecu i bolesnike, mire zavađene itd. Kućni apostoli pomažu župniku u ažuriranju kartoteke.

— u većim mjestima i dekanatskim središtima ustanoviti bračno savjetovalište, koje će voditi stručnjaci.

— u Belgiji postoji posebni oblik kućnog apostolata, tzv. »Strada-aktion«. Inicijator mu je biskup De Smedt (Brügge). Načelo: čitava ulica jedna velika kršćanska obitelj. Nitko se ne smije osjetiti sam. Metoda: »mitleben«, međusobna pomoć svih oblika, zajednička molitva i euharistija. Naročito je važno dobro susjedstvo.[23]

— u posljednje doba se u nekim zemljama sve više obavljaju kućne i obiteljske mise. One su korisne kad se obavljaju s važnih razloga i rijetko (udaljenost od crkve, bolesnici, jubileji). Kao stalna praxa bile bi pogubne. Razboriti pastoralisti ih ne zagovaraju.[24]

Blagotvorno djelovanje na obiteljski život imaju i tzv. bračni susreti (marriage encounter, vikendaši) čiji je cilj produbljavanje ljubavi među supruzima. Sastanci se održavaju koncem tjedna u većoj zgradi gdje svaki par može imati svoju sobu. Na početku se parovi upoznavaju, zatim imaju skupna predavanja (omiljela metoda: ja — mi, mi i Bog, mi, Bog i svijet). Razmatraju u tišini, zatim svaki par odlazi u svoju sobu gdje to dijaloški primjenjuju na svoje međusobne odnose. Na zajedničkim sastancima izmjenjuju bračna i roditeljska iskustva.

21. Tu metodu hvali i papa (Humanae vitae, 26).
22. U Francuskoj postoji »Le Secrétariat national Français de pastorale familiale« koji objedinjuje sve pastoralne aktivnosti u zemlji za dobro obitelji (La Documentation cath. br. 1513, g. 1968, str. 574).
23. Diakonia, br. 5, g. 1967, str. 315.
24. François Houtart, u Diakonia, br. 3. g. 1969, str. 155.

Našu brigu nećemo ograničiti samo na dobre katoličke obitelji. Vodit ćemo računa o svima: i mlakim i zapuštenim i otpalim i nekatoličkim i samo civilnim i neprijateljskim. Posvetit ćemo pažnju i mješovitim brakovima, rastavljenima, osamljenim majkama i naročito onima o kojima nitko ne vodi brigu. U vršenju obiteljskog pastorala je jako potrebita taktičnost i o p r e z: ne miješati se u intimni život supružnika, ne dolaziti previše na ručkove i slavlja, ne vezati se previše ni za jednu obitelj, distanca prema ženama.

Kao što može duševno oboljeti pojedinac, tako može i čitava obitelj. To se događa kad psihički oboli koji od roditelja, a možda i oboje skupa s djecom. Tada čitava obitelj treba ne samo pastoralnu nego i terapijsku pomoć. U tom slučaju ne valja obiteljsku t e r a p i j u obavljati jednostrano: liječiti samo pojedince ne vodeći računa o zajednici (psihoanalitički pristup) ili pak svu pažnju posvetiti zajednici zanemarujući pojedince (kolektivni pristup). Psihoterapija obitelji mora obuhvatiti obe dimenzije: i članove i cjelinu (integrativni model).[25]

I z v o r i z l a u ž u p i

Iz medicine nam je poznato načelo: bolje je zlo spriječiti nego liječiti. Preventiva je bolja od kurative. To isto vrijedi i u pastoralu. Da bi osigurali pobjedu dobra, moramo otkriti izvore ili »ponornice« zla (kako bi rekao msgr. Škvorc).

Nekada ćemo s bolju ustanoviti da su izvori zla ondje gdje bi zapravo morala biti vrela dobra. Možda nije na mjestu sam pastir, možda zlo bije iz nekog samostana, a možda su baš najugledniji katolici sablazan drugima. Ponekad se izvori zla kriju, otvoreno ili pritajeno, u raznim kulturnim, ekonomskim, ideološkim, političkim centrima ili grupacijama u župi. Kojiput su pak žarišta negativnih zračenja sasvim specifična.

Koji su najobičniji izvori javnih grijeha? U odgovoru moramo razlikovati grijehe proti vjere i grijehe proti morala.

Grijesi proti vjere najčešće dolaze iz vjeri n e p r i j a t e l j s k i h krugova, koje smo obradili kao pokretne sile župe. No daleko opasniji su oni koje prouzrokuje sam crkveni ambijenat. To su grijesi sablazni prouzrokovani raznim d e f o r m a c i j a m a s a m e r e l i g i j e. Oni su najbolniji i najopasniji izvori nevjere. To može biti na primjer:

— religija straha (isticanje Boga kao suca, naglašavanje pakla, rigoristički odgoj, česta uporaba crkvenih kazni),

25. Concilium, njem. izd. br. 6—7, g. 1932, str. 453.

— religija interesa, vjerska sebičnost (do-ut-des mentalitet, operiranje čudesima, zavjeti iz interesa, pretjerano lemozinarenje, sacro egoismo župnika, samostana ili reda).
— vjerski minimalizam (laxizam, kompromis, izbjegavanje žrtve, akomodacija svijetu, konformizam),
— praznovjerne pobožnosti (kult sv. Ante, lanac sv. Ante, mariolatrija, zapisi, razne krunice i molbenice, magijski elementi),
— vjerski formalizam (juridizam, vanjsko držanje, formalna korektnost, triumfalizam, farizejština),
— vjerski extremizam (potpuno povlačenje iz svijeta, apatija, konzervativnost ili pak »angažirano« kršćanstvo, politizacija vjere, revolucionarnost, progresizam),
— ressentiment iz mladih dana (mladenačka razočaranja, pretjerana očekivanja, neshvaćena mladež: Nietzsche,[26], Renan, Raos),
— razočaranje nad Crkvom, hijerarhijom (bogatstvo Vatikana, častoljublje, odjeća),[28] klerom i lošim kršćanima. Raskorak između kršćanske teorije i praxse,[29]
— i sama osoba svećenika je često kamen spoticanja (sablažnjiv život, izrazite mane, uskogrudnost, gospoštija, privilegiji, paternalizam, izolacija od vjernika, zanemarena vanjština pa i sama briga za njegovo materijalno uzdržavanje).

Izvori moralnih zala mogu se naći u samoj Crkvi (gornji primjeri). Ipak se, hvala Bogu, nalaze većinom izvan Crkve. To su najčešće:

— N e z d r a v e z a b a v e, zapravo duh hedonizma koji ih traži (noćni lokali, barovi, variété-i, plesnjaci i sl.) Vrlo često se u službi erotizma nalaze i kina, kazališta, štampa, televizija i sl. Župnik načelno ne može biti proti pristojne zabave. Pače će i sam voditi brigu o mjestima i prigodama za zdravu razonodu (pa i u župskom domu). Mudro i razborito će nastojati ukloniti dubiozne lokale i oblike zabavljanja. Već smo upoznali njegove dužnosti u pogledu sredstava javnog priopćavanja.

— A l k o h o l i z a m i ostali oblici opojnosti, droge, duhan.[30] Obična su opijališta: krčme, gostione, barovi, pivnice, diskači, podrumi, i slične jazbine. No to su često i privatni stanovi (žurovi).

26. I. Lepp — Psychoanalyse des modernen Atheismus. Arena, Würzburg 1969, str. 199.
27. P. Winniger — La vanité dans l'Eglise. Centurion, Paris 1968.
28. Po prilici 60% njem. katolika je razočarano vjerskim životom svoje župe (Signum, br. 4, g. 1968, str. 107).
29. Prema istim izvorima 70% njem. kat. laika žele sudjelovati u odgovornosti za svoju župu (ib.).
30. Woodruff C. R. — Alcoholism and Christian experience. Philadelphia 1968.

Narkomanija je raširena najviše među mladima. Alkoholizam nanosi narodu teška moralna, materijalna, duševna, socijalna i patološka zla. Skraćuje život (po prilici za 20 god.) i smanjuje radne sposobnosti. Teško se liječi (oko 50% je recidivnih). Ima negativne implikacije na moralni i religiozni život. Širi se među mladeži i ženskim svijetom (rehabilitacija alkoholičarki je još teža!). Poznati su uzroci opijanja i načini liječenja. Župnik će ih dobro poznavati i rado će surađivati s onim socijalnim i medicinskim ustanovama koje se bore proti alkoholizma. Moralni lijekovi su najbolji: umjerenost, trijeznost i apstinencija.

— M o d a u nazorima, vladanju i odijevanju. Pomodarstvo uvijek tendira draškanju nižih nagona u čovjeku. Najviše zahvaća mladež (u posljednje vrijeme više mušku nego žensku: ćupavci, beatlesi, hypiesi, rockeri, punkeri i sl.). Prodire i u crkvu (mladi klerici, jazz muzika, apstraktno slikarstvo, »moderna« teologija). Proti mode se ne možemo boriti direktno. Ako joj dajemo previše važnosti, sami joj padamo na lijepak i pravimo reklamu. Najveća slabost mode — a naša najveća nada — jest njezina efemernost, ne traje dugo, jedna moda tjera drugu. Zapravo nestaju konkretni oblici neke mode, ali duh pomodarstva ostaje. Iskoristimo ga tako da uzorni kršćani i kršćanke postanu arbitri mode u našoj župi.

— J a v n i n e m o r a l, osobito sexualna razvratnost, dobiva sablasne razmjere i prodire u svako selo. Ruši stare pristojne običaje, stvara tajnu i javnu razbludu, sije razvrat, uvodi noćarenje i orgijanje, razara bračnu vjernost i slogu, truje javnu atmosferu, širi nudizam, zavodi mladež itd. Glavna uporišta nemorala su: noćni lokali i sijela, pornografski tisak, filmska industrija, tajni klubovi, bordeli, kampovi, izletišta, plaže i sl. Proti poplavi erotizma se ne možemo boriti izolirano. Treba stvoriti široku društvenu frontu i započeti s temeljima vjere, morala i askeze. Naročito valja njegovati bračnu etiku i posvetiti veliku pažnju sexualnom odgoju mladeži. Treba ih poučiti kako se uživalačke sklonosti mogu kanalizirati u stvaralački rad. Istodobno ćemo nastojati oko uklanjanja svih žarišta nećudorednosti u župi.

— P r o t u v j e r s k a u d r u ž e n j a se sve više šire. Živimo u eri organiziranja, kad i sile zla i neprijatelji vjere organizirano djeluju. Njihovo udruživanje nema uvijek protuvjerske ciljeve, a katkada su oni i zakamuflirani raznim humanim, političkim, kulturnim, neutralnim, pa čak i religioznim ciljevima (ekumenski, progresistički, konzervativni, reformatorski, apostolski i sl.). Osim ispravnih dogmatskih pogleda, župnik treba da ima i dobar »nos«, posebno dar »raspoznavanja duhova« (1 Kor 12,10). Vjernike će poučiti o svim organiziranim i neorganiziranim gibanjima što prijete njihovoj vjeri. Upoznavat će privatno i javno (s oltara samo načelno) na pogibelji po njihovu vjeru i moral.

Literatura

H. Moritz, Neuentdeckung der Familie. Reinhard, München 1972.
S. Longi, Famiglia domani. Castellammare di Stabra 1972.
A. Kner, Wenn die Ehe schwierig wird. Echter, Würzburg 1972.
D. R. Fröndle, Familie und Gemeinde. Pustet, Regensburg 1973.
J. Lange, Ehe- und Familienpastoral heute. Herder, Wien 1977.
V. Platz, Ehe- und Familienpastoral. Butzon, Kevelaer 1977.
D. Tettamanzi, La chiesa domestica. Ed. Dehoniane, Napoli 1979.
E. i J. Visher, Stepfamilies. Brunner-Mazel, New York 1979.
G. Hepp, Die bedrohte Familie. Ploetz, Freiburg 1979.
AA. Vari, La famiglia oggi e domani. Ancora, Milano 1980.
AA. Vari, Il matrimonio oggi tra crisi e rinovamento. Vita e Pensiero, Milano 1980.
D. A. Anderson, New approaches to family pastoral care. Fortress, Philadelphia 1980.
H. Berger (Hg), Jugend und Alkohol. Kohlhammer, Stuttgart 1980.
K. Majdanski, Comunione di vita e d'amore. Vita e Pensiero, Milano 1980.
R. F. Umana (ed), Crisis in the family. Wiley, Chichester 1980.
N. Martin, Familie und Religion. Schöningh, Paderborn 1981.
L. Hoffman, Foundations of family therapy. New York 1981.
V. Hudolin, Alkoholizam mladih. Školska knjiga, Zagreb 1981.
D. B. Wile, Couples therapy. Wiley, Chichester 1981.
M. Andolfi, Familientherapie. Lambertus, Freiburg 1982.
B. Schnyder (Hg), Familie — Herausforderung der Zukunft. Universitätsverlag, Fribourg 1982.
H. Schweizer, Familie im Wandel, Herder, Freiburg 1982.
J. W. Bird, To live as family. Doubleday, Garden City 1982.
V. Hudolin, Alkoholizam. Jumena, Zagreb 1982.
V. Hudolin, Ovisnost o alkoholu. Jumena, Zagreb 1982.
T. U. Schall, Eheberatung in der Kirchengemeinde. Kohlhammer, Stuttgart 1983.

VJERSKA UDRUŽENJA

No najbolji ustuk bezbožnim organizacijama jesu — vjerska udruženja. Uvjerit ćemo se da su ona potrebna, upoznat ćemo njihove glavne oblike i naučit ćemo kako se s njima radi.[1]

Potreba

Poznato je da je čovjek »društveno biće« (zoôn politikón), a kao kršćanin on je k tome i crkveno biće (zoôn ekklesiastikón). Kao društveno i crkveno biće ne može izbjeći mreži manjih organizacionih substruktura. Crkva nije samo množina, ona se temelji na osnovnim malim skupinama: »Gdje se nađu dvojica ili trojica skupa u moje ime...« (Mt 18,20). Sloboda udruživanja je uostalom naravno pravo svih ljudi, a može biti ograničena zakonom samo radi općeg dobra.

Ljudi, pa tako i vjernici, osjećaju potrebu udruživanja u manja intimna društvanca, gdje će njihova ličnost moći doći do izražaja. Pojedinac izgubljen u masi nužno treba oslonac u jednom manjem i prijateljskom kolektivu. Danas živimo u eri okupljanja, grupiranja, udruživanja i socijalizacije. I unutar Crkve — čije su granice planetarne — vjernik želi naći svoje malo i toplo gnijezdo. U njemu je zaštićena njegova slabost, povećan osjećaj sigurnosti, olakšan samoodgoj, pronađena protuteža antireligioznim organizacijama.

Zadaće same Crkve su brojne, teške i komplexne. Pojedini dušobrižnici i vjernici im ne mogu sami doći na kraj. Osjećaju potrebu da se udruže i zajedničkim silama rješavaju probleme. Povezivanje ljudi istih ideja daje im veću snagu i elan, omogućuje usklađivanje radnih metoda i zajedničko korištenje sredstava. Udružena grupa lakše postizava svoje ciljeve, bolje koristi postignute rezultate i ostavlja jači dojam na okolinu. Udruženja omogućuju sastajanje, druženje, zabavu, solidarnost, suradnju, sticanje znanja, osjećaj sigurnosti i određenog identiteta. Mladima pomažu za integraciju u više društvene i vjerske oblike.

Organizirani apostolat povećava osjećaj odgovornosti laika za zajedničku Crkvu. Oni je osjećaju kao nešto svoga, kao plod njihova rada. Katolici organizirani u crkvenim društvima pokazuju veću radost i smisao za Crkvu kao zajednicu. Stoga nije dobro da se katolička udruženja stavljaju u zapećak. Papa Pavao VI tuži se da u posljednje vrijeme nastaje među katolicima kao neki pasivni otpor prema organiziranom apostolatu. Pod izlikom čuvanja osobne slobode, individualnog zalaganja, laičke zrelosti, pogibelji institucionalizma i sl. mnogi vjernici stoje po strani i kritičnim okom gledaju na crkvene organizacije. Papa žali takav stav i poziva katolike da rado pristupaju organiziranom apostolatu.[2]

Katoličke organizacije treba da odgovaraju mentalitetu vjernika i u tom slučaju lijepo uspijevaju. Tako je npr. u Africi nastao katolički omladinski pokret »Xaveri«, koji se je raširio u mnogim afričkim državama.[3] Klasični oblici crkvenih društava, u kojima je prevladavala masovnost, sve više ustupaju mjesto novim oblicima, u kojima se njeguje elitni odgoj, ali kroz društvene metode rada. Kao primjer takve metode može nam poslužiti pokret nazvan »La révision de vie«. Njegovi članovi se sastaju u malenim grupama (5—6, najviše 10), ispituju načine i rezultate svog apostolata i u svjetlu Evanđelja prosuđuju svoj život. Svaki član iznosi

1. Bennemann J. — Verbände - von der Last ihrer Erneuerung. Fromm Verlag, Osnabrück 1968.
Dubois J. — Les cadres dans la société de consommation. Cerf, Paris 1969.

2. La Documentation Catholique, br. 1512, g. 1968, str. 394.
3. Christ in der Gegenwart, br. 12, g. 1969, str. 90.

vlastite doživljaje i iskustva, a svi skupa traže religiozno značenje dnevnih događaja i otkrivaju njihov kršćanski smisao. To čine u direktnom i bratskom razgovoru, po mogućnosti pod vodstvom jednog svećenika. Uvijek polaze od neke konkretne činjenice koju svestrano analiziraju p metodi: voir-juger-agir.[4]

Suvišno je spominjati koliko razna crkvena društva mogu doprinijeti vjerskom odgoju svojih članova međusobnim poticanjem i dobrim primjerom te služiti kao pomoćnici u apostolatu. Neka područja javnog života svećenik uopće ne može zahvatiti bez posredstva katoličkih organizacija. One silno olakšavaju rad dušobrižnika i čine ga uspješnijim. Jedino one mogu izvršiti ono što on sam ne može, ni kao pojedinac ni kao svećenik.

Ipak ne valja pretjerivati ni u suvišnom organiziranju. Koncil veli: »Consociationes non sunt sibi ipsis finis«.[5] Ono što se može postići slobodnim apostolatom ne treba povjeravati nikakvom aparatu. Udruživanje oduzima mnogo vremena, koliko članovima toliko i vođi. One koji nisu organizirani ne smijemo smatrati manje crkvenima. Možda će biti dobro preispitati ciljeve i metode rada starijih organizacija, a nekima će trebati mijenjati i samo ime. Crkvena društva treba da su otvorena potrebama i znakovima vremena. Neka u njima katolički laici preuzmu obilatu odgovornost i osjete se kao svoji na svome.

Organizacioni oblici

Oblik i vrsta neke organizacije zavisi od njezina cilja. Naše crkvene organizacije mogu imati opće vjerske ciljeve (kršćanski život, savršenstvo, promicanje vjere), posebne crkvene nakane (apostolat, bogoslužje, katehizacija, misije), opće humane svrhe (socijalni rad, karitas, kultura) ili neke specijalne lokalne potrebe (npr. gradnja crkve).

Važno je da razlikujemo »crkvena« društva od »katoličkih«. Crkvena društva su samo ona koja osnuje crkveno starješinstvo ili ih odobri kao takva. Ona su službena crkvena tijela i smatraju se javnima (c. 301). Njihovi vođe ne mogu biti u isto vrijeme vođama neke političke stranke (c. 317:4). Kompetencija za čitavu crkvu pripada papi, za nacionalni teritorij biskupskom saboru, a za biskupiju mjesnom ordinariju (i nikome drugome, ni dijecezanskom administratoru niti generalnom vikaru). Župnik nije ovlašten na svoju ruku osnivati crkvena društva. Katolička društva su ona koja su osnovana od katolika, počivaju na katoličkim načelima, a od Crkve su ili odobrena ili preporučena ili tolerirana, ali ne i osnovana. Ne smatraju se službenim crkvenim ustanovama, nego privatnim. Žive i rade u Kristovu duhu, ali ne smiju nositi katoličko ime bez crkvenog odobrenja (c. 300). Dakako da nije uvijek lako u praxi razlikovati jedna od drugih. Redovnici mogu osnivati samo ona društva koja su vlastita njihovu redu i odobrena od pape. Za osnivanje lokalnih organizacija potrebna im je dozvola mjesnog biskupa.

Pravila svih crkvenih društava moraju biti odobrena od pape ili biskupa. Njihovim članovima ne mogu biti heretici, raskolnici, sektaši, niti izopćeni. Ne bi bilo dobro ni da budu javni grješnici. Pravilno upisani imaju sva prava i povlastice pobožnih udruženja. Upravu osnovnih organizacija potvrđuje župnik, odnosno biskup (za više forume). Ako one raspolažu kakvom imovinom, poslovanje treba da se odvija pod nadzorom crkvenih vlasti. Javna crkvena društva su pravne osobe, a privatna to mogu postati samo dekretom (c. 322).

Tri su klasična oblika crkvenih društava:

1. **Treći redovi.** To su udruženja vjernika koji, ostajući u svijetu, nastoje oko kršćanskog savršenstva pod vodstvom jednog reda i u njegovu duhu. Ne može se biti istodobno članom više »trećih redova«, ali se može prijeći iz jednoga reda u drugi. Trećoredci imaju svoja sjedišta u crkvi dotičnog reda.

2. **Pobožne udruge** (piae uniones): udruženja vjernika sa svrhom vršenja nekih pobožnosti ili karitativnih djela. U njih spadaju: apostolat molitve, misijska udruženja, konferencija sv. Vinka, Marijine kongregacije i sl.[6]

3. **Bratovštine** (confraternitates): posebne pobožne udruge za promicanje javnog kulta, djela pokore i milosrđa. Moraju biti osnovane s izričitim dekretom biskupa. Neke su vrlo stare (još iz XIV st.), ali polako izumiru i gube svoju staru važnost. Ako imaju vlastitu crkvu i posebnog kapelana, ne smiju ometati župsku svijest i bogoslužje.

4. **Katolička akcija** je nastala u novije vrijeme i njoj pripada posebno mjesto među crkvenim organizacijama. Ona je službeni oblik laičkog apostolata kao sudjelovanja u hijerarhijskom pastoralu (v. sv. I). Najviše je razvijena u romanskim zemljama, a nastupa pod raznolikim imenima. Posljednji ju je Sabor toplo preporučio svima.

U katoličkom svijetu postoje i mnoge **druge suvremene forme** katoličkih organizacija. Iako sve one imaju iste konačne ciljeve, nastale su iz različitih potreba, imaju raznolike organizacione oblike, a sve se služe modernim apostolskim sredstvima. Osnivaju se na bazi dobnoj (dječje, mladenačke, roditeljske, za odrasle), struč-

4. J. Sauvage — La méthode de la révision de vie dans les séminaires (Seminiarium, br. 2, g. 1968, str. 270—292-.
5. Apostolicam auctositatem, 19
6. Marijine kongregacije su promijenile statute i ime. Sada se zovu »zajednice kršćanskog života« i glavna im je zadaća: obnova i posveta svijeta kroz praktični kršćanski život u pobožnim zajednicama (Christ in der Gegenwart, br. 41, g. 1969, str. 327).

noj (seljačke, radničke, staleške), školskoj (srednjoškolci, studenti, akademičari), funkcionalnoj (kulturne, socijalne, sportske, zabavne, apostolat), nacionalnoj ili internacionalnoj.[7]

U posljednje vrijeme razvoj katoličkih udruženja pokazuje slijedeće tendence: mjesto »osvajanja« svijeta parola je »služenja« svijetu, veći pluralizam oblika i opredjeljenja, veća samostalnost u odnosu na hijerarhiju, veća svjetovnost na uštrb konfesionalnosti, organiziranje na načelu »stvari« (Sachbeziehung), a ne po prirodnim ili društvenim staležima, te jaka ekumenska usmjerenost.[8]

Danas mladi vjernici vole slobodnije oblike zajedništva, tj. neformalne i spontane. Stoga manje traže strogo oblikovane organizacije, a više grupe i pokrete. Ako udruživanje ide u širinu i brojnost, nastaju pokreti. Ako ide u dubinu i intimnost, grupiraju se skupine (o kojima smo već govorili).

Vodstvo vjerskih društava

Duhovno vodstvo mjesnih vjerskih organizacija spada na župnika, odnosno na njegove pomoćnike, ili na posebno za to imenovane kapelane, odnosno duhovnike. Svi ovi kapelani i duhovnici, pripadali biskupijskom ili redovničkom kleru, moraju poštivati cjelinu i interese općeg župskog pastorala. Oni zastupaju Crkvu kao apostoli Kristovi, odgojitelji u vjeri i tvorci kršćanskog jedinstva.[9]

U slučaju da župnik uviđa potrebu osnivanja nekoga novog crkvenog društva, neka o tome prije dobro razmisli, prouči prilike, ispita situaciju, upozna pravilnik, izvrši shodnu pripravu, pronađe utemeljitelje i zatraži dozvolu biskupa. Potrebno mu je da pozna svu pravnu materiju o osnivanju i vođenju društva, koliko crkvenu (kan. 298-329) toliko i onu civilnu (građanski zakonik). Sve zatečene i stare vjerske organizacije u župi i dalje ćemo voditi i podržavati ako odgovaraju svojoj svrsi. Ako ne funkcioniraju sasvim dobro, možda će biti korisno revidirati pravilnik, a metode rada svakako. Prilagodit ćemo ih suvremenim potrebama i prilikama. Ne ćemo gomilati nepotrebna udruženja niti ćemo ropski kopirati strane modele.

Vodstvo crkvenih društava se obavlja uvijek u duhu vjere, po nakanama Crkve i uputama hijerarhije, po načelima hodegetike. Istaknimo neke točke:

— Među našim organizacijama mora vladati suradnja i sloga, a ne konkurencija ili rivalstvo. Stoga među njihovim članovima

7. Ima ih jako mnogo. Samo međunarodnih kat. organizacija ima preko 40.
8. F. Klostermann, Gemeinde Kirche der Zukunft. Sv. I, Herder, Freiburg 1974, str. 423 — 433.
9. Papinsko vijeće za laike, 3. XII. 1981.

treba njegovati duh jedinstvenosti, kršćanske solidarnosti, bratske ljubavi i međusobnog poštivanja.

— Sve one moraju značiti doprinos crkvenoj i župskoj svijesti. U slučaju spora župnik će biti arbiter.

— Ako je u župi više udruženja, potreban je jedan centralni organ (sekretarijat) za planiranje i kooperaciju.

— U vodstvu crkvenih udružbi ne smijemo zaboraviti niti zanemariti nadnaravna odgojna sredstva.

— U svakoj organizaciji moramo pronaći barem jednog aktivnog i sposobnog animatora koji će, u potrebi, moći preuzeti vodstvo u svoje ruke. No, dakako, on ne smije gušiti inicijative ostalih.

— Valja se dobro pripraviti za svaki sastanak i nastup. Unaprijed poznavati kalendar i sadržaj svih sastanaka.

— Svi naši sastanci, skupovi, sletovi, kongresi itd. moraju biti puni radosti, pjesme, molitve, slobodne diskusije i bratske ljubavi.

— Katolički skupovi se nikada ne smiju izroditi u paradiranje. Oni će najprije težiti duhovnoj izgradnji članova, a onda njihovom apostolskom djelovanju.

— Uočiti pogibelj da za neke članove rad u vjerskim društvima može značiti zanemarivanje njihovih obiteljskih i građanskih dužnosti.

— Svećenik neće nikada praviti diskriminaciju prema onim vjernicima koji nisu članovi nikakvih crkvenih udruženja.

— Prostorije za rad će uvijek biti čiste, uredne i ukusne.

Usput jedno pitanje: da li katolici smiju pripadati profanim, nekršćanskim i nekatoličkim organizacijama? To zavisi o njihovoj svrsi. Jasno je da po kršćanskoj savjesti nitko ne može podupirati neko udruženje niti mu pripadati ako ono ima protuvjerske ili nemoralne ciljeve. Ako profano društvo ima humane i plemenite nakane, nema razloga da mu i katolici ne pripadaju. Izgrađeni vjernici mogu u njima naći široko polje za svoj apostolski rad.[10]

Literatura

R. Dahrendorf, Homo sociologicus. V. izd. Opladen, Köln 1965.
A. de Peretti, Risques et chances de la vie collective. Epi, Paris 1972.
H. J. Baden, Der Aufstand der Einzelnen. Agentur Verlag, Hamburg 1973.
F. Klostermann, Gemeinde — Kirche der Zukunft. 2 sv., Herder, Freiburg 1974.
D. Katz, R. L. Kahn, The social psychology of organization. II izd. Wiley, Chichester 1978.
F. Castelli, Volti della contestazione. Ed. Massimo, Roma 1978.
AA. VV., Movimenti ecclesiali contemporanei. LAS, Roma 1980.
J. Rigal, Des communautés pour l'Eglise. Cerf, Paris 1981.
— Codex juris canonici. Lib. Ed. Vaticana, Vaticano 1983, cc. 298 — 329.
— Les mouvements dans l'Eglise. Lethielleux, Paris 1984.

10. Potanje v. Ž. Bezić, Tko je apostol? Zagreb 1973, str. 75 i 76.

c) POSEBNO PASTORALNO VODSTVO

(Specijalizirana pastorizacija)

Opće pastoralno vodstvo se odnosi na čitavu župu kao cjelinu. No, kao što svaki organizam ima svoj konstitutivni ustroj, tako ima i župa. Ona je strukturalno građena na određenim temeljima, slojevito, organski, od manjih ali bitnih skupina. Artikulacija svake župe se temelji na tzv. substrukturama, oblikovanim po kriterijima dobi, staleža, spola, situacije, konfesionalnosti itd. Svaka od spomenutih kategorija zahtijeva posebno pastoralno vodstvo, koje nazivamo g r u p n i m.

Unutar gornjih kategorija postoje opet izgrađeni i samostalni pojedinci, od kojih svaki potrebuje posebni pastoralni tretman, a to je posao i n d i v i d u a l n o g pastoralnog vodstva. Pojedinačnim pastoralnim vodstvom bavi se asketika — osobito pod vidom usavršavanja i posvećivanja — dok se grupno pastoralno vodstvo, u općim linijama, obrađuje u pastoralci, čija je dužnost da vodi brigu o svakom — pa i prosječnom — vjerniku.

I ovdje će se duhovni pastir ugledati u Krista, koji se je bavio kako čitavim grupama (apostoli, učenici, siromasi, bolesnici) tako i pojedinim osobama (Nikodem, Zahej, Samaritanka) koje su trebale njegove pomoći. Na nasljedovanje je pozivao i pojedince i sav Božji narod.

P a s t o r a l n a p s i h o l o g i j a[1]

Bitne komponente čovječjeg bića leže najprije u njemu samome:[2]

1. Tjelesna[3] i duševna konstitucija, bitna za vrstu čovjek, s urođenim zakonima i stupnjevima razvoja (enteleheja). Svijest i podsvjest.

1. Trstenjak A. — Pastoralna psihologija. Ljubljana 1946.
Liger S. — Essai de Psychologie Pastorale. Ed. Ouvrières, Paris 1951.
Sutherland Bonnel J. — Psychologie für Pfarrer und Gemeinde. Konstanz 1959.
Demal W. — Psicologia pastorale pratica. Ed. Paoline, Alba 1961.
Cavanagh J. R. — Fundamental Pastoral Psychology. Bruce, Milwauke 1962.
Zavalloni R. — Psicologia Pastorale. II izd. Marietti, Torino 1970.
Sarano J. — Connaissance de soi, connaissance d'autrui. Centurion, Paris 1967.
Debarge L. — Psychologie et Pastorale. Desclée, Paris 1968. (njem: Psychologie und Pastoral. Rex, Luzern 1969).
Nouwen H. J. M. — Intimacy, pastoral psychological essays. Notre Dame, Ind. Fides 1969.
Deegan A. X. — The priest as manager. Bruce, New York 1969.
2. Pfliegler M. — Pastoraltheologie. Herder, Wien 1962, str. 169.
3. Theilhard de Chardin: »Si hautes et si larges soient-elles, nos ramures spirituells plongent dans le corporel« (Cit. po Nouvelle Revue Theologique, br. 2. g. 1968, str. 184).

2. Hereditarni elementi, bilo pozitivni bilo negativni (baštinstvo).

3. Individualni talenti svojstveni svakom pojedincu, emotivne reakcije, temperamenat, karakter (individualitet).

4. Slobodna volja, autonomna motivacija (osobnost, ličnost).

A izvan čovjeka:

5. Uz faktor vremena životna sredina, s intencionalnim značajem (odgoj, škola, Crkva) ili samo funkcionalnim (okolina, društvo, doživljaji, povijest i sl.).

6. Milost Božja (religija, nadnaravni život).[4]

Za pastoralištu se problem krije u pitanju: može li čovjek s v j e s n o u t j e c a t i na sve te komponente, koje su tako važne i sudbonosne za ljudski život? Da i ne. Ne možemo utjecati u prvom redu na milost Božju, niti je zaslužiti. Bog dijeli svoju milost kome hoće, kada hoće i koliko hoće. Svoju tjelesnu i duševnu konstituciju također ne možemo mijenjati, kao i s njima povezane nasljedne datosti, ali ih moramo dobro poznavati ako želimo na njih pastoralno djelovati. Na čovjekove individualne vlastitosti, na njegovu volju i milieu možemo — više ili manje uspješno — donekle djelovati, a djelomično ih čak i mijenjati, i tu onda otkrivamo tračak pastoralne nade. Prema tome naše pitanje konkretno glasi: kako ćemo — poznavajući i poštujući fizičke, fiziološke i psihičke zakone ljudske naravi — moći utjecati na čovjekov religiozni život i odgojiti ga za postizanje vječnoga?

O tome nas uči **pastoralna psihologija**, tj. ona grana pastoralke koja proučava psihologiju vjernika da bi iz nje izvela neka pravila i upute za pastoralno djelovanje.[5] Dakako, nas u pastoralci

4. A. Huxley: »Što si — zavisi o tri faktora: što si naslijedio, što je tvoja okolina učinila od tebe i što si ti sam slobodnim izborom učinio od tvoje okoline i tvoje baštine« (cit. po H. Remplein, Die seelische Entwicklung des Menschen im Kindes- und Jugendalter. VI izd. Basel 1958, str. 128). Lijepo rečeno, ali nepotpuno.
5. Past. psihologija se razvila iz religiozne psihologije (Hall, James, Külpe, Gemelli, Keilbach, Allport). Na više sveučilišta postoje katedre za relig. psihologiju (Nijmegen, Louvain, Rim, Pariz).
Gruehn W. — Die Frömmigkeit der Gegenwart. II izd. Konstanz 1960.
Clark W. H. — The Psychology of Religion. Macmillan, New York 1958.
Thouless R. H. — An Introduction to the Psychology od Religion. III izd. London 1961.
Allport G. W. — The individual and his religion. Macmillan, New York 1950.
Pöll W. — Religionspsychologie. Kösel, München 1965.
Beirnaert L. — Expérience et psychologie. Epi, Paris 1966.
Pohier J. M. — Psychologie et théologie. Cerf, Paris 1968.
Vergote A. — Psychologie religieuse. Dessart, Bruxelles 1966. (talijanski: Psicologia religiosa. Borla, Torino 1967).

ne zanima suma psiholoških saznanja, već njihova praktična primjena. Radi se dakle o primijenjenoj psihologiji u domeni vjerskog života. Posebno nas zanima diferencijalna psihologija, tj. ona koja istražuje duševne i djelatne razlike među pojedinim ljudima i ljudskim grupama.

Vjerski život nije nikada neko stanje, pobožno mirovanje, duševni pasivitet. On je pokret, gibanje, razvoj, dinamika: rađanje i umiranje vjere u duši, sticanje kreposti i pad u grijeh, nevjera i kajanje, zanos i sumnja, nada i strah, borba između dvije ljubavi: božanske i ljudske. Trajni nemir, napetost i borba uz lucida intervalla sigurnosti i blaženstva. Religiozni život pojedinaca i grupa prolazi kroz stadije izviranja, razvijanja, peripetija, žara i opadanja, srazivanja i srozavanja naravnih i nadnaravnih sila u čovjeku. Naši vjernici doživljuju sve te bolne i oprečne faze religioznog iskustva, pa ih moramo poznavati, pratiti i pastoralno iskoristiti (d i n a m i č k a psihologija).

U svom psihološkom studiju ne smijemo zaboraviti da je čovjek veoma komplexno biće, da na njega djeluje mnoštvo disparatnih faktora te da je čovjek često puta zagonetka i samom sebi. Trebamo dobro poznavati sve one čimbenike, vanjske i nutarnje, koji umanjuju ili koče ljudsku slobodu i svijest a puštaju uzde podsvijesti (d u b i n s k a psihologija). Također ćemo voditi računa o temperamentu, dobi, spolu, situaciji i socijalnom položaju naših župljana. Karakterologija će nas poučiti da jedva i postoje čisti temperamenti ili tvrdi psihološki tipovi. Duševni profil svakoga čovjeka nosi u sebi nešto originalna, iznimna, nezamjenliiva i neponovljiva. Neophodno nam treba upoznati faze životnog razvoja i naročito kritična stanja u kojima se svatko može naći (r a z v o j n a psihologija). Naučna istraživanja nas upozoravaju da psihologija skupina, grupa i masa jako odudara od psihologije pojedinaca (g r u p n a psihologija). Psihologija mase spušta čovjeka ispod njegove prosječne razine, a psihologija grupe ga diže iznad prosječne razine. Važno je također razlikovanje između primarnih i sekundarnih grupa, kao i poznavanje društvenog položaja vjernika (s o c i j a l n a psihologija).

S religioznim životom naših vjernika je usko povezano njihovo tjelesno i duševno zdravlje. Poznato je da zdravstveno stanje vrši presudan utjecaj na njihov duševni i duhovni život. Stanovite duševne bolesti mogu da izobliče, a neke i da čak onemoguće, pravilan religiozni stav na relaciji duša — Bog. Stoga svećenik valja da pozna pravila mentalne higijene i barem rudimenta pastoralne medicine i p s i h i j a t r i j e. I razne suvremene psihoterapije (među

njima i psihoanaliza, ako se očisti od njezina pansexualizma) mogu nam dobro doći u radu s opterećenim i duševno ugroženim ljudima.[6]

Poznavanje ljudi

U svom pastoralnom radu moramo naučiti promatrati ljude i njilovo ponašanje, a osobito je važno upoznati prave motive njilova djelovanja.[7] Veoma korisna vještina je pravilno zapažati i uočiti ono što je bitno i karakteristično u njihovu vladanju. Kako zamišljaju Boga, kakav je njihov odnos prema njemu, što drže do Crkve, kako mole i proživljuju svoju vjeru? U psihološkom proučavanju svojih vjernika možemo se poslužiti starim prokušanim sredstvima (pitanja, iskustvo, introspekcija, informacija, razgovor), ali ne zaboravimo ni modernih (anketa, test, experiment, sondaža, sociometrija, statistike, ispitivanje javnog mišljenja i sl.). Analiza prikupljenih podataka mora biti objektivna, temeljita, svestrana i provedena znanstvenim metodama.

Pošto se pastoralno djelovanje odvija među ljudima, pastoralac mora poznavati ljude s kojima dolazi u dodir. Mora ih poznavati u »dušu«, tim više što je dušobrižništvo upravo briga o duši. Bez osnovnih psiholoških spoznaja nije moguć nikakav uspjeh u pastoralnoj službi. Nije se dovoljno osloniti samo na vanjsko i površno promatranje ljudskih čina, jer se temelji grade u dubinama. Stara je mudrost: si duo faciunt idem, non est idem. No kako smo mi samo suradnici Vrhovnog Pastira, uz dobro poznavanje psihologije moramo stvoriti i slobodan prostor za djelovanje Božje u dušama Pravilnim psihološkim postupcima najlakše ćemo ukloniti sve smetnje na putu provođenja duhovnog života i postizanja svetosti.

Da bi svećenik mogao uspješno pomoći ljudima u njihovim duševnim potrebama, treba poznavati ne samo te potrebe nego i potrebnika, tj. konkretnu o s o b u sa svim njezinim problemima i u svim njezinim strukturama. Mora se »obući u kožu« onoga kome želi pomoći. O osobi i njezinu ustrojstvu postoje razne teorije, koje

6. Ali ni psihoanaliza ni psihologija uopće ne mogu dati gotove recepte za sve osobne probleme u pastoralu: »L'apport de la psychologie à la pastorale consisterait plus en un certain état d'esprit dans l'approche des personnes et des groupes qu'en une panoplie de recettes ou des procédés à l'usage du clergé« (L. Debarge, op. cit. 25).
7. Mudri Englezi kažu: »Every man has many reasons for what he does: the good reasons and the real one.« Sve dok ne uhvatimo i shvatimo ovaj »real one«, čovjek nam ostaje nepoznanicom. L. Debarge opaža: »La psychologie de la motivation démontre constamment que les attitudes, tant profanes que religieuse, s'enracinent dans la vie affective plus que dans la logique... La prédominance du facteur intellectuel dans la motivation du comportement, loin d'être la règle, constitue au contraire l'exception« (Psychologie et Pastorale. Desclée, Paris 1968, str. 30).

bismo morali potanje poznavati iz opće psihologije (psihodinamička, psihosocijalna, konstitucionalna, motivacijska, personološka, behavioristička, fenomenološka, humanistička, faktorsko-analitička teorija itd.) Vjerskim su shvaćanjima najbliže personološka (Allport), humanistička (Maslow), fenomenološka (Rogers) i kognitivna (Kelly).

Ako želi bolje upoznati ličnost svojih vjernika i ljudi uopće, svećenik će nastojati steći potrebne spoznaje osobito pod slijedećim vidovima:

— vanjsko vladanje subjekta: ponašanje, rad, govor, odijevanje,
— životopis, doživljaji, naslijeđe i okolina,
— slika koju subjekt ima o samom sebi (self-image),
— njegovo vjersko uvjerenje, osjećaji i praxa,
— unutarnji profil i dinamika ličnosti (jezgra).

M e t o d e upoznavanja ljudske ličnosti su mnogolike: stručne, iskustvene i opažajne. Ni u kojem se slučaju ne smije ostati na površinskim zapažanjima, treba prodrijeti u jezgru osobe, otkriti nutarnje potrebe i motive, nagone, pulzije, temperamenat, značaj, težnje i namjere, ambicije i probleme, ideale i sumnje.

Upoznavanje drugoga nije laka stvar: »Profunditas est homo et cor eius abyssus« (Ps. 63). Stoga je potrebno ukloniti barem one najobičnije z a p r e k e boljem poznavanju ljudi. Na strani vođe ili pastira mogu postojati slijedeće poteškoće:

— neznanje i loša stručna (psihološka, pastoralna) izobrazba,
— jednostrano i površno poznavanje vođenika,
— subjektivnost u prosuđivanju,
— čuvstvena navezanost ili antipatija,
— protutransfer (o kojem smo već govorili),
— neriješeni osobni problemi,
— vlastite mane i ograničenosti,
— osobni ili institucijski interesi,
— krive teološke, ideološke ili znanstvene postavke,
— razne predrasude.

Smetnje se pojavljuju i kod samih vođenika:

— kriva i neadekvatna očekivanja (projekcije),
— promašena motivacija u traženju pomoći,
— prebacivanje vlastitih briga na pastira,
— pokušaj sticanja simpatija,
— nekontrolirani transfer (čuvstveni prijenos),
— neiskrenost ili samo djelomična iskrenost,
— obrambeni mehanizmi,
— predrasude.

Psihologija je svećeniku izvrstan saveznik u pastvi, ali se ne smije osloniti isključivo na poznavanje psihičkih procesa i na upotrebu jedino naravnih psiholoških metoda. Na taj bi način, ne

ostavljajući prostora božanskom djelovanju milosti, upao u psihologizam. Kao što smo već vidjeli da nam je dobar pomoćnik u radu sociologija (ne sociologizam!), tako će nam i psihologija postati sjajan saveznik ako ne upadnemo u zamke psihologizma.

Da bi svećenici izbjegli napastima psihologizma i krivim primjenama raznih psihotehnika, Bruno Giordani preporučuje:

— čitati samo ozbiljnu i stručnu literaturu, a ne pseudoznanstvene i komercijalno-vulgarne edicije,
— ne pouzdavati se previše u nategnute tipologije i patološke klasifikacije publicista i diletanata,
— ne vjerovati slijepo u gotove recepte i čudotvorne terapeutske formule,
— ne izjednačavati znanstvene i pastoralne metode,
— ne prepuštati se empirizmu i prakticizmu, naš rad mora imati čvrste teoretske, znanstvene i teološke osnove.[8]

Poznavanje problema

Kaže se: koliko ljudi — toliko ćudi. Analogno bi se moglo reći: koliko ljudi — toliko problema. Svaki je čovjek svijet za sebe, duboki i mračni bezdan, patnik sa svojim osobnim mukama, nutarnjim sukobima, razočaranjima, sumnjama i zagonetkama. Kako je potrebno poznavati ljude, tako je nužno znati i njihove drame, dileme i probleme. Stoga pastir duša mora biti versiran barem u glavnim problemima svojih vjernika.

Sa stanovišta pastoralne antropologije i psihologije najprije nas zanima **problem vjere.** Vjera ili nevjera pripadaju identitetu svakog čovjeka. Kako vjera nastaje? Najprije spontano, iz subjektivnih izvora:

— u čovjeku je urođena i potsvjesna potreba Apsoluta,
— sklonost po-vjerenju i potreba zaštite,
— osjećaj čuđenja i divljenja Životu (misterij),
— traženje uzroka i svrhe svijeta,
— težnja nadilaženja sama sebe (projekcija najboljih ljudskih težnji, transcendiranje),

Korelativni objektivni faktori religioznosti: odgoj, utjecaj okoline i društva (naravni) te milost i objava Božja (nadnaravni). Vjera je dakle plod suradnje Boga i čovjeka, ulivena i stečena. Nije plod ni potreba jedino ljudske duše, u njoj surađuje i božansko nadahnuće. Ne može se reducirati na samu psihu (kako je to učinio Freud). U djetinjstvu se vjera stiče odgojem, neograničenim povjerenjem u roditelje (Erikson: the basic trust) i osobnom vezom s ostalim vjernicima (W. James: Our faith is faith in someone else's faith). Kasnije se prihvaća srcem i potvrđuje razumom.

8. B. Giordani, Problemi di psichologia pastorale. Roma 1973, str. 24.

Vjerska usmjerenost može biti: 1. egocentrična: zadovoljavanje osobnih potreba, osjećajnost, utilitarnost, traženje sreće (takva je vjera djeteta i onih starijih koji su zaostali u razvoju), 2. teocentrična: okrenuta Drugome, susret dvaju osoba, uranjanje u Apsolut (to je vjera zrelih vjernika), 3. sociocentrična, sociološka: ambijentalna, konvencionalna, naslijeđena, nesamostalna (vjera djece i mnogih odraslih). Usmjerenost naše vjere se najbolje vidi kod molitvene motivacije: s kojom namjerom ljudi mole... Smisao molitve nije da proizvede neku promjenu u Bogu (intervencija u prirodne zakone za našu korist), nego u nama: da budemo bolji (pa će nam i biti bolje!).

Vjera se pretvara u religioznost kad se proširi elementima religije: organizacije, institucije, kulta i vanjskih oblika. U tom procesu mogu nastati razne deformacije, osobito ako je vjera isključivo egocentrična ili sociološka. Vjera i religija nisu isto, ali je pogreška ići na potpuno razlučivanje. Duševna je zrelost pretpostavka za duhovnu, ali ne moraju nužno uvijek ići skupa.

Osim zdravog vjerskog iskustva i pravilnog izražavanja religioznih uvjerenja, u vjernika se mogu pojaviti i razne parareligiozne pojave, kao što su npr. praznovjerje, magija, utilitarizam, moralizam, skrupuloznost, sumnje, krivovjerje, laxizam, liberalizam, ravnodušnost i sl. Dobar pastir bdije i nad ortodoxijom i ortopraxom svih svojih vjernika.

Na moralnom području neki vjernici imaju poteškoća s osjećajem **krivnje.** Osjećaj odgovornosti i prema tome krivnje ima svaki normalan čovjek. Ako se taj osjećaj zaoštri do komplexa i tjeskobe, onda može zagorčiti život. Dobro je znati da ima više vrsta krivnje:

— existencijalna krivnja: čovjeka prati »zla sudbina«. Jednostavno je »kriv što je živ«.[9] Život je tragedija jer počiva na fatumu ili istočnom grijehu,

— moralna krivnja: svijesna i odgovorna, grijeh pred Bogom i savješću,

— socijalna krivnja: grijeh prema bližnjemu, još više: grijeh društva naspram pojedincu, suodgovornost u lošem funkcioniranju društva,

— psihološka krivnja: urođeni libido i agresivnost, unutarnji konflikti, poremećeni odnosi ida, ega i superega, neuroze i rane na ličnosti, narcizam,

— podsvijesna krivnja je uvijek psihičke naravi, osjećaj krivice bez spoznaje uzroka, tjeskoba, manije i razni komplexi.

Pastoral krivnje traži: a) poznavanje sama sebe i svojih granica, b) oslobođenje od egocentrizma i narcizma, c) svijest odgovornosti za vlastita djela, d) religioznu dimenziju krivnje, odgovornost pred Bogom, e) pronaći put obraćenja i popravka: krivnja se ne mjeri i ne vaga, ona se priznaje, inače ostaje u duši kao bol, grizodušje i očaj, f) za grijeh valja dati zadovoljštinu i postići oproštenje, najbolje sakramentalno, g) ako se razvio bolestan osjećaj krivnje, potebna je psihoterapija.

9. G. Bachl (Hg), Schuld und Schicksal. Landsverlag, Linz 1979.

Tuga i žalost spadaju u temeljna ljudska iskustva, kako vjernika tako i dušobrižnika. One su nam kruh svagdanji, začinjen gorkošću. Patnika obično tjeraju u krizno stanje. Po Freudu nastaju kao uskrata očekivanog užitka (radost je zadovoljenje libida!), kao gubitak nekoga ili nečega dragog. Težina boli zavisi od važnosti izgubljenog objekta i dubini komplexa što ih nosimo iz djetinjstva. Teža je kod onih koji su osjećajni, nesamostalni ili ugroženi. Ljudi različito osjećaju i prihvaćaju bol. Moguće su i neke deformacije tuge: dolorizam (precjenjivanje boli), masohizam (uživanje u boli), sadizam (zadavanje boli), hedonizam (apsolutno odbijanje boli). Osim toga nije samo osobna, može biti i kolektivna: žalost šire zajednice, obitelji, župe, naroda itd.

Najveća je žalost pred licem smrti, ona čak rađa i prethodnu bol i strah. Ateisti materijalističkog i nihilističkog tipa pred pomisli na smrt osjećaju nelagodnost, zabrinutost, nemoć, a vrlo rijetki ravnodušje. Nevjernici existencijalističkog tipa osjećaju veliku nevoljkost, strah i tjeskobu. Neki se prave prkosnima. Nominalni vjernici također osjećaju zabrinutost i bojazan, dočim uvjereni i dosljedni vjernici nalaze utjehu u vjeri, ufanju i ljubavi. Oni čekaju uskrsnuće...

Župniku je dobro znati da tuga za pokojnicima kod živih prolazi kroz 4 faze:

— faza šoka odmah nakon smrti, bolna, kratka i nekontrolirana,

— faza sabiranja ,dolaženja sebi, okupljanja obitelji i prijatelja, brige za sprovod,

— faza regresije: apatija, nutarnja rezignacija, povlačenje iz društva, korota, novi društveni status (udovac, udovica, siroče i sl.). Neki traže zamjenu za izgubljenu osobu, a manji broj zna očajati i oboliti. Ova perioda traje 1 do 2 mjeseca.

— faza prilagođavanja novoj situaciji, mirenje sa sudbinom, povratak u zanimanje i svijet, borba za život, pronalaženje novih objekta ljubavi, novi planovi za život (za mnoge nova udaja ili vjenčanje). Vrlo rijetki upadaju u očaj, fixacije i frustracije. Prođu li sve ove faze u redu, nastupa redovito duševna ravnoteža.

Pastoral tuge se ukratko zove tješenje. Dok je tuga gubitak i osamljenost, prekid odnosa, tješenje je novi međusobni odnos, zamjena za izgubljeno. Utjeha je pravo svakog patnika, a sveta dužnost duhovnog oca. Tješenje se sastoji u osobnom posjetu ili pismenom žalovanju, u puštanju da se ožalošćeni isplaču i strplji-

vom slušanju do kraja,[10] u iskrenoj sućuti (tko sam nije patio ne zna ni tješiti), obnavljanju uspomena na pokojnika, zajedničkoj molitvi u kući i crkvi. Osim verbalne utjehe (Isus i Gospa su trpjeli, pokora za grijehe, nada u uskrsnuće itd.) župnik mora biti spreman i na djelotvornu pomoć, osobito sirotama. Utješitelj nije samo pričalac, on je svjedok utjehe i kršćanske nade. Žalost ne možemo spriječiti, ali je možemo olakšati zajedničkim nošenjem.[11]

Privatni i javni život je pun sukoba i nesporazuma. Stoga pastir mora poznavati i psihologiju **konflikta.** Oni su neminovni u malim i velikim zajednicama, u profanom svijetu i u Crkvi. Pozna ih svaka obitelj i svaka župa. Sukobi imaju

— psihološku podlogu, oni su naime poremećaj ravnoteže u samom čovjeku koji dolazi u sukob sa samim sobom,

— društvenu podlogu, oni su tada poremećaj ravnoteže i odnosa s ostalim ljudima, bez obzira na kome je krivica. Ovi sukobi mogu biti privatne i javne, klasne i grupne, narodne i političke, vjerske i rasne naravi,

— stvarnu podlogu, kad subjekt dođe u sukob s realnošću uslijed svojih sanja, ideja, maštanja, krivih procjena ili pak raznih trauma, frustracija i razočaranja.

Brojne antinomije razvoja također dovode do neizbježivih sukoba u pojedincu i društvu: tijelo — duh, muškarac — žena, pojedinac — društvo, odgojni proces, traženje identiteta, afirmacija u profesiji, vjera — nevjera, razum — čuvstva itd.

Razrješavanje sukoba uvijek pretpostavlja ispravno otkrivanje njihovih uzroka. Unutarnji sukobi mogu biti konstruktivni i destruktivni: nagon — razum, agresivnost — suradnja, egoizam — altruizam, ljubav — mržnja (Eros i Thanatos). Destruktivne snage nije uvijek lako savladati, ali se dadu sublimirati. Društvene i vanjske sukobe valja prevladavati ne samo promjenom ljudi i ćudi, nego i poboljšanjem struktura. Sukobe nutarnjeg i vanjskog svijeta, dok su na zdravoj razini pobjeđujemo usklađivanjem ideala i stvarnosti, ali ako su patogenog porijekla, spadaju u područje psihijatrije i psihoterapije.

Literatura

A. Vergote, Psychologie religieuse. Dessert, Bruxelles 1966.
J. M. Pohier, Psychologie et théologie. Cerf, Paris 1967.
C. A. Weber, Pastoral psychology. Sheed, New York 1970.

10. Dok je bio sasvim mlad pastor J. W. Mills nije znao naći riječi utjehe pa je samo slušao. Nakon toga su se ožalošćene obitelji hvalile kako ih je pastor sjajno utješio. Tako je Mills naučio tješiti (Mills, op. cit. 133).
11. Prema jednoj njemačkoj anketi većina svećenika misli da sprovode mogu voditi i laici. Većina pak laika misli da je to posao svećenika. Tugo moja prijeđi na drugoga.

A. Huth (Hg), Psychologie in der Seelsorge. Schöningh, Paderborn 1971.
G. Cruchon, Il sacerdote consigliere e psicologo. Marietti, Torino 1972.
Y. Spiegel, Der Prozess des Trauerns. München — Mainz 1973.
R. Riess (Hg), Perspektiven der Pastoralpsychologie. Vandenhoeck, Göttingen 1974.
H. Müller-Pozzi, Psychologie des Glaubens. Kaiser, München 1975.
G. Rombold (Hg), Religion und die Tiefenpsychologie. Landesverlag, Linz 1975.
S. Hiltner, Tiefendimensionen der Theologie. Vandenhoeck, Göttingen 1977.
F. Reger, Person oder Gesellschaft? Lang, Frankfurt 1978.
M. Hartung, Angst und Schuld in Tiefenpsychologie und Theologie. Kohlmann, Stuttgart 1979.
G. Besier, Seelsorge und klinische Psychologie. Vandenhoeck, Göttingen 1980.
H. Wahl, Christliche Ethik und Psychoanalyse. Kösel, München 1980.
A. Godin, Psychologie des expériences religieuses. Centurion, Paris 1981.
F. J. Illhardt, Trauer. Patmos, Düsseldorf 1981.
V. Kast, Trauern. Pfasen und Chancen. Kreutz, Stuttgart 1982.
Hj. Sundéen, Religionspsychologie. Calwer, Stuttgart 1982.
E. Lukas, Von der Tiefen- zur Höhenpsychologie. Herder, Freiburg 1983.
R. Bärenz, Die Trauernden trösten. Kösel, München 1983.
L. J. Pongratz, Hauptströmungen der Tiefenpsychologie. Kröner, Stuttgart 1983.

Duhovno vodstvo

Prof Škreblin postavlja pitanje: »Može li se vodstvo naučiti? Moramo odgovoriti da se izvjesna tehnika vodstva može naučiti, ali duh vodstva mora svaki pojedinac steći velikim naporima«.[12] Taj napor smo već učinili kad smo promatrali teoretski metode općeg pastoralnog vodstva. Njih treba iskušavati i u praxi. Kod individualnog i grupnog vodstva također se treba služiti metodama uvjeravanja, privikavanja, suradnje, dijaloga, pohvale, a najviše svjedočenja i primjera. Osim toga u posebnoj pastorizaciji dolazi u obzir tzv. »duhovno« vodstvo uz još neke pastoralne postupke.

Duhovno vodstvo[13] je vještina vođenja vjernika putem savršenstva. Spada među bitne zadatke (posvećivanje!) Crkve i klera. Vršio ga je sam Spasitelj i tražio da tako čine i njegovi učenici

12. Škreblin, op. cit. LXIV.
13. Vandenbrouck F. — Direction spirituelle et hommes d'aujourd'hui. Paris 1956.
Barra G. — Direttore spirituale d'oggi. Ed. Paoline 1956.
Simoneaux H. — La direction spirituelle suivant le caractère. Aubier, Paris 1958.
Laplace J. — La direction de conscience ou le dialogue spirituel. Ed. Mame, Paris 1965.
Marchetti A. — La direzione spirituale. Morcelliana, Brescia 1966.
Barra G. — Guida alla direzione spirituale. Borla, Torino 1966.
Riva S. — La direzione spirituale nell'età dello sviluppo. Queriniana, Brescia 1967.

(Ananija i Savao, Petar i Kornelije). Tom metodom su se do danas odgajali svi sveci. Duhovno vodstvo preporučuje Crkva i svi poznavaoci duhovnog života. Ono je potrebito radi usavršavanja samoodgojnog procesa na nadnaravnom planu. Ističemo riječ »samoodgojnog«, jer je sam vođenik glavni acteur u tom procesu, a vođa je samo njegov pomoćnik i učitelj. Svrha duhovnog vodstva je naime odgoj vjernika za samostalni duhovni život: tako mu izgraditi savjest da s vremenom može sam sobom upravljati.[14]

Duhovni v o đ a (duh. otac, duhovnik, pater spiritualis) je »svećenik određen ili izabran da vodi dušu kršćanskom savršenstvu.[15] Kojiput to može biti i neki pobožni laik (kao što su to bili stari iskusni 'oci' kod drevnih pustinjaka i monaha), pa i koja sveta žena (Katarina Sienska, Terezija Avilska). Svećenik je međutim na taj posao pozvan po svome staležu (koji se sastoji isključivo u duh. očinstvu), školovanju (kroz duge godine), sposobnostima (bez kojih ne bi mogao postati svećenikom), ispovjedničkoj službi (gdje ima prigode da dobro upozna duševni život) i posebnoj milosti svoga zvanja (dobivenoj u sakramentu sv. reda). U određenim okolnostima — kao npr. u sjemeništima, samostanima, novicijatima, zavodima — duhovnog vođu postavlja crkveno starješinstvo. U načelu pak, ako postoji mogućnost izbora, svaki vjernik sebi slobodno bira svoga duhovnog vođu, ali to nije uvijek izvedivo (malene župe, klauzure, dijaspora i sl.). Nitko ne može biti prisiljen da se mora ispovijedati ili dati voditi samo od nekoga određenog svećenika«.[16]

Duhovni vođa mora imati veliko osobno iskustvo i zrelost (asketa), dobro poznavanje ljudi (psiholog, pedagog, andragog) te dovoljno bogoslovno i praktično znanje (teolog, pastoralac). Od njega se danas očekuje da bude uzor više nego učitelj, brat više nego otac, pratilac više nego vođa, svjedok više nego savjetnik. Duh. vođa nije obični psiholog koji pruža savjete, već predstavnik Božji i crkveni pastir koji zastupa vječne vrednote i vjerska dobra te za njih svjedoči osobnom vjerom i duhovnim iskustvom. U svom se djelovanju oslanja prvenstveno na vrhunaravna sredstva, a ne samo na ljudsku mudrost. On zna da je pravi i vrhovni vođa krišćanina uvijek Duh Sveti.

Ž u p n i k je već po svojoj službi postavljen za duhovnog vođu svojim župljanima. Zato će uvijek biti svima na raspolaganju za duhovno vodstvo, ali se neće nikada nikome nametati. Ovom poslu

14. »Raten heisst den Menschen auf eigene Füsse stellen und sich selbst überflüssig machen« (A. Kner, u Leb. Seelsorge, br. 3, g. 1969, str. 131).
15. Napomena: strani nazivi director spiritualis, direttore, directeur i sl. nisu zgodni jer sugeriraju auktoritativni stil vodstva. Duhovni otac ne dirigira vođenikom, on mu je savjetnik i pomoćnik.
16. Bezić Ž. — Kršćansko savršenstvo. III izd. Split 1973, str. 260.

će se posvetiti samo iz najsvetijih motiva. U vodstvu će biti taktičan, diskretan, s punim poznavanjem i poštivanjem vođenikove ličnosti. Dušu će voditi poput oca, prijatelja, liječnika i savjetnika, kao Kristov zastupnik. Blago ali čvrsto, predano, ustrajno, strpljivo, postupno i progresivno. Mlađi svećenici se neće baviti duhovnim vodstvom ženskinja osim u ispovijedi.

Duhovni vođa je u načelu svaki svećenik, ali ne svakakvi! D o b a r v o đ a mora imati sve svećeničke vrline, a naročito pastoralne kreposti: vjeru, ljubav, znanje, zdrav sud, iskustvo, sigurnost, mudrost, razboritost, dar rasuđivanja, poznavanje psihologije i pedagogije, a najviše asketike i mistike. Vodstvene sposobnosti dobrog vođe kulminiraju u njegovoj vlastitoj svetosti.[17] Duhovni vođa u prvom redu prenosi na vođenika svoje duhovno i asketsko iskustvo. Osim toga treba da ima smisla za realnost i sposobnost strpljivog slušanja, taktičnog pitanja i dobrog savjetovanja. Ne smije postupati auktoritativno niti donositi nagle sudove. Profil vođenika će popunjavati novim iskustvenim elementima. Osluškivati će nadahnuća Duha Svetoga, prepoznavati inicijative Božje u duši penitenta, poštivati njegove karizme i moliti Boga da mu otkrije svoje planove s vođenikom. Odgovorni vođa je prožet mišlju: ne može drugoga voditi tko sam nije zreo. »Ako slijepac slijepca vodi . . .« Često puta i sam vođa treba savjeta i vodstva od iskusnijega.

N e z r e l i v o đ a lako upadne u tešku pogrešku da svoje vodstvo pretvori u tiraniju, osobito kad se namjeri na meke duše ili one koje se boje vlastite odgovornosti. No može pogriješiti i u suprotnom smjeru: promjenom uloga, puštajući se (za-, na-) voditi od vođenika. Vođa ne smije biti ni slabić ni satrap. U njegovu vodstvu ne smije biti ni traga kakvoj vlastoljubivosti, ambicijama, simpatijama i sentimentalnostima. Najveći bi grijeh počinio kad bi postavio sebe između Boga i povjerene duše.

Duhovnik se neće nikada služiti sredstvima moralne i fizičke prisile, nego će nastojati da vjernika pravilno disponira i motivira. Nikada ga neće nastojati vezati uza svoju osobu ili ga učiniti zavisnim o sebi. Upravo obratno: odgajat će ga za samoodgoj i samostalnost. U duhovnom će vodstvu nastojati da se potpuno uživi u duševno stanje vjernika. Pomoći će mu da i on sam bolje upozna svoje stanje, da spozna svoje nedostatke i način kako će ih se osloboditi i napredovati u duhovnom životu. Poticat će u njemu

17. »La direzione è insegnamento non soltanto di ciò che si sa, ma sopratutto di ciò che si è e si vive; è irradiazione di una vita interiore... La direzione è in fondo una testimonianza personale di valori religiosi posseduti« (S. Riva — La direzione spirituale. Queriniana, Brescia 1967, str. 51). P. Brocardo je točno napisao: »Il direttore dirige più per quello che è, che per quello che fa« (Seminarium, br. 1, g. 1974, str. 162).

proces sazrijevanja i odgovornosti te će s njime zajedno postaviti ciljeve djelovanja, odabrati najbolje putove do njih i planirati konkretne akcije.

Dva osnovna elementa duhovnog vodstva jesu i s p o v i j e d[18] i duhovni razgovor. Ispovijed je sakramentalni oblik duhovnog vodstva. Svaka ispovijed treba da ima vodstveni značaj (a naše serijsko i šablonsko ispovijedanje?). Ona daje duhovnom vodstvu nadnaravni, auktoritativni i asketski vid. Svaka bi ispovijed za pokornika morala značiti životni doživljaj, malo ali stvarno obraćenje (a to će biti ako ispovjednik ozbiljno shvaća važnost sakramenta, penitentove potrebe i svoju veliku odgovornost vođe). Ispovijed iz navike jako je pogubna za duhovni život. Ona nije automat za opraštanje grijeha, već duhovna arena. Ispovijed je osobito važna za elitne duše, za one koje se ne zadovoljavaju prosječnošću. Da može poslužiti svrhama duhovnog vodstva, ispovijed treba da je kompletna ne samo u materiji grijeha, već i u otkrivanju čitave duše. Bilo bi najbolje da ispovjednik i duhovnik bude ista osoba, jer na taj način je najbolje osigurano vodstveno jedinstvo.

Duhovno vodstvo i ispovijed ipak nisu isto. Prvo je savjetodavno, a drugo auktoritativno (onamo je svećenik savjetnik, ovdje sudac). Vodstvo je osobni zahvat, ljudski čin, a ispovijed je k tome sakramentalni zahvat i čin. U prvom slučaju rezultat je opus operantis, a u drugome dolazi još iz opere operato. Objekt vodstva je svetost a ispovijedi čišćenje od grijeha. Stoga ispovjednik i vođa ne moraju biti ista osoba.

D u h o v n i r a z g o v o r[19] je najčešće, i uvijek moderno, sredstvo pastoralnog utjecaja. Svećenik mora »imati vremena« za svoje vjernike. Primat će ih veselo i pomoći im da otvore svoje srce.[20] Njegov udio u duhovnom razgovoru neće imati prizvuk »obraćanja«, predobijanja ili dociranja. Njegove riječi će biti ispovijed njegove vjere, svjedočanstvo za Krista, zračenje dobrote, poleta i optimizma. Razgovor nije nikakav monolog (još manje propovijed ili predavanje), već dijalog. Zbog toga svećenik mora znati slušati — s pažnjom, zanimanjem i strpljenjem — razumjeti sugovornika i svojim pitanjima promicati iskrenost.

Duhovni razgovor treba centrirati na: a) osobu sugovornika: pažnja, poštovanje , prihvaćanje, simpatija, promatranje njegovih reakcija... b) situaciju sugovornika: u kakvim se prilikama nalazi... c) na samu stvar, tj. problem što ga muči: u čemu je bit problema... Duhovnik će obratiti pažnju na 4 razine razgovora: 1. razina samog događaja, odnosno problema: kako se stvar zbila i u čemu je njezina srž... 2. razina izražavanja: pratiti govor, rječnik, geste, mimiku sugovornika... 3. razina osjećaja: kako doživljuje problem, što ga muči ili uzrujava... 4. razina značenja: ne samo bit stvari nego i njezino značenje za govornika...

P i t a n j a neka su glavni dio naših razgovora. Uvijek je korisno pitati: da se bolje osvijetli pozadina problema (obiteljska, osjećajna, društvena, moralna, vjerska), da se upozna djetinjstvo i važniji životni događaji, da nešto novo naučiš, da doznaš što drugi misle ili osjećaju, da postigneš suradnju (ostavljaš dojam da pitaš savjet) i da potakneš na mišljenje i akciju. Postavljanje pitanja je korisno čak i u razgovoru s protivnikom (da doznaš njegove pobude i namjere, da ga zbuniš itd.). U duhovnom razgovoru pitanja uvijek imaju vjerske ciljeve i nikada nemaju namjeru nekoga poniziti, uvrijediti ili »razgoličiti«.

Svećenikovo s l u š a n j e sugovornika neka bude strpljivo ali ne pasivno, suosjećajno bez sentimentalnosti, popraćeno pitanjima bez ikakve znatiželje i veoma pozorno: poklonit će pažnju ne samo sadržaju nego i načinu govora, mimici i gestikulaciji, držanju tijela i ostalim neverbalnim pojavama (mucanje, kašljanje, zastajkivanje, uzbuđenost, jecanje i sl.). Od vremena do vremena će rekapitulirati rečeno i učiniti kratku sintezu. Duhovnik je neka vrsta »zvučnog ogledala«.

Kao dobri razgovarači bit ćemo spremni ne samo slušati i pitati, nego i odgovarati. I to je sastavni dio razgovora. Dužni smo odgovoriti ono što znamo i možemo saopćiti. Naši će odgovori biti auktoritativni u iznašanju kršćanskih načela, a obzirni i sućutni u konkretnoj primjeni. Nećemo glumiti sveznadara, kao da imamo gotove odgovore na svako pitanje. Poticat ćemo vođenika da i sam traži rješenja za svoje probleme.

Moderna tehnika nam pruža mogućnost i za t e l e f o n s k e razgovore. Oni su korisni kao služba za spasavanje kod ljudi koji su potpuno osamljeni i očajni, nalaze se u trenutnim krizama i samoubilačkim mislima, a žele ostati nepoznati. U tu svrhu se

18. Uleyn A. — Is it I, Lord? Pastoral psychology and the recognition of guilt. New York, Holt, 1969.
19. Müller E. — Die Kunst der Gesprächsführung. Izd. 5. Hamburg 1959.
Godin A. — La relation humaine dans le dialogue pastorale. Desclée, Bruxelles, IV izd. 1967.
Boss G. — Das Glaubensgespräch mit jungen Menschen. Düsseldorf 1964.
Hostié R. — Das Gespräch in der Seelsorge. O. Müller, Salzburg 1965. (original: Le dialogue pastoral. Desclée, Bruges 1963).
Rensch A. — Das seelsorgerische Gespräch. II izd. Vandenhoeck, Göttingen 1967.
De Bont W. — Faustregeln für Seelsorgegespräch. Herder 1968.
Fabian G. — Diskutieren-Debattieren. IV izd. Pfeifer, München 1969.
Bastian H. D. — Theologie der Frage. Kaiser, München 1969.
20. »Le prêtre, parce qu'il est l'homme de Dieu, est par excellence l' homme de l'accueil« (Msgr Veuillot, u Paroisse et liturgie, br. 1, g. 1970, str. 37).

mora jako popularizirati telefonski broj dušobrižnika.[21] Za one koji vole osobni kontakt i razgovor mora se uvijek imati »otvorena vrata«, tj. prostoriju za razgovor, svima poznatu i uvijek pristupačnu. Zbog permanentnosti ove službe nju može ostvariti samo jedna međužupska pastoralna ekipa. »Kutiju za pitanja« može bez poteškoće postaviti svaka crkva ili župski ured. Duhovni razgovor se može odvijati i preko d o p i s i v a n j a, ako će biti zagarantirana diskrecija.

Nekada će se naš razgovor pretvoriti u d i s k u s i j u, što je također potrebno, ali ne uvijek i ne kao sistem. Kod svake diskusije moramo najprije pronaći zajednički osnov i jezik. Diskusija ne smije biti logomahija i nadmetanje. Rado ćemo koncedirati protivniku sve ono što je točno i pametno. Nećemo ga ni napadati ni vrijeđati ni »ubjeđivati« (ni ovdje triumfalizam nije na mjestu). Čuvat ćemo se napasti da svoj stav branimo ad absurdum.

K r i t i k o m se nerado služimo, rijetko i samo kad je prijeko potrebito. Oponenta nemojmo nikada povrijediti ni poniziti. Dozvolimo mu da »sačuva obraz«, pustimo ga da se izgovori, uvažimo istinske isprike i prigovore, uvucimo se u njegovu »kožu«. Kritiziranome istaknimo imena onih koji dobro rade, kojima se on divi a možda im i zavidi. U protivniku valja probuditi osjećaj nesigurnosti (najbolje spretnim pitanjima).

Svaki čovjek treba potpore i i m p u l s a, poticaja na razmišljanje i djelo. Impulsi vođe svraćaju pažnju vođenika na određeni smjer, bude inicijative, odgajaju ga za samostalnost. Služe i za to da nam vjernici slobodnije iznesu svoje sumnje, kolebanja i poteškoće.

Svaki radni s a s t a n a k, predavanje, rad u kružocima, molitveni skupovi, zajedničke meditacije, duhovne obnove, biblijski satovi, sudjelovanje na kongresima i savjetovanjima, razni tečajevi i sl. stalna su prigoda za pastoralno djelovanje svećenika. Njegova živa vjera, osobna neporočnost, entuzijazam, žar i dobrota zarazno će djelovati na sve prisutne. Vatra se prenosi vatrom.

Izvrsna metoda odgoja je a k t i v i r a n j e vjernika, osobito elite. Svakoga od njih treba nečim zadužiti. Svakome od njih mora biti poznat njegov zadatak, kojeg će obavljati sa sviješću dužnosti i osjećajem odgovornosti. O svojim zaduženjima se polaže račun, a ima se pravo na pomoć i suradnju. Istomišljenike valja međusobno povezati i udružiti u male skupine. Veći zadaci se povjeravaju grupama i ekipama.

21. Potreba telefonskih dušobrižničkih postaja još nije prodrla u našu svijest. U Njemačkoj protestanti imaju 20 takvih postaja, a katolici samo 8 (u godini 1967).

Pored navedenih klasičnih metoda pastoralnog vodstva moramo spomenuti još jednu suvremenu vodstvenu metodu — **pastoralno savjetovanje** (pastoral counseling).[22] Nastala je i najbolje se razvija u Sjev. Americi.[23] Nije isto što i duhovno vodstvo. Dok je ovo namijenjeno dušama koje teže za vjerskom zrelošću i savršenstvom, pastoralno savjetovanje se bavi ljudima koji se nalaze u teškim duševnim krizama, iz kojih ne znaju sami isplivati. Metodološki se razlikuju po tome što se duhovno vodstvo oslanja više na direktivan razgovor, a pastoralno savjetovanje više na nedirektivan. Past. savjetovanje je metoda spasavanja duhovno ugroženih lica putem psiholoških i religioznih sredstava. Teološki se opravdava trećim darom Duha Svetoga i dužnošću kršćanske ljubavi.

U z o r e pastoralnog savjetovanja nalazimo već u Bibliji: ući sa simpatijom u osjećaje i muke pacijenta (psalmijski model, upravljen srcu, uvažava ga Rogersova nedirektivna metoda); pomoći mu savjetom i uputama da promijeni vladanje (proverbijalni model, upravljen razumu, danas Adamsova noutetička metoda); uputiti ga na pravi put pomoću biblijskih događaja, evanđeoskih parabola i aktualnih primjera iz života (parabolični model, apel na volju, Dittesove »žive parabole«).

22. Hiltner S. — Pastoral Counseling. New York 1949.
Johnson P. — Psychology of Pastoral Care. Abingdon, New York 1953.
Faber H. i dr. — The Art of Pastoral Conversation. Nashville 1962.
Thornton E. E. — Theology and Pastoral Counseling. Prenticehall. New York 1964.
De Bont W. — Rules of thumb for pastoral Counseling. Paulist Press, Glen Rock 1968.
Oglesby W. B. — Referral in pastoral counseling. Engelwood Cliffs, Nev York 1968.
O'Brien M. J. — An Introduction to Pastoral Counseling. St. Island, New York 1968.
Haas H. J. — Pastoral counseling with people in distres. St. Louis 1970.
Johnson P. — Psychologie der pastoralen Beratung. Herder, Wien 1969.
Curran Ch. A. — Religious values in counseling and psychotherapy. Sheed & Ward, New York 1969.
Colston L. G. — Judgment in pastoral counseling. Abingdon P. Nashville 1969.
Vaughan R. P. — An introduction to religious counseling. Englewood Cliffs, New York 1969.

23. Inicijator joj je amer. terapeut Charl R. Rogers (on je zove »client-centered counseling« ili »nondirective therapy«). Definira je kao »putovanje skupa s klijentom k otkrivanju životnog puta«. U pastorizaciju ju je presadio amer. pastor Anton Boisen, okušavši je najprije na sebi.

Glavni modeli suvremenog savjetovanja jesu:

— individualni, kad pojedinac traži pomoć u stručnjaka ili svećenika. Svrha mu je prevladavanje krize i pravilan odnos prema stvarnosti. Savjetnik se služi odgovarajućim metodama (kliničko liječenje, obično savjetovanje, dijalog, opažanje, analiza podataka) i tehnikama (ispitivanje, pričanje, pouka, odgoj sposobnosti, uvid u problem). Rezultat: riješen problem, samostalno snalaženje i pacijentovo zadovoljstvo.

— grupni, kad pomoć treba jedna mala skupina. Svrha: promjena osobnog i grupnog vladanja, poboljšanje međusobnih odnosa, složno postizanje zajedničkog cilja. Savjetnik pomaže odgoju skupine pomoću pravila grupne dinamike: povezivanje i međusobno prihvaćanje članova, pravilno vršenje uloge, odnos prema vođi-animatoru, rješavanje slučajeva, prevladavanje napetosti i pravilno usmjeravanje osobne osjećajnosti (sensitivity training).

— društveni: pomoć većoj i široj zajednici. Cilj: osposobiti zajednicu da sama rješava svoje probleme, zadovoljava svoje potrebe, poboljšava strukture i uređuje pitanja vlasti. Savjetnik nastupa kao organizator, strateg i taktičar. Svoje znanje prenosi u prvom redu na vođu zajednice. Djeluje preko sastanaka, skupnih savjetovanja i uključivanja u zajednicu te pomaže u rješavanju internih sukoba. Na kraju zajednica sama nalazi svoj put i ravnotežu.

— okolinski (ekološki), kad je potrebito izmijeniti sredinu, klimu i ambijent pojedinca ili zajednice (obitelji, razreda, škole, zavoda, župe), tj. u slučajevima kad su vanjske okolnosti jače od subjektivnih namjera i snaga. Sad je najbolji savjetnik jedna ekipa stručnjaka koja će nastojati izmijeniti na bolje funkcioniranje ekosistema. Nakon stručnog proučavanja sredine stvara se program sanacije, provodi terapija, uklanjaju negativni utjecaji, mijenja ozračje i preobražava životni milieu (i okoliš i okolina!). Kao pomagači dolaze u obzir Crkva, civilne socijalne službe, odgojni čimbenici, sudske i medicinske ustanove, etička i kulturna udruženja, dobrovoljci i td.

Mi se moramo ograničiti samo na individualno pastoralno savjetovanje.

U praxi individualnog savjetovanja pruža se: 1. pomoć u časovitim krizama, 2. pomoć u teškim i dugim životnim pogibeljima, 3. stalno podržavanje slabića i ugroženih, 4. pomoć za preobrazbu i ozdravljenje ličnosti. Osim za ljude u nevolji jednako su potrebna savjetovališta i za normalni razvoj mladeži, za njezin pravilan odgoj, za predusretanje teškoća, za izbor zvanja i za posebne situacije u životu, kao npr. bračno savjetovanje. Spočetka se je savjetovanju davalo pretežno rehabilitativno značenje (spasavanje ugroženih), zatim preventivno (spriječavanje kriza) i najzad odgojno: pomoć normalnim mladim ljudima u razvoju. Danas psiholozi daju prednost obratnom redu: prije svega odgoj, zatim prevencija, a dakako i pomoć svima ugroženima. Suvremeni savjetnik ne može biti samo terapeut, on mora proširiti svoje djelovanje na sva duševna područja gdje ga ljudi trebaju.[24]

Tko najviše traži pomoć savjetnika i zašto? Ljudi se obraćaju savjetniku ili svećeniku najviše iz potrebe ljubavi: voljeti i biti voljen; iz potrebe shvaćanja i prihvaćanja, rijetki su oni koji se osjećaju zadovoljnima u društvu; iz potrebe sigurnosti: uznemiren je i nesiguran u sebe; iz potrebe pomoći: u krizi je a sam sebi ne zna ili ne može pomoći; iz potrebe spasa: teško je ugrožen, potpuno dezorijentiran, bez vjere i nade. Naravno, svi nabrojeni motivi traženja pomoći nisu svakom pacijentu uvijek jasni, neki su samo podsvjesni, ali ga tjeraju da traži savjet.

Sretan je onaj čovjek koji se namjeri na dobra savjetnika. Osoba svećenika-savjetnika je od goleme važnosti. On mora biti:

— na čistu sa svojim identitetom: ne samo savjetnik već i pastir,
— dosljedan svome pozivu, vjerom i djelom,
— izgrađen za svoju ulogu: moralno, teološki i psihološki,
— umno i afektivno zreo čovjek,
— ispravno motiviran u svom radu,
— teoretski i praktično sposoban za savjetovanje,
— empatičan i komunikativan prema tražitelju,
— neizmjerno strpljiv...

Posebno je važno pitanje ispravne motivacije u savjetnika. Njegova prva briga nije afirmacija sebe, nego brata u nevolji. Želi mu pomoći da se sam snađe, da pronađe u sebi vlastite rezerve, da dozori za vlastitu odgovornost i da svoj život uzme u svoje ruke. Savjetnik bi silno pogriješio ako bi obavljao svoj posao iz neke želje za moću, iz osjećaja važenja (ja vodim druge!) ili iz puke znatiželje: zaviriti kroz ključanicu u tuđi privatni život.

Prema Rogersu tri su temeljna stava savjetnika u odnosu na pacijenta:

1. Empatija: uživjeti se u položaj i osjećaje pacijenta, obući se u njegovu kožu, staviti se na njegovo mjesto, ući u njegov svijet (ali se ne poistovjetiti s njime, ostati nenavezan i slobodan),

2. pozitivno prihvaćanje klijenta (ne »bezuvjetno«, kako traži Rogers) s najvećim poštivanjem osobe i njezinih problema, bez osuđivanja i prijekora, bez dirigiranja i prisile. Nije potrebno nikakvo moraliziranje ni kuđenje,

24. V. Ch. Hatcher (ed), Innovations in counseling psychology. Jossey-Bass Publ., San Francisco 1977.

3. osobna čestitost (Rogers je zove autentičnost): iskrenost, karakternost, moralna dosljednost, savjesnost, uravnoteženost, čiste nakane, vjera.

One koji traže pomoć u savjetovanju stručna literatura naziva klijentima ili pacijentima. To su obično nesretni, nesigurni, izgubljeni i ugroženi ljudi, kojima nedostaje znanja ili snage da se izvuku iz krize. Često puta su to i psihopati što žive u nekoj tjeskobi, strahu, nesigurnosti, konfliktnoj situaciji, u borbi za sobom ili okolinom, u očaju, izolaciji ili raznim drugim kompleksima. Dolazak savjetniku je prvi korak spasa. Pod mudrim vodstvom svećenika oni se otvaraju iz svoje zatvorenosti i abulije, pokazuju povjerenje i odvažnost, upoznavaju sebe, svoju situaciju i poteškoće, uspostavljaju ljudske kontakte, rasterećuju dušu, otkrivaju mogućnosti raspleta, pronalaze u sebi zapretane snage, stiču samopouzdanje i osobno dozrijevaju.

Za takvo savjetovanje svećenik mora biti dobro teološki, psihološki, pedagoški i psihoterapeutski izobražen, U tu svrhu se polaze posebni stručni tečajevi na teološkim ili medicinskim institutima. Srž ove metode je ozbiljni i povjerljivi **razgovor** između savjetnika i pacijenta, odnosno čitav niz razgovora (prema potrebi), koji se pokazuju kao spasonosna logoterapija (Viktor E. Frankl). Uvodna faza razgovora služi sticanju pacijentova povjerenja. Veoma važno je prihvatiti pacijenta onakva kakav jest, s njegovim pozitivnim i negativnim svojstvima, bez hvaljenja ili kuđenja (acceptance). U toku razgovora, pomognut simpatijom i pitanjima savjetnika, pacijent potpuno otkriva svoju nutrinu i pravi korijen svojih problema (deep action). Svrha terapije sastoji se u tome da pacijent spozna svoju situaciju, da u sebi probudi samopouzdanje i volju za život, da stavi u pokret svoje vlastite duševne snage i da skupa sa dušobrižnikom potraži moguća rješenja. Konačni cilj pastoralnog savjetovanja je, dakako, uvijek duševno dobro i mir pacijenta u životno-religioznoj integraciji.[25]

Pastoralno se savjetovanje odvija u slijedećim **bitnim** elementima:

- prijem pacijenta, koji može biti dogovoren ili nenadan,
- razgovor u raznim njegovim fazama, prema psihološkim pravilima,
- pomoć, duševna (po pravilima psihologije) i duhovna (po pravilima pastorala). Sam tok savjetovanja teći će ovako:

— primiti pacijenta srdačno te imati vremena za nj,

25. Odgovornost duhovnog savjetnika je ogromna. Filozof Martin Buber priča: dok sam jednog dana molio i meditirao, dođe u moj stan neki student s molbom da sa mnom razgovara. Bilo mu je rečeno: dođite malo kasnije. Student je otišao i nikada se više nije vratio, počinio je samoubojstvo. (Cit. po Paul Johnson — Psychologie der pastoralen Beratung. Herder, Wien 1969, str. 163—164).

— pustiti ga da se izgovori, saslušati ga strpljivo, suosjećajno i aktivno (verbalizacija problema),
— od vremena do vremena pitati i ponoviti na sintetičan način ono što je pacijent rekao (odjek, kao zrcalo u kojem se sugovornik ogleda),
— shvatiti problem s pacijentova stajališta, obući se u njegovu kožu (empatija),
— otkriti prave motive njegovih postupaka, posebno što ga je navelo na razgovor (motivacija),
— pustiti maha njegovim osjećajima (katarza), pitati više za osjećajne nego za činjenične informacije (personalizacija),
— ne osuđivati ni postupke ni osjećaje pacijenta (acceptance),
— otvarati nove vidike problema, sagledati ga dublje i s više strana (deep action),
— ne davati odmah savjete, radije skupa potražiti alternative i moguća rješenja,
— u sugovorniku buditi inicijativu, aktivirati njegove sposobnosti, potaknuti ga na rad, pomagati u ostvarivanju,
— sugestija, ne prisila ili nametanje. Neka pacijent sam izabere i odluči!

Ako se pacijent nalazi u posebno teškoj stisci:

— pokazati mu veću pažnju i razumijevanje,
— dopustiti mu emocionalnu katarzu do kraja,
— dozvoliti mu da se u prvi čas posluži obrambenim mehanizmima,
— pomoći mu da svoju šok-situaciju sagleda objektivno,
— uputiti ga kako izmijeniti životnu situaciju, odnosno okolinu,
— terapija radom da ne misli na svoj jad,
— vjerska utjeha.

Pastoralni razgovor poštuje pravila psihologije i psihoterapije, ali nikada ne zaboravlja svoju posebnu ciljevitost: duhovno dobro vjernika. Svećenik nije obični terapeut, nego zastupnik Božji. Stoga će u svoje savjetovanje unijeti religioznu dimenziju. Njegov rad je metodološki bogatiji od psihoterapeutskoga jer se oslanja na vjeru i faktor milosti. Past. razgovor nije dijalog nego trijalog: u njemu sudjeluje i sam Bog.

Proces savjetovanja može biti više (Carkuff) ili manje direktivan, odnosno uopće ne-direktivan (Rogers).

Odgoj elite[26]

Preporod župe treba početi istodobno na dva fronta: preobrazbom okoline i odgojem pojedinaca. Jedno i drugo je nužno, oboje

26. Zahrnt H. — Probleme der Elitenbildung. Hamburg 1965. Ortega y Gasset J. — Der Aufstand der Massen. Hamburg 1956.

se dijalektički uvjetuju. Stoga uz opće pastoralno vodstvo moramo koristiti posebno past. vodstvo odgajanjem odabranih pojedinaca ili jezgri, tj. odgojem elite. Masu može preoblikovati samo elita. Uz današnju tendencu omasovljivanja, uniformiranja i niveliranja kao jedini izlaz ostaje odgoj elita koje će ostati u njezinoj sredini. Mnogi jaki pojedinci, koji se osjećaju ugroženi pritiskom ambijenta i mase traže bijeg u ideologijama i sektama. Spasiti ih možemo jedino tako da im u katoličkim redovima dopustimo potpuni duhovni razmah i osobnu afirmaciju.

U zadnje doba laici punom voljom sudjeluju u crkvenom životu. Oni najbolji među njima su voljni da se založe do kraja. Ta laička elita ne smije poći izgubljena za Crkvu. Njezine karizme su nam potrebne i valja ih iskoristiti. Ne smijemo dozvoliti da se razvodne i začahure u neradu. Naše katoličke organizacije trebaju vođa. Mogu ih naći samo u elitnim vjernicima. Nas svećenika je malo, trebamo pomoćnika i suradnika. Naći ih možemo samo među elitom. Svi trebamo, Crkva i čitav svijet, što više svetaca, a te **rađa samo kršćanska** elita.

Vrijednost i vrsta elite zavise o kriterijima našeg vrednovanja (eligere!). Tako imamo elitu kulturnu, ekonomsku, političku, profesionalnu, umjetničku, socijalnu, sindikalnu itd. Katoličkom elitom smatramo probranu četu vjernika koji su sposobni dosljedno svjedočiti za Krista, biti drugima primjer kršćanskog života i apostoli djelom. Posebna im je zadaća da budu duhovnim vođama svoje sredine. To dakle mogu biti samo čestiti, ugledni, sposobni i vjerni kršćani. Izgrađeni pojedinci, osvjedočeni katolici, požrtvovni apostoli i rođeni vođe. Elitu dakle sačinjavaju: a) pojedinci, animatori, vođe grupa, b) mala izgrađena grupa vjernika. Elitu ne čini služba ili čin u Crkvi, već osobna vrijednost, duboka vjera, dosljedna praxa, kvalitet. Zbog toga je ona uvijek manjina, Isusovo »maleno stado«. U crkvenoj eliti trebamo imati zastupane sve slojeve pučanstva. Još bolje ako su njezini članovi elita i na drugim područjima (umjetnička, kulturna i sl.).

U elitnoj jezgri župe moraju se svakako nalaziti: u prvom redu sam župnik, čitav župski kler, vođe katoličkih društava, članovi Katoličke Akcije, aktivisti. Na sasvim poseban način u elitu spadaju redovnici i redovnice što žive na terenu župe, kao i pripadnici svjetovnih instituta. U širem smislu elitom se smatraju i svi dobri praktični katolici, koji mogu drugima služiti za primjer. U crkvenu elitu nastojmo uvući čim veći broj muškaraca, osobito mlađih, da se izbjegne privid feminizacije Crkve.

Elita treba da djeluje metodom kvasca, tj. djelovanjem iznutra. Kao što kvas mora djelovati u tijestu, tako i elita u masi.

Tröger W. — Elitenbildung. Reinhard, München 1968.
Daniélou J. i Jossua J. — Christianisme de masse ou d'élite? Ed. Beauchesne, Paris 1968.

Sposobne i ugledne pojedince nikada ne valja izvući iz njihove sredine. Tako je i Pio XI preporučivao kard. Cardijn-u: »Elita, da, ali elita iz masa i za osvajanje masa, elita koja živi u masi i za masu«.[27]

No elita ne pada s neba, ona ne niče sama, nju se mora odgojiti. S odgojem elite valja započeti na vrijeme, još u djetinjstvu, najkasnije u pubertetu. Za to nam služi vjeronauk, priprava na sakramente, ministriranje, djetinja udruženja itd. Kako svatko ne može doći u kategoriju elite, moramo znati izvršiti pravilan izbor. U same temelje vjerske elite spada čvrsti moralni odgoj s krunom evanđeoskih savjeta. Isto tako i solidna vjerska izobrazba, koja ne zazire od teologije. Elita živi od ideala, dakako katoličkih. Ideal rađa vatrom, žarom, revnošću, apostolatom.

Prije nego postignu vjersku zrelost, poizbor katolici moraju posjedovati osobnu zrelost, skladno razvijenu ličnost. Oni su sposobni za duboka osvjedočenja i dosljednost u životu (karakternost). Oni se ne boje preuzeti odgovornost ni za sebe ni za drugoga. Ljudi su poleta, inicijative i akcije. Primljena zaduženja ih ne plaše. Naprotiv, ispunjavaju ih oduševljenjem. Imaju smisla za crkvenost i zajedništvo. Oni se odgajaju individualno ili samo u malim grupama (najviše 10—12). Svakome od njih je potrebna pojedinačna i specijalna asistenca svećenika (duhovno vodstvo), koji sa svoje strane treba da poštuje njihovu ličnost, nadarenost i duh inicijative. Duhovnik će poticati i razvijati njihove posebne talente, karizme i sklonosti. Pomoći će im da se specijaliziraju, ako je moguće. No ujedno će ih povezati s ostalim aktivistima i elitnim skupinama.

Nažalost, i ovdje je potrebno jedno upozorenje. I katoličke elite mogu postati opasnost za vjerski život zajednice: ako se izdvoje iz puka (massa damnata), iskoče iz crkvenih okvira, zauzmu superiorni stav prema hijerarhiji ili se zatvore u exkluzivne grupe. Oni koji sami sebe smatraju elitom skloni su oholosti, samozadovoljstvu i sektašenju (tako su nastali gnostici, montanisti, jansenisti, puritanci, podzemna crkva i dr.). Smatrajući se »odabranima«, »nadahnutima« ili »karizmaticima«, lako postaju kritikanti, reformatori, kontestatori ili revolucionari. Da li će naši elitni vjernici krenuti tim putovima, mnogo zavisi o ličnosti, učenosti, mudrosti i stavu svećenika s kojim dolaze u dodir.

Literatura

H. J. Clinibell, Basic types of pastoral counseling. Abingdon, Nashville 1966.
A. Alsteens, Il prete e il dialogo pastorale. Gribaudi, Torino 1968.

27. Cit. po Ottu Wimmer (Handbuch der Pfarrseelsorge. Tyrolia, Innsbruck 1959, str. 218).

J. Laplace, La direzione di coscienza o il dialogo spirituale. Vita e Pensiero, Milano 1968.
Ch. Curran, Counseling and psychotherapy. Sheed, New York 1969.
C. Stein, Practical pastoral counseling. C. C. Thomas, Springfield 1970.
F. Bourricaud i dr., Elites et masses dans l'Eglise. Desclée, Paris 1971.
H.J. Thilo, Beratende Seelsorge. Vanderhoeck, Göttingen 1971.
H. Raschke, Mit Menschen richtig reden. Sauer V., Heigelberg 1971.
J. Simons (ed), The human art of counseling. Herder, N. York 1971.
G. Pöltner, Zu einer Phänomenologie des Fragens. Alber, Freiburg 1971.
H. J. Clinebell, Modelle beratender Seelsorge. Kaiser, München 1971.
A. Godin, Das Menschliche im seelsorgerischen Gespräch. Müller, Salzburg 1972.
R. Mucchielli, Das nicht-directive Beratungsgespräch. Müller, Salzburg 1972.
N. Wetzel, Das Gespräch als Lebenshilfe. Tvrolia, Innsbruck 1972.
H. Faber i dr., La pratique du dialogue pastoral. Centurion, Paris 1973.
E. N. Jackson, Parish counseling. Aronson, N. York 1975.
S. Keil (Hg), Familien- und Lebensberatung. Stuttgart 1975.
M. von Kriegstein, Gesprächspsychotherapie in der Seelsorge. Kohlhammer, Stuttgart 1977.
J. E. Adams, Competent to counsel. Baker Books, Grand Rapids 1977.
Ch. A. Bernard, L'aiuto spirituale personale. Ed. Rogate, Roma 1978.
L. M. Mendizabal. Dirección espiritual. Ed. Católica, Madrid 1978.
J. P. Schaller, Direction spirituelle et temps modernes. Bauchesne, Paris 1978.
E. Kennedy, Handbuch der Lebensberatung. Styria, Graz 1978.
H. J. Clinibell, Growth counseling. Abingdon, Nashville 1979.
H. Hackney, S. Nye, Beratungsstrategien, Beratungsziele. Reinhard, München 1979.
N. S. Ezra, Les Elites en France. Seuil, Paris 1979.
—, Le Maitre spirituel (zbornik). Cerf, Paris 1980.
H. Fries (Hg), Gesprächsseelsorge. Pustet, Regensburg 1980.
J. Schwermer, Das helfende Gespräch in der Seelsorge. Meinwerk, Salzkotten 1980.
R. Bärenz (Hg), Gesprächsseelsorge. Pustet, Regensburg 1980.
H. W. Stone, Using behavioral methods in pastoral counseling. Fortress Press, Philadelphia 1980.
D. Capps, Pastoral counseling and preaching. Westminster Press, Philadelphia 1980.
W. Kraus, Die Wiederkehr des Einzelnen. Piper, München 1980.
I. Post (Hg), Beratung als Dienst der Kirche. Lambertus, Freiburg 1981.
G. B. Noyce, The art of pastoral conversation. Knox Press, Atlanta 1982.
AA. VV., La direzione spirituale oggi. Ancora, Milano 1982.
W. A. Barry (ed), The practice of spiritual direction. Seabury, N. York 1982.

DOBNA PASTORIZACIJA

Nije samo elita briga župnikova. On se mora baviti svim vjerničkim grupama i obuhvatiti ih specijalnim vodstvom. Počet ćemo s dobnim vodstvom, tj. pastorizacijom vjernika obzirom na d o b njihova života. Kriterij nam je dakle: životna dob.[1]

1. Kampmann Th. — Erziehung und Glaube. München 1960.
Hollenbach J. M. — Christliche Tiefenerziehung. II. izd. Knecht, Frankfurt 1960.

Četiri su glavna doba čovječjeg života: utemeljivanje ličnosti ili djetinjstvo, sazrijevanje ličnosti ili mladenaštvo, ostvarivanje ličnosti ili muževnost (zrelost) i transcendiranje ličnosti ili starost. Ako uzmemo djetinjstvo i mladost kao istu fazu razvoja, preostaju nam 3 temeljne životne dobi.

Pastoralna pedagogija

Dubinska psihologija tvrdi da su djetinje godine sudbonosne za čitav tok ljudskog života. Stoga odgoju djece i mladeži Crkva mora posvetiti posebnu brigu. Nauka koja se bavi vjerskim odgojem mladeži zove se religiozna pedagogija (odnosno pedagogika, ako se shvaća kao teorija ili znanost odgoja). Pošto se ovdje odgoj mladeži tretira isključivo sa pastoralnog stanovišta, zovemo je radije »pastoralnom pedagogijom«.

K r š ć a n s k i o d g o j jest svjesno nastojanje odraslih kršćana (Crkve) da bi mladi krštenici postali zrelim i pravim kršćanima. Potpuni kršćanin je duševno i tjelesno zreli, za sve vrednote naravnog i nadnaravnog reda sposobni kršćanski karakter. Usmjeren odgoju potpunog čovjeka-kršćanina, katolički odgoj mora biti prirodan (u skladu s prirodnim zakonima) human (u skladu s antropološkim zakonima), religiozan (u skladu s božanskim zakonima) i nadnaravan: u svojim ciljevima, metodama i sredstvima.[2] Dakle integralan.[3] Posebni predmet vjerskog odgoja jesu religiozne, moralne i duhovne vrednote kao formativni sadržaj čovječjeg života. Nikada pastoralna pedagogija nije imala tako veliko značenje kao u današnje pluralističko i kaotično doba.

Foerster F. W. — Moderne Jugend und christliche Religion. Herder 1960.
Jentsch W. — Handbuch der Jugendseelsorge. 3 sv. Gütersloh 1963—1967.
Köhler H. — Theologie der Erziehung. Pustet, München 1965.
Ferré N. F. S. — A Theology for Christian Education. Westm. Press, Philadelphia 1967.
Goldman R. — Religious thinking from childhood to adoscence. Seabury Press, New York 1968.
Fabre N. — L'education familiale et ses problémes. Fayard-Mame 1968.
Bagot J. P. i dr. — Junge Menschen und Gott. Rex, Luzern 1969.
Kampmann Th. — Jugendkunde und Jugendführung. 2 sv. Kösel, München 1970.
Schilling H. — Grundlagen der Religionspädagogik. Patmos, Düsseldorf 1970.
Keilhacker M. — Psicologia pedagogica. Città Nuova, Roma 1970.
2. »Christliche Erziehung erschöpft sich nicht in einer Subjekt-Objekt--Beziehung zwischen Erzieher und Zögling. Ihr dritter Partner ist vielmehr Gott und sein Reich« (W. Offele, u knjizi Grenzfragen des Glaubens. Benzinger, Einsiedeln 1967, str. 305).
3. Kuničić J. — Kršćanska pedagogija. Zagreb 1970, str. 25.

Glavni nosilac kršćanskog odgoja jest Crkva, posebno lokalna crkva, župa i obitelj. U njihovo ime kao osnovni odgojitelji nastupaju roditelji i svećenik. Svećenikova uloga u odgoju je veoma korisna, važna i potrebna. On naime posjeduje izvanredno povoljne uvjete za pedagoški rad: milost zvanja, dovoljnu izobrazbu, društveni ugled: službeni (predstavnik Boga, Crkve, roditelja) i vanjski (liturg, ispovjednik, vjeroučitelj). Ovisi samo o njemu da si osigura još i puni osobni autoritet (lične vrline, svetost) pa da bude najjači odgojni faktor na zemlji.

Svećenik je po svome zvanju uvijek odgojitelj, vršio makar kakvu službu, a posebno ako je župnik, katheta, ispovjednik, profesor ili poglavar u kojem odgojnom zavodu. Ako mu je uistinu stalo do odgojnog uspjeha, mora dobro poznavati načela i praxu kršćanske pedagogije (koja se stoga uči u bogoslovijama kao poseban predmet). Za njega će biti posebno zanimljiva razvojna psihologija.

Dužnost i potreba odgajanja dobro je poznata. Naglašavao ju je Isus (Mt 11,25, 18,3, 19,4; Mk 9,33), a Crkveni Zakonik izričito naredio (cc. 226, 773, 774). Pitanjima odgoja je posvetio veliku pažnju posljednji Sabor i o njima sačinio dva dekreta: Gravissimum educationis i Optatam totius. U prvome se govori općenito o odgoju kršćanske mladeži, a u drugome posebno o duhovnoj mladeži.

Da bi dušobrižnik mogao uspješnije djelovati među mladima, mora i on sam biti duševno mlad, poznavati omladinu i njezine probleme, živjeti (a također i igrati) s njome, biti povezan s roditeljima i ostalim odgojiteljima (nastavnici u školi), brinuti se za duševne potrebe mladih, stvarati povoljnu odgojnu klimu i znati se služiti pedagoškim sredstvima, a osobito vrhunaravnim. Posebnu će brigu pokazati prema zapuštenoj i ugroženoj mladeži. Bit će slučajeva da će morati misliti i na osnivanje prijeko potrebnih odgojnih ustanova (škola, zavoda, zabavišta, klubova, organizacija i sl.). Problem internata je posebno pitanje.[4]

Glavni saveznici župnikovi u pedagoškom radu jesu roditelji, a do sedme godine zapravo i jedini odgojitelji djece (»Familia est prima schola virtutum«[5]). Dijete upoznaje i susreće Boga najprije u ljubavi svojih roditelja. Njihovo vladanje i obiteljsko ozračje odgojni je faktor prvoga reda. Stoga će župnik nastojati oko kršćanskog života obitelji i osnovne pedagoške naobrazbe roditelja (zaručnička pouka i tečajevi, roditeljske škole, pedagoška predavanja i literatura). Korisno će biti i da s oltara propovijeda o kršćanskom odgoju (nažalost, to čini vrlo mali broj svećenika).

4. Stenger H. i dr. — Erziehung und Berufung. Um die Zukunft der kirchlichen Studienheime. Pfeiffer, München 1967.
5. Gravissimum educationis, 3.

Aristotel je odgojno doba podijelio na tri septenara: djetinjstvo (od 1 do 7 god.), dječaštvo (7—14 god.) i mladenaštvo (14—21 god.). Poći ćemo njegovim redom zato što se moderne rasčlambe međusobno ne slažu.

Djeca

U širem smislu djecom se smatraju svi mladi do 14. godine. U strogom smislu riječi prava djeca su samo do 7. godine.

Djetinjstvo (1—7 g.) postavlja odgojne temelje ljudskom biću, ono označuje utemeljivanje čovječje ličnosti. Oznaka mu je naivni idealizam. Dijeli se na dva manja razdoblja: rano djetinjstvo i srednje djetinjstvo.

a) Rano djetinjstvo (od 1 do 3 g. uključivo) vrijeme je prvih dodira sa svijetom, prvih utisaka i prvih životnih iskustva. Sitnom djetetu je glavni odgojitelj majka, a odgojni ambijent roditeljski dom. Već i u ovom dobu je dijete sposobno za religiozno doživljavanje, naravno na svom nivou. Premda još nema govora o nekom dubokom vjerskom doživljaju, po priznanju psihologa dijete posjeduje smisao i težnju za transcendentnim (čuvstva tajanstvenosti, divljenja, straha, poštovanja i ovisnosti) i rado se uklapa u religiozni život svoje sredine.[6] Vjera djeteta je potpuno uronjena u vjeru roditelja i ukućana. Ona se temelji na po-vjerenju u roditelje.

Vjerski odgoj sitnog djeteta vrši se ne toliko poukom koliko primjerom domaćih. Primjer majke je najodlučniji. Dosta je da ona pred djetetom moli, sklapa ruke, križa se, ljubi sv. slike i slično. Nakon malo vremena (najdalje u II god.), po nagonu oponašanja, dijete počne činiti isto. Čak je i sposobno (pogotovo u III god.) da ponavlja krajne riječi kratkih molitvica. Sjeme vjere, posijano na krštenju (najvažniji događaj kršćanskog života!), počima klijati i puštati prvo korijenje u djetetovoj duši. Što se tiče ćudoređa, moralni se temelji ličnosti polažu privikavanjem djeteta na red, fizički, higijenski i ćudoredni, tj. na pravilan odnos slobode i ograničenja (bez kojih je život nezamisliv.).

b) Kasnije djetinje doba (4—7 g.) je vrijeme upoznavanja okoline, pitanja, velike znatiželje i otvorenosti božanskome. Tada se dijete jako zanima za nebo i porijeklo stvari. Svijet poima personalistički i animistički (njegovo »zašto« zapravo znači »tko«

6. Gesell A. i Ilg F. L. — Le jeune enfant dans la civilisation moderne. 3 sv. Presses Univ. Paris 1949—1955.
Godin A. — Le Dieu des parents et le Dieu des enfants. Casterman, Paris 1963.
Ranvez P. — Religionspädagogik des Kleinkindes. Benziger, Einsiedeln 1970.

ili »čemu« ima finalni smisao), a vjera mu je antropomorfna i auktoritativna. Rado ide u crkvu i voli molitvice, osobito u stihovima. Oduševljeno je domaćim svetkovinama. U djetinjim očima raste uloga oca.

Djetetova pitanja valja uzeti ozbiljno i na svako odgovoriti u granicama dječjeg shvaćanja. Ono se zadovoljava odgovorom o Bogu stvoritelju i lako shvaća da je Bog dobar, svemoguć i sveznajuć. U njemu se može buditi smisao za nadnaravno bez kakvih laži i bajki (npr. o sv. Nikoli). Dijete se ne smije nikada strašiti, osobito ne sa svetim stvarima. Uči se moliti oponašanjem starijih, preko zajedničke obiteljske molitve, rečenicu po rečenicu, ne sve najedanput i nikada dugo. Najbolje mu idu molitve u stihovima, a najvoli onu anđelu čuvaru (uopće mnogo voli anđela čuvara). Treba mu protumačiti sv. slike u kući i crkvi te pričati jednostavne biblijske događaje, osobito o malom Isusu. Prikažimo mu Boga kao dobrog oca i neka nauči otkrivati Boga kroz prisutnost roditelja (ali oprez od divinizacije roditelja!).[7] Glavna radna metoda za ovu dob je privikavanje (vjerski običaji u kući, badnjak, božićno drvce, glavni blagdani, obiteljska molitva, međusobna ljubav itd.). Od četvrte godine se može voditi mališana i u crkvu, ali na kratke obrede i kad je manje svijeta. Prije toga ga dovesti u praznu crkvu, pustiti ga da luta, svuda poviri i sve pita. Poslije će biti mirnije.

2. **Dječačko** (7—14 g.) ili **školsko doba** (zove se tako da ne bi zaboravili na djevojčice; nemamo skupnog imena za sve pripadnike ove dobi) vrijeme je naivnog realizma. Dijeli se opet na dvije faze: indiferentno (srednje) i diferentno (kasno) djetinjstvo. Do desete se godine naime dječaci i djevojčice znatno ne razlikuju u vladanju, a poslije toga nastaje među njima upadna diferencijacija.

a) Srednje djetinjstvo (indiferentno doba, Latenzzeit, 7—10 g.) dovodi klinca u novi milieu: školu i crkvu, te pored oca i majke donosi mu nove odgojne auktoritete: učitelja i svećenika. Ono u glavnom ne zadaje mnogo brige odgojiteljima. Dijete je poučljivo i poslušno, jako poštuje auktoritet starijih. Rado pohađa vjeronauk i lako pamti. Okrenuto je svijetu i vanjskim oblicima vjere. Gradi kapelice i oltariće, u kući rado imitira liturgijske čine (procesija, misa i sl.). Pokazuje prve znakove kritičnog mišljenja, ali još vjeruje u carstvo priča, umuje površno i mehanički. Njegov moral je još uvijek heterogen, tj. moral posluha, auktoriteta i sankcija. Zanimaju ga pitanja smrti i prekogrobnog života.

Glavni zadatak odgoja djece rane školske dobi jest ukazati im na njihovo mjesto u kršćanskom univerzumu. Glavna odgojna sred-

7. Mališani moraju steći zarana važnu spoznaju: Bog je veći od roditelja, on je nad njima. I moji roditelji, kao i svi odrasli, mole ga i slušaju.

stva u rukama Crkve su: liturgijski život i vjeronauk. U katehizaciji obuka mora biti zorna, zavičajna i privlačiva (slikovnica, crteži, oblikovanje, dekoracije, upoznavanje domaće crkve, biblijska povijest, priprava za sakramente). Dijete voli bogoslužje, crkvene svečanosti, procesije i priredbe. Gdje postoje uvjeti, dobro je uvesti dječje mise i buditi ljubav prema Euharistiji (ako se dječje mise ne mogu dobro organizirati, bolje je da djeca sudjeluju u župskoj misi). Valja im pomoći u stvaranju ćudorednih navika i buđenju savjesti po razlikovanju dobra i zla. Neka se nauče kajati za počinjene pogreške (privatno, na vjeronauku i kod pokorničkog bogoslužja) i pitati oproštenje (daljnja priprava za prvu ispovijed).

Najveći vjerski doživljaj ove dobi je prva pričest. Može se obaviti koncem prvog razreda ili tokom drugoga. U pripravi nije toliko važno znanje koliko iskrena vjera, živa čežnja i doživljaj susreta s Bogom. Nastaviti čestom pričešću. Bolje dječake je dobro okupiti u ministrantskom zboru, a djevojčice u pjevačkome. Oboje su sretni ako mogu sudjelovti u pripremanju liturgijskih svečanosti i vjerskih priredbi.

b) Kasno djetinjstvo (diferentno ili predpubertetsko doba, 10-13 g.) tišina je pred oluju, svršetak djetinjstva. Mâlo biće se nalazi u stadiju prikupljanja snaga za veliki životni skok. Počinje se razvijati sistematsko, apstraktno i logično mišljenje. Nastaju prve pojave stvaralačkog rada (pjesnici, slikari, muzičari), volja za čitanjem i sakupljanjem. Emocionalnost raste, a s njome otuđenje od starijih, zatvaranje u sebe i stvaranje posebnih prijateljstava. Roditelji i učitelji nisu više vrhovni auktoritet, na njihovo mjesto dolaze istaknuti drugovi i prijateljske grupe (bande). Moral predpubescenata počinje biti osoban i autonoman. Obzirom na vanjske odnose je trostruk: prijateljski prema drugovima, neiskren prema starijima i borben prema suparničkim klanovima vršnjaka. Vole slobodu, igru, sport i socijalnost (grupašku) s formalističkom notom (poštivanje pravila igre). Kod djevojčica izbija taština i brbljavost. One izbjegavaju dječake, i obratno: njih dječaci preziru. Svi se zanimaju za početke života, raste sexualna radoznalost i počinju samotni grijesi. Dok se razvija interes za sakralno, rađaju se i prve vjerske sumnje, nesigurnost u dosadašnjem vladanju, moralni problemi i strah od smrti. Vedrina i djetinja naivnost odlaze u nepovrat.

U odgoju predpubescenata je glavno: ne izgubiti njihovo povjerenje, ostati u prijateljskim odnosima, ne prekinuti kontakt s njima. Važno je predobiti »vođe« dječačkih bandi i preko njih odgajati ostale. Pribaviti im dobro štivo, u kojemu će oni naći sebe u pozitivnim junacima. Prema svima najstroža pravednost, iskrena srdačnost i čim manje »prodika«. Potrebna im je temeljita priprava za prvu ispovijed (ako je već nisu imali). Poticat ćemo ih na ustrajnost (počinju izostajati iz crkve i vjeronauka) u vjer-

skom životu: sakramentima, nedjeljnoj misi, vjeronauku. U nekim krajevima se u ovim godinama prima sakramenat potvrde (priprava!). U bogoslužju treba da aktivno sudjeluju kao ministranti, pjevači, čitači, komentatori i aranžeri.

Kako moralna motivacija u mladenačkom ponašanju postaje sve važnijom, veliku ćemo pažnju posvetiti odgoju savjesti. Ovo je ujedno krajnji čas za prikladnu sexualnu poduku. Pošto su mnogi već u toj dobi prisiljeni da krenu putem određene profesije, treba im početi govoriti i o teologiji zvanja. Valja naći načina kako će ih se što više priljubiti uz Crkvu (svečanosti, priredbe, zborovi, zajednice, vjeronauk, duhovno vodstvo, skupne akcije itd.).

Literatura

W. Sauer, Wege kirchlicher Elternbildung. Seelsorge V., Freiburg 1970.
J. Klink, Kind und Glaube. Theologie der Kinder. Patmos, Düsseldorf 1971.
M. Leist, Neue Wege der religiösen Erziehung. V izd. Rex, Zürich 1971.
J. Piaget, Die Psychologie des Kindes. Walter, Olten 1972.
P. Angela, Da zero a tre anni. Garzanti, Milano 1975.
AA. VV., La religiosità nella psicologia del bambino. Jaca Book, Milano 1975.
J. Weissgerber, Načinimo čovjeka. Izd. Obiteljski odjel, Zagreb 1975.
F. Bargheer (Hg), Religiöse Erziehung im Elternhaus. Pustet, Regensburg 1976.
M. Harris (ed), Parish religious education. Paulist Press, Ramsey 1978.
H. Hubert, Religiöse Früherziehung. Bardtenschlager, München 1979.
E. J. Anthony (ed), The child in his family. Wiley, Chichester 1978.
E. Gruber, Kinder fragen nach Gott. Don Bosco, München 1979.
J. D. Osofsky, Handbook of infant development. Wiley, Chichester 1979.
J. Colomb, Kateheza životnih dobi. Salezijanci, Zagreb 1979.
I. V. Cully, Christian child development. Harper, S. Francisco 1979.
J. Thiele (Hg), Chancen und Grenzen religiöser Erziehung. Patmos, Düsseldorf 1980.
F. Vioth, Probleme der Legitimation kirchlicher Erziehungseinrichtungen. Patmos, Düsseldorf 1980.
E. Schulz, Religiöse Elternbildung als Lebenshilfe. Benziger, Einsiedeln 1980.
— Naše dijete: njegove prve godine (prijevod s njemač.) — KS, Zagreb 1981.
W. Nastainczyk, Religiös erziehn. Herder, Freiburg 1981.
B. Grom, Religionspädagogische Psychologie. Patmos, Düsseldorf 1981.
J. Wiener (Hg), Kinderpastoral. Herder, Wien 1982.
W. Bartholomäus, Einführung in die Religionspädagogik. Kösel, München 1983.
D. Capps, Life cycle theory and pastoral care. Fortress, Philadelphia 1983.
Ž. Bezić, Razvojni put mladih. CuS, Split 1984.

Mladenačko doba teče do 21 godine, najdalje do 25. To je razdoblje kritičnog idealizma. I ono se raspolovljuje na dvije periode: pubertet i zrelo mladenaštvo.

a) Pubertet kulminira u 14. i 15. godini, no obično počinje ranije (kod ženskih već u 12. god.) a završava kasnije (kod muških u 17. g.).[9] To je doba duševnog i tjelesnog sazrijevanja, prijelaza iz djetinjstva u mladenaštvo ili djevojaštvo. Očituje se naglim i općim rastom, otkrivanjem novih snaga u sebi, lutanjem u potrazi za idealima, borbom za afirmaciju svoje ličnosti, zbunjenošću pred novim i neslućenim otkrićima, dominacijom čuvstava. U jednu riječ: to je doba krize. Stoga najteže i za gojenca i za odgojitelja. Pedagoški najvažnije.

Kriza je mnogostruka: biološka (nagli rast, sexualni organi i žlijezde, proširenje srca, formacija mozga, mutacija glasa), psihološka (otkrivanje sebe, afirmacija ličnosti, novi problemi), sexualna (provala erotizma, zaljubljivanje, ipsacija), idejna (nova faza pitanja, traženje ideala, problem smisla života i svijeta), karakterna (idealizam, radikalizam, emancipacija, buntovnost, revolucionarnost), moralna (afektivnost, čuvstvena labilnost, subjektivizam, kriza auktoriteta, osjetljivost na »čast« i prijateljstvo), socijalna (sukob s obitelji, školom, Crkvom, društvom, čupavci), a ništa manje i religiozna.

---

8. Gemelli A. — La psicologia dell'età evolutiva. IV ed. Giuffre, Milano 1955.
Halbfas H. — Handbuch der Jugendseelsorge und Jugendführung. Altenberg, Düsseldorf 1960.
Congress d'Angers, Pastorale de l'adolscente. Ed. Fleurus, Paris 1953.
Lutz H. E. — Neue Wege der Jugendarbeit. München 1962.
Marny J. — Les adolescents d'aujourd'hui. Paris 1965.
Cruchon G. — Psychologie pédagogique. 2. sv. III. izd. Milhouse 1969.
Lorimier J. — Le projet de vie de l'adolescent. Fayard-Mame, Paris 1967.
Seidmann P. — Moderne Jugend als Herausforderung und Problem. Rascher V, Zürich 1968.
Galimard P. — L'efant de 12 a 15 ans. Ed. Privat, Paris 1968.
Jousselin J. — Les révoltes des jeunes. Ed. Ouvrières, Paris 1968.
Ausubel D. P. — Das Jugendalter. Fakten, Probleme, Theorie. Juventa, III izd. München 1971.
Alsteens A. — Tabu im Reifungsprozess. Rex, Zürich 1969.
Hastenteufel P. — Handbuch der Jugendseelsorge. 2 sv. Freiburg 1967—1969.
Haas I. — Heute ist anders. II izd. Rex, Zürich 1969.
Bleistein R. — Die Jugend von heute und der Glaube von morgen. Echter V. Würzburg 1970.

9. Faktori ubrzanja: spol (ženske ranije), klima (na jugu ranije), milieu (u gradu ranije), prehrana (bolja ishrana pospješuje nastup puberteta).

Pubescent ili zoran[10] je izgubio djetinju vjeru, a muževne još nema. Nastupa vjerski vakuum što izaziva sumnje i prigovore (Frankl ga zove »Vakuum-Neurose«, koja raste s godinama, ako se ne ispuni nekim svjetonazorom). Pubertet je doba problematiziranja i skepse. Vjeronauk, pohađanje crkve i sakramenti se sve više zanemaruju, a često i sasvim napuštaju. Zoranu najviše smeta nedosljednost odraslih kršćana, pogotovo crkvenih predstavnika.[11] Uz taj skandal muči ga njegov specifični problem, koji se sastoji u tome što somatski razvoj pretiče duševni. Odatle nesklad, nesnalaženje i duhovna nesigurnost. Uza sve to pubertet predstavlja u pedagogiji religiozni optimum.[12]

U odgoju pubescenta je najvažnije: steći zoranovo povjerenje. Stiče ga se ljubavlju, pažnjom, poštivanjem, prijateljstvom, razumijevanjem i uvjeravanjem, nikada silom. U ćudorednom odgoju svećenik će najviše naglašavati plan Stvoriteljev, odgovornost za Božji poziv, slobodu od strasti (što je zapravo jedina prava sloboda), sublimaciju razvoja i svrhu spolnosti. Vrijeme je da se zoranu i zoranki pruži temeljita sexualna pouka, da znadu zauzeti pravilan odnos prema erosu i tijelu. Svećenik ne smije nikada popustiti u poticajima na heroizam i svetost, jer mladež upravo to očekuje, ona je odvažna, spremna na žrtve za svoje ideale. Omladina pripada onima koji je prvi osvoje za velike ideje.

Valja povezati moralni i vjerski odgoj. Kriza se rješava na oba plana, završava »obraćenjem«. Put do konverzije vodi preko duhovnog vodstva (koje uz opće mora biti više individualno) i česte ispovijedi. Zoranu nije problem ispovijed kod svećenika u kojega ima povjerenje, to mu je dapače radost i potreba. Vjeronauk mu je ugodan ako je bliz njegovim životnim preokupacijama. On treba personalnu vjeru u živom susretu s Kristom, zrele vjerske spoznaje,[13] otkrivanje onog što je pozitivno i životvorno u katoličkoj vjeri, harmoniju teologije i znanosti, jednu opću kršćansku panoramu. Potrebno mu je apologetsko i »herojsko« štivo, odgojne biografije (svetaca), istinsko drugarstvo i pogodna vjerska udruženja (za odgoj te društveni i zabavni život).[14]

10. Bezić Ž. — Poteškoće u katehiziranju pubescenata (Katehetski tečaj u Splitu. Split 1966, str. 143). Tu je obrazložen termin »zoran«, kao i u knjizi »Razvojni put mladih«.
11. U svojoj autobiografiji J. P. Sartre piše: »Došao sam do nevjere ne time što bi se u meni tukle dogme, nego zbog ravnodušnosti mojih starijih« (Iz Les Mots, cit. po Crkvi u svijetu, br. 4. g. 1967, str. 14).
12. Pfliegler M. — Pravi trenutak. Zagreb 1944.
13. »A childish idea of God will lead intelligent, educated men to atheism« (Ch. Kiesling, u Journal of ecumenical studies, br. 4, g. 1967, 715).
14. Mladi se rado okupljaju u male skupine. Tu ćemo sklonost iskoristiti u odgojne svrhe i omogućiti im okupljanje u crkvenim prostorima.

Opet ističem ono glavno — odgojiteljeva dosljednost! Raskorak između vjere i života starijih (pogotovo svećenika i redovnika) smrt je kršćanskog odgoja.

b) Odrasla mladež (18 — 21, odnosno 25 g.). Djetinjstvo je bilo osvajanje vanjskog svijeta, pubertet osvajanje nutarnjeg svijeta, a mladenaštvo je izmirenje obaju. U pubertetu se je tražio idealni »ja« (introverzija), a sad se traži jedan idealni »ti« (extroverzija). Ako je pubertet bio vrijenje, mladenaštvo je taloženje, kristalizacija.

Kod mladeži je težnja za istinom na vrhuncu, oni su fanatici svoje istine. No pojavljuju se i prvi znakovi objektivnosti i prilagođivanja stvarnosti, njihova istina nije isključivo subjektivna. Goruća pitanja mladih su: nazor na svijet, zvanje i brak. Mladići traže svoje pravo mjesto u društvu, djevojke u braku. Svi pak traže ekonomsku samostalnost, neovisnost od obitelji, mnogo zabave i heterosexualno upoznavanje. Čuvstva im se polako smiruju, no idealizam, radikalizam i kriticizam traju i dalje. Volja je već naklona razumskoj motivaciji te prelazi s područja sanja na akciju. Vjerska kriza još nije prebrođena, sumnje dobivaju konkretne oblike, peku nove antinomije: vjera — znanost, ideali — stvarnost, sloboda — auktoritet, pojedinac — društvo, mladić — djevojka i sl. Kod djevojaka vjerska kriza ima obilježja afektivnih i existencijalnih sukoba. Mladići su više zapleteni u sexualne poteškoće, imaju dosta problema intelektualnog i psihološkog reda. Ovo je vrijeme otpada i obraćanja, rada i sanjarenja, heroizma i samoubojstva.[15]

Glavne karakteristike današnje (zapadne) mladeži: idejna nesigurnost i dezorijentacija nezadovoljstvo usred materijalnog obilja, hiperkritičnost, antimilitarizam, moralna autonomija, osjećaj dosade, postavljanje prava na svaki užitak s čim manje odricanja, sexualna sloboda, zahtjev za brzim uspjesima, unosni studij, tehničko obrazovanje, potrošački duh, vjera samo u existencijalne i vitalne vrednote. Ne žele se vezati uz bilo koji »sistem«, mrske su im sve »strukture«. Samo manjina voli da se angažira i aktivno oblikuje svijet. Svi pak vole experimente i sve što je novo. Žarko žele da ih se uvažava.[16] Odlikuju se iskrenošću i nonkoformizmom. Obitelj im je pretijesna, roditelji »gnjavatori« i »stari«, žude neomeđenoj slobodi. Većina se oduševljava za idole i zvijezde bez vrijednosti (glumci, pjevači, sportaši). Dezorijentirani

15. Sve češće su pojave samoubojstva među mladićima. Po uzoru na vijetnamske budiste politička samoubojstva se vrše samospaljivanjem (u Evropi počelo sa Češkom: Jan Palach 1968).
16. Potreba za važenjem i želja da na sebe svrate pažnju kod nekih se očituje na pozitivan način (studij, umjetnost, muzika, sport, vjersko, društveno ili političko angažiranje), a kod velikog dijela na negativan (odijevanje, kosa, moda, extravagancije, avanture, nasilničko vladanje, frajerstvo, jurenje na motociklu i td.).

su uslijed sekularizacije svijeta i vjerskog, filozofskog, ideološkog i društvenog pluralizma. Zanimaju se za Crkvu, ali im je u crkvi dosadno, tamo nema dinamike i živosti (a oni bi htjeli dijalog, diskusije, kritiku, kontestaciju).[17]

Odgojno-pastoralne sugestije za rad s mladeži:

— Svećenik nikako ne smije izgubiti dodir s mladeži. Neka prema njoj zauzme odnos prijateljstva i uvažavanja.

— Iskreno zanimanje za njihove teškoće i probleme (eros, zabava, studij, zaposlenje, sukobi, obiteljski nesporazumi, građanske i patriotske dužnosti).

— Pružati filozofske temelje za vjeru i nazor na svijet, i to terminima suvremene nauke (ako je pubescentima bilo samo do pitanja, mladićima je stalo do odgovora).

— Produbljivanje vjere tako da ona bude zaista uvjerenje, osobni stav, ne tradicija. Vjersku pouku više nije zgodno zvati »vjeronauk« (uf, zaudara na djetinjstvo!). Mladima trebaju dijaloške i debatne forme katehizacije, kao predavanja, razgovori, tribine, kružoci, radne grupe, književne večeri, umjetničke priredbe, karitativne akcije i sl. Barem jednom dobre duhovne vježbe.

— Važan je odnos mladeži prema njihovim roditeljima (jer ako su ovi religiozni, a mladi su s njima u sukobu, roditelji i vjera dolaze u isti koš). Nekada će trebati posredovati kod rigoroznih i nerazboritih roditelja.

— Mladi jako trebaju našu pomoć kod izbora zvanja, osobito duhovnoga. Moramo im staviti na raspolaganje svoje vrijeme, knjige, usluge. Zapravo čitava sebe, jer mladež nije zadovoljna ni s kakvim polovičnim darom.

— Mladićima i djevojkama omogućiti pripravu za bračni život, privatnu i skupnu (pouka, tečajevi, literatura). Mudrost u izboru ženidbenog druga, viteštvo u drugovanju, junaštvo u zarukama.

— Stvoriti uslove za međusobno upoznavanje katoličkih mladića i djevojaka: društveni život, župska dvorana, pobožna udruženja, karitativna i socijalna akcija, apostolska zaduženja.

— Pokloniti pažnju moralno-društvenom odgoju. Neka im katolička moralka bude vrelo nadahnuća, ne sistem ograda. U duhovnom vodstvu treba da nađu rješenje svojim problemima. Trajni život milosti.

— Mladež valja uključiti u župski život, proživši ih katoličkim i crkvenim duhom. U svaku župnu akciju uključiti mlade. Ništa bez njih! Zajednica oko oltara će produžiti prijateljstvo i u dnevnom životu, a župa će postati mjesto susreta, upoznavanja

17. Mladež je u golemoj većini religiozna. U Sovjetskom Savezu npr. tek je svaki treći omladinac prema religiji »ravnodušan«, a među studentima ima veliki broj vjernika (Glas Koncila, br. 9, g. 1970). Danas je u svijetu među mladima posebno zanimljiv hippy-pokret sa svojim neodređenim religioznim aspiracijama.

i suživljavanja. Svi će naći svoju ulogu u liturgiji, osobito oni koji su umjetnički i tehnički nadareni. Oko oltara se stvaraju elite.

Kod starije mladeži odgoj ustupa mjesto samoodgoju. A samoodgoj omogućuje: zdrava načela (kršćanska svijest), osjećaj odgovornosti za sebe i društvo (kršćanska savjest), život po uvjerenju i samokontrola (kršćanski karakter).

Literatura

C. W. Stewart, Adolescent religion. Abingdon, New York 1967.

AA. VV., Adolescenza. Ed. Cittadella, Assisi 1970.

H. Schilling, Grundlagen der Religionspädagogik. Patmos, Düsseldorf 1970.

P. Ascher, Jugendarbeit in der Krise. Schöningh, Paderborn 1971.

D. P. Ausubel, Das Jugendalter. III izd. Juventus, München 1971.

G. Cruchon, Les maturations de l'adolescence. Salvator, Mulhouse 1971.

W. Jentsch, Handbuch der Jugendseelsorge. 4 sv., Mohn, Gütersloh 1965—1973.

G. Dobmeier, Jugend und Gemeinde. Pustet, Regensburg 1974.

A. De Maria, L'educazione della persona. Ciappelli, Torino 1974.

L. O. Richards, A theology of christian education. Zondervan, G. Rapids 1975.

J. Wiener (Hg), Jugendpastoral. Herder, Wien 1976.

G. Petter, Problemi psicologici della preadolescenza e dell'adolescenza. II izd. La Nuova Italia, Firenze 1976.

J. F. Six, Les jeunes, l'avenir et la foi. Bellarmin, Paris 1976.

V. B. Ganter, Jugendarbeit in der Pfarrgemeinde. Kyrios, Meitingen 1977.

R. Tonelli, Pastorale giovanile oggi. LAS, Roma 1977.

M. Affalderbach, Kirchliche Jugendarbeit im Wandel. Kaiser, München 1977.

E. Dilić i dr., Seoska omladina danas. Zagreb. 1977.

D. De Masi i dr., La questione giovanile. Ed. Angeli, Milano 1978.

M. Müller-Küppers, Neue Jugendreligionen. Vandenhoeck, Göttingen 1979.

J. Schilling, Kirchliche Jugendarbeit in der Gemeinde. Kösel, München 1979.

G. Baudler, Religiöse Erziehung heute. Schöningh, Paderborn 1979.

H. Geissler, Žukunftchancen der Jugend. Bon Aktuell V., Bonn 1979.

M. Graff (Hg), Kirche Lebensraum für Jugendliche? Grünewald, Mainz 1980.

Ch. Vogt, La dialectique éducative. Cerf, Paris 1981.

A. Biesinger (Hg), Religionsunterricht und Schüllerpastoral. Kösel, München 1982.

B. Čulig, Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih. Zagreb 1982.

G. Langguth, Jugend ist anders. Herder, Freiburg 1983.

Odrasli[18]

Dok hvalevrijedno posvećujemo veliku brigu mladeži — »našoj uzdanici« — ipak valja držati na pameti: Crkva je zajednica zrelih, odraslih vjernika. Mladost je samo prelazno doba i ona žuri prema zrelosti. Uostalom, stariji su oni koji odgajaju mladež, dakako na svoju sliku i priliku. Odgojem djece treba zapravo početi kod roditelja. Odraslost je pretežni dio ljudskog života, prema tome i pastorala. Pastorizacija odraslih danas postaje temeljnom temom praktične teologije.[19] U brizi za odraslima stvorena je čitava nova znanost — andragogija. Nažalost, dosada su odrasli ljudi bili najviše zanemarivani od crkvenog pastorala.

Zrelu dob općenito nazivamo vremenom kritičkog realizma, a u njoj razlikujemo tri životne faze: mladi ljudi — zreli ljudi — stariji ljudi.

a) **Mladi ljudi** (do 35 godina)[20] nalaze se u zenitu svoje fizičke snage, a njemu se približuju i duševne. Glavne su im preokupacije: profesionalna inicijacija (snalaženje u poslu), ženidba (udaja se ostvaruje nešto ranije, već oko 20. godine, osim kod akademičarki) i osnivanje obitelji (stan, djeca, standard). Iz mladenačke širine (kad je sve bilo interesantno i otvoreno) mladi ljudi stupaju u fazu ograničavanja (određeno zvanje, stalno mjesto, jedna žena, obiteljski krug). No zato ostaju socijalno otvoreni, osobito neženje. Njihovi ideali se počinju polako priklanjati stvarnosti (prvi kompromisi). Ovo je vrijeme kad se počinju donositi samostalne odluke i zauzima vlastito mjesto u društvu. Uspjeh i novac počinju igrati važnu ulogu u životu. Zasad krize još nisu česte, ali su vjerojatne ako je mladi čovjek bio slabo odgojen, nerazborit u životnom izboru (zvanja, bračnog druga, mjesta boravka) ili je odmah na početku loše započeo. Neki se stoga upuštaju u razne pustolovine. Religiozno su skeptični i sve manje zainteresirani (»to je

18. Pohlmann C. — Glaubenseminare für junge Erwachsene. Freiburg 1966.
Pöggler F. — Einführung in die Andragogik. Ratingen 1957.
Knoll J. H. i dr. — Ervachsenenbildung am Wendepunkt. Quelle & Mayer, Heidelberg 1967.
Dreher B. i Lang K. — Theologische Erwachsenenbildung. Styria, Graz 1969.
Schmidt L. — Erwachsenenbildung in der Gemeinde. Klotz. Stuttgart 1969.

19. »Die Erwachsenengemeinde als primäres Objekt und Subjekt kirchichen Handelns zu erkennen ist« (Handbuch der Past. Theologie. II/1, st. 113). Bečka sinoda je zaključila: »Der Dienst am Glauben der Erwachsenen muss das zentrale Anliegen der pfarrlichen Seelsorge sein« (Herder Kor, 6, 1969, 261).

20. Po pučkom mišljenju mladenaštvo prestaje ženidbom-udajom.

posao starih«).[21] Nakon vjenčanja mnogi zapuštaju crkvu (žene najviše radi majčinstva). Oni koji su dobri kršćani ostaju vjerni, ali okrenuti prema vlastitom gnijezdu.

Pastorizacija:

— Duhovna pomoć u zaručničkoj periodi i kod osnivanja obitelji.

— Omogućiti im najnužnije roditeljsko znanje (zaručnički tečajevi, roditeljske akademije).

— Pomoć u odgoju djece (savjetovališta, vrtići, čuvanje djece).

— Insistirati na tome da čitava obitelj dolazi na misu.

— Povezivanje mladih katoličkih obitelji međusobno.

— Ne samo pojedinačni, već i skupni obiteljski angažman u apostolatu (kao bračni par, kao roditelji, čitava obitelj).

— Župnik mora stalno podržavati prijateljske veze uspostavljene prigodom vjenčanja, najviše preko djece. Na isti način (krštenje, vjeronauk, sakramenti) treba da traži veze i sa civilno vjenčanima.

— Potrebno ih je predobiti za pomoć i suradnju u sakramentalnoj pripravi njihove djece.

— Bilo bi dobro za njih organizirati obiteljske praznike (tjedne, sezonske, ljetne).

b) **Zreli ljudi** (35-50 g.) osjećaju tjelesne snage u deklinaciji, a duševne u kulminaciji. Naime, njih pomalo izdaju fizičke sile (zdravlje, snaga, gipkost, potencija), ali se duševno penju svome vrhuncu.[22] To je razdoblje najveće produktivnosti, zaposlenosti, stvaralaštva, profesionalne i društvene afirmacije. Zreli ljudi obično drže u svojim rukama svu političku, ekonomsku, kulturnu i društvenu vlast. Žena kraljuje kao majka i domaćica. To je generacija trijezna, superiorna, ovozemaljski orijentirana, ekonomski zainteresirana, zabrinuta za društveni ugled, karijeru, blagostanje, odgoj i školovanje djece. Odrasli su često puta previše extraver-, tirani, zaokupljeni poslom i profesionalnim brigama, ostaje im premalo vremena za sebe i obitelj. Djeca se stalno tuže da im roditelji, naročito otac, ne posvećuju dovoljno brige. Uglavnom bez religioznih preokupacija, najmanje prakticiraju vjeru (u crkvu idu malo ili nikako, rijetko mole, doživljuju obiteljske krize, rastave i nove brakove, labilan staleški i bračni moral), prema Crkvi suviše kritični. To je, kako kažu, »areligiozno doba« čovječjeg života. Za crkvu jednostavno »nemaju vremena«.

Pastorizacija:

— Prema njima svećenik mora imati najveći respekt i obzir.

21. Međutim, po novijim podacima, vjersko štivo najviše čitaju mladi od 16 do 29 god. (Christ in der Gegenwart, br. 26, g. 1968, st. 208).

22. Oko 45. godine počinje rastanak s mladošću i put u starost (klimakterij). Muškarce muči premorenost (menedžerske bolesti, srčani infarkt), a žene gubitak elegancije i ljepote (menopauza).

— Ne pokušavati s nikakvim direktnim pastoralnim zahvatima.

— Vjerne okupljati na teološkim predavanjama (glavna tema: teologija zemaljskih vrednota!).

— Za sve priređivati profesionalne kurseve (teme: uspjeh u zvanju, profesionalna etika).

— U katehizaciji odraslih najviše obrađivati pitanja braka (vjernost, čistoća, regulacija začeća), odgoja mladeži (njihova su djeca već u mladenačkim godinama, nalaze se pred izborom zvanja, braka, vojskom itd.) i problemi svojte (zet, snaha, svekar-va, tast...)

— Uzimajući k srcu probleme njihove djece i s ovim se naraštajem može podržavati pastoralni kontakt.

— Kler im mora omogućiti vodstvene i savjetodavne uloge u Crkvi, osobito u pastoralnom vijeću.

— Valja im usrdno pomoći u savladavanju bračnih i obiteljskih kriza.

— Posebni slučaj: udovice i usidjelice zrelih godina. Njima treba pružiti svaku ljudsku i kršćansku pomoć uz najveće poštovanje. Ako su za to sposobne, možemo im naći posla u apostolatu, karitasu i odgoju nezbrinute djece.

c) **Stariji ljudi** su oni od 50 do 60 ili 65 godina (proces starenja je jako individualan, teško mu je određivati granice). Karakterizira ih rapidni gubitak tjelesnih snaga, slabljenje osjetila (najprije vid i sluh) i sve češća oboljenja (skleroza, tlak, srčane bolesti, rak). I njihove duševne moći polako i stalno slabe, počevši s pamćenjem. U ovim godinama nastupa faza penzioniranja (za mnoge teški šok) i stvara se problem slobodnog vremena. To je doba statike, rezignacije, nagomilanog iskustva, introverzije, uspomena (jubilanti!) i brige za blizu budućnost. Njihovi centri interesa su: zdravlje, ishrana, unuci, povećanje penzije, nastranosti »današnje« mladeži i stara »dobra« vremena. Polako se pretvaraju u konzervativce.

Stariji su ljudi sposobni kritički vrednovati svoj život i svijet. Izgradnja ličnosti se dovršava, nazori i običaji se stabiliziraju (the age of achievement). Za njih nastupa profesionalni, a često puta i osobni »dezangažman« u životu. Postaju opet »privatne« osobe. Štetno je ako se smatraju suvišnim i prestanu sa svakim radom. Kako prelaze u drugu, posljednju polovinu ljudskog života (Lebenswende) neki doživljuju tjelesne i psihičke krize. Oko 50. godine uhvati ih panika starenja i približavanja »granice«. U takvih se rađa kriza identiteta i opće nezadovoljstvo zbog neuspjeha, nepostignutih ciljeva, straha od starosti i smrti, razočaranja nad ljudima, osobito onim u koje su imali najviše povjerenja itd.

Rijetki stariji su sretni da su stigli do vrhunca svoje uspješne krivulje. Za većinu je to zlosretno doba opadanja životnih snaga, umora, bolesti, gubitka iluzija, sumnja, klonuća i razočaranja. Neki traže spas u povećanoj akciji, a drugi se posvećuju samima sebi ili unucima. Najzreliji su oni koji nađu ravnotežu u novoj i višoj životnoj sintezi.

Sve više okreću pogled prema vječnosti, zanima ih smisao života i smrti. To je vrijeme vraćanja Bogu, vjeri i religioznoj praksi.

Pastorizacija:

— Tražiti i uspostaviti osobne dodire (što nije teško u ovoj dobi).

— Može se otvoreno razgovarati o vječnim vrednotama, ali dovođenje u crkvu mora biti diskretno.

— Taktično pripravljanje za doček starosti i smrti (ars senescendi).

— Starije ljude, osobito žene, možemo lako učiniti apostolima njihove unučadi.

— Poučiti ih o upotrebi slobodnog vremena (karitas, štivo, hodočašća, zabave, odmor) i stvoriti im za to povoljne uslove.[23]

— Intelektualcima posvetiti posebnu pažnju. Iskusnijima sugerirati memoarska predavanja, članke i knjige.

— Nastojati ih aktivirati na poslovima koji odgovaraju njihovoj dobi, ne dozvoliti da potonu u neradu. Neka prenose svoju mudrost i bogato životno iskustvo na mlađe.

Literatura

A. Exeler, D. Emeis, Reflektierter Glaube. Herder, Freiburg 1970.
A. Exeler, G. Scherer, Glaubensinformation. III izd. Herder 1972.
K. Kriselius, Zwischen 30 und 40. Reinhard, München 1972.
H. Andriessen, Psychologie des Erwachsenenalters. Bachem, Köln 1972.
J. Goldbrunner, Die Lebensalter und das Glaubenkönnen. Pustet, Regensburg 1973.
F. Pöggeler, Die Lebensalter. Grünewald, Mainz 1973.
E. J. Leshan, The wonderful crisis of middle age. McKay, N. York 1973.
H. Faber, Junge Erwachsene auf dem Weg zur Selbstfindung. Grünewald, Mainz 1976.
K. Stelzer (Hg), Chancen der Lebensmitte. Rex, Luzern 1977.
D. J. Levinson (ed), The seasons of a man's life. Knopf, N. York 1978.
D. Kimmel, Adulthood and aging. II izd. Wiley, Chichester 1980.
W. H. Norman (ed), Mid-life: dévelopmental and clinical issues. Brunner, N. York 1980.
H. Löwe (Hg), Psychologische Probleme des Erwachsenenalters. Buchexport, Leipzig 1982.
P. Müller, Methoden in der kirchlichen Erwachsenenbildung. Kösel, München 1982.
J. Brewi (ed), Mid-life, psychological a. spiritual perspectives. Crossroad, N. York 1982.

23. U Francuskoj izlaze posebni časopisi za starije ljude »Notre Temps« i »La vie montane«, a u Italiji »Terza età«.

D. R. Tröndle, Die zweite Lebenshälfte hat begonnen. Echter, Würzburg 1983.
V. Smiljanić, Psihologija starenja. Nolit, Beograd (bez god. izdanja).

Starci[24]

Iznad 65 godina počinje prava starost. Proces starenja započima zapravo već sa rođenjem. Prvi se znakovi pokazuju još u trećoj dekadi života, u šestoj dekadi su sasvim očiti, a u sedmoj nastupa stanje starosti. Ono se može promatrati s više vidika: s biološkog, tjelesnog, duševnog i društvenog. Uglavnom se očituju dvije faze starosti: 1. prva starost (65—75 god.) ili jesen života, 2. visoka, odnosno duboka starost (preko 75.), tj. večer života. Obe faze se još često nazivaju »treće doba« ljudskog života.

Osim kod rijetkih iznimaka nastupa skoro potpuno tjelesno i duševno klonuće (involucija, senilnost, udari kapi, paraliza, sljepoća, gluhoća, nepokretnost). Starci se povlače iz javnog života u kućnu osamu. Nekima je sudbina staračkí dom (ili malko blaže: »penzionerski« dom), što je težak udarac za one koji imaju živu djecu. Prisiljeni su da prekidaju vanjske veze, hvata ih osjećaj samoće (drugovi umiru, smrt muža ili žene) i suvišnosti (»svakome smetamo«), stoga se orijentiraju na unučad. U prednosti su što im se strasti gase, mogu smireno rasuđivati, sabrati se na ono najvažnije, razmišljati o životu i smrti (Grenzsituation)[25]. Premda prepuni iskustva sadašnjost zaboravljaju, prošlost idealiziraju, vraćaju se na djetinjstvo. Postaju zaboravljivi, preosjetljivi (najviše ih peče nezahvalnost djece), pomalo egoisti i škrti. Ipak u dnu duše više cijene duhovne vrednote, misle i govore o Bogu, rado mole i, ako mogu, idu u crkvu.

24. Stern E. — Der Mensch in der zweiten Lebenshälfte. Rascher, Zürich 1955.
Bürger M. — Altern und Krankheit als Problem der Biomorphose. VI izd. Leipzig 1960.
Klemp W. — Der alte Mensch in Kirche und Gesellschaft. Augsburg 1962.
Bopp L. — Sinn und Sendung des Alters. Regensburg 1964.
Guardini R. — Die Lebensalter. 8 izd., Würzburg 1965.
Eger J. — Das Alter als Segen. II izd. Winfried Werk, Augsburg 1966.
Zarncke L. — Das Alter als Aufgabe. II izd. Freiburg 1966.
Svoboda R. — Werkbuch für die Altenseelsorge. Bosco, München 1968.
Thun Th. — Das religiöse Schicksal des alten Menschen. Klett, Stuttgart 1969.
Leclercq J. — Das Alter der schöneren Liebe. Rex, Luzern 1969.

25. Čovjek je jedino biće na zemlji koje zna da mora umrijeti. Zato spada u životnu mudrost tu činjenicu prihvatiti i časno je ispuniti.

Starost prati sve sporiji tempo življenja (oslabljena osjetila, otežana motorika, sporije duševno reagiranje, atrofije i dystrofije). Svi starci ne doživljuju jednako svoje tegobe, neki ih podnose bolje, a drugi rezignirano ili depresivno. U svima je prisutna svijest o neopozivosti životnog puta. Sad su u stanju da konačno vrednuju svoj život (Lebensbilanz). Neki su ispunjeni zadovoljstvom nad plodnim životom, a neki krivnjom nad promašenim šansama.

O potrebi vjere za starce lijepo piše prof. Kuničić: »Jedino je religija ona koja u starosti pruža starcu pogled u novu mladost, u nov život. Jedina religija može i starcu otvoriti obzorje te učiniti da starost ne bude obilježena onim negativnim oznakama koje prate starce što umiru u beznađu ili sivosti života s upitnikom... Milost je vrednota koja kršćanina čini vječno mladim«.[26] Propovijed i kateheza trebaju »starije osobe odgajati za nadnaravnu nadu, u svjetlu koje se smrt promatra kao prijelaz u pravi život i susret s božanskim Spasiteljem. Tako starost može postati znak Božje nazočnosti, besmrtnosti života i budućeg uskrsnuća«.[27]

Pastoralne sugestije:

— Kako se ljudski vijek u posljednje vrijeme sve više produljuje,[28] broj staraca i starica se povećao, pa prema tome i na dušobrižnika čeka sve brojnija staračka pastva. Moramo znatno povećati našu pastoralnu brigu o starim ljudima. Mi se obično više bavimo s djecom i mladeži jer njihovo iskustvo već nosimo u sebi pa se osjećamo superiornima. Brigu za stare izbjegavamo jer ne znamo što to znači biti star. Stoga nam je potreban bolji dodir sa starijim osobama i dobro poznavanje gerontologije. Briga za starce spada i na župnika i na čitavu župu.

— Posebno bi u toj vrsti apostolata morali biti angažirani najviše sami starci. Radi se o njima. Nijemci zgodno kažu: »Das Altenwerk ist der Alten Werk«.

— Starost je sastavni i pripadni dio ljudskog života. Stoga starce treba tretirati kao prave i žive ljude, a ne kao otpisane mrcine. Uslijed postupka okoline starci često gube samopoštovanje i padaju u depresije. Treba u njima podići osjećaj dostojanstva te im iskazivati puno poštovanje.

— Apsolutno je potrebno razumjeti staračke probleme. Pomoći im da i sami sebe bolje razumiju. Posljednje znanje koje nam je u životu nužno jest vještina umiranja (ars moriendi). Tko nije

26. Kuničić J. — Kršćanska pedagogija. Zagreb 1970, str. 202.
27. Opći katehetski direktorij. K. S. Zagreb 1972, str. 82. Evo još jedne mudre misli: »Le 3e âge doit nous permettre de passer du faire à l'être. Le faire, c'est le programe à remplir... L'être, c'est l'épanouissement de la personne«. (J. Girard, u Prêtre et Apôtre, br. 626, g. 1974, str. 60).
28. U Njemačkoj je g. 1900 bilo 4 posto staraca, a g. 1965. već 12 posto od svega pučanstva (Handbuch der Pastoraltheologie. IV 293).

znao živjeti obično ne zna ni umrijeti kao čovjek i kršćanin. Na starost i smrt se treba na vrijeme pripraviti (retirement-education).

— Obično pastorizacija staraca ne zadaje posebne muke, ali nije uvijek bez poteškoća (strah od smrti, staračke mušice, indiferentni ili neprijateljski stav obitelji i sl.).

— Sve starce u župi treba redovito posjećivati, sakramente im možemo donositi u kuću, s njima moliti, okupiti ih u molitvene grupe.

— Dogovoriti se s ukućanima za viaticum (na vrijeme, uz učešće domaćih).

— Ako postoji staračka dom, redovito ga pastorizirati (još bolje ako ima vlastitog kapelana).

— Kod posjeta u bolnici, domu ili kući govoriti im o milosrđu Božjemu, o podnašanju boli u duhu pokore, o bolesti kao sudjelovanju u Kristovoj muci i agoniji, o smrti kao sretnom događaju, koji nas sjedinjuje s Kristom i našim pokojnicima te koji je samo uvod za uskrsnuće i vječni život.

— Osamljenim i napuštenim starcima valja osigurati kućnu njegu.

— Sa zdravim i pokretnim starcima je moguć rad u malim kružocima, klubovima, domjencima i savjetovalištima. Može im se pružiti i neko lako zaposlenje, odnosno zaduženje, u crkvi, župskom domu ili apostolatu.

— Starci imaju pravo na odmor i njima prikladnu zabavu, na izlete i hodočašća.

Ako dođemo u pastoralnu vezu sa starcima druge kršćanske konfesije:

— Preporučimo im da pozovu svoga dušobrižnika. Ako nam je moguće, učinimo to i sami.

— Nije nužno da od njih tražimo prelaz u Katoličku crkvu. Primit ćemo ih u Crkvu samo ako to oni traže i nakon priprave.

— Uvijek ćemo ih potaknuti na vjeru, ufanje i ljubav, osobito na kajanje za grijehe.

— Teško bolesnim pravoslavcima, uz već poznate uvjete, možemo podijeliti sve sakramente umirućih (ispovijed, pričest, pomazanje).

— Ostalim kršćanima, uz iste uvjete, možemo pružiti sakramente umirućih jedino ako izričito ispovijede katoličku vjeru u njih.

Naiđemo li na stare i bolesne nevjernike:

— iskazat ćemo im ljudsku simpatiju i pomoć,

— poticat ćemo ih na razmišljanje o drugom životu, pružiti dobro štivo i naći vjerne prijatelje.

— ako je netko bivši katolik, dozvat ćemo mu u pamet radost i sreću vjere,

— za sve njih ćemo moliti i dati moliti.

H. Woltereck, Starost je drugi život. Stvarnost, Zagreb 1964.
H. J. Brouwer, Neue Wege in der Altenpastoral. Herder, Win 1971.
Th. Blieweis (Hg), Die dritte Lebensphase. Herder, Wien 1971.
F. F. Isambert, Vom Umgang mit Grosseltern. Rex, München 1972.
A. Stifvater, Unser Altenwerk. Seelsorge V., Freiburg 1972.
E. Feldmann (Hg), Der Mensch im Alter. Reinhard, München 1972.
U. Lehr, Psychologie des Alterns. Quelle, Heidelberg 1972.
P. R. Bize, La terza età. Sansoni, Firenze 1972.
M. Benary-Isbert, La meravigliosa aventura della terza età. Gribaudi, Torino 1972.
J. P. Junker, Alter als Exil. Benziger, Einsiedeln 1973.
W. Zauner (Hg), Alter — Altern — Altenpastoral. Herder, Wien 1973.
C. Colombo, La pastorale della terza età. Centro Ambrosiano, Milano 1973.
L. Bopp, Wenn es Abend wird. II izd. Pustet, Regensburg 1975.
A. Stiefvater (Hg), Altenseelsorge heute. 2 sv. Echter, Würzburg 1975.
K. Oesterreich, Psychiatrie des Alterns. Quelle, Heidelberg 1975.
AA. VV. La Terza Età nella società contemporanea. La Filanto, Casarano 1978.
F. J. Hungs, Altenbildung — Altenpastoral. Kösel, München 1978.
J. Schmauch, Handbuch kirchlicher Altenarbeit. Grünewald, Mainz 1978.
L. Baracco, Anziani nella società. La Scuola, Brescia 1978.
I. von Grote, Alter — eine neue Jugend. Aurum, Freiburg 1979.
Z. Smith Blau, Lebensmuster für das Alter. Walter, Olten 1979.
R. Diana, Gerontologia. Morcelliana, Brescia 1979.
P. Tournier, Učimo starjeti. Zagreb 1980.
C. Laicardi, A. Piperno, La qualità della vita nella terza età. Borla, Roma 1980.
F. Rieman, Die Kunst des Alterns. Kreutz, Stuttgart 1981.
H. Požarnik, Umetnost starenja. Cankarjeva založba, Ljubljana 1981.
L. Baracco, Anziani attivi. LDC, Torino 1981.
D. H. Kausler, Experimental psychology and human aging. Wiley, Chichester 1982.
E. Bubolz, Bildung im Alter. Geragogik. Lambertus, Freiburg 1983.

DIFERENCIJALNA PASTORIZACIJA

Po snazi riječi diferencijalna pastorizacija bi obuhvatila sve moguće pastoralne implikacije nastale uslijed razlika među ljudima. Mi se međutim moramo ograničiti samo na jednu od najvažnijih, na razliku među spolovima.

Spolnost je bitni elemenat čovještva. Svaki čovjek nužno pripada muškom ili ženskom rodu, sexualnost ga polarizira. No sexualna polarnost ljudskog bića teži komplementarnosti. Konačnu harmoniju nalazi samo onaj koji prihvati i trijezno doživi svoju spolnost, ali ne onaj koji je zaniječe ili je precjenjuje. Oba extrema — negacija sexa ili totalna erotizacija — deformiraju čovjeka, izbacuju ga iz ravnoteže, bacaju ga u komplexe i sukobe te imaju

negativne posljedice na čitavo ljudsko djelovanje. Kako sexualna (ne)ravnoteža utječe na sva područja ljudskog života, ne može joj izmaknuti niti religiozni život kršćanina.[1]

Stoga moramo promotriti bitne karakteristike muškog i ženskog vladanja, dakako samo one tipične, i njihov upliv na vjerski život ljudi.

Muškarci

Kod muškaraca je najupadnija njihova fizička snaga, često spojena sa surovošću i grubošću (»jači spol«). U njima prevladava solarni elemenat: akcija, osvajanje, vladanje, snaga. Na duševnom planu caruje razum. Muškarac misli diskurzivno, logički, polagano ali duboko. On traži svemu uzroke, želi spoznati zakone, posljedice, stvari, ideje. Pojmuje objektivno, stvarno, esencijalno i voli apstrakcije, ideje i sinteze. Dalekovidan je i ciljevit u planovima. Govori malo.

Čuvstveno je manje aktivan, više hladan i proračunat. Previše je samosvjestan, egocentričan i vlastoljubiv, a može da bude grubi egoist i tiranin. Svoju misiju vidi u društvu, profesiji i javnom životu (Sokrat). Stvaralac je, istraživač, državnik i umjetnik. Premda je muškarac naizgled emocionalno hladniji, kad se uzbudi dublje osjeća i više pati.[2]

Kod muškaraca je volja jače razvijena nego kod žena. Ona je razumski motivirana, proračunata i aktivna. Svoju energiju muškarac znade racionalizirati, ali je ipak excitabilan pred zaprekama, borben i sklon extremima (ili-ili). Imponira mu borba, pobjeda i uspjeh. Cijeni svoju muškost, nezavisnost i voli autonomiju (u praktičnom i moralnom djelovanju). Pokorava se samo kad mora ili kad mu je korist. Voli da vlada, da bude »glava obitelji«, šef na poslu i organima vlasti. Mnogo drži do svoje »časti«. Manje je društven nego žena, više je individualist.

Moralno vladanje mu karakterizira autonomnost i dvostruki moral. Praktički se drži načela »quod licet Jovi, non licet bovi« (od žene traži vjernost, a sam se ne osjeća njome obavezan; za sebe hoće punu slobodu i pravdu, drugima je otima; djecu šalje u crkvu, a sam ne ide itd.). Ličnost muškarca nije uvijek monolitna a predanje totalno, često je podijeljen u sebi (dezintegriran) razapet između suprotnih težnja. Kod njega je ljubav više sex nego eros. Ohol je, neumjeren, nagao i rastrošan. U kući traži komoditet i spokoj, domaćinski poslovi mu »ne leže«, čak su mu »ispod časti«. Na radu se umara brže od žene, nije strpljiv i uporan poput nje. Od klasičnih temperamenata među muškarcima prevladavaju kolerici, melankolici i flegme.

Kao racionalist i skeptik muškarac je kritičan prema svemu, a osobito prema vjeri. Bog mu je više ideja nego osoba i spreman je da mu služi samo »u duhu i istini«. Ne voli posrednike između sebe i Boga i zato nije oduševljen ni svecima ni svećenicima. Ne prija mu duhovno vodstvo, a svoju religioznost ne mari isticati (»vjera je ženski posao«). Nerado moli, još manje ide u crkvu, tamo mu je »dugo i dosadno«. Sakramentima rijetko pristupa, pogotovo mu je neugodna ispovijed. Mužu nije drago ako svećenik ima jaki upliv na njegovu ženu i ako se ovaj previše miješa u njegove obiteljske stvari, a ponosan je aku mu svećenik iskazuje poštovanje. Kad je muškarac doista religiozan, njegova je vjera dublja, duhovnija i ozbiljnija neko kod žene. U katalogu svetaca ima više muškaraca.

Pastorizacija muških je teža od one za žene, ali je važnija i hitnija, jer prijeti opasnost feminizacije Crkve. Evo glavnih pastoralnih smjernica:

— Poštivati čast, slobodu, autonomiju, ličnost i kompetencije muškaraca.

— Najpotrebniji su naše brige muškarci od 12 do 30 godine.

— Njihovu pomoć u apostolatu možemo očekivati samo pod vidom suradnje, a ne podložnosti.

— Rado prihvatimo njihove sugestije i kritike, otvorimo im vrata župskih odbora i savjeta, povjerimo im sve laičke crkvene službe.

— Muškima treba razumna vjera, dobro argumentirana. Propovijedi za njih neka su kratke, stvarne i jasne. U prvom redu apeliraj na razum, volju i osvjedočenje.

— Duhovno vodstvo im se ne smije nametati. Ono valja da se rodi spontano, a vodi diskretno. Ispovijed se obavlja bez mnogo riječi.

— Za njih je veoma važan odgoj savjesti i staleška etika.

— Često isticati misao: muškarac je svećenik u domu, on zastupa Božje očinstvo, vjera nije ženski posao, Crkvu vode muškarci.

— Iznositi primjere dobrih i vjernih laika.

— Muškarci vole kratkoću u svemu: obredima, propovijedi, ispovijedi, katehezi itd.

— Dobro je međusobno upoznati i povezati vjerne laike, najbolje na staleškoj podlozi i po grupnoj metodi.

— Muškarci rado upravljaju crkvenom imovinom i spremni su na tehničke usluge. Uzmimo to na znanje i ravnanje.

Ako svećenik želi da ga muški poštuju, najprije on sam mora biti pravi i potpuni muškarac. Njima imponira jaki, odvažni, inici-

1. Počela se je i u katoličkoj literaturi širiti zabluda da je čovjek i u svojoj spolnosti slika Božja, da muškarac bez žene nije pravi čovjek i obratno. Dok se danas sve demistificira, sexualnost se divinizira i sakralizira (v. »Analyse«, br. 38, 1969, 19).
2. Broj samoubojstava kod muškaraca je daleko veći. Kod žena je samoubojstvo rjeđe a samoubilački planovi češći.

jativni, samostalni, energični i plemeniti tip u koga mogu imati povjerenje. Previše »slatki«, »fini« i »meki« svećenik izgleda im smiješan. I još nešto: u svećeniku svi ljudi traže najprije čovjeka Božjega.

U odnosu prema ženi muškarci se moraju odreći komplexa nadmoći a prihvatiti partnerstvo i jednakovrijednost spolova.

Ženske[3]

Žene su fizički slabije, nježnije, ali duže žive. Pomanjkanje tjelesne snage nadomještuju patvorinama i surogatima, od kojih je najjači zavodljivost (kićenje, šminka, moda, šarm). One predstavljaju telurski elemenat: podanost, pasivnost, rodnost.

Žene misle brže od muškaraca (intuicija), ali površnije i manje logično. Poimanje im je konkretno, pojedinačno, iskustveno, subjektivno, osobno i existencijalno. Ženska znatiželja je upućena osobama, događajima, životnim problemima, obiteljskom krugu. One ne vole apstrakcije, za njih je »ideja« jedno živo biće, osoba, čovjek koji iza nje stoji. Žene dobro pamte, zapažaju sitnice, ali nisu dalekovidne. Imaju smisla za vanjštinu, oblik i ljepotu. Brzo i mnogo govore. Kreativne su najviše na polju estetike, odgoja, medicine i socijalne skrbi.

Čuvstvenost dominira u ženskom životu. Srce nije nikada isključeno iz igre. Žena ljubi i želi biti ljubljena. Jače ljubi i jače mrzi nego muškarac. Kako je muči osjećaj slaboće, traži oslonac, pomoć, nježnost i zaštitu na muškoj strani. Žena je davateljica i čuvarica života, njezina najdublja potreba i najveća snaga je materinstvo. Bliža je prirodi i životu, otpornija u patnjama i trudu od muškarca. Voli privatni život (Xantipa), obitelj i djecu. Ona je srce obitelji. Svoju misiju nalazi u svome domu.[4]

3. Buytendijk F. J. — La femme: ses modes d'être, de paraître, d'exister. Desclée, Paris 1954.
G. von le Fort — Die ewige Frau. 19. izd. München 1960.
Beccaria M. J. i dr. — Les femmes ont-elles leur place dans l'Eglise? Centurion, Paris 1967.
Danniel F. i Olivier B. — Berufung zum Frausein. Freiburg 1967.
Cita-Malard S. — Les femmes dans l'Eglise à la lumière de Vatican II. Paris 1968.
Leclercqu J. — La femme aujourd'hui et demain. Casterman 1968.
Hostie R. — L'épanouissement affectif de la femme. Desclée, Bruges 1968.
Kelber M. — Gruppenarbeit mit Frauen. Schwalbach, Wiesbaden 1969.
Daly M. — Le 2e sexe conteste. Ed. Mame, Paris 1969.
Van der Meer H. — Priestertum der Frau? Herder, 1969.

4. »Das Haus des Mannes ist die Welt, die Welt der Frau, ist das Haus« (Alfons Rosenberg, u čas. »2000«, br. 2. g. 1968, str. 20).

Volja žene je pod uplivom emocija i momenta, često kapriciozna. Njome upravlja više srce nego mozak. Kod žene prevladava nagon, poštivanje običaja i prilagodba okolini. Pasivna je u odluci, ali aktivna u služenju i žrtvi. Odlike su joj: sućut, odanost, samoprijegor, strpljivost i ustrajnost. U duši je manje komplicirana od muškarca, sva je od jednog komada, stoga pomirljiva, društvena, nesklona borbi i krajnostima. Rado se prilagođuje muževim načelima, voli da služi i sluša te nije sretna ako mora da preuzme komandu mjesto muža slabića.

Kad prekipi strast ili je zarobi taština, žena može postati moralno labilna. Ona pada većinom iz slaboće, rijetko od zloće. Nju privlači najviše ljepota i dobrota. Poput svih nas i ona je egoist, ali ne osobnog nego klanskog tipa, otvorena svim karitativnim vrlinama. U osvajanju muškarca znade biti nagonski lukava, bezobzirna i zavodljiva. I sama je povodljiva i sugestibilna (čak joj i modu diktiraju muškarci). Prijateljstva među ženama nisu česta (zbog ljubomore). Nekada je obuzme ljubomora i u odnosu na muža, sina (kad ovaj nađe djevojku) i svekrvu. Savjest joj je ugrožena velikom subjektivnošću, osjetljivošću i pristranošću. Rado se bavi »tuđim poslima«, no ne uvijek iz znatiželje, a često iz samilosti i ljudske solidarnosti. Među ženama prevladava sangvinički temperament i osjećajni naturel.

Žena je religiozna po svojoj psihičkoj usmjerenosti (»devotus femineus sexus«). U vjeri nalazi konkretizirane ideale, sreću predanja, izvor divljenja, osjećaj sigurnosti i moralni oslonac. Voli crkvu, liturgiju, molitvu, sakramente i riječ Božju. Ne krije svoga vjerskog osvjedočenja, rado za njega agitira, sklona je apostolatu. Njezino shvaćanje Boga je antropomorfno, svecima se rado utječe i posjeduje eklezijalni senzus. Ženska vjera je više osjećajna nego racionalna, sposobna za mistične zanose (među mističarima su najbrojnije žene). Žena ima manje vjerskih poteškoća i problema, svoju vjeru doživljuje cjelovito, ali je naklonjena praznovjerju. Priznaje svećenikov autoritet, poslušna je i poučljiva. No tu je izložena jednoj opasnosti: da identificira svećenika i vjeru.

Uza svu svoju religioznost i premda su najbrojnije u crkvama, žene su ipak u Crkvi prilično zapostavljene.[5] Posla i dužnosti im uvijek nađemo, ali priznanja dobiju malo (ne smiju više biti niti diakonese). U liturgiji su drugorazredni elemenat. Tek im se nedavno dozvolilo da mogu na misi čitati poslanicu. Drugi Vatikanski je inače priznao ženama njihova prava i u crkvi i naglasio jednakost s muškarcima.[6]

5. Na što su se počele i one sve više tužiti. Jedna Švicarka je napisala knjigu s naslovom »Wir schweigen nicht länger«.

6. Gaudium et spes, 29 i 9.

Kod pastorizacije žena župnik će imati na pameti da je ženski ideal materinstvo, tjelesno ili duhovno (djevičanstvo). Suvišno je tražiti da žene u svijetu budu »kao redovnice«, one valja da budu dobre supruge i majke.

— Majka je prva odgojiteljica i vjeroučiteljica, i naša je dužnost da joj u tome pomognemo.

— Uvažiti poseban položaj osamljenih žena: udovica, neudatih, rastavljenih i neudatih majki. Njihov broj sve više raste.[7] Treba i njih integrirati u Crkvu, a neudate i udovice aktivno angažirati (one su slobodnije za potpuni angažman).

— Koncil želi »šire učešće žena na raznim područjima crkvenog apostolata« (Apost. actuositatem, 10). Posebno u socijalnom radu, odgoju, karitasu i liturgiji (pjevačice).[8]

— I žene treba da budu članice župskog pastoralnog vijeća, a mogu biti i župske pomoćnice, suradnice u pastoraciji.

— Propagirati ženska zvanja: kućanice, bolničarke, liječnice, učiteljice, odgojiteljice i sl. Danas se žene sve više zapošljavaju ne birajući mnogo.[9]

— U crkvenom naviještanju apelirati na srce, ali bez sentimentalizma. Pružati više uzora i primjera.

Osobni **odnos svećenika prema ženskom svijetu** neka je:

— prirodan (žena nije »ne angel ne hudič«),[10]

— ljubezan, učtiv, pun poštovanja,

— rezerviran (ni previše ni premalo), u pravilnoj distanci, osobito prema histeričnima,

— prema svima jednak (inače ljubomora i klevete!),

— posebno poštovanje, uz dužnu distancu, prema redovnicama,

— ne biti »tješitelj« žena niti se dati lako raznježiti njihovim suzama,

— još manje kod njih »tražiti utjehu, razumijevanje i samilost« (sirota, osamljen, neshvaćen, progonjen...),

— nemoj se osobno zamjeriti (sa svećenika mržnja prelazi na vjeru),

— nemoj zaboraviti na pogibelj »prijenosa« (transfera) i identifikacije svećenika i vjere (opasno je ako se žena naveže na samu osobu svećenika),

— žene se ispovijedaju samo u crkvi (ispovjedaonici), kratko,

— duhovno vodstvo izvan ispovijedi neka obavljaju samo stariji svećenici,

7. Svuda u svijetu. U Sav. Rep. Njemačkoj npr. ima oko 6 i po miliona osamljenih žena (Diakonia, br. 5, g. 1969, str. 285).
8. No ne valja ukidati ili zanemarivati muške zborove gdje postoje. Gajiti zajedničko pučko pjevanje.
9. Firkel E. — Berufstätige Frauen. Seelsorge V. Freiburg 1968.
10. A. Trstenjak, op. cit. str. 239.

— mlađi svećenici moraju biti jako oprezni da ne izgube dobar glas (npr. nikada voziti sobom u autu ženskinje),

— svećenik nije ničiji »kavalir«. Samo dušobrižnik![11]

Literatura

G. H. Graber, Tiefenpsychologie der Frau. II izd. Goldmann, München 1965.

H. Harmsen, Beiträge zur Frauenbildung. Patmos, Düsseldorf 1971.

D. Savramis, Religion und Sexualität. List V., München 1972.

E. Maccoby (ed), The psychology of sex differences. Stanford Univ. P., Stanford 1974.

R. R. Reuther, New woman, new earth. Seabury Press, N. York 1975.

P. K. Jewet, Man as male and female. Grand Rapids 1975.

J. Bumi, Als Mann und Frau schuf Er sie. Benziger, Köln 1977.

T. Leonzi, La donna ieri e oggi. Paleari, Milano 1977.

A. J. Fremantle, Woman's way to God. St. Martin's Press. N. York 1977.

G. Campanini i dr., Essere donna oggi. La Scuola, Brescia 1978.

Cl. Alzon, Femme mythifiée, femme mystifiée. PUF, Paris 1978.

R. C. Barnett, The competent woman. Wiley, Chichester 1978.

Kong. za nauku vjere, Inter insigniores. Butzon, Kevelaer 1978.

E. Weinzierl (Hg), Emanzipation der Frau. Patmos, Düsseldorf 1979.

A. Röper, Ist Gott ein Mann? Ein Gespräch mit K. Rahner. Patmos, Düsseldorf 1979.

S. B. Cark, Man and woman in Christ. Servant Books, Ann Arbor 1980.

R. Pierro, F. Lang, L'autre moitié de l'Eglise: les femmes. Cerf, Paris 1980.

AA. VV., La sfida del femminismo. Queriniana, Brescia 1980.

H. Sorge, Religion und Frau. Kohlhammer, Stuttgart 1980.

P. Evdokimov, La donna e la salvezza del modo. Jaca Book, Milano 1980.

Gerstenberger, Schrage, Frau und Mann. Kohlhammer, Stuttgart 1980.

J. Splett, Der Mensch: Mann und Frau. Knecht, Frankfurt 1980.

B. Albrecht, Vom Dienst der Frau in der Kirche. Patris, Vallendar 1980.

G. Blanquière, La grâce d'être femme. St. Paul, Paris 1981.

G. Hampel, Warum ich gerne Frau bin. Rex, Stuttgart 1981.

J. Z. Giele (ed), Women in the middle years. Wiley, Chichester 1982.

F. G. Friemel (Hg), Frauen in unserer Kirche. St. Benno, Leipzig 1982.

Th. Hopko (ed), Women and the priesthood. St Wladimir, Crestwood 1983.

STALEŠKA PASTORIZACIJA

Podjela društva na staleže socijalna je činjenica o kojoj i pastoral mora voditi računa. U ovom poglavlju se ne osvrćemo na

11. Mosshamer O. — Priester und Frau. Herder, Freiburg 1958.

tzv. »prirodne« staleže (po dobi i spolu),[1] jer smo njih već obradili. Zaustavit ćemo se samo na socijalnim staležima, i to samo na najglavnijima: seljacima i građanima. Među građanima razlikovat ćemo intelektualce i radnike. Kako su nam njihove značajke poznate još otprije (sv. I. str. 96—102) preostaje nam da se zabavimo njihovom pastorizacijom.

Seljaci[2]

Već poznamo seljake kao ljude usko povezane s prirodom, poštene, čudoredne, konservativne, religiozne, ali i neuke, praznovjerne, materijalistički nastrojene. Znamo da je njihova religioznost tradicionalna i sociološka, obrazovanost malena, ali ljudska solidarnost velika, osobito navezanost na zemlju, kuću, obitelj, rodbinu i susjedstvo. Premda je agrikultura najstarija kultura, seljaci njezine blagodati najmanje uživaju, društveno su zapostavljeni, socijalno neosigurani, ekonomski ugroženi (nevrijeme, tržište), a njihovo radno vrijeme neograničeno. Stoga ih muči komplex nesigurnosti i manje vrijednosti, pa mahom napuštaju zemlju. Na selu prevladava obitelj od tri generacije, svaka porodica posjeduje vlastitu kuću i zemlju, ali se stare seoske zadruge raspadaju, a nove nisu mogle pustiti korijena. Maleni broj seoskih stanovnika omogućuje međusobno poznavanje i duh zajedništva.

Da bolje razumijemo odnos ljudi na selu međusobno i u odnosu na župnika, prisjetimo se psiholoških zakona blizine ili susjedstva. Zašto su na selu svi ljudi znanci, a u gradu u istoj kući žive kao tuđinci? Uzrok je u obrani vlastite intimnosti. Sasvim blizu čovjeku može stajati samo najuži krug (obitelj, rodbina, prijatelji). Ako netko izvan toga kruga pristupi prostorno previše blizu (npr. gradski neboder), mi se od njega distanciramo duševno. Ako pak naš susjed stoji podaleko (selo), onda tražimo veću blizinu jer nismo ugroženi u svojoj intimi. Stoga na selu maleni broj ljudi živi na širem prostoru, ali u uskom međusobnom dodiru.

Konstatirali smo i činjenicu o p a d a n j a s e l a i seljaštva kao staleža (sv. I.). Neka su sela ostala sasvim napuštena, a neka se nalaze u stanju odumiranja. Selo uzmiče pred gradom, sve se više industrijalizira, motorizira i u r b a n i z i r a. Mnoga naselja

1. Za biološke grupacije nije uopće zgodan naziv »prirodni staleži« (Naturstand). »Stalež« ima više sociološko značenje (Berufstand).
2. Maier C. — Dorfseelsorge. II izd. Freiburg 1953.
Boulard F. i dr. — Paroisses urbaines, paroisses rurales. Tournai 1959.
Toulat P. i dr. — Les Chrétiens dans le monde rural. Paris 1962.
Maitre J. — Les prêtres ruraux devant la modernisation des campagnes. Centurion, Paris 1967.
Daiber K. F. — Die Kirche in der ländlichen Gesellschaft. Calver, Stuttgart 1969.

nisu više sela, a još nisu postala gradovima, u stanju su prelaza i transformacije, duhovne, socijalne i materijalne. Stanovnici selâ su sve manje seljaci — težaci, a sve više radnici, obrtnici, namještenici, pečalbari i vozari (pendleri). Patrijarhalna seoska sredina i obitelj nestaje, a s njima i stari tipični lik seljaka. Uslijed socijalnih promjena i upliva službenog bezvjerja i selo se postupno d e k r i s t i j a n i z i r a, vjera je u defenzivi. Taj proces karakterizira i današnji pastoral.

U seoskoj pastorizaciji moramo razlikovati dušobrižništvo »čistoga« sela (koje je danas u odumiranju) i urbaniziranog sela (koje je u ofenzivi). **U relativno čistom,** dakle starom klasičnom, tipu sela župnik će nastojati:

— da crkva i nadalje ostane životni centar sela. Primarno će ona biti nosilac vjere i morala, ali će kao i do sada nadahnjivati kulturni, društveni i zabavni život seljaka. Ona dakle ostaje jedno integraciono središte.

— da društveni život sela prožme kršćanskim duhom (svetkovine, tradicije, običaji, kulturne, umjetničke i društvene priredbe...),

— da stare vrijednosti ponovo i na novi način vrednuje,

— da ne bi vjera seljaka ostala samo tradicionalistička i sociološka, treba je produbiti, pročistiti i poosobiti, tj. učiniti je vjerom uvjerenja.

— da potiskuje praznovjerje na selu (nikakvi »zapisi«, čim manje blagoslova stvari, demistifikacija »svete« vode), osobito utilitarističko shvaćanje vjere (do-ut-des mentalitet).

— da sustavnom poukom i primjerom ukloni tipične seljačke mane: materijalizam, alkoholizam, puritanizam, formalizam, servilnost prema vlasti i gospodi, zapostavljanje žene i sl.

— da poštuje godišnji i liturgijski ciklus seljačkog života s odnosnim običajima i folklorom.

— da utvrđuje među seljacima ljudsku i kršćansku solidarnost u dobru i nevolji (rodbinstvo, susjedstvo, kumstvo).

— da potiče obiteljski duh, moral, slogu i domaću religioznost (zajednička molitva, kršćanski običaji).

— da najveću brigu posveti mladeži, osobito školskoj (najviše onoj koja se školuje u gradu).

— da se brine da stranci, gosti i prolaznici (turisti) ne sablažnjuju domaće. Valja rušiti mit »gospodstva«!

— da ističe prednosti seoskog života (npr. slobodu, neovisnost, zdrave uslove života, seljak hranitelj svijeta) i odvraća od bezrazložnog napuštanja rodne grude (bijeg u grad, emigracija).

— da župnik čuva svoj ugled i nikada se ne »poseljači«, a ipak bude uvijek blizak i pristupačan puku.

Urbanizirano selo — tj. ono u blizini grada ili koje je na putu da se industrijalizira i motorizira, koje je jako prometno, gdje

prevladavaju radnici, pendleri, đaci i gdje prodiru gradski običaji, nošnja, štampa i druga komunikaciona sredstva — traži drugačije pastoralne inicijative i metode.

— U prvom redu ne koristi borba protiv urbanizacije. To je neminovan proces, a koji u sebi nosi pozitivne elemente. Pametan župnik će braniti vjernike od negativnih utjecaja ne proklinjući sve što dolazi iz grada.

— Valja konstantno učiti vjernike kako će se služiti dobrima civilizacije. Ne dakle zabraniti čitanje novina, posjet kina ili gledanje televizije. Radije im dobaviti dobro štivo i fimove, poučiti ih što se i kako se čita, odgojiti im kritičan stav prema slikokazima, emisijama i svim društvenim pojavama.

— Više nego problemu mode (koja je ionako efemerna) treba posvetiti pažnju mladenačkom (o)ponašanju i drugovanju, nastojeći da čim manje oponašaju gradske sloboštine.

— Spašavati župu od erotizma, pornografije, javnog nemorala, bračnih rastava i bijele kuge.

— Svijet, a naročito selo, živi od običaja (bolje da propadne selo nego adet!), pa valja čuvati dobre običaje i uvoditi nove od kojih se nadamo dobru.

— Ekonomske prilike sve više unose na sela rad u nedjelju i blagdane. To je zlo, ali ne najveće (bolje je graditi kuću ili kopati zemlju nego piti u krčmi). Važnije je udesiti bogoslužni orar da bi u crkvu mogao doći što veći broj vjernika. Liturgiju učiniti živom, raznovrsnom i privlačnom, po načelima posljednjeg Koncila.

— Obuhvatiti vjeronaukom svu mladež, i onu koja radi ili uči u gradu. Omogućiti joj kulturni i zabavni život.

— Pronaći i uvesti prikladne oblike katehizacije odraslih (predavanja, tribine, štampa, biblioteke, vjerski filmovi i sl.).

— Uključiti u svoja pastoralna nastojanja i brigu o novoj gospodskoj naslagi što se rađa na selima. Župnik i učitelj polako gube na ugledu, nastupile su nove seoske »veličine«: liječnik, zubar, pravnik, činovnik, oficir, odbornik, sekretar, student i turist. Župnik ne smije izazvati proti sebi taj gornji ili »bolji« sloj, ali se i ne smije s njime poistovjetiti i okrenuti leđa malom puku.

Građani[3]

Iz poglavlja o tipologiji župe znamo da postoje dvije kategorije gradova: veliki i mali (srednje pribrajamo velikima).

a) **Gradići.** varoši, trgovišta (po prilici od 3000 do 20000 stanovnika) imaju svoju posebnu psihologiju (malograđanština) i svo-

3. Motte J. F. — Der Priester in der Stadt. Augsburg 1960.
Kloetzli W. — The city church. Death or renewal. Philadelphia 1961.
Moore P. — The Church reclaims the City. New York 1964.

je tipične predstavnike (poluinteligenciju). Iziskuju i posebni pastoralni tretman:

— Varošanima treba svakako, barem verbalno, priznati građanski status, inače ostaju duboko uvrijeđeni.

— Valja uzeti na znanje da je ljudski obzir (hipokrizija) glavni movens palanačkog života. Malograđaninu valja dopustiti da spasi »obraz«.

— Njegova vjera je površna i patriotska, a praxa folklorna. Ipak njegovo blagdansko i kampanilsko kršćanstvo treba iskoristiti za dublju vjersku izobrazbu.

— Takmičarski stav prema susjednom (rivalskom) gradiću dobro nam dođe da možemo uspješno izvršavati materijalne crkvene radove i obavljati vanjske svečanosti.

— Važno je posvetiti veliku pažnju javnom ćudorednom ponašanju (jer su malograđani na to jako osjetljivi).

— Školskoj, zanatskoj i radničkoj mladeži omogućiti vjerski odgoj i prikladan zabavni život.

— Ako je u župi više svećenika (penzionera, redovnika) ili više redovnica, neka im bude vrhovni zakon: ljubav i sloga.

b) (Vele)gradski pastoral:[4]

Kako su gradovi redovito podijeljeni na više župa, i uvijek je potrebno osnivati nove, nužno je svakako objediniti raspršene i raznovrsne pastoralne napore. Posao je biskupa da organizira čitav grad kao jednu homogenu pastoralnu zajednicu (dekanat, arhidiakonat, vjerska zona, ekipni pastoral). U gradu je planski rad neophodan. Valja izraditi jedan dugoročni i jedan kratkoročni pastoralni plan za čitavo gradsko područje. Sav kler u pastvi bi morao barem jednom mjesečno imati zajedničko radno savjetovanje. Mnogi poslovi bi se mogli organizirati na nadžupskoj bazi (katekumenat, zaručnički tečajevi, specijalizirani apostolat, kateheza odraslih, administracija, ekonomsko-građevni poslovi, centralne vjerske ustanove itd.).

Gradske župe ne smiju trpjeti od glomaznosti niti od usitnjenosti. Svaka gradska četvrt bi trebala biti posebna pastoralna je-

Greinacher N. — Die Kirche in der städtischen Gesellschaft, Mainz 1966.
Boulard F. i Remy J. Pratique réligieuse urbaine et Régions culturelles. Ed. Ouvrières, Paris 1968.
Österreichisches Seelsorgeinstitut — Kirche in der Stadt. 2. sv. Herder, Wien 1968.
Comblin J. — Théologie de la ville. Ed. Univ. Paris 1968.
Jansen A. — Die Kirche in der Grosstadt. Herder 1969.

4. Gradovi koji imaju preko 20.000 žitelja pa do 100.000 smatraju se srednjima, do 1 milijuna velikima, a preko milijuna pravim velegradovima ili svjetskim metropolama (megalopolis).

dinica s odgovarajućim substrukturama i vlastitom ekipom dušobrižnika (jedan sam župnik je nemoćan). Valja razlikovati pastorizaciju centralnih i perifernih gradskih župa (predgrađe, bidonvilles, slums, favellas).

Težak je problem raznolikosti zanimanja, staleža, porijekla i obrazovanja gradskih stanovnika. Nije oportuno u praxi cijepati pastvu na posebne sociološko-pastoralne kategorije, ali ipak ne smijemo zatvoriti oči ni pred tom činjenicom. Potrebno je proučavati koja se vrsta župljana sakuplja na pojedinim misama i bogoslužjima. Gradska kerigma se mora obazirati na vjerski i ideološki pluralizam, ekumenizam i prisutnost malih skupina.

Pošto su katolički građani jako izloženi primjeru i pritisku pluralizama, drugih religija, sektaštva, ravnodušnih i nevjernika, valja ih imunizirati proti stranih utjecaja, učiniti ponosnima na svoju vjeru, misionarima svog uvjerenja, ali i tolerantnima prema ino- ili protuvjercima.

Premda nije lako, moramo se truditi da pronađemo pastoralnu ravnotežu između individualizma građanina i masovne psihoze kojoj lako podliježe. U tom pravcu koriste kućni posjeti, pojedinačni razgovori i grupni rad u župskom domu. Paradoxalno ali istinito: grad je pun samotnika, izopćenika i očajnika koji se ne znaju ili ne mogu uklopiti u društvo. Oni su najpotrebniji svećenikove ljubavi.

Opravdanim demokratskim, humanističkim, naprednim i laičkim zahtjevima građana udovoljit ćemo ako ih tretiramo kao partnere u vjeri i radu, ako im iskazujemo puno poštovanje, damo slobodu inicijative i riječi, uvažujemo njihova mišljenja i prijedloge te im povjerimo razne crkvene službe i akcije. Gradovi su pogodno polje za laički apostolat.

Gradski život je skoro posve s e k u l a r i z i r a n. Stoga ćemo staviti radni naglasak na unutarnje područje uvjerenja, obiteljski život,[5] profesionalnu etiku i bratsku ljubav, a manje na vanjske vjerske manifestacije. Ujedno naš stil rada mora biti misionarski, jer u gradu je poganstvo u ofenzivi. Ateistička sredina u gradu uzima sve više maha.

Glavne liturgijske čine (misa) treba prebaciti na večernje ili (nedjeljom) u kasne jutarnje sate. Obredi, pjevanje i propovijedi moraju biti na visini i nikako dugočasni (kratkoća je gradska vrlina). Lijepo je ako pomoćne liturgijske službe obavljaju odrasli ljudi ili mladež. Nažalost, kakogod raste broj stanovnika (Pfarrvolk), tako sve više opada postotak praktikanata (Kirchenvolk). No za utjehu nam može biti saznanje da pučka vjera (Volkskirche), gubeći na kvantiteti, stvarno dobiva na kvaliteti (Gemeindekirche).

5. Što je veći grad, to je manja obitelj (samo 2 generacije, malo djece, tijesni stanovi) i lošiji bračni moral. Obiteljski život u gradu čini posebni pastoralni problem.

Kako je u gradu župska svijest jako nerazvijena, zadatak nam je da je sve više budimo. Najbolje ćemo uspjeti u ličnom kontaktu sa vjernicima, kućnim posjetima i odgojem mladih na vjeronauku. U tom poslu buđenja župske svijesti najviše bi trebali surađivati redovnici. Jednako nam je od velike koristi i župski list.

Da bi se mogao održati kakav takav moralni nivo života, potrebna nam je pomoć i suradnja svih društvenih, upravnih, političkih, ekonomskih, kulturnih, tiskovnih, televizijskih i umjetničkih krugova u gradu. Takvu suradnju mogu osigurati samo najviši crkveni organi.

Veoma je važna zadaća za gradskog župnika: doseljenike i novodošlice odmah pri dolasku uklopiti u župski život. U tu svrhu je potrebita veza sa seoskim župnicima, dobra organizacija dočeka i grupa pomoćnika sa terena.

Kako je gradski način života postao u svijetu dominantan, a unaprijed će to biti sve više,[6] crkveni pastoral se mora usmjeriti pretežno na gradove, a sve manje na sela. Moramo se osloboditi agrarnih struktura dosadašnje pastorizacije.

Last but not least: Obratimo pažnju na svoj svećenički lik. Ako loši i nesposobni svećenik ne može ni na selu imati nikakva uspjeha, u gradu će još manje. Gradska pastorizacija stavlja na dušobrižnika velike obaveze te traži velike sposobnosti i vrline. Ne samo religiozne, već i humane i kulturne.

Intelektualci[7]

Premda bi bilo poželjno da u našoj pastoralci posvetimo koju stranicu svakom sloju građana, nije nam to moguće. Ipak ne možemo mimoići dva tipična gradska čimbenika — intelektualce i radnike. Prve stoga što, makar manje brojni, svojim položajem i naobrazbom dominiraju u društvu, a druge zato što su danas najbrojniji i najdinamičniji stalež.

Intelektualcima obično smatramo sve akademski obrazovane ljude. U strožem smislu riječi intelektualci su oni akademski obrazovani ljudi koji se i nakon svršetka školovanja nastavljaju baviti

6. »Die Stadt ist zum Schicksal der Menscheit geworden« (N. Greinacher, u Handbuch der Pastoraltheologie, IV 337).
7. Pöggeler F. — Einführung in die Andragogik. Ratingen 1957.
Wiener N. — Mensch und Menschenmaschine. Berlin 1959.
Benkart P. i Ruf W. — Handbuch der Studentenseelsorge. Paderborn 1965.
Liégé A. — Mündig in Christus. III izd. Herder 1965.
Padberg R. i dr. — Bildung als Dialog. Osnabrück 1966.
Hermann I. — Die unerwünschten Aufklärer. Die Intellektuellen und die Kirche. Patmos. Düsseldorf 1970.

kulturno-duhovnim problemima, bilo produktivno (kao stvaraoci), bilo reproduktivno (zanimaju se, prate, čitaju).[8] Crkva mora posvetiti pažnju svim intelektualcima — i prosječnim i eminentnim — jer su oni društveno-kulturna elita u jednoj zemlji, oni daju ton javnome životu. Iskustvena je činjenica da, čim je čovjek školovaniji, tim veća je njegova glad za znanjem. Stoga se intelektualci više od drugih zanimaju za vjerska pitanja.

U prošlom stoljeću su prosvjetiteljstvo, racionalizam, pozitivizam, liberalizam, materijalizam, socijalizam i laicizam bili udaljili intelektualce od vjere i Crkve. Već u početku XX v., najprije u Francuskoj, poslije I svjet. rata u Sjev. Americi, a nakon II svjet. rata u Evropi i posvuda inteligencija se opet vraća kršćanskim vrednotama. Najviše simpatije prema Katol. crkvi je pokazivala u vrijeme II vatikanskog sabora. Neraspoloženje prema Crkvi se je zadržalo pretežno u konzervativnim katoličkim zemljama (Španjolska, Italija, Južna Amerika), a neprijateljstvo jedino u komunističkim zemljama. Međutim, u najnovije vrijeme svuda u svijetu se širi neki nemir, nezadovoljstvo i kritično raspoloženje prema svemu, pa i religiji. Skepticizam i revolucionarnost su zahvatili najviše mlađe intelektualne krugove.

Današnje društvo i kultura nalaze se u punom jeku s e k u l a r i z a c i j e. Mentalitet suvremenih intelektualaca je scijentistički, umovanje potpuno racionalističko, a zanimanje upravljeno prema tehnici. Opojeni su uspjesima u osvajanju zemlje i svemira, a radikalni humanizam im potpuno sakriva nebo. Odbacuju individualizam i tradiciju, poštuju samo ovaj svijet i osjećaju neku odbojnost prema sakralnome.[9] Oni hoće da budu suvremeni i vjeruju u neograničeni progres, ali ih muči tjeskoba ugroženosti atomskim ratom, socijalnim revolucijama, biološkim manipulacijama na čovjeku i ekološkim razaranjem prirode. K tome ih karakterizira jedno tipično zlo modernih vremena: specijalizacija. Ona je velika pogibelj za opću kulturu, vodi jednostranom obrazovanju i stvara »učene neznalice« (Ortega y Gasset) ili »Fachidioten« (kako kažu njemački studenti). Ipak su moderni intelektualci najveće neznalice na polju religije. Njihovo vjersko znanje je najčešće zaostalo na razini djetinjeg vjeronauka, a dobar dio ih uopće nije ni učio vjeronauk. Njihov najteži problem jest odnos vjere i znanosti.

P a s t o r i z a c i j u intelektualaca treba dakle usmjeriti vjersko-znanstvenim pitanjima.

8. Neki autori pojmu intelektualca daju ideološki prizvuk. To bi bili ljudi koji se odnose kritički prema društvu (Crkvi i državi) te koji žele, kao nova elita, pomoću ideologija graditi novo društvo (L. S. Feuer, Ideology and Ideologist. Oxford 1975).

9. Vergote A. — Psicologia religiosa. Borla, Torino 1967, str. 96.

— U prvom redu treba im pružiti temeljnu filozofsku naobrazbu (kao protuustuk specijalizaciji), kršćanski nazor na svijet, opću viziju svijeta.

— S njima valja obraditi osnovne vjerske zasade, a osobito »granična pitanja«, aktuelnu problematiku, tzv. »vruće teme« dana.

— U katehizaciji intelektualaca treba nastojati da ih se oslobodi upliva raznih ideologija, koje ih duhovno zarobljavaju i skučuju im intelektualne horizonte.

— Akademičari su željni objektivnih informacija o životu Crkve i situaciji kršćanstva u svijetu. U pružanju takvih informacija moramo biti ažurni i sasvim objektivni.

— Pastorizaciju intelektualaca možemo najmanje vršiti kroz propovijedi. Moramo se pomoći drugim oblicima naviještanja: štampom, dopisnim tečajevima, predavanjima, teološkim seminarima, osnivanjem bogoslovnih instituta za laike, otvaranjem biblioteka i sl.

— Bilo da koji oblik vjerskog obrazovanja odaberemo, moramo ga uvijek svesti na razgovor i diskusiju, jer to je metoda rada koja najbolje odgovara suvremenom intelektualcu. Treba mu dati priliku da govori o svojim vjerskim sumnjama i poteškoćama.[10] Kao putokaz i pomagalo može nam poslužiti Holandski Katekizam.

— Za moderne ljude je osobito pogodan oblik obrazovanja tzv. grupni rad. U tu svrhu je dobro formirati posebne klubove intelektualaca i osposobiti im vrsne animatore. Ne smijemo zaboraviti i na staro prokušano sredstvo metanoie — duhovne vježbe.

— Ako u vjerskoj instrukciji akademičara nađemo sposobne laike i njima prepustimo taj posao, bit će daleko više ploda. Naročito nam u tome mogu pomoći laički teolozi, čiji broj sve više raste.

Na mjesto starih intelektualaca, klasičnog tipa, sve više dolazi na površinu tzv. **»tehnička inteligencija«**. Ona ima malo filozofske i humanističke kulture, u njoj prevladavaju inženjeri i razni stručnjaci praktične orijentacije (tehničari, fizičari, kemičari, energetičari, elektroničari, kibernetičari, biolozi i sl.), bez klasične naobrazbe i smisla za sintezu. Po svojoj struci oni stoje daleko od religioznih problema, s tehnokratskim mentalitetom. Pozitivisti su i empiričari koje zanima opipljiva stvarnost, materija, energija, tehnologija i praktične primjene nauke uopće. Oni sve moraju dohvatiti instrumentima, izmjeriti aparatima, provjeriti eksperimentima i dokazati matematskim formulama.[11] Stoga vjeru

10. Potiskivanje vjerskih sumnja rađa neurozama i otpadom od vjere (I. Lepp — Psychoanalyse des modernen Atheismus. Arena, Würzburg 1969, str. 63).

11. Goetheov Mefisto ovako opisuje pozitivističke učenjake:
»Gospodin učen? Po tom ćeš ga znati:
Što on ne pipa, neće ni da shvati,

i metafiziku osjećaju kao nešto strano, nebulozno i nenaučno. To su pošteni, jasni i realistički duhovi, koji misle exaktno, vole čiste račune, empirička mjerila i ekipni način rada. Cijene uspjeh, novac, standard, comfort. Naš svijet sve više prelazi u ruke tehnokrata.

Da bi mogao pastoralno djelovati u današnjem tehniciziranom svijetu, svećenik mora imati barem temeljna predznanja iz prirodnih nauka te biti otvoren tehničkom mentalitetu. Nadalje:

— treba da usmjeri misli inženjera na Um koji stoji iza čitave kozmičke mašinerije,

— da ih potiče i upućuje na filozofski način rezoniranja i otkriva im opstojnost misterija,

— da u razgovoru s njima računa na smisao za konkretnosti, realnosti i naučnu preciznost,

— da ih uvodi u društvo pravih intelektualaca koji nisu sapeti okovima scijentizma,

— da znade pristupiti tehničarima u »nekalkuliranim« momentima života, tj. u bolesti, nesrećama, smrti, obiteljskim događajima (dobrim i lošim) i raznim ljudskim krizama. Tada su oni najpristupačniji nadnaravnim utjecajima.

Premda **studenti** ne spadaju doslovce u intelektualce, oni su ipak neposredni kandidati za tu kategoriju ljudi, a među njima se nađu i zaista inteligentni i misaoni mladići. Galopirajuća skolarizacija mladeži stalno povećava broj studenata u svijetu (a i studentica!). Njihova dob, viši stupanj studija, slični milieu i tipični studentski mentalitet (kriticizam, radikalizam, reformizam, opozicija prema starijima, bijeg od studija u politiku) čine od njih posebni pastoralni problem. Oni zaista predstavljaju kritičnu generaciju za Crkvu i društvo. Kao buduća inteligencija i kičma nacije zaslužuju punu brigu Crkve.

Pastorizacija:

— Kako prelazi granice i mogućnosti teritorijalne župe, za studente treba organizirati zasebnu pastvu (personalna župa), sa posebnim svećenikom, koji će imati velike intelektualne, moralne i pedagoške kvalitete.

— I gradski i seoski župnici valja da povežu svoje studente s njihovim pastoralnim centrom.

— Ipak nije dobro da student prekine svaku vezu s matičnom župom. Preko praznika se opet može angažirati u župskim akcijama (bogoslužje, zbor, priredbe, predavanja).

Što on ne hvata, to on sasvim niječe,
Sto on ne zbraja, vjerovati neće,
Što on ne važe, nema za nj težine,
Što on ne kuje, vrijednost za nj tu gine«
(Faust, II dio, stih 305—310, str. 11. Prijevod St. Markuš, Zagreb 1944).

— Katekizaciju sveučilištaraca nije zgodno nazivati vjeronaukom. Dobro je da imaju posebnu dvoranu gdje će se održavati vjerske konferencije, teološki tečajevi i kulturna zabava.

— Veoma je korisno u katehizaciju studenata uključiti sveučilišne profesore, stručnjake i druge ugledne intelektualce.

— Dušobrižništvo studenata se ne iscrpljuje u samom vjeronauku. Oni očekuju pomoć i u svojim materijalnim potrebama (stan, menza, dom, knjige, instrukcije), koje su često puta velike. Valja im omogućiti barem minimalne uvjete za društveni život, zabavu i sport.

— Posebnu brigu zaslužuju bolesnici, siromašni, oženjeni, propali i strani studenti (inozemci, inovjerci, obojeni). Još u većem stupnju ako se radi o studenticama.

— Vjerne studente je dobro povezati u male zajednice, kojima će oni sami naći oblik i sadržaj.

Radnici[12]

Otprije znamo (sv. I. str. 101) povijest odvraćanja radničke klase od kršćanstva i njezinu postupnu rekristijanizaciju. Upoznali smo tipične značajke radnika i njihov religiozni stav. Moramo još napomenuti da je radništvo danas najbrojniji stalež u civiliziranom svijetu i da ono reprezentira današnje industrijsko društvo. »Homo faber« je tipični predstavnik novog društva i novog čovječanstva. Tim više što i sve veći broj žena postaju industrijske, trgovačke, kancelarijske ili uslužne radnice. Radnička svijest zahvaća sve veći broj zaposlenih ljudi najrazličitijih struka, pa i onih koji nisu manuelni radnici.

Industrijsko društvo je donijelo radniku mnoge blagodati: zaposlenje, materijalno i socijalno osiguranje, pravo suodgovornosti u društvenom poretku, političku moć, dosta slobodnog vremena, bolji standard i mogućnosti obrazovanja. U radnicima raste osjećaj vrijednosti, svijest doprinosa dobru sugrađana i domovine, staleška solidarnost i smisao za zajednicu. Moć koju vrše nad sirovom materijom, ovladavanje tehnikom, produciranje novih do-

---

12. Rondet H. — Die Theologie der Arbeit. Würzburg 1956.
Ancel A. — 5 ans avec les ouvriers. Témoignage et réflexions. Paris 1963.
Brockmöller P. — Industriekultur und Religion. Frankfurt 1964.
Kaltschmid J. — Menschensein in der industriellen Gesellscaft. München 1966.
Prinz F. — Die Welt der Industrie. Eine Sorge der Kirche. Freiburg 1966.
Zulehner P. M. — Religion ohne Kirche? Herder, Wien 1966.
Moussé J. — Vivre l'Evangile dans l'industrie. Ed. Ouvrières, Paris 1969.

bara ispunja ih stvaralačkim ponosom. Radnici nisu više proleteri, klasna mržnja otupljuje i revolucionarnost opada.

No radnički život je još uvijek izložen mnogim opasnostima fizičkog, moralnog i duhovnog reda. Radnika se često smatra samo sredstvom proizvodnje, radnom snagom ili živim strojem među strojevima. Monotonija posla, robovanje tekućoj vrpci, automatizacija, jednolični pokreti, izrada dijelova bez učešća u finalnom produktu i stroga satnica umanjuju u njemu osobno stvaralaštvo, ličnu odgovornost i vode ga postvarenju i otuđenju. Disciplina proizvodnje, neumoljivi orar, društvo strojeva i robota, ekipni rad, strukture poduzeća i tvornice, zakoni konkurencije i tržišta, ovisnost o poslodavcu umanjuju radnikovu slobodu. Primat ekonomije i zarade, podjela rada, tehnicistički mentalitet, buka mašina, nezdrave prostorije, pokvareni zrak, miješanje spolova i dobi, slobodni odnosi ugrožavaju tjelesno i duševno zdravlje radnika, osobito žena i najmlađih. Ženama koje su supruge, majke i domaćice je najteže. »Dok iz tvornice materija izlazi oplemenjena, ljudi izlaze pogoršani« (Pio XII).

Težak je također materijalni, moralni i vjerski položaj poluradnika, tj. onih poljoprivrednika koji rade u industriji, seljaka zaposlenih u gradu. Dvostruki rad ih fizički iscrpljuje, putovanje umara i moralno ugrožava, dvoposlenost oduzima vrijeme za počinak, obiteljski život, odgoj djece, molitvu i vjerske dužnosti. Oni su isključeni iz vjerskog života svog sela, a u gradski se uopće ne uključe.

V j e r s k o s t a n j e radnika je danas veoma različito, prema kraju i kulturi. Dok je u nekim zemljama vrlo dobro, a u drugima lošije, ima država u kojima je radnička klasa službeno antireligiozna. Radnici općenito malo posjećuju crkvu (npr. u Münchenu samo 3-5%)[13] i u svoj rad ne unose kršćanske vrednote. U zapadnim zemljama na radnike loše djeluje identifikacija Crkve sa državnim strukturama ili tzv. kršćanskim strankama. Upliv sindikata i političko-ideološka orijentacija raznih radničkih tijela nisu naklonjeni vjeri. Uopće klima u tvornicama, poduzećima i radionama nije religiozno pozitivna. Ipak se skoro svuda napušta službeni ateizam, materijalizam i borba proti vjeri. Radnici u cjelini nisu više neprijateljski raspoloženi prema vjeri. Čak se opaža i jedna naoko paradoksalna pojava: u ateističkim zemljama je radništvo religioznije nego u nekim kršćanskim.

P a s t o r i z a c i j a:

— Pastoral radništva se ne smije ograničiti samo na župni centar, osim gdje je čitava župa čisto radnička. Inače se mora

13. Prinz F. — Die Welt der Industrie. Freiburg 1966, str. 33.

primijeniti funkcionalno-kategorijalni princip pastorizacije: posebni dušobrižnik i posebni pastoralni oblici rada (action ouvrière, Betriebseelsorge).

— Pošto dušobrižništvo radnika nadilazi mogućnosti jedne župe, ono će se morati organizirati na nadžupskoj bazi (centri radničkog pastorala).

— U većim gradovima je najbolje postaviti posebne svećenike za pastorizaciju radnika. Neka to budu radnički sinovi i s radničkim iskustvom.[14] Francuski svećenici-radnici, zaposleni u tvornicama i živeći u radničkim nastambama, pokazali su u tome dobar primjer. Poslije prvih neuspjeha (zbog kojih je uslijedila njihova zabrana 1954), rad svećenika radnika je postavljen na druge osnove.[15]

— Dobro je da je svećenik stalno u fizičkoj blizini radnika: radeći i živeći s njima (biskup Ancel, o. Loew i dr.), sretajući ih u njihovim naseljima i posjećujući njihove obitelji. Osobito je važno da u njihovoj sredini bude crkva (barem u obliku barake).

— Još je važnija duhovna i ljudska blizina. Svećenik ih mora osobno poznavati, interesirati se za njihove probleme, poteškoće i potrebe, govoriti njihovim jezikom, priznavati i poštivati radnička prava.

— Potrebno je i aktivno zalaganje Crkve i njezinih službenika u rješavanju socijalnog pitanja. Dobro je da su svećenici borci za društvenu pravdu (Južna Amerika, Španjolska), ali je bolje da su sami i tvorci pravde (crkvene zemlje seljacima, stanovi radnicima, pravedna plaća crkvenim službenicima, zaštita progonjenih). Socijalni i karitativni rad je sastavni dio kršćanskog i svećeničkog života.

— Župnik će svojim radnicima izložiti teologiju rada (sustvaralaštvo, slava Božja, ostvarivanje »ekonomije« spasa, zapovijed rada, Krist radnik i sl.), te socijalnu nauku Crkve, papa i koncila.[16]

— Govorit će im i o etosu rada (stvaranje dobara, napor, vještina, zdravlje, otkrića, izumi, blagostanje, samoizgradnja, sredstvo usavršavanja, socijalna pravda, čuva od gotovanstva i besposlice) i zvanja (deontologija, staleške dužnosti), o radnim vrlinama i navikama. Prema svojim prilikama doprinijet će što može humanizaciji rada.

— U crkvi će radnici biti posve ravnopravni ostalim građanima. Zgodnim orarom će im se omogućiti nedjeljna i blagdanska

14. Stoga je dobro da bogoslovi okušaju radnički život.
15. U Francuskoj danas ima oko 850 svećenika-radnika, u Italiji oko 300, u Belgiji 40, u Njemačkoj 30, u Portugalu 20 i nešto u Španjolskoj (Christ in der Gegenwart, br. 28, g. 1982, str. 226).
16. Gaudium et spes 67—72.

misa te vršenje ostalih vjerskih dužnosti. Njihov mesijanizam ih predisponira za apostolat, idealizam za žrtvu i radikalizam za obraćenje.

— Svećenik se neće nikada povezati s poslodavcima, vlasnicima ili vlastima uopće, niti će zastupati njihove interese. Radije će postupati obratno i založiti se za radnička prava.

— Za pastorizaciju radnika više nego svećenik mogu doprinijeti sami radnici, tj. najbolji vjernici među njima. Moramo težiti odgoju svjesnih pojedinaca, stvaranju malih aktivnih grupa i formiranju radničke elite (J. Cardijn, JOC). Oni će biti kvas koji će preobraziti čitav stalež. Najbolji apostoli radnika jesu sami radnici.

— Radničkoj eliti Crkva mora pružiti posebnu izobrazbu, ali će se brinuti i za vjersko obrazovanje svih radnika putem katoličke štampe, predavanja, kružoka, tečajeva i sl. Osnivanje kršćanskih radničkih sindikata je otvoren i težak problem, a za naše prilike ne dolazi u obzir.

— Radnici moraju biti zastupani u župskom pastoralnom vijeću i prisutni u svim župskim akcijama. Oni su dragocjeni pomoćnici.

— Posebnu pažnju valja posvetiti doseljenicima, šegrtima, radničkoj mladeži, nezaposlenima, stranim radnicima i radnicama.

Literatura

T. Molnar, Kampf und Untergang der Intellektuellen. München 1966.
H. Ringeling (Hg), Studenten und die Kirche. Wuppertal 1968.
C. Pagani, Preti e lavoratori in dialogo. Ancora, Milano 1971.
H. Müller-Schwefe, Technik und Glaube. Grünewald, Mainz 1971.
G. von Schlippe, Die Einsamen und Verlassenen. Seelsorge in der Grossstadt. Furche, Hamburg 1971.
Cl. Tresmontant, L'intelligenza di fronte a Dio. II izd. Jaca Book, Milano 1972.
F. Prinz, Kirche und Arbeiterschaft. Olzog, München 1974.
K. Sontheimer, Das Elend unserer Intellektuellen. Hoffmann, Hamburg 1976.
L. Kühnhardt, Christliche Soziallehre konkret. München 1977.
N. M. Pejsakov (red), Psihologičeskie i psihofiziologičeskie osobenosti studentov. Kazanj 1977.
C. Finzi, Il potere tecnocratico. Bulzoni, Roma 1977.
L. Bertsch (Hg), Zielgruppen. Knecht, Frankfurt 1977.
S. Ecker, Kirche ohne Arbeiter? Lang, Frankfurt 1978.
W. Friedberger, Seelosrge in der Arbeitswelt. Echter, Würzburg 1978.
D. Bering, Die Intellektuellen, Geschichte eines Schimpfwortes. Stuttgart 1978.
J. Wiener (Hg), Arbeiterpastoral in der Pfarre. Herder, Wien 1980.
R. Coste, I cristiani e la lotta di classe. Città Nuova, Roma 1981.
M. Göpfert (Hg), Kirche in der Stadt. Kohlhammer, Stuttgart 1981.
—, I papi al mondo rurale. Documenti, Roma 1981.
P. Watté, L'éthique avant la technologie. Lumen Vitae, Bruxelles 1982.

W. Bergsdorf, Die Intellektuellen. Geist und Macht. Neske, Pfullingen 1982.
W. Friedberger, Landpastoral. Don Bosco Verlag, München 1982.
H. Ludwig (Hg), Handbuch des Arbeiterpastoral. Grünewald, Mainz 1984.

KATEGORIJALNA PASTORIZACIJA

U zamršenom sklopu društvenog poretka ima pojedinaca ili čitavih kategorija vjernika koji nisu vezani na neku teritorijalnu župu, niti mogu biti obuhvaćeni njezinom akcijom. Kako oni sačinjavaju svijet za sebe i povezuju se više osobnim, situacijskim ili profesionalnim sponama, na njih Crkva primjenjuje posebne metode rada ili za njih osniva zasebne župe, koje se nazivaju personalnim, funkcionalnim ili kategorijalnim. To uostalom nije novost u pastoralu (cehovi, bratovštine, vojni vikarijati, bolničke kapelanije itd.).[1]

Neke kategorije vjernika i za njih podešeni pastoral već smo upoznali kad smo govorili o pastorizaciji intelektualaca, studenata, radnika i zatvorenika (u sv. II, str. 278). Kad bismo imali više prostora (i mogućnosti da to u praxi provedemo), bilo bi dobro da se pozabavimo i pastoralom vojnika, mornara, vozača, željezničara, nomada i sličnih kategorija ljudi. Međutim, nikako ne možemo mimoići slijedeće grupe: bolesnike, iseljenike i turiste.

Bolesnici[2]

Problemima bolesnih ljudi bavi se posebna grana pastirskog bogoslovlja — **pastoralna medicina.** Ona obuhvaća sva granična pitanja teologije i medicine u njihovom teoretskom i praktičnom vidu. A takovih pitanja ima dosta, čak i rastu s napretkom me-

1. Ciesluk J. E. — National Parishes in the United States, Washington 1947.
Martini G. — Parroco e parrochia personale in diritto canonico. Torino 1950.
Noser H. B. — Pfarrei und Kirchengemeinde. Freiburg 1957.
Fellich F. — De paroecia personali in ritu latino. Toulouse 1959.
Spiegel Y. i dr. — Pfarrer ohne Ortsgemeinde. Grünewald, Mainz 1970.
2. Niedermeyer A. — Handbuch der speziellen Pastoralmedizin. 6 sv. Beč 1949—1952.
Niedermeyer A. — Compendium der Pastoralmedizin. Herder, Wien 1953.
Dobbelstein H. — Psichiatria pastorale. Ed. II. Paoline, Alba 1959.
Bissonier H. — Introduction à la psychopathologie pastorale. Fleurus, Paris 1960.
Demal W. — Psichologia pastorale pratica. III izd. Ed. Paoline, Alba 1961.

dicine: experimenti na čovjeku, psihofarmaka, transplantacija organa, genetika i eugenika, eutanazija, sterilizacija, bračni problemi (regulacija začeća, umjetna oplodnja), abortus, poplava droga itd. Pastoralna medicina pruža dušobrižniku temeljna znanja o utjecaju medicinskih faktora na vjerski život ljudi, osnovicu za moralno prosuđivanje njihova ponašanja, kao i sredstva za eventualnu pomoć u liječenju. U njezinu domenu spadaju naročito psihologija invalida i bolesnika, patološka stanja na području religioznog doživljavanja te razne psihoterapeutske metode. Za svećenika nije važan samo odnos prema bolesniku, već isto tako i prema njegovim ukućanima, bolničkom osoblju i liječnicima. Pastoralna medicina ne zaboravlja da i sam svećenik može biti bolesnik, da postoje profesionalne svećeničke bolesti te da i u crkvi važe higijenski zakoni.

Smjerovi proučavanja pastoralne medicine kreću se u ovim pravcima:

— zdravstveni problemi čovjeka u svjetlu vjere (Heil-Heilung-Heiligheit),

— postanak (genetika), tijek (higijena) i konac života (tanatologija),

— posebno: homo patiens et moriens (moribundus),

Svoboda R. — Krankenseelsorge. Donauwörth 1962.
Kurth W. i dr. — Psychotherapie in der Seelsorge. München 1964.
Bitter W. i dr. — Psychotherapie und religiöse Erfahrung. Stuttgart 1965.
Clinebell H. — Mental Health Trough Christian Community. Nashville 1965.
Frankl V. — Ärztliche Seelsorge. 7 izd., Wien 1966.
Mitscherlich A. i dr. — Der Kranke in der modernen Gesellschaft. Köln 1967.
Walter G. — Seelsorge an Neurosenkranken. Stuttgart 1967.
Aldrich C. K. i dr. — A pastoral counseling casebook. Westm. Press, Philadelphia 1968.
Rudin J. — Psychotherapy and religion. Univ. Press, Notre Dame 1968.
Görres A. — An den Grenzen der Psychoanalyse. Kösel, München 1968.
Pompey H. — Die Bedeutung der Medizin für die kirchliche Seelsorge. Herder 1968.
Fortmann H. — Geistige Gesundheit und religiöse Leben. Herder, Wien 1968. Talijanski: Salute e salvezza. Morcelliana. Brescia 1969.
Nohl P. G. — Lebenshilfe für Gemütskranke und ihre Angehörigen. Calver, Stuttgart 1969.
Stollberg D. — Therapeutische Seelsorge. II izd., Kaiser, München 1970.
Faber H. — Seelsorge am kranken Menschen. G. Mohn, Gütersloh 1969.
Farnsworth D. L. i dr. — Psychiatry, the clergy and pastoral counseling. Univ. Press, Collegeville 1969.
AA. VV. — Elementi di medicina e psichologia pastorale. 3. sv. OARI, Varese 1970.

— duševni defekti, bolesti, komplexi i osjećaj krivnje (psihijatrija, psihoterapija),

— očuvanje, odnosno oslobađanje, ljudi od raznih ovisnosti (alkohol, duhan, droga),

— Medicinsko-etički problemi,

— deontologija zdravih (liječnika, medic. osoblja, svećenika, rodbine) u odnosu na bolesne.

Apostolat bolesnika nije briga jedino svećenika. Svi su kršćani dužni u njemu sudjelovati. On zahvaća tri velika područja: rad zdravih za bolesne, bolesnih za bolesne (drugovi u patnji znadu si najbolje pomoći) te bolesnih za zdrave (dobar primjer, žrtve, molitva, namjena trpljenja i sl.). Nas međutim najviše zanimaju obaveze svećenika prema bolesnim vjernicima. Primjer nam je dao sam Spasitelj (pažnja, ozdravljanje, »bio sam bolestan . . .«), a Crkva se brinula kroz čitavu povijest da ga nasljeduje (prve bolnice, redovi za njegu bolesnika, naredbe CIC-a, upute Rimskog obrednika itd.), a ni posljednji Koncil nije zaboravio patnike (Lumen Gentium 28, 41, 46). Pastoral bolesnika ne smije biti samo briga župnika, već svakog svećenika. To mu je i kao čovjeku, i kao kršćaninu, a osobito kao duhovnom ocu, bitna svećenička dužnost.[3]

Još prije nego stupi u pastoralnu službu budući pastir mora dobro poznavati potrebe i psihologiju bolesna čovjeka. To je brat kršćanin u teškoj kušnji, čovjek koji trpi, pravi pacijent (u dvostrukom smislu: kao subjekt trpljenja i objekt liječenja). Bolesnik se ne osjeća krivim za svoju bolest, to je »nesreća« što ga je zadesila, »sudbina« koja ga progoni, pa od nas očekuje pomoć, sažaljenje i posebnu pažnju. On je nezadovoljan, nestrpljiv, osjetljiv i u dužoj bolesti postaje sve više egocentričan. Obično se žali na svakoga, pa i na Boga koji je dopustio da oboli. Kod kroničnih bolesti često puta bolesnik mijenja svoj karakter i životni stav, sposoban je za obraćenje i očaj. Ne zaboravimo da svaki bolesnik drugačije doživljuje svoje patnje (»nema bolesti, postoje samo bolesnici«).

— Dobro je da župnik češće propovijeda o smislu patnje i bolesti, jer je to za ljude mučan životni i vjerski problem. Bol je neizbježiva posljedica istočnog grijeha, ali nije svaka konkretna bolest rezultat i kazna grijeha. Sastavni je dio ljudskog života, defectus naturae koji treba liječiti, ali u strpljivosti i predanju volji Božjoj. Često je i kušnja, prigoda za razmišljanje, pokoru i

3. U jednoj anketi francuski vjernici očekuju od svećenika dvoje: pobožno obavljanje službe Božje u crkvi i pohađanje bolesnika van crkve (čas. Vocation, br. 421, janv. 1968, str. 150). Kao priprava za pastoralno-medicinski rad u svijetu postoje posebni seminari i klinički pastoralni tečajevi, nazvani Clinical Pastoral Training (v. W. Zylstra, Seelsorge Training. Kaiser, München 1971).

obraćenje. U svakom slučaju je sredstvo otkupljenja i posvećenja, sudjelovanje u Kristovim mukama, dragocjeni put usavršavanju.[4]

— Svećenikova je dužnost da se raspituje za bolesnike u župi. Gradski župnik treba da ima i posebnu knjigu bolesnika te organiziranu grupu aktivista (obiteljski, ulični, rejonski apostolat), koji će se za njih brinuti a župnika informirati.

— Bolesnika valja čim prije posjetiti (ne samo pred smrt!), u dužoj bolesti i više puta. Premda će svaki posjet imati pastoralni značaj, ipak mu u prvom redu treba dati ljudsku i prijateljsku notu. Vrijeme posjeta izabrati prema prilikama bolnika i obitelji. Dobro je siromašnom bolesniku donijeti i kakav dar. Ni u kojem slučaju ne zaboraviti prije dana obećanja. Po povratku kući, osobito ako je po srijedi kakva zarazna bolest, obaviti dezinfekciju sebe i odijela.

— Razgovor s bolesnikom će se podesiti prema njegovu raspoloženju (bolesnik proživljava raznolike stadije u svom raspoloženju: šok, bunt, depresiju, nemir, strah, očaj, pa opet smirenost, nadu i predanost). Prvenstveno će se odnositi na njegovu bolest i liječenje, budit će nadu u ozdravljenje, ali i spremnost za prihvaćanje križa do zadnjih konsekvenca. Otkrit ćemo mu smisao patnje kao sudjelovanja u djelu Otkupljenja (»Adimpleo ea quae desunt passionum Christi«). Bolesnicima koji to mogu i vole ponudit ćemo na čitanje prikladno štivo.[5] Najvažnije je pustiti bolesnika da se izgovori (to on rado čini, tim više što to ne može činiti pred ukućanima, kojima je dosadio svojim jadikovanjem).

— Bolesniku je drago da svećenik moli za nj u njegovoj sobi. Još bolje ako mole oba skupa s ukućanima i prijateljima, a molitva se završi blagoslovom bolesnika. Sakramente pokore i pričesti ponuditi bez obzira na blizinu smrti (za to su zgodna prilika blagdani). U teškoj bolesti, ali uvijek prije agonije, dolazi u obzir bolesničko pomazanje i poputbina (glede bolesničkih sakramenata v. sv. II na odgovarajućim mjestima).

— Preporučiti rodbini da nas pozovu prije smrti radi molitava za umiruće. Posjete bolesnika možemo iskoristiti za uspostavljanje prijateljskih odnosa s ukućanima. Potaknut ćemo ih da bolesnika njeguju kao Krista i pokazat ćemo im svoje saučešće za njihove napore oko bolesnika (ako je ovaj na križu, oni su pod križem). Vezu s obitelji treba zadržati i nakon ozdravljenja ili možebitne smrti bolesnoga.

4. F. Künkel: »Seelen-Heilkunde ist Seelenheil-Kunde« (cit. po G. Griesl — Pastoralpsychologische Studien. Tyrolia, Innsbruck 1966, str. 33).
5. Postoje posebni časopisi za bolesnike, npr. »Présences« (Franc.), »Epheta« (Freiburg), u nas »Betanija«. Za svećenike i liječnike: »Arzt und Christ« (Beč — Linz).

U pitanja bilo čije oporuke ne ćemo nikada ulaziti, osim općom napomenom da mora biti pravedna.

Ako je bolesnik **u bolnici,** naša pažnja prema njemu neće biti ništa manja. Gradski župnici mogu posjećivati redovito svoje bolesnike u bolnicama, a seoski prigodimice. Takvi posjeti urode dvostrukim plodom, jer se obično nađe i drugih bolesnika koji zažele našu pomoć. Svećenik ima pravo da posjećuje bolesnike prema kućnom redu, a u hitnim slučajevima, na zahtjev bolesnika ili rodbine, u svako vrijeme.

Za bolji uspjeh bolničkog apostolata svećenik treba da ima pravilan odnos prema liječnicima i bolničkom osoblju. Ako u njima nađe svoje saveznike, posao će mu biti silno olakšan. Ne smije nikako pokušati da sam preuzme posao liječenja (niti na selu!), jer će ispasti kao nadriliječnik, a liječnici takve ne vole.

U onim zemljama gdje bolnice imaju vlastite kapele i kapelane (kod nas prije rata, danas na Rebru i Vinogradskoj u Zagrebu) pastoral bolesnika se može odvijati normalno. Prijateljstva sklopljena u bolnici valja produžiti i u građanskom životu, a inicijativa neka bude na našoj strani. Veoma je poželjno da i sami bolesnici budu apostolski povezani za vrijeme bolesti i poslije ozdravljenja.[6]

Svakom je bolesniku u bolnici najteže što ga se tretira kao »bolesni objekt«, bez pažnje i ljudske topline. Bolesniku je više do humanog postupka, sućuti i tople riječi nego do lijekova. U tu su se svrhu u angloameričkim zemljama počele otvarati za teške bolesnike ne bolnice (hospital) nego gostinjci (hospice). U njima svećeniku pripada velika uloga. Najbolji prijatelj bolesnika je onaj svećenik koji je i sam bolovao te često misli na vlastitu bolest i smrt.

U apostolatu bolesnika treba da sudjeluje čitava župa, svi vjernici. Na to će ih pokrenuti njihov pastir zborom i tvorom. Lijepa je stvar uvesti »dan bolesnika« u župi, kad se u crkvi sakupe svi bolesnici kojima je to moguće, nepokretne se posjećuje u kući i bolnici, a zdravi sudjeluju molitvom, sakramentima, darovima i pažnjom. Potrebno je ustanoviti i posebne samaritanske grupe koje će se stalno brinuti za materijalne i duhovne potrebe bolesnika.

Posebno teški problem za dušobrižnika predstavljaju **duševni bolesnici.**[7] Njima se bavi neurologija, psihopatologija i psihijatrija, a osnovne spoznaje iz tih nauka bi morao savladati svaki svećenik. Naše zvanje traži od svećenika poznavanje glavnih psihoterapeutskih metoda (sugestija, hipnoza, persuazija, psihoanaliza, logoterapija, pastoral counseling, autogeni training, mentalna higijena te

6. Takova udruženja bolesnika već postoje u nekim zemljama. U Francuskoj »Union catholique des malades« vodi rođakinja pok. isusovca Teilhard de Chardina.
7. Podrobnije o tome vidi: Ž. Bezić — Kršćansko savršenstvo. III izd. Split 1973, str. 222—230.

razni oblici grupne terapije), ali se ne ćemo zaustaviti jedino na medicinskim i naravnim sredstvima liječenja.[8] Dušobrižnik psihopata mora tražiti pomoć i suradnju liječnika (osobito katoličkih), no ne može njima samima prepustiti duhovno dobro pacijenata.[9]

Pošto se nadaju da će u svećeniku naći prijatelja, duševni se bolesnici rado lijepe za nj. No ima također i mali broj psihopata koji su alergični na crkvene osobe. Duševne smetnje mogu ometati i sam vjerski život. Defekt u osobnim strukturama utječe i na religioznost subjekta. Vjera u zdravom čovjeku ne može biti uzrok psihoza i neuroza. Ona ne utječe izravno na ljudsko zdravlje, ali autentična i zdrava vjera djeluje povoljno na osobnu ravnotežu, na nutarnje zadovoljstvo i duševni mir. Samo izopačena i zastrašujuća vjera može ugroziti labavu i tjeskobnu ličnost.

Duševno je zdravlje plod mentalne uravnoteženosti. No na nj mogu još utjecati: moždani, živčani i endokrini sustav, moralno zadovoljstvo, međuljudski odnosi, podražaji, vanjski šokovi i tragedije, sposobnost adaptiranja subjekta itd. Tragika duševnih bolesnika je u tome što ne žele nikakve žrtve da bi se promijenili u bolje. U SAD se 80% pacijenata obraća svećeniku za pomoć sa željom da ne moraju mijenjati svoje vladanje. S istom željom se obraća civilnim terapeutima samo 40% pacijenata.[10] Zašto?

Mnogi su neurotičari skloni da sami sebi nanesu zlo, sve do samouništenja. Neki pokazuju regresivne tendencije i vraćaju se infantilnoj religioznosti. Drugi svoje osjećaje racionaliziraju i padaju u licemjerje. Treći žele kompenzirati svoje nedostatke suprotnim ponašanjem. Većina ih upada u razne komplexe, frustracije i neuroze. Najteže je stanje psihopata i za njih možemo postaviti pitanje njihove moralne odgovornosti. Mnoga objektivno griješna djela kod njih su samo posljedica bolesti.

Kako ćemo se odnositi prema duševnim bolesnicima?

— Nikada ih ne ćemo osuđivati i prezirati,

— odnos prema njima ljudski, kršćanski i pastirski,

— za njih ćemo moliti, ali se ne upuštati u terapiju (u tu svrhu ih šaljemo liječnicima, po mogućnosti vjernicima),

— za njih osigurati povoljnu klimu u obitelji i okolini,

— ako ne ometaju bogoslužje, nećemo ih udaljavati iz crkve,

— pastoralno i sakramentalno ih asistirati ukoliko je to moguće.

8. Dr Guido Groeger piše: »Die Psychotherapie löst, aber sie erlöst nicht, die Psychotherapie heilt, aber sie heiligt nicht« (Cit. po W. Jentsch — Handbuch der Jugendseelsorge. I sv. Güterloh 1965, str. 499).
9. U god. 1900. do 1965. u SAD najviše samoubojica je bilo među liječnicima, i to upravo najviše psihijatara! Oni se ubijaju više nego njihovi pacijenti (Città Nuova, br. 14, g. 1967, str. 36).
10. R. Lee, Handbuch der Pastoraltherapie. Styria, Graz 1981, str. 164.

Ne bi bilo pametno svakog psihopata smjesta upućivati u duševne bolnice. Prije treba pokušati kućno liječenje, u krugu zdravih. Prema tvrdnji dra Freyhau (na IV psihijatrij. kongresu u Madridu 1966) »moderna psihijatrija u svom golemom nastojanju da shvati bolesnu alijenaciju spoznala je da psihički bolesnu osobu treba zadržati u društvu do skrajnih mogućih granica, jer je upravo njen egzil iz društva ono što je čini još bolesnijom.[11] Liječnik i župnik valja da pouče okolinu bolesnika kako s njime postupati. Ako je i sam ambijent nezdrav, treba bolesnika uputiti u zdraviju sredinu. Da može utjecati na neurotika i psihopata, sam svećenik mora biti potpuno zrela, uravnotežena i zdrava ličnost. Mora biti osoba iz koje zrači vjera, snaga, vedrina i optimizam. On je za bolesnika utočište u patnjama, podrška u slabostima i svjetlo u njegovom duševnom mraku. Svojom pažnjom, simpatijom, strpljivošću i zalaganjem može najviše doprinijeti rekonvalescenciji penitenta.

(Praktične upute za pastorizaciju psihopata možeš naći u knjizi »Kršćansko savršenstvo«, a obzirom na dijeljenje sakramenata u knjizi »Pastoralni rad«).

Svećenik mora voditi posebnu brigu o odgoju **defektne** djece i mladeži:

— poznavati osnove ortopedagogije,

— ne gubiti nadu u uspjeh niti se bojati teškoća,

— voljeti i poštivati defektne kao ljudske osobe,

— graditi na onome što je u njima pozitivno i obećavajuće,

— pomoći im da nađu duševnu ravnotežu i životnu radost,

— pripomoći njihovoj rehabilitaciji,

— sačuvati mir, strpljivost i ljubaznost,

— poučiti njihove roditelje kako ih odgajati.

Literatura

H. Bissonnier, Educazione religiosa e turbe della personalità. LDC, Torino 1970.
K. H. Wrage (Hg), Seelsorger und Therapie. Verlagshaus Gütersloh 1971.
M. Pfender, Les malades parmi nous. Lib. Prot., Paris 1971.
G. L. Vogel, Seelenleiden und Seelsorge. Seelsorge, Freiburg 1971.
E. V. Frankl, Der Mensch auf der Suche nach Sinn. Herder, Wien 1972.
B. Häring, Heilender Dienst. Grünewald, Mainz 1972.
R. A. Lambourne, Le Christ et la santé. Centurion, Paris 1972.
H. Faber, Pastoral care in the modern hospital. Westminster P., Philadelphia 1972.
W. Zijistra, Seelsorge-Training. Grünewald, Mainz 1972.
Razni pisci, Behinderte Menschen. II izd. Lambertus, Freiburg 1973.
C. K. Aldrich (Hg), Pastoralpsychiatrie in der Praxis. G. Mohn, Gütersloh 1973.

11. V. Rogina u Encyclopedia moderna, br. 3—4, g. 1967, str. 161.

J. Mayer-Scheu, Seelsorge im Krankenhaus. Grünewald, Mainz 1974.
E. V. Frankl, Der unbewuste Gott. Psychoterapie und Religion. Kösel, München 1974.
G. Costa, Il malato mio fratello. Elle Di Ci, Torino 1975.
V. Läpplle (Hg), Psychotherapie und Seelsorge. Wiss. Buchgesell., Darmstadt 1977.
M. Bührer, Anregungen für die Krankenpastoral. Rex, München 1977.
D. Barton (ed), Dying and Death. Williams Comp., Baltimore 1977.
J. L. Fosshage (ed), Healing. Human Sciences, New York 1978.
S. E. Szydzik, Die Sorge um die Kranken. Pustet, Regensburg 1978.
E. Ansohn, Die Wahrheit am Krankenbett. III izd. Pustet, Salzburg 1980.
W. E. Oates, Seelsorge und Psychiatrie. Styria, Graz 1980.
R. R. Lee, Clergy and clients. Seabury Press, N. York 1980.
D. W. Shriver (ed), Medicine and religion. University Press, Pittsburg 1980.
H. Ch. Piper, V bolezni se učimo. Družina, Ljubljana 1981.
J. Brandt, Kirche und Krankenhaus. Hoope, Mühlheim 1981.
R. R. Lee, Handbuch der Pastoraltherapie. Styria, Graz 1981.
— Quelques questions d'etique relatives aux grands malades et aux mourants. Vatican 1981.
P. Sporken, Die Sorge um den kranken Menschen. II izd. Patmos, Düsseldorf 1981.
W. Böhme (Hg), Lebenskrise Krankheit. Ev. Akad. Baden, Karlsruhe 1983.
W. Lauer, Sterben und Tod. Pfeiffer, München 1983.
F. Arnold, Der Glaube, der dich heilt. Pustet, Regensburg 1983.
H. Hark, Religöse Neurosen. Kreutz, Stuttgart 1984.

Seljenici[12]

Za razliku od starog društva, koje je bilo statičko i oslanjalo se na staleže (status), moderno društvo je mobilno, pokretno. Među ostalim i stoga što se unutar njega odvijaju sve češće **migracije** stanovništva. Osim povremenih putnika (prolaznika), koji putuju iz osobnih, obiteljskih i poslovnih razloga, ima stalnih putnika kojima je to životno zanimanje (trgov. agenti, saobraćajni nadzornici, mornari, željezničari, vozači, piloti). Posebnu vrstu povremenih putnika sačinjavaju turisti, koji putuju u svrhu zabave, odmora i znatiželje, te se duže zadržavaju na odabranim mjestima. Od stalnih putnika treba spomenuti svojevrsnu kategoriju nomada, vječnih lutalica (cigani).

12. Stanovnik (incola) je žitelj koji ima svoj stalni zavičaj (domicilium). Došljak (advena) ima privremeno boravište (quasi-domicilium). Putnik (peregrinus) nalazi se privremeno izvan svoga privremenog i stalnog boravišta.
Selilac (nomad, vagus) nema nikakva zavičaja, stalno je na putu.
I-, ot-seljenik (e-migrans) ima samo privremeni zavičaj.
Izbjeglica (exiliatus, refugiatus, fugitivus) ima samo utočište (asillum).

Migranti ili **seljenici** koji se kreću u uskom radiusu što ga tvori njihov stan i radno mjesto jesu vozari ili pendleri. Svoj zavičaj povremeno napuštaju tražeći zaradu u tuđem kraju sezonski radnici. Oni koji trajno napuštaju rodni kraj, ali ostaju u granicama domovine jesu otseljenici (unutarnja migracija). Ako pak odlaze stalno ili na duže vrijeme u inozemstvo, postaju iseljenici (vanjska migracija). Svi oni su za župnika rodne župe emigranti (otseljenici, iseljenici, raseljena lica), a za župu u koju dolaze jesu imigranti (useljenici, doseljenici).

Svi migranti predstavljaju i za društvo i za Crkvu poseban problem.[13] Sociolozi se njime dosta bave, ali nauka o migraciji (xenologija, xenagogija) tek je u povojima. To isto vrijedi i za pastoralku, koja još nije našla ni ime za tu granu pastorala (mogli bismo je nazvati paroikologija).[14] Ipak je Crkva shvatila važnost migracija za vjerski život, pa je o tome rekla svoje mišljenje na posljednjem Koncilu,[15] a pape Pio XII i Pavao VI dali su važne odredbe o pastvi seljenika.[16] Kongregacija za biskupe je izdala posebnu »Uputu o pastoralnoj brizi za migrante«.[17] Naš episkopat je također uzeo brigu za seljenike u svoje ruke, a plodovi tog rada već se opažaju.[18]

Seobena situacija (biti putnik, biti stranac, biti emigrant, apatrid) ima važan, često i koban, odraz na život Crkve ili naroda.[19]

13. U samoj Evropi ima preko 12 miliona selilaca.
14. Od grčkoga pároikos stranac, doseljenik (v. Senc — Grčkohrvatski rječnik, Zagreb 1910, str. 716, ili Kittel — Theologisches Wörterbuch, 1954, sv. V. str. 840—852). Ukoliko daje ili ostvaruje praktične smjernice u radu sa strancima mogla bi se nazvati paroikagogija (za razliku od profane xenologije i xenagogije). Nauka o župi je paroikiologija, a vodstvo župljana je paroikioagogija.
15. Gaudium et spes 4, 5, 6, 25, 26.
16. Pio XII: Exul Familia, 1952.
Pavao VI: Pastoralis migratorum cura, 1969, Apostolicae Caritatis, 1970.
17. Prevedena na hrvatski u izdanju Kršć. Sadašnjosti, dokumenti 25, Zagreb 1969.
18. Asistent u zavodu za migracije Božena Vranješ-Radić piše: »Djelovanje Crkve prisutno je naročito tamo gdje je naše društvo promašilo i zakasnilo, a to je socijalno, emocionalno i karitativno polje. U sukobu s problemima u tuđem svijetu radnik se obraća Crkvi, jer je ona u većini slučajeva najspremnija da mu pomogne. Kad je osamljen, kad treba ispuniti obrazac na stranom jeziku, napisati molbu, uložiti žalbu, prevesti pismo, kratko, kad treba riješiti bilo kakav problem iz svakodnevnoga života, Crkva je najbliža i najuspješnije pomaže radniku... Crkva pomaže naše radnike u slučaju nezaposlenosti, bolesti, obiteljskih neprilika i sl... Njihov rad (svećenika, moja op.) se osjeća na svakom koraku« (»Tlo«, list omladine Hrvatske, 1970).
19. Osobito na život malog naroda kao što je naš hrvatski. Emigracija će ga vitalno ugroziti. Već god. 1967. bilo je u tuđini preko 1,5 milijuna Hrvata (V. Holjevac — Hrvati izvan domovine, Zagreb

Domaće crkve propadaju, a za gostoprimačke crkve se stvaraju teški problemi asimilacije. Seljenici, osobito oni čija je vjera više sociološka nego osobna, napuštajući ognjište gube tlo pod nogama, osjećaju se iskorijenjeni u svojoj vjeri, a tuđini se teško adaptiraju. Tamo nailaze na razne teškoće, predrasude, nesnošljivost, xenofobiju, diskriminaciju i nerazumijevanje (problem jezika), pa se rađaju napetosti i sukobi. Još davno je Kempenac opazio: »Qui multum peregrinantur raro santificantur«. Ne mogući ili ne znajući se uključiti u novu sredinu, emigranti prestaju pohađati crkvu, napuštaju vjersku praxu i običaje ili se priklanjaju novim religijama, odnosno sektama, koje su jako aktivne među migrantima. Raspadanje obitelji teško pogađa koliko samog otseljenika, toliko i njegovu ženu s djecom. Svi iseljenici su jako izloženi mnogim moralnim opasnostima i psihičkim traumama. Najgore su pogođeni politički emigranti, protjerani i deportirani građani. Stoga se Crkva mora boriti ne samo za pravo iseljenja, već i za pravo na povratak u domovinu, pravo gostoprimstva, zaposlenja, zakonitog pluralizma, materinskog jezika i kulture. Ukratko, za sva ljudska prava, osobito prava na ispovijedanje vlastite vjere. Kamogod putuju ili gdjegod se nalaze njezina djeca, tamo mora biti prisutna i majka Crkva.

Mobilnost je značajka suvremenog društva. Često puta i ljuta potreba kad u domovini nema kruha i slobode. Ljudi najprije traže posao blizu doma. Ako ga tu ne nađu, onda traže (grade) dom blizu posla. Uostalom selilačka sudbina i život u tuđini uvijek prate izabrani puk Božji. I u St. zavjetu (Izrael) i u Novome (Ecclesia peregrinans, paroikia). »Sudbina« je, ali za stranca vrlo gorka. U Njemačkoj su npr. strani radnici više izloženi duševnim bolestima nego domaći (Christ in der Gegenwart, br. 15, 1979, str. 126). Ispočetka su ih Nijemci zvali »Gastarbeiter« (gost je poštovan, ali privremen), a danas većinom »Fremdarbeiter« (stranac je neugodan, pogotovo ako je trajno tu). U SAD doseljenici vrše samoubojstva daleko više nego njihovi zemljaci kod kuće.

Prema Uputi o pastoralnoj brizi za migraciju u Rimu su osnovani centralni sekretarijati i vijeća za migraciju uz jednu stručnu komisiju. Biskupske konferencije naroda gostodavaca i gostoprimaca trebaju osnivati posebne komisije za iseljenike, stvarati vikarijate (prelature) za strance i odrediti biskupa promotora za seobena pitanja. Dužne su providjeti dovoljan broj svećenika za migrante, a po mogućnosti i posebna sjemeništa za oggoj dušobrižnika stranaca, staviti im na raspolaganje prikladne

1967), a danas je položaj još i gori. U čitavom svijetu za hrvatske katolike postoji preko 180 (pa)župa, na kojima djeluje oko 250 svećenika. Od toga je u samoj Evropi preko 100 dušobrižničkih misija s oko 140 prezbitera i oko 200 laičkih pomoćnika. (Katol. Crkva i Hrvati izvan domovine. Zagreb 1980, str. 55).

crkve i promicati susrete među domaćim i stranim vjernicima. Svaka će biskupija imati ured za migraciju, voditi brigu o svojim iseljenicima, odnosno doseljenicima, te uzeti na srce duhovnu i materijalnu skrb seljenika. U biskupijama doseljenika valja utemeljiti posebne personalne ili nacionalne župe za strance s liturgijom na materinskom jeziku (misije). U pastorizaciji seljenika moraju sudjelovati također i redovnici, redovnice i katolički laici.

Kao u svemu tako i ovdje glavni teret rada pada na župnike bilo odlazne bilo dolazne župe. Što je njihova dužnost?

a) Obzirom na **vozare** (pendlere),[20] tj. one koji se redovito moraju voziti na dnevni rad zbog udaljenosti radnog mjesta od stalnog boravišta[21] — a u koje spadaju obično stanovnici gradskih periferija, prigradskih naselja i sela bez industrije, dakle putujući radnici, namještenici i đaci — župnik mora znati da oni s vremenom postaju stranci u vlastitoj kući, bez duhovnog zavičaja, niti građani niti seljaci, ni domaći ni tuđinci, vječno umorni, raslojeni, izgubljeni ljudi. Oni imaju malo vremena da pristupaju svećeniku i crkvi. Stoga će ih župnik:

— sam tražiti, susretati, posjećivati u kući, a po mogućnosti i na radnom mjestu,

— olakotiti putne teškoće i pogibelji,

— crkveni orar prilagoditi njihovim mogućnostima,

— za njih prirediti posebne sastanke, propovijedi, predavanja,

— gradske župe, ili još bolje biskupija, trebali bi otvoriti na zgodnim položajima (kolodvori, luke, postaje) specijalne duhovne centre za bogoslužje, odmor, okrepu, razgovor i savjet (kapele, čekaone, buffet, dvorana za odmor, knjižnica i slično).

— naročitu pažnju zaslužuju đaci-putnici. Za njih treba organizirati posebni vjeronauk i bogoslužje ili u gradu ili na selu.

b) U mnogim krajevima siromaštvo sili mlađe ljude i žene da veći dio godine izbijaju iz doma u potrazi za zaradom. **Sezonski radnici** odlaze na povremene radove po vlastitoj državi ili u inozemstvo. Njihove obitelji u pravilu ostaju na selu, ali i one su kandidati za seobu ako hranitelj nađe dobro zaposlenje. Želeći u što kraćem vremenu što više zaslužiti, sezonci mnogo rade, oskudno žive, loše stanuju, a u crkvu gotovo i ne idu. Vrlo često su prikraćeni i u svojim radničkim pravima (plaća, osiguranje). O njima se malo tko brine, oni su pravi pečalbari.

Kako sezonci obično odlaze u određeno godišnje doba i na već poznata radilišta, njihovu župniku neće biti teško da im bude na pomoći pri odlasku i pri dolasku, pa i na radnim mjestima. Može

20. Ž Bezić — Pastoralni aspekti migracije sa sela u grad (Bogoslovska smotra, br. 1, g. 1968, str. 14—24).
21. Njihov broj svakim danom raste. U samom Parizu ima oko 4 milijuna vozara, u Zap. Njemačkoj je 1/4 svih radnika u pendlerskom položaju, u SAD još i više.

ih već unaprijed poučiti kamo će ići, gdje će raditi i stanovati, koju će crkvu posjećivati i kojemu će se svećeniku obratiti. Preporučit će ih usmeno ili pismeno stranom dušobrižniku, kao i starijim drugovima na radu. Pobrinut će se da prije odlaska i nakon povratka prime sv. sakramente. Najviše će im upeliti da svoje novce, ugled i zdravlje ne ostavljaju u krčmama i lokalima. Trudit će se da pečalbari ostanu u stalnoj pismenoj vezi s njime i s obiteljima.

c) Unutarnja migracija je plod industrijalizacije i urbanizacije, a s druge strane ekonomske bijede i prenapučenosti sela, lakše mogućnosti školovanja djece, atraktivnosti grada i zaraznog snobizma. **Otseljenici** uglavnom pripadaju radničkom staležu, seoskoj sirotinji i dovršenim učenicima srednjih i viših škola. Za mnoge od njih odlazak u grad znači socijalnu promociju, a za neke i zreliji vjerski život. No ipak većini od njih donosi negativne učinke: iskorjenjivanje iz rodne grude (a presađivanje na asfalt uspijeva teško), moralne pogibelji, fascinaciju gradskog libertinizma, religioznu ravnodušnost građana, bojažljivo uklapanje u novu vjersku sredinu, napuštanje religiozne praxe i zamke sektaša.

Što je dužnost seoskog župnika, tj. o d l a z n e ž u p e?

— Saznati tko sve ima namjeru putovati ili seliti,

— odgovarati ih od seobe ako im nije stvarna potreba,

— poučiti ih gdje je njihova buduća župska crkva i kako će doći do novog župnika,

— ispisati njihovo obiteljsko stanje i s preporučenim pismom ih uputiti budućem župniku. Još bolje ako sam dođe u vezu s gradskim kolegom i upozna ga s doseljenicima,

— prije odlaska prirediti oproštajnu misu i svečanost (a kasnije stalno sjećanje u »molitvi vjernih«),

— otseljenike upozoriti na njihove suseljane vjernike koji već žive u gradu, s njima ih povezati, a ovima preporučiti da pridošlice uklope u novu župsku zajednicu,

— u gradu ih katkada posjećivati i raspitivati se za njih,

— slati im lokalni župski list (ako izlazi).

A dužnosti gradskog župnika (odnosno d o l a z n e župe)?

— prije svega treba da je svijestan svoje odgovornosti pema došljacima. Od njegova stava će najviše zavisiti vjerski život novih župljana.

— zahvalno će primiti preporuke, obavijesti i ispraćaj dotadašnjega pastira,

— došljake će primiti veselo i u crkvi dočekati s pažnjom. Ako to sam ne može učiniti, neka delegira kojeg člana pastoralnog vijeća,

— primljene matične podatke unijet će u svoje župske knjige (stanje duša),

— doseljenike će čim prije posjetiti i zanimati se za njihove potrebe,

— uvodit će ih u vjerski život svoje župe, a djecu pozvati na vjeronauk,

— upoznat će ih s novim susjedima, osobito s dobrim vjernicima te četvrti,

— upozorit će ih na teškoće i pogibelji nove sredine,

— starosjedioce će poučiti o njihovim kršćanskim i ljudskim dužnostima prema došljacima. Čitava ih župa mora srdačno prigrliti,

— nastojat će da kršćanske obitelji prijateljski poveže s doseljenim porodicama (obiteljski apostolat),

— djecu na vjeronauku pripraviti da toplo prime nove drugove,

— za doček i zbrinjavanje imigranata treba osnovati posebni župni aktiv koji će uzeti na sebe apostolat doseljenika.

d) Uzroci vanjske migracije pretežno su politički, ekonomski, turistički i avanturistički. **Iseljenici** su momentalno najteži problem hrvatske Crkve, jer mi smo zapravo raseljeni narod.[22] Stradamo mi u domovini, a naši zemljaci u tuđini. Njih tamo čekaju velike poteškoće: samoća, tuđi jezik i običaji, teška rabota, loši stanovi, nepoznavanje svojih prava, bespomoćnost na poslu, manjak obiteljskog života, komplex manje vrijednosti, prezir domorodaca, pomanjkanje svog svećenika, nerazumljivo bogoslužje, osjećaj stranca, veće obilje i pokvarenost. Ako je kod kuće njihovo siromaštvo blažila vjera, na Zapadu ih čeka bogatstvo i nevjera.[23]

Naša Crkva je počela ozbiljnim radom oko pastorizacije emigranata. Pri biskupskim konferencijama osnovano je vijeće za migraciju, u inozemstvo je upućen priličan broj svećenika, osnovano je sjemenište za iseljeničko dušobrižništvo, postavljen je ravnatelj za pastorizaciju iseljenika, određen vizitator za hrvatske redovnice u tuđini, ustanovljen »Dan iseljenika«, domaći katolički tisak živo prati probleme naših zemljaka u tuđem svijetu. Dakako da bi se još mnogo toga moglo i trebalo učiniti za iseljenu braću. Tri su glavna nosioca migrantskog pastorala na terenu: zavičajni župnik, misionar iseljenika i strani kler.

Z a v i č a j n i ž u p n i k iseljenika je prvi pozvan na djelo. Osim uputa koje važe za pastoral otseljenika (odvraćanje od emigracije, obiteljski list, preporučeno pismo, oproštajna misa i sakramenti, povezivanje sa starim iseljenicima, slanje župskog lista, dopisivanje) jednako kao i za pastoral iseljenika, župnik će još nastojati:

22. Lat. egens, egenus (bijedan, oskudan, potreban) od ex-gens i ex-genus!

23. M. Kopić — Problemi hrvatske inozemne pastve (Bogosl. smotra, br. 1, g. 1968, str. 25—37).

— da odlaznika informira o stranom svijetu, posebno o njegovom budućem boravištu, i teškoćama što ga čekaju,

— da ga pouči o njegovim dužnostima prema novim sugrađanima,

— da mu dade adresu hrvatskog dušobrižnika u inostranstvu,

— da obavijesti misionara o dolasku svojih župljana,

— da zamoli starije radnike neka dočekaju došljaka i pomognu mu pri smještaju i zaposlenju,

— da ga preporuči stranome dušobrižniku, ako nema našeg svećenika,

— da se trajno interesira za svoje iseljenike i, ako je moguće, učini im posjet.

Nova, tj. gostoprimska župa mora doseljenike dočekati kao ljude i braću po vjeri. Ona ne smije ometati došljake da se integriraju u novu mjesnu Crkvu ako to žele i jednako tako ne smije vršiti prisilnu asimilaciju inozemaca. Integracija i akulturacija se ne mogu ostvariti nasiljem i pritiskom. Da se takvi pokušaji izbjegnu, Crkva želi da svaka narodna ili jezična grupa ima svoje posebno dušobrižništvo.

Osnovala je tri tipa pastoralnih jedinica za doseljenike:

1. Osobna župa (parochia personalis) za osobe istog jezika s vlastitim župnikom na čelu, koji ima sve ovlasti mjesnog župnika.

2. Dušobrižnička misija (missio cum cura animarum), koja nema sve prerogative župe. Mogla bi se nazvati pažupom. Ima određen teritorij i neka prava župe: dijeljenje sakramenata, sprovodi i vođenje matica. Misionare veže dužnost rezidencije.

3. Obična misija: nije pažupa, ali ima svoga dušobrižnika s općim ovlastima župskog pomoćnika, dodijeljenim od mjesnog ordinarija (De pastorali migratorum cura, 33—39).

Prema tome postoje tri vrste iseljeničkih dušobrižnika: 1. osobni župnici (njih je mali broj), 2. misionari cum cura animarum propria (taj status ima većina naših misionara u inozemstvu), te 3. misionari sine cura animarum (propria), dani kao pomoćnici mjesnom župniku ili misionaru za selioce.

Misionari emigranata bivaju poslani od svoga biskupa ili provincijala, potvrđeni od ravnatelja iseljeničkog dušobrižništva, a podvrgnuti jurisdikciji novog biskupa na čijem teritoriju rade. Od mjesnog ordinarija dobivaju kanonsku misiju kao pažupnici (misionari, kapelani, dušobrižnici) i teritorij za vršenje personalnog pastorala. Oni imaju slična prava i obaveze kao domaći župnici (vjenčavanje, krizma, matice, rezidencija, sjedište, crkva, uzdržavanje), ali ih ne veže missa pro populo. Nad vjernicima koji pripadaju domaćim teritorijalnim župama nemaju nikakve vlasti. Pripadaju prezbiteriumu mjesne crkve i dužni su živjeti u slozi s domaćim klerom. Podložni su nadzoru biskupskog delegata za migraciju.

U odnosu na povjerene iseljenike misionar je dužan:

— srdačno ih dočekati i prihvatiti (kad ne može osobno, onda preko svojih pomoćnika),

— osigurati im prvu pomoć (duhovnu i materijalnu),

— okupiti u nacionalnoj crkvi i pastoralnom centru,

— povezati ih sa zemljacima katolicima,

— upoznati ih s rasporedom bogoslužja i vjeronauka,

— pribaviti im katoličku i narodnu štampu, pobrinuti se za kulturnu razonodu i potrebnu izobrazbu (učenje stranog jezika),

— biti na usluzi pri zaposlenju, potrazi stana, socijalnoj zaštiti, prevođenju, sastavljanju molbi, žalbi i sl.

— posjećivati ih na radu i stanu, brigati o njihovoj djeci ako su i ona u tuđini,

— nastojati da održavaju stalnu vezu s obiteljima u domovini,

— voditi posebnu brigu o djevojkama i osamljenim ženama, odvraćati ih od mješovitih brakova,

— biti povezan s biskupskim uredom za migracije, s tzv. »kolodvorskim misijama«, domaćim župnicima i kolegama misionarima,

— voditi kartoteku sunarodnjaka.[24]

Zbog izvanrednih prilika u kojima žive sv. Stolica je dala dušobrižnicima migranata posebne povlastice (binacije, čuvanje euharistije, odrješivanje pridržaja), a tako isto i samim seliocima (oprosti, post).[25]

Literatura

C. Zanconato, Chiesa peregrinante. Ed. Sem. Scalabrini, Piacenza 1968.

J. Ch. Hampe, Was erwarten wir von der sich wandelnden Kirche? Kyrios, Meitingen 1969.

Kong. za biskupe, Uputa o pastoralnoj brizi za migrante. KS., Zagreb 1969.

V. Mc Rae, Die Gastarbeiter. Laetare, Stein-Nürnberg 1971.

E. Timiadis, Les migrants: un défi aux Eglises. SOS, Paris 1971.

P. Foster, The pastoral care of immigrants. Mayhew, London 1972.

AA. VV., Manuale di storia, sociologia e pastorale dell'emigrazione. CSER, Roma 1973.

Ž. Kustić (prir.), Crkva u novoj seobi naroda. KS, Zagreb 1974.

—, Evangelizacija suvremenih selilaca. KS, Zagreb 1974.

M. Duala-M'bedy, Xenologie. Alber, Freiburg 1977.

J. Micksch (Hg), Gastarbeiter werden Bürger. Lembeck, Frankfurt 1978.

B. Gottlob, Die Missionare der ausländischen Arbeitnehmer in Deutschland. Schöningh, Paderborn, 1978.

—, Katolička Crkva i Hrvati izvan domovine. Zagreb 1980.

AA. VV., Per una pastorale dei migranti. Ed. Scalabrini, Roma 1980.

24. Kako mi nismo u stanju da budemo gostoprimci stranih iseljenika, o dužnostima domaćina ne ćemo govoriti.

25. Dekret Papinskog vijeća za pastoral selilaca, 19. III. 1982. (Prijevod u Vjesniku hvarske biskupije, br. 3, g. 1982).

Ž. Kustić (prir.), Odgovornost Crkve u svijetu migracija. KS, Zagreb 1980.
H. M. Schulz, Christliche Gemeinde und Minderheiten. Grünewald, Mainz 1981.
Vijeće BKJ, Pastoral selilaštva među teološkim disciplinama. KS, Zagreb 1982.

Turisti[26]

Premda je turizam pojava starijeg datuma (hodočasnici, trubaduri, vitezovi, studenti putnici, vojnici plaćenici, klerici vagi, redovnici prosjaci), po svom imenu se je rodio u XVII st. kad su mladi plemići počeli praviti »les grands tours« po Evropi i Americi u svrhu obrazovanja i razonode. U slijedećim vijekovima je turizam narastao do masovnih razmjera i danas je tipični »signum temporis«. Fenomen turizma je u stalnom porastu te ima jaku reperkusiju na vjerski život gostiju i njihovih domaćina. Po socijalnom sastavu više putuju građani nego seljaci, više bogati nego siromasi, više obrazovani nego neuki, više mladi nego stariji, više Evropljani i Amerikanci nego ostali, više zapadnjaci nego istočnjaci. No ove razlike bivaju s vremenom sve manje.

U z r o k e masovnog turizma možemo potražiti u većem blagostanju, većoj kulturi, većem prostoru slobodnog vremena (kraći radni dan, slobodna subota, weekend, godišnji dopust), boljem saobraćaju (ceste, pruge, vozila), ugodnijem smještaju (hoteli, moteli, pansioni, camping, domovi, izletišta, ferijalni centri, privatni ugostitelji, putničke agencije), jačoj propagandi i snobizmu ljudi (oponašanje). Glavni c i l j e v i koji pokreću turiste jesu: odmor, oporavak, odterećenje, bijeg od civilizacije (gradska vreva, buka, nečisti zrak, siva svakidašnjica, dnevni posao), brigâ i sama sebe. K tome ljude odvlači u strani svijet želja za zabavom, promjenom (zov daljina, draž nepoznatog), znanjem, prirodom, slobodom, ugledom, novim kontaktima i otkrićima. Razne ankete pokazuju da se turisti najviše bave: šetnjom, lutanjem, razgledanjem starina i novina, kupanjem, sunčanjem, planinarenjem, sportom, plesom, avanturama i zabavama, a mnogi jednostavno uživaju u odmaranju, dokolici, spavanju i plandovanju. Manji dio upoznava strane

26. Bernecker P. — Der moderne Fremdenverkehr. Wien 1955.
Arrighi G. — Turismo e pastorale. Borla, Torino 1962.
Ulrich H. — Seelsorge im modernen Tourismus. Gladbeck 1962.
Weber E. — Das Freizeitproblem. München 1963.
— Problemi pastorali del turismo. Symposium Lugano 1963. Lugano 1964.
Dainville de, F. — Tourisme et pastorale. Desclée, Paris 1965.
Hut A. — La pastorale du tourisme. Bruges 1966.
Arrighi G. — Les valeurs spirituelles du tourisme. II izd. Coletti, Roma 1968.
Pages F. — L'hygiène des voyages. Ed. PUF, Paris 1968.

ljude i krajeve, proučava jezik i običaje, uživa u prirodnim ljepotama i umjetničkim djelima. Ljetni turizam se uglavnom odvija na moru i jezerima, zimski u planinama i kupkama, a nedjeljni u izletima.

V r e d n o t e i prednosti turizma stoje izvan svake sumnje. On promiče:

— zdravlje (odmor, oporavak, liječenje, fizička kondicija),

— kulturu (nove zemlje, spoznaje, iskustva, jezici, običaji, uljudbe),

— ekonomski prosperitet (priliv deviza, hoteljerstvo, izgradnja infrastruktura, zaposlenje, prateće usluge),

— socijalni život (međusobno upoznavanje, međunarodno približavanje, izmirenje, poštivanje drugih, sklapanje novih prijateljstava, izjednačivanje klasa, solidarnost, miroljubivost, gostoljubivost),

— prirodni život (vraćanje prirodi, otkrivanje prirodnih ljepota i tragova Božjih u njima, čisti zrak, osvježenje),

— religiozne vrednote (kršćansko svjedočanstvo, dobar primjer, dovoljno vremena za vjerske dužnosti, utvrđivanje katoliciteta Crkve, ekumenski dodiri). Turizam ima i veliku asketsku vrijednost ako se izbjegava rastrošnost i luxus, odbija napasti i griješne prigode, pomaže sirotinju, svladava lijenost, pobjeđuju zapreke, razvija duševne i tjelesne energije, jača izdržljivost, prakticira ljubaznost, gostoljublje i uslužnost. Prema tome turizam je potrebit i koristan, Crkva ga vrednuje pozitivno, a Koncil preporuča.[27]

Nažalost, turizam ima i svoje n e g a t i v n e s t r a n e:

— povećanje prometnih nesreća,

— profanacija nedjelje i blagdana (izleti, zanemar riječi Božje i mise),

— proširenje griješnih prigoda i poznanstava, zli primjeri, lov na užitke i zabave,

— ćudoredne sloboštine: bez obiteljske i društvene kontrole, krivo shvaćanje slobode, nudizam, sexualna raspuštenost, hedonistička klima odmarališta. Kao da na praznicima ne vrijede redoviti moralni zakoni. Na neki način i moral je »na dopustu«;

— opći laxizam u turističkim mjestima: previše zabava, senzacija, avantura, muzike, vreve, nemira, pokreta, površnosti, rastresenosti i lakoumnosti, a premalo tišine, samoće, sabranosti i mira,

— razbijanje obiteljskog života ako ne ljetuju svi članovi, ako je mladež odijeljena od roditelja, ako supružnici nisu skupa. Pozitivno je kad je čitava obitelj na okupu;

27. Gaudium et spes, 61.

— razbijanje župskog života kod kuće: masovni odlazak, prazne crkve, prekid redovitih župskih akcija, gubitak veze sa župnikom i crkvom. Navala gostiju stvara teškoće i turističkim župama: tamo su gostoprimci prezaposleni, manje ili nikako dolaze u crkvu, rađa se novi »gospodski« stil života, više je napasti i loših primjera, osobito za mladež.

Zbog opasnosti koje turizam nosi sobom iskače pastoralna odgovornost Crkve. No i bez toga bi Crkva morala posvetiti turizmu veliku pažnju, jer on je na neki način slika putujuće Crkve (Ecclesia peregrinans, homo viator). Majka Crkva mora pratiti svoju djecu na svim zemaljskim putovima. Stoga je već prije u Rimu osnovana komisija za turizam,[28] održani brojni kongresi o turizmu,[29] a nedavno objelodanjen »Opći direktorij za dušobrižništvo turizma«.[30] Direktorij traži da se čitava Crkva, kler i laici, angažira u pastoralu turista. Kongregacija za kler mora da daje inicijative i usklađuje sve apostolske napore u čitavom svijetu. Biskupske konferencije pojedinih naroda trebaju ustanoviti posebnu sekciju za turizam, koja će organizirati pastvu turista u cijeloj zemlji, pronaći nove oblike rada, providjeti dušobrižnike, osigurati bogoslužje, održavati savjetovanja stručnjaka i financirati veće pothvate.[31] Svaka biskupija valja da ima izrađene planove, sposobne svećenike i odgojene apostole za turizam, jer »dušobrižništvo turizma treba smatrati redovitim i bitnim sastavnim dijelom biskupskog pastorala«.[32]

a) A što može učiniti **turistička župa**, tj. ona u koju dolaze turisti u velikom broju? I ovdje je župnik glavni radnik:

— on mora poznavati problematiku turizma i studirati njegove pastoralne aspekte,

— vladati barem jednim svjetskim jezikom, pogotovo onim kojim govori najveći broj tamošnjih turista,

— postaviti javne znakove za vjersku orijentaciju turista (table, plakati, oglasi) i dostaviti potrebite informacije hotelima, kampovima i pansionima,

28. Ta komisija je nanovo reorganizirana (19. III 1970) i zove se Komisija za migrante i turizam.
29. München 1960, Rim 1963, Lugano 1964, Monaco 1965, Rim 1967. i 1970, Dubrovnik 1977.
30. Preveden na hrvatski u izd. Kršć. Sadašnjosti, dokumenti 24, Zagreb 1969.
31. Turistička sekcija episkopata Njemačke ima npr. slijedeće otsjeke: za zračni, vodeni i kopneni promet, za turiste u inozemstvu, za ugostiteljske ustanove, toplice i lječilišta, omladinske ferije, obiteljska odmarališta i pastorizaciju kampova (Pastoraltheologische Informationen 1970. Grünewald, Mainz 1970, str. 112).
32. Opći Direktorij za turizam, br. 18.

— turiste rado primati, pružati im obavijesti, u potrebi biti tumač ili vodič, stupiti u doticaj s njima, uputiti im pismenu dobrodošlicu (u svoje ili biskupovo ime),

— u izvedbi i oraru bogoslužja voditi o njima računa,

— ako ih je mnogo, za njih predvidjeti posebnu misu (večernju, subotnju, nedjeljnu), i, ako treba, na posebnim mjestima (kolodvoru, luci, brodu, kampu i sl.),

— sačekati i smjestiti turističkog dušobrižnika (ukoliko dolazi) i biti mu na pomoći,

— kod župske mise pozdraviti goste i barem im pročitati evanđelje na njihovom jeziku,

— još više brinuti o pravilnim i privlačivim obredima, čistoći i ljepoti crkve,

— nekatolike uputiti njihovu dušobrižniku, dati im našu crkvu na raspolaganje ako nemaju svoje,

— organizirati priredbe i predavanja za turiste (o povijesti, folkloru, vjeri, običajima kraja), naročito za omladinu,

— gdje dolaze stranci na liječenje (sanatoriji, toplice, talasoterapija, klimatske stanice) bolesnicima posvetiti osobitu pažnju,

— stvoriti u župi posebni pastoralni aktiv za turizam.

Župnik turističkih naselja ima pastoralnih obaveza ne samo prema turistima, već i prema svojim vlastitim župljanima. U brizi za domaće:

— on će ih sustavno odgajati za ulogu kršćanskog domaćina: bit će dobro da prije i poslije turističke sezone održi duhovnu obnovu za župu,

— stalno će u propovijedi i katehezi davati pouke o odnosu prema gostima i naglašavat će gostoljubivost kao kršćansku krepost,

— otkrit će im religiozni smisao turizma, koji ne smiju shvatiti kao prigodu za iskorištavanje stranaca i obogaćivanje, nego u duhu bratskog služenja i katoličkog svjedočenja,

— svojim gostima su dužni pružiti dobar primjer kršćanske obitelji,

— ako budu suočeni s lošim vladanjem turista, neka se ne sablazne,

— neka katoličke goste informiraju o službi Božjoj, a mogu ih pozvati sobom u crkvu,

— prema inovjercima i bezvjercima neka budu korektni te svojim životom svjedoče za Krista u ekumenskom duhu,

— tokom sezone će župnik i čitava župa voditi posebnu brigu za mladež, mušku i žensku, svoju i stranu.

Pošto se većina turista zadržava u javnim prenoćištima, svećenik ima specijalne dužnosti prema ugostiteljskom osoblju:

— mora poznavati sve ugostiteljske objekte na svom terenu i njihovo osoblje (barem vodeće), s njima biti u dobrim odnosima,

— jednako i s ostalim turističkim ustanovama: putnim agencijama, turističkim biroima, prevoznicima, ugostiteljskim školama i sl.

— katolički turistički personal (vodiči, tumači, vratari, konobari, sobari, kuhari itd.) mora biti poučen o svojoj humanoj, patriotskoj i kršćanskoj odgovornosti prema gostima,

— župnik će dostaviti svim hotelima, motelima i kampovima pismene obavijesti o rasporedu liturgije (ako je moguće, dati i ostale vjerske materijale: bibliju za gostinjske sobe, svoje ili biskupovo pozdravno pismo, religiozne prospekte i sl.),

— koliko je do njega, nastojat će imunizirati katolički personal, naročito ženski, proti turističkih napasti i sablazni,

— ako je potrebno i moguće, za ugostitelje vjernike služiti posebnu misu u pogodno vrijeme.

b) **Zavičajni župnik**, tj. onaj s čijega se terena regrutiraju turisti, ima također svojih obaveza:

— on će pripraviti svoje vjernike za putovanje: poučit će ih o svrsi, važnosti i načinu praznikovanja, naglasit će odgovornost kršćanskog turista u stranom svijetu,

— preporučit će im da svojim vladanjem i pobožnošću budu svjedoci vjere, a svojim primjerom na pobudu domaćima; svoje preporuke im može dati i u pismenoj formi (brošura, pismo, letak),

— na vrijeme će dobaviti religiozne informacije iz krajeva kamo putuju njegovi župljani, te će ih s njima upoznati i poučiti kako će i tamo naći katoličkog svećenika,

— neki župnici obavljaju uoči sezone i slikovne informacije svojih vjernika o metama njihova puta,

— pozivaju vjernike da prije putovanja prime sv. sakramente, a na svoja kola stave oznaku SOS,

— brinu se da i siromašni pojedinci (djeca, mladež, majke) mogu poći na praznike ili oporavak.

c) U trajnoj brizi da uvijek bude na pomoći svojoj djeci Crkva šalje na put i posebne **turističke dušobrižnike.** To su obično sunarodnjaci turista iz stranih zemalja, poslani od njihovih biskupa na duhovnu službu svojim zemljacima. Oni treba da su provideni crkvenim dokumentom o kanonskoj misiji. U dolaznoj biskupiji valja da se prijave delegatu za turizam i dobiju jurisdikciju. Pri dolasku će se predstaviti domaćem župniku, koji će im staviti na raspolaganje crkvu, pobrinuti se za smještaj i biti im pri ruci u pastoralu. Dobro je da sobom ponesu najvažniji liturgijski pribor (i sv. ulje!), a još bolje ako imaju pokretnu kapelu ili šator za bogoslužje. Oni će među svojim zemljacima izvršiti akciju informiranja, biti s njima u dodiru, stajati im na raspolaganju, održati koje predavanje, pokazati vjerska dobra domaćina, upozoriti na religiozne umjetnine i održavati im službu Božju.

K nama najviše dolaze francuski i njemački svećenici. Najbolje je organiziran njemački turistički pastoral. Njime se upravlja iz dva centra: Bonna (Auslandssekretariat) i Graza (Pastoralamt Graz-Seckau).

Literatura

Kongr. za kler, Opći direktorij za dušobrižništvo turizma. KS, Zagreb 1969.

F. A. Wagner, Die Urlaubswelt von morgen. Diederichs, Düsseldorf 1970.

R. Bleistein (Hg), Tourismus-Pastoral. Echter, Würzburg 1973.

M. Oblak (prir.), Turizam zbližava narode, KS, Zagreb 1976.

F. N. Appendio, Turismo lavoro e pastorale della comunità. LDC, Torino 1977.

E. Valori, Il turismo e i suoi operatori. Pan, Milano 1979.

Zbornik, Obitelj i turizam. KS., Zagreb 1979.

J. Krippendorf, Ferienmenschen. Füssli, Zürich 1984.

VJERNIČKA PASTORIZACIJA[1]

Proučili smo odnos dušobrižnika prema ljudima ukoliko su pripadnici raznih dobnih, rodovnih, staleških ili drugih situacijskih kategorija pučanstva. Još bi nam bilo potrebno upoznati naš stav prema ljudima u k o l i k o s u v j e r n i c i. Tu se odmah nameće pitanje pripadnosti nekoj vjerskoj zajednici, konkretno Crkvi. No u to pitanje ne možemo zalaziti, jer pripada religioznoj psihosociologiji.[2] Moramo se ograničiti isključivo na pastoralnu psihologiju. Pitamo se: kako će svećenik upraviti svoje vladanje visà-vis ljudi obzirom na njihovu vjeru?

Ovaj put kao polaznu bazu uzimamo k r i t e r i j v j e r e. Kako se ograničujemo samo na svoje vjernike, radi se dakle o kriteriju katoličke vjere. No pošto ne uzimamo katoličku vjeru u njezinim objektivnim elementima, nego u subjektivnom odnosu vjernika prema njoj, tj. kako je oni proživljavaju, obaziremo se samo na praktičnu vjeru naših katolika. Na koncu konca, radi se zapravo o v j e r n o s t i katolika prema njihovoj vjeri.

---

1. Gogarten F. — Der Mensch zwischen Welt und Gott. II izd. Stuttgart 1956.
   Mouroux J. — Je crois en toi. Structure personelle de la foi. II izd. Cerf, Paris 1961.
   Cottier G. M. M. — Dynamisme de la foi et incroyance. Cerf, Paris 1963.
   Rahner K. — Im heute glauben. III izd. Einsiedeln 1966.
   Riva C. — La Chiesa incontra gli uomini. Morcelliana, Brescia 1966.
   Jaspers K. — La situation spirituelle de notre époque. Cerf, Paris 1967.
2. Carrier H. — Psycho-sociologie de l'appartenance religieuse. Gregoriana, Roma 1960.

Ovdje nas ne zanima vjerski stav ateista, ljudi bez ikakve vjere (o njima smo govorili u poglavlju apostolat ateizma), ni religioznost pogana, jer nije sastavni dio kršćanstva (a o čemu smo govorili u misiologiji), a niti vjerska praxa odijeljene braće kršćana (krivovjerci, raskolnici, sektaši), jer o tome vodi računa ekumenski apostolat.[3]

Dobri vjernici

Do svoje vjere katolici obično dolaze dvostrukim putem: kroz tradiciju (obiteljsku, ambijentalnu, nacionalnu, dakle odgojem) ili kroz osobno obraćenje. Veći dio u djetinjstvu krštenih i odgojenih katolika ostaju vjerni katolicizmu u većem ili manjem stupnju, racionalno, emocionalno ili mehanički vezani na svoju vjeru. Motivacija vjernosti može biti veoma raznolika, a tako isto njezin način i stupanj doživljavanja. U Crkvi postoji pluralizam na teoretskom i praktičnom polju.[4] Stoga religiozni sociolozi i psiholozi poznaju mnogostruku tipologiju, odnosno gradaciju, psiholoških profila katoličkih vjernika.[5] Radi jednostavnosti mi ćemo uzeti najprostiju klasifikaciju: dobri, osrednji i slabi vjernici. Pošto ima i otpalih vjernika, nešto ćemo reći i o svećenikovu odnosu prema njima.

D o b r i vjernici (nazivaju se još i pobožni, revni, svjesni, elitni, aktivni, zélées, militanti, devout, fervent, goreći) jesu oni koji iskreno doživljuju svoju vjeru i dosljedno po njoj žive. Za svoju vjeru svjedoče djelom i riječi. Oni su jezgra Crkve i najbolji

3. U grubim crtama rečeno ljudi se odnose prema vjeri kao: 1) pravi vjernici, koji žive po svojoj vjeri, 2) pseudovjerci: vladaju se po nekim religioznim formama, ali bez pravog uvjerenja, 3) pseudonevjernici: za sebe tvrde da su nevjernici, no prakticiraju neke osnovne vjerske norme, 4) pravi nevjernici u teoriji i praksi.
4. Papa Pavao VI ga pozna i prizna: »Da, mi jesmo pluralisti ... Pluralisti smo zato što smo katolici, zato što smo univerzalni« (Glas Koncila, br. 12, g. 1969).
5. Tako npr. Le Bras: conformistes, saisonniers, pratiquants i zélès (Etudes de sociologie relig. I. Paris 1955, 5). Fichter: Kernpfarrangehörigen, Durchschnittskatholiken, Randkatholiken i schlummernden Katholiken (Die gesselschaftliche Struktur der städtischen Pfarrei. Freiburg 1957, 17). Schreuder: bewusste Dominikanten, Traditionskatholiken, latente Dominikanten, Indiferente, latente Nondominikanten, bewusste Nondominikanten (Kirche im Vorort. Freiburg 1962, 33). Pfliegler: Lebendige, Christenpflichten Erfüllende, Randkatholiken, Lauen, Kirchenfremden, Kirchenfeindliche, Apostaten (Parstoraltheologie, Wien 1962, 131). Greinacher: Gemeindekatholiken, Traditionskatholiken, Marginalkatholiken, bewusste Nondominikanten (Die Kirche in der städ. Gesellschaft, Mainz 1966). Mazzoli: attivi, praticanti, stagionali, indifferenti, contrari (La pastorale, Brescia 1968, 129). Sorentino: lontani, stagionali, praticanti, militanti (Il Regno, 6—1969, 110).

kvasac svake župe. Glavni su oslonac župniku. Sav apostolski i misionarski elan župe počiva na njima. Sposobni su da za sobom povuku masu vjernika, ali njih je uvijek malen broj.[6]

Među dobrim vjernicima postoje mnoge nijanse, uglavnom koncentrirane u dva tipa:

— p o v u č e n i t i p vjernika. On sam je duboko religiozan, voli svoju vjeru, trudi se da po njoj živi, prakticira vjerske dužnosti, pobožan je, nastoji biti krepostan, ali ne osjeća snage, sposobnosti ili poziva da svoju vjeru prenosi na druge. Ostaje zatvoren u sebe ili u svoj maleni krug, intravertirani je individualist i odnosi se pasivno prema pastoralnim zadacima Crkve. Služeći se terminima prof. Trstenjaka, takav tip sačinjavaju mistično-kontemplativni, autoritativno-konservativni i dogmatično-juridički vjernici.[7]

— a p o s t o l s k i t i p. To je vjernik koji se ne zadovoljava time da sam pripada Crkvi i živi po svojoj vjeri, on želi osvajati i druge za Boga. Stoga je obično član KA, apostolskih i misionarskih grupa u župi, extravertiran je, revni aktivist, propagator, organizator i širitelj vjerskih vrednota. Pobožan je i on, ali se može dogoditi da, neprestano posvećen akciji i osvajanju, zaboravi na svoj duhovni život i vlastito usavršavanje. Katkada, nezadovoljan crkvenim institucijama, znade biti jako kritičan, nestrpljivi reformator ili se povlači u odabranu grupu izoliranih sektiraca. Među njima prevladavaju apostolsko-aktivistički i kritičko-reformatorski vjernici.

Župnik će nastojati da povučenog vjernika aktivira, uklopi u vjerska društva i gurne u apostolat. Budit će u njemu svijest zajedništva, crkvenosti i odgovornosti za bližnjega, ali će poštivati njegovu individualnost i kontemplativne vrline. Nije svačija narav pogodna za vanjski i ekipni rad. Potrebit nam je i apostolat molitve.

Osim navedenih tipova među aktivnim vjernicima se zapažaju još neke uže kategorije:

Auktoritativni tipovi se nađu u svakoj sredini, no možda najviše u vrhovima crkvenih tijela. Mnogo doprinose redu i disciplini u Crkvi, ali znadu prignječiti pasivne vjernike, a slobodoljubive odalečiti od Crkve. Župnik mora otupljivati njihovu strogost, učiti ih ekipnom apostolatu i priviknuti demokratskom vladanju. One

6. Računa se da u Italiji revnih vjernika ima 5—10%, redovitih misara 30%, prigodnjaka 50% i udaljenih 5% (Il Regno, Documentazione, br. 6, g. 1969, str. 110). U Njemačkoj: dobrih 25%, tradicionalnih 25%, rubnih 30% i udaljenih 20% (Lebendige Seelsorge, br. 3, g. 1968, str. 123). U Francuskoj: 21% katolika redovito prakticira, 61% ih ne prakticira, ali se 38% njih priznaje kao »croyants non pratiquants«, a 12% izjavljuje da su bez vjere (Informations cathol. internationales, br. 310, g. 1968, str. 4).
7. Trstenjak A. — Pastoralna psihologija. Ljubljana 1946, str. 411.

koji su izrazito konservativni mora otvoriti duhu obnove i uliti im smisao za duhovne potrebe suvremenika. Neka ne žive od običaja i tradicija, vjera neka im bude osobna.

Dogmatično-juridički vjernici previše kultiviraju doktrinu i propise, suviše robuju formalizmu, a ortopraxu zapostavljaju ortodoxiji. Ne zadaju mnogo posla dušobrižniku, poslušni su i korektni, ali im manjka ljudske topline, smisla za konkretne životne teškoće i sinovske odanosti Bogu. Njih se mora odgajati u duhu ljubavi i suosjećanja s ljudskim nevoljama, naglasujući im da je Bog prije svega Ljubav.

Apostolski i aktivistički tipovi su skloni herezi akcije i nehotice zaborave na svoj nutarnji život. Potičući ih u njihovu žaru i radinosti, nastojat ćemo da svoju revnost hrane molitvom i sakramentima. Njima je vrlo potrebito naše duhovno vodstvo, vjersko štivo, duhovne vježbe i obnove. Njihovo ćemo oduševljenje podržavati stalnim prijateljstvom, prednjačenjem u socijalnom, kulturnom i apostolskom zalaganju te poticajima na ustrajnost.

U posljednje doba kritičko-reformatorski tip katolika postaje sve češći i dobiva kontestatorske razmjere. Obično su to ljudi velikog idealizma, visokih zahtjeva, progresivna duha, kritičnog mentaliteta ili možda skloni fanatizmu. Redovito su dobronamjerni, ali nepokorni i svojeglavi, vječno nezadovoljni i u pastorizaciji »teški«. S njima ćemo biti naročito strpljivi, u bratskom dijalogu, uvažavajući njihove kritike i razumne želje, prateći sve nove struje u Crkvi i teologiji. Neka počnu reformu od sebe!

Mnogi hiperkritični katolici, duboki vjernici elitnih težnja, ali bez čvrstih veza sa Crkvom, povlače se u »podzemlje« (underground church), okupljaju u zatvorene grupe, slave izolirano euharistiju, formiraju ekumenske kružoke ili se priključuju nekim »karizmatičkim« pokretima (katolički pentekotisti) ili sektama. S njima ne smijemo prekidati, moramo shvatiti njihov mentalitet, udovoljiti njihovim religioznim potrebama i tražiti iskreni dijalog. Oni nužno trebaju svećenika u svojoj sredini, koji će ih razumjeti, ali neće podleći njihovu ezoterizmu.

Pripadnike vjerničkih skupina odgajat ćemo u duhu univerzalizma, katolicizma, solidarnosti s vjerničkim masama i župske svijesti. Oni se nikako ne smiju odvojiti od župe i službene Crkve. Trebaju sudjelovati i u zajedničkoj liturgiji. Toliko vrijede koliko se znadu uklopiti u prokušane crkvene okvire. Male skupine su dio velike Crkve.

Dušobrižnik mora znati dobro razlikovati iskreno pobožne vjernike od onih kojima je pobožnost samo paravan ili maska. One koji krivo shvaćaju srž pobožnosti poučit će o tome, a one koji su skloni pretvaranju neće prezreti ni odbaciti, ali ih mora prozreti i obratiti. Dobre duše koje teže savršenstvu duhovno će voditi, poticati i pomagati na putu svetosti.

Još ih nazivamo običnim ili prosječnim kršćanima (Durchschnittgläubigen, praticante, spolnjevalec, reden). Oni više ili manje redovito vrše svoje kršćanske dužnosti, ali bez revnosti i žara. Žele biti katolici, ali ne »fanatici«, »bigoti« ili »klerikalci«. Njihov soj sačinjava običnu vjerničku masu. Među njima postoji više nijansa:

— Iskreni vjernici (fedele assiduo, pratiquant, der Praktizierende, modal catholic), koji od srca vjeruju i vrše što mogu, ali osrednjim žarom i zalaganjem.

— formalisti (conformiste, messalisant, mass attendant, Sonntagmessbesucher, dominicantes, spolnjevalec), tj. oni koji doduše vrše svoje vanjske vjerske dužnosti, ali bez dubljeg uvjerenja. Kojiput vrše samo ono što je po njihovu mišljenju »najvažnije« (redovina, crkveni porez!).

— liberalci (Freidenker, cosmopolite, libre penseur) vjernici su, ali bez nutarnjeg i vanjskog angažiranja, slobodoumni u teoriji i praxi. Katoličku nauku tumače liberalno i progresivno, neke vjerske istine priznavaju s rezervom, ne drže do dogmi, kanona i zakona, preziru vanjske kalupe. Ne vrše sve liturgijske ni ćudoredne propise, izmiču sakramentima, ne vole crkvene organizacije i nisu vezani na župu.

— prigodnjaci, godišnjaci, blagdanski ili sezonski vjernici (pascalizantes, Easter Communicant, Osterpflichterfüllende, saisonnier, obdobnik) jesu minimalisti koji ipak žele ostati »vjerni«. Primaju sakramente samo kad moraju, a u crkvu idu par puta godišnje.

Iskreni su vjernici kandidati za dobre kršćane, pa župnik mora nastojati da ih zagrije za vjeru i oduševi za djelo. Pohvalom i poticajem može se kod njih mnogo postići. Zaduženjem i apostolskim zadacima još više. Treba ih povezati s aktivistima i župskom elitom, nastojati da se zagriju »svim srcem, svom dušom i svom pameću«.

Formalisti su pak kandidati za nižu klasu vjernika (slabi kršćani), ako to nisu već i stvarno. Treba ih osloboditi od juridičkog i farizejskog poimanja vjere. Potrebni su intenzivne vjerske pouke, plemenite motivacije u radu, osobnog shvaćanja kršćanstva (Krist, ne Tora), religioznog duha više nego slova. Gospodinu treba služiti više srcem nego voljom, umom ili đepom.

Liberalni kršćani su tvrd orah za svećenika. Stoje daleko od njega, ne drže mnogo do njegovih riječi, ne priznaju auktoriteta, prema tradiciji se odnose superiorno, ispovijedaju svoju vlastitu vjeru. Njihovu subjektivizmu moramo suprostaviti objektivne argumente objave i razuma. Ne smijemo ih koriti niti osuđivati. Ponudimo im dobre knjige i održavajmo tople ljudske dodire. Bu-

dimo im blizu osobito u njihovim osobnim ili obiteljskim tragedijama. Ako su liberalni na intelektualnom planu, povežimo ih s kolegama intelektualcima. Ako su slobodna ćudoredna vladanja, upoznajmo ih s uzornim i dosljednim katolicima. Na liberalce se najbolje utječe preko njihove vlastite djece.

Kršćani prigodnjaci su često srodni formalistima i nalaze se na samom rubu vjerskog kruga. Stalno su u opasnosti da otpadnu ili postanu trajni indiferentisti. Najviše stradaju kad se isključe iz svoje sredine i postanu (i)seljenici. Kako nisu načelno protivnici vjere, župniku neće biti teško na njih utjecati, ako im se približi bez oklijevanja. Više puta će ih posjetiti, učvršćivati preko njihovih obitelji i prijatelja, poticati primjerima dobrih vjernika. Od njih se ne smije odjednom mnogo tražiti, treba napredovati korak po korak.

Slabi vjernici

Pitanje je da li se još uopće mogu nazivati kršćanima. Većinom to ni sami ne znaju, a pravi vjernici ih se stide i od njih zaziru. Nažalost, broj loših katolika raste sve više. Uglavnom postoje dvije velike kategorije slabih kršćana: nazovi-kršćani i udaljeni kršćani.

1. N a z o v i - k r š ć a n i (nominalni, Taufscheinkatholiken) jesu katolici samo po imenu, premda se takvima javno i rječito ispovijedaju. No oni:

a) ili vrše kultne propise Crkve (dolaze u crkvu), ali ne i moralne,

b) ili vrše moralne propise (žive ćudoredno), ali ne i kultne,

c) ili ne vrše ni jedne ni druge, potpuni su i n d i f e r e n t i s t i (non praticanti),

d) ili oni vrše oboje, ali ne iz vjerskih motiva nego npr. patriotskih (vjera = nacija), političkih (vjera = ideologija,) interesnih (vjera = korist) ili tradicionalnih (vjera = običaj).

2. U d a l j e n i katolici najprije postanu:

a) r u b n i (Randkatholiken, le troisième homme, marginal participants, lontani, obrobni), tj. nalaze se na samoj granici otpada. Oni su već jednom nogom izvan Crkve, pripadaju dvama svjetovima, služe dvama gospodarima i sjede na dvije stolice. To su neka vrsta religioznih amfibija, ljudi koji žive dvostrukim životom (ljaramani, mješovite ženidbe i vjere, vjernici-partijci i sl.).[8] Ponekad ipak zavire u crkvu i žele umrijeti kao katolici.

b) zatim s t v a r n o u d a l j e n i (éloigné, détaché, distaccato, odtujenec) koji, mada nisu službeno istupili iz Crkve, nisu ateisti

8. Dragutin Jurić zastupa mišljenje da se »pokolebane vjernike« može primati u Savez komunista (Komunist, od 14. rujna 1969).

niti neprijatelji vjere, praktično nemaju više veze sa svojom Crkvom. Neki se od njih još uvijek priznaju kršćanima, ali ne više pripadnicima Crkve (n e c r k v e n i kršćani, npr. Ig. Silone, H. Böll), na što se odlučuju s raznih razloga: osobnih (uvrijeđeni, ogorčeni, razočarani), bračnih (rastave, novi brak), socijalnih, političkih ili »naučnih«.[9] Drugi se opet više niti ne priznaju kršćanima, iako u dnu duše to ipak jesu (a n o n i m n i kršćani, humanisti, non integrati). Premda više ne pohađaju crkvu, nesvjesno žive od kršćanske tradicije i vrše osnovne Božje zakone, prvenstveno naravne.

Među stvarno udaljene kršćane spadaju i sasvim r a v n o d u š n i. Vjerski su toliko pasivni da im nije stalo ni do kakve religije, čak ni toliko da s njome sasvim prekinu. Potpuno su hladni prema svakom vjerskom uvjerenju i praxi. Pitanje Boga ih uopće ne zanima, stoga prema njemu ne zauzimaju nikakav stav. S njima je teško raditi jer nisu pristupačni ni za kakav vjerski razgovor. Pastoral indiferentista valja zahvatiti dublje i šire: budeći u njima sposobnost za ideale, upoznavanje pravih vrednota, osjećaj odgovornosti za društvo i obitelj i pružajući im nesebičnu pomoć u nevoljama. Na njih najmoćnije djeluje svjedočanstvo vjernika i svećenika.

Zašto ljudi ne pohađaju crkvu? Prema anketi instituta za javno mišljenje IFOP, Francuzi navode ove razloge: zaposlenost, nemaju vremena 37%, vole druge stvari 15%, objektivno spriječeni 9%, zamjerke Crkvi 6% itd. Veliki broj njih žali što ne može ići u crkvu, 21% to neće svjesno (nevjera, razočarenje, prkos), a 10% kaže: idem u crkvu kad mi se svidi. Većina prestaje prakticirati u mlađim godinama: 16% između 13 i 15 godina, 36% između 16 i 30 godina.[10]

Među Amerikancima u SAD J. R. Hale je našao slijedeće razloge za njihovo udaljavanje od Crkve: načelno odbijanje svake institucije, u njoj im je tijesno, bavljenje Crkve samom sobom, od njih traži previše, nemaju smisla za zajednički život, bili su sablažnjeni vladanjem kršćana, bili su iz Crkve »istjerani«, u njoj nisu našli što su očekivali, nemaju drugih potreba osim materijalnih ili hedonističkih te napokon zbog neodlučnosti.[11]

I slabi vjernici su ipak vjernici, i to naši vjernici. Ne smijemo ih prepustiti njihovoj sudbini. Moramo tražiti »izgubljene ovce doma Izraelova« doklegod ne budu sve na broju. S nama zajedno treba da surađuje čitava župa, čitava Crkva. U prvom redu bismo morali istražiti uzroke njihova udaljavanja, zatim ispraviti sve naše pogreške (ne samo njihove!) koje su skrivile njihovo stanje.

9. Greinacher misli da u Njemačkoj ima 50% necrkvenih katolika (Lebendige Seelsorge, br. 3, g. 1968, str. 121).
10. Informations cath int. br. 310 i 364, str. 5, resp. 31.
11. Glas Koncila, br. 4, g. 1978, 20.

Tek onda pokušati ispravljati njihove zablude. Ako su se oni udaljili od nas, mi se ne smijemo otuđiti njima. Budimo zaista graditelji mostova i ne uskratimo nikome pozdrav. Gdje sami ne možemo doći, pošaljimo posrednike, a njih ćemo naći najprije u samoj obitelji ili kući udaljenoga. Pozovimo ih i na sve vjerske priredbe koje se ne obavljaju u crkvi. Ne žalimo pohvaliti svako dobro što ga kod njih zapazimo. Osobno im čestitajmo na uspjesima, jubilejima, odlikovanjima i sličnim radostima. U tuzi ćemo im izraziti svoje saučešće. Kada god zatrebaju našu pomoć, neće im uzmanjkati. Na njih mislimo i u onim rijetkim zgodama kad se nađu u crkvi (sprovod, vjenčanje).

Obzirom na tolike diferencijacije među slabim kršćanima i na mnogobrojne razloge koji uzrokuju njihovo udaljavanje od vjere, nije moguće za svačiju boljku unaprijed propisati recept. I u pastorizaciji slabih vjernika moramo se držati starog pastoralnog načela: ne valja nikada lomiti trstike što se njiše niti gasiti stijenja što još tinja.

Otpali vjernici

Bivši vjernici koji su sasvim otpali od Crkve, s njome prekinuli na svim linijama, načelno i praktično, zovu se otpadnici ili a p o s t a t e (apostata a fide). Tko nije otpao od vjere, ali je vjerolomno napustio svoju crkvenu službu, on je odpadnik od zvanja (a. a vocatione). Ako je isključen od same Crkve, onda je izopćenik (excommunicatus). Neki apostate pristupaju drugim religijama ili konfesijama, a neki se smatraju bezvjercima.

Otpad od vjere se može zbiti neformalno, neslužbenim putem, stvarnim udaljenjem od Crkve, definitivnim prekidom s katoličkom vjerom i potpunim prestankom vršenja katoličkih dužnosti (via facti). Često se događa i službenim putem (via juris), kad je nevjernik ili prestupnik izopćen iz Crkve odlukom crkvenog poglavara ili sudišta, ili pak on sam javno (pismeno, usmeno, manifestativno) istupa iz katoličke zajednice.[12]

U z r o c i apostazije mogu biti također veoma raznovrsni. Kod nekoga su više psihološke prirode (sumnje, predrasude, čuvstveni otpor, slobodarstvo), a kod drugih sociološke (klasne, političke, migracione, ambijentalne, mješovite ženidbe), filozofske (nazor na svijet, ideologija, skepticizam, agnosticizam, panteizam), moralne

12. God. 1968. u Zap. Njemačkoj istupilo je iz Katoličke Crkve 27.995 vjernika (a ukupni broj katolika iznosi 28,413.000), tj. 0,1%. Iste godine je napustilo protestantske konfesije 58.547 vjernika (kod ukupnog broja protestanata od 29,202.000), a to je 0,2%. Protestanti dakle napuštaju svoju vjeru dva puta više nego katolici (Herder Korrespondenz, br. 10, g. 1970, str. 473).

(čudoređe, crkveni zakoni, bračne teškoće, osobni sukobi) ili možda religiozne: krivi vjerski odgoj, naopako poimanje vjere, necrkveni mentalitet, sektaški prozelitizam itd.[13]

Da su uzroci otpada od crkve ipak najviše moralno-praktične naravi pokazuju izjave Nijemaca koji su istupili iz Katoličke crkve. Kao glavni razlozi navedeni su: mješoviti brak, rastava, civilno vjenčanje, crkveni porez, vjerska ravnodušnost, a tek onda dolaze ostali uzroci.[14]

Neki otpali katolici pristupaju raznim malim vjerskim sljedbama i zovemo ih s e k t a š i. U odnosu prema Katoličkoj Crkvi njih ima više vrsta:

— onih koji ostaju unutar Crkve kao njezini članovi i ne prekidaju svoje veze s njome (pr. neke bazne grupe, kontestatori, opozicioni pokreti),

— onih što se nalaze na rubu Crkve (pr. Lefébre, Kirche von unten, Children of God),

— već su izvan Crkve (pr. teozofi, mormoni, Christian science, Moonova sekta),

— otvoreni su protivnici Crkve (subotari, svjedoci Jehove itd.),

— sljedbenici nekih poganskih smjerova (zen, yoga, učenici Krišne itd.).

Korijeni sektašenja su obično dublje religiozne potrebe pojedinca, razočaranje u velikim religijama (Crkvi), bratska atmosfera sljedbe, osamljenost i frustracije, nalaženje osjećaja solidarnosti i grupe, materijalna pomoć, moralni puritanizam a kod nekih laxizam, elitizam, potreba sigurnosti i vodstva, fanatizam i prozelitizam propovjednika i osnivača.

P a s t o r i z a c i j a otpadnika i sektaša mogla bi se smatrati misionarenjem i trebala bi se pomagati misionarskim metodama. U mnogome se poklapa i s pastorizacijom udaljenih, pa one sugestije ovdje nećemo ponavljati. Glavno je da i otpadnicima ostavimo širom »otvorena vrata«[15] Crkve i da ih ne brišemo iz naših srdaca. Oni i nadalje ostaju našom braćom. Nećemo ih bojkotirati, osim ako ne prijeđu svaku mjeru u mržnji i postanu opasni za vjernost ostalih katolika (vitandi). Trajno ćemo moliti za njihovo obraćanje.

Dijaloga s njima nećemo prekidati. Oni će i sami rado govoriti o onome što ih boli, a mi ćemo im pokazati svoje saučešće i truditi se da razumijemo njihov jezik. Iskoristit ćemo sve prigode u kojima se nameću ljudski kontakti: bolest, sprovod, vjenčanje, svečanosti, službeni dodiri, društveni susreti itd. Ne smijemo ići za

13. Ostale uzroke smo nabrojili na str. 229 ove knjige.
14. Herder Korrespondenz, ib. 474.
15. U Hamburgu je organizirana akcija »Offene Tür« za apostolat među otpadnicima, inovjercima i bezvjercima (Christ in der Gegenwart, 16, 1969, 124).

direktnim »obraćenjima«, polemikom ili dokazivanjem »svoga« stanovišta.[16] Dozvolit ćemo da pitaju, kritiziraju, prigovaraju.

Pošto može lako i na nama ležati jedan dio krivice zbog njihova otpada ili sektašenja, ispitat ćemo svoju savjest, revidirati svoje ponašanje, ispravljati postupke naših suvjerenika i, po potrebi, reformirati manjkavosti lokalne ili opće Crkve. Kad se radi o apostolatu sektaša, dobro je najprije pridobiti njihova vođu.

Ljubav — najveći zakon naše vjere — ostaje nepokolebiva i u odnosu na otpadnike. Moramo im dokazati da uvijek mogu računati na našu pomoć. U katoličkim zajednicama treba da vlada bratska atmosfera. No to treba provesti odmah, prije nego otpadnu, da mogu osjetiti nostalgiju za izgubljenom srećom vjere.

Onima koji su otpali od svećeništva ili redovničkih zavjeta dobro je pokazati svoje negodovanje, ali neka iz njega oni čitaju ne samo našu bol, već i brigu za njihovu dušu. I oni moraju biti sigurni u našu ljubav i milosrđe Crkve.

Prema svima koji su prešli u druge vjerske zajednice, sekte ili pak u ateizam vladat ćemo se po načelima iznesenim u vezi s ekumenizmom i ateizmom.

Obraćenici[17]

Bol apostazije nam često ublažuje radost konverzije. Obraćenici su odrasli vjernici koji se iz nevjere, krivovjerja, raskola, sekte ili grijeha obrate Kristu i u Katoličkoj crkvi nalaze smisao svog života. Njihovo obraćanje može nastupiti:

iz nevjere (vjersko obraćenje),
iz poganstva (kršćansko obraćenje, neofiti),
iz krivovjerja (konfesionalno obraćenje),
iz raskola ili sekte (crkveno obraćenje),
iz grijeha (moralno obraćenje),
iz mlakosti (asketsko obraćenje).

Svi netom nabrojeni obraćenici zovu se **konvertiti**, a ukoliko samo mijenjaju kršćansku konfesiju jesu **prelaznici**. No moguć je i slučaj da se neki bivši katolici opet vrate u krilo svoje Crkve, i takve nazivamo **revertiti**. Još moramo spomenuti i **prividne** obraćenike, tj. one koji doista formalno prelaze u Katol. crkvu, ali ne iz religioznih motiva (ženidba, korist, konformizam, karijerizam).

Pravo obraćenje se uvijek zbiva iz vjerskih pobuda, Ono je stvarni obrat duha i srca, preobrazba života, metanoia. Obraćenje je odziv na Božji poziv, dakle uvijek milost. Sa strane čovjeka je preorijentacija, rađanje novog čovjeka, temeljna odluka boljemu (option fondamentale, Grundentscheidung), definitivni angažman za Boga. Zajednički je plod milosti i čovjekove dobre volje. Obraćenje znači otkriće novih vrednota koje stubokom mijenjaju čovjekov život. Ono je otkrivanje novih teoretskih i praktičkih načela, nova vjerska i existencijalna orijentacija, novi moralni početak, zaokret, obrat. Otsada život mijenja značenje, smisao i smjer, dobiva nova osvjetljenja. Prestaje svako robovanje a počinje služenje idalima. Nastupa korjenita promjena ne samo pameti (mišljenja), već i srca (zaljubljenost u Boga) i volje (ćudoredni preporod). Kršćansko obraćenje je osobni doživljaj Boga, susret s Kristom i preobražaj duha u Duhu.

Potpuno obraćenje je uvijek teološko (nalaženje vjere), kristološko (po Kristu), eklezijalno (u crkvenoj zajednici), katoličko (u katoličkoj crkvenoj zajednici), sakramentalno (krštenje, pokora, euharistija, krizma) i moralno (životni preporod, novi čovjek). Potrebno je svima jer »ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko« (Mt 18,2). Ono ipak mora biti izvršeno u potpunoj slobodi, u zreloj dobi, svjesno, dragovoljno, iskreno, osobno, potpuno (obuhvaća čitava čovjeka) i definitivno (the point of no return, točka bez povratka). Prava konverzija se nikada ne zaustavlja na obredu inicijacije, ona uvijek teži svetosti i savršenstvu.

Obraćenje uključuje dvije faze: 1. negativnu ili pripravnu: osjećaj lutanja, svijest krivnje, nemir savjesti, duševna kriza, borba, traženje izlaza, opoziv grijeha, odvraćanje od stvorova; 2. pozitivna faza: obraćanje Stvoritelju, priznanje krivnje, kajanje, odluka, pokora, duševno smirenje, nalaženje sama sebe, sreća. Neka obraćenja nastaju iz vanjskih poticaja (duhovne vježbe i obnove, misije, čudesa, tragedije, primjer, okolina, utjecaji), a neka iz unutarnjih (krize, sazrijevanje u vjeri, razmišljanje, studij i sl.).

Tok obraćenja ne teče kod svih konvertita jednako. Kod nekih je rezultat dugih razmatranja, studiranja, oklijevanja, borbe i padova. To je put Augustinov (primjer za novo doba: V. Solovjev). Mnogi ga opet doživljuju nenadano, dramatično, u jednom hipu, kao milosni udar. To je bio put Pavlov (nedavni slučaj André Frossard[18]). No ni jedan se tip obraćenika ne događa slučajno, bez neke duševne priprave (nemir, tjeskoba, kriza, traženje), uvijek

16. »Win an argument and you lose a soul«, kažu Englezi.
17. Garrigou-Lagrange R. — Die drei Bekehrungen und die drei Wege. Herder 1948.
Müller H. J. — Die ganze Bekehrung. Salzburg 1956.
Schütte H. — Um die Wiedervereinigung im Glauben. III izd. Essen 1960.
Höfer L. — Seelsorge und Oekumenismus. Freiburg 1964.
Pöll W. — Religionspsychologie. Kösel, München 1965.
Hoffman D. M. — Beginnings in spiritual life. Doubleday, Garden City, New York 1967.
18. A. Frossard — Dieu existe, je l'ai rencontré. Fayard, Paris 1969.

se doživljuje u zreloj dobi (mladenačka »obraćenja« su normalna pojava razvoja), te ima svoju prigodu, povod ili sretnu okolnost (kairós). U posljednje vrijeme se opaža da broj konfesionalnih obraćenja opada zbog rastućeg ekumenizma. No to nije gubitak, jer brojčani manjak ukazuje na stvarni dobitak za pravu vjeru (primjer Taizé-a).

Obraćenici obično posjeduju z n a č a j k e koje ih razlikuju od ostalih vjernika. Oni su redovito revniji, poslušniji i oduševljeniji nego katolici od rođenja. U svome žaru znaju katkada pretjerati, žuriti ili izgubiti mjeru. Iskreno su pobožni, beskompromisni, radikalno orijentirani i vrlo često fanatični. Nije čudo da u sebi nose tragove svoga »starog« čovjeka, ali je upadno da kojiput prenaglasuju svoju odvratnost prema bivšoj vjeri, pokazuju neku čudnu ratobornost.[19]

Kako nikada ne znamo tko je potencijalni kandidat za obraćenje, svećenik se mora uvijek tako vladati i sa svakim tako postupati, da njegov primjer bude munjovod milosti. On će se truditi da i njegova crkvena općina bude privlačiva točka za svakog nevjernika. Već kod prvih dodira s katekumenom pokazat će veliku srdačnost, poštovanje prema njemu i njegovom bivšem uvjerenju, te iskrenu poniznost sluge Božjega. Nastojat će otkriti prave motive radi kojih se obraćenik okreće Crkvi.

P o u k a kandidata treba da bude dugotrajna, solidna i primjerena psihi tražitelja istine. Neka se odvija prema iskustvima modernog katekumenata (primjer Francuske), obuhvaća temeljne istine katoličke vjere, existencijalne potrebe katekumena, sakramentalnu mistagogiju i osnovnu inicijaciju u novi kršćanski život. Svećenik će Boga više pokazivati — na sebi, svome stadu, u životu Crkve — nego dokazivati (più mostrare che dimostrare!).

Središnja točka obraćenja za poganina je krštenje, a za kršćanina opća sakramentalna ispovijed s euharistijom. Za krštenje treba dozvola biskupa i vrši se po obredu za odrasle.[20] Prelaznici iz kršćanskih zajednica ne trebaju ponovnog krštenja (osim uvjetno, ako postoji opravdana sumnja o valjanosti), ali polažu pred svjedocima ispovijest vjere (abjuracija) i pristupaju katoličkim sakramentima. Redovito će im trebati podijeliti sv. potvrdu, osim ako dolaze iz pravoslavlja. Za revertite je potrebna dispenza od biskupa i posebna apsolucija, jer su otpadom od vjere bili postali izopćenici.

Iza formalne konverzije treba nastaviti učvršćivanjem u vjeri, konsolidacijom obraćenja. Konvertita ne smijemo prepustiti samom sebi, valja ostati s njime u trajnoj vezi, nadopunjavati pouku

19. Psiholozi to tumače strahom od novog pada, unutarnjom nesigurnošću i potrebom kompenzacije.
20. Ordo initiationis christianae adultorum, 1972.

i pomagati ga u moralnom nastojanju. Uz bok će mu se staviti njegove krsne i krizmane kumove, upoznati ga s dobrim vjernicima, povezati s boljim katoličkim obiteljima i uvoditi u život zajednice. Neofita treba da prigrli čitava župa. U Francuskoj su stvorili posebne klubove i grupe za obraćenike.

Obraćenje nije nikada gotovo i završeno. I ono treba da se razvija i usavršuje, mora biti trajno. Usavršavanje obraćenika će se usmjeriti produbljivanju vjere, uklapanju u zajednicu, sticanju kreposti, ali i u pravcu otklanjanja negativnih značajki konvertita: prekomjerna revnost, agresivni radikalizam, fanatizam, ostaci staroga. Prikladne katoličke knjige i vjerni prijatelji bit će mu poticaj na ustrajnost.

Svaka akcija obraćenja mora se obavljati u ekumenskom duhu i poštivanju svih vjerskih zajednica. U nekim će slučajevima biti bolje da obraćenik odgodi formalni pristup katoličkoj Crkvi, ako bi se njime izazvali incidenti, sukobi ili rivalstvo među kršćanima. Ostajući u okviru stare zajednice, često se više može učiniti za približavanje katolicizmu nego spektakularnim prelazima. Nije mudro ako se obraćenjima daje veliki publicitet, jer triumfalizam koristi samo na kratak rok. Jasno je da za trud oko obraćenja svećenik ne smije primiti nikakve nagrade. Najbolja nam je nagrada sreća obraćenika.

Pomažući braći i sestrama oko njihova obraćenja držat ćemo se slijedećih radnih načela:

— nikakav prozelitizam, osobito ne među krštenima,
— primati samo prelaznike iz uvjerenja,
— kršćanin ispunjen ekumenskim duhom i pravom težnjom za katolicitetom može ostati u svojoj staroj vjeri dok mu to dozvoljava savjest,
— kršćanina koji je davno prekinuo veze sa svojom bivšom crkvom nakon obraćenja možemo primiti u Katol. Crkvu,
— obraćenog sektaša primiti bez oklijevanja.

Kako čitavi pastoral nalazi svoj blagoslov u našoj molitvi i milosti Božjoj, tako i dušobrižništvo obraćenika. Kroz čitavo vrijeme — prije, u toku i poslije konverzije — i svećenik i vjernici će uporno moliti za uspjeh i ustrajnost obraćenja. A usput neće zaboraviti ni ono najglavnije — moliti za svoje vlastito obraćenje.

Literatura

J. Varnette, Sectes et réveil religieux. Salvator, Mulhouse 1976.
J. T. Richardson (ed), Conversion and commitment in contemporary religion. Sage Publ., Beverly Hills 1977.
P. Zulehner, Umkehr: Prinzip und Verwirklichkung. Knecht, Frankfurt 1979.
D. Poling, To be born: the conversion phenomenon. Doubleday, Garden City 1979.
V. B. Gillespie, Religious conversion and personal identity. Relig. Education Press, Birmingham, Alabana 1979.

W. Wessel, R. Kellerhoff, Faszination Gemeinde. Herder, Freiburg 1979.
A. Costello, How to deal with difficult people. Liguori Publ., Liguori MO 1980.
W. Friedberger, Pastoral mit Distanzierten. Don Bosco, München 1981.
J. W. Fowler, Stages of faith. Harper, S. Francisco 1981.
J. T. Chirban, Human growth and faith. Univ. Press of Am., Lanham 1981.
D. R. Hoge (ed), Converts, droupouts, returnees. Pilgrim Press, N. York 1981.
N. Mette, Kirchlich distanzierte Christlichkeit. Kösel, München 1982.
K. Stokes (ed), Faith development in the adult life cycle. Sadlier, N. York 1982.
W. F. McKee, How to reach out to inactive Catholics? Liguori MO 1982.
H. Hodel (Hg), Neue religiöse Bewegungen. Benziger, Zürich 1982.
V. Miano i dr., L'indifférence religieuse. Beauchesne, Paris 1983.

UPOZORENJE!

Pošto je I svezak ove pastoralne trilogije, tj. **»Pastoralni radnik«**, objavljen prije Novoga Codexa, treba ga dopuniti nekim novim podacima:

Na str. 48: nema više kapitularnog vikara, sad se on zove »biskupijski administrator«,

Na str. 177—8: poglavlje »Sv. redovi« treba ažurirati novom CIC.

Na str. 193—5: poglavlje »Pojam župnika« također treba ažurirati novom CIC.

Na str. 218: vicarius cooperator sad se zove vicarius paroecialis.

Na str. 222, toč. 4: red zamjene je isti, samo je nazivlje drugo,

Na str. 230: sad se crkveni odbor zove: consilium a rebus oeconomicis.

Na str. 242: govor je o Piu XI, a ne o Piu XII.

U II svesku **(Pastoralni rad)** treba ispraviti ove veće greške:

Na str. 61:

— posljednji redak texta prebaciti na kraj texta na str. 60.

Na str. 69:

— rečenicu »Nedjelja . . .« među literaturom prebaciti na str. 67 kao sedmi redak odozgo,

Na str. 228:

— red. 16 odozdo: brisati riječi »koja se zove jurisdikcija«, a dodati: njegova biskupa.

— red. 14 odozdo: izbrisati u zagradama »jurisdictionis«, a staviti: confessiones excipiendi,

— red. 11 odozdo: mjesto »jurisdikciju« staviti: ovlast, (a u zagradama: ipso jure, vi officii),

— red. 10 odozdo: iza »je« umetnuti: dana po pravu ili je

Na str. 229:

— red. 10 odozgo: iza »Crkvi« dodati: ipso jure,

— red. 13 odozgo: ispred »Kanonici« dodati: Po svojoj službi i,

— red. 15 odozgo: izbrisati »redovitu«, a u slijedećem retku »delegiranu«, te mjesto ove posljednje staviti: i,

— red. 21 odozgo: brisati »redovitu«.

Na str. 230:

— red. 2 odozgo: u zagrade staviti: vi concessionis (a izbrisati: »jur. consessa«).

Na str. 233:

— redak 9 odozdo: dodati rečenicu: »Danas Crkva više ne pridržava grijehe nego samo kazne«,

— odmah u slijedećem retku (8. odozdo) valja potcrtati riječ »kaznom«, a ne »grijeh«,

— u retku 20. odozgo mjesto »Ona pridržava« treba: Ona može pridržati.

Na str. 277:

— čitav redak 14 prebaciti tri retka kasnije.

Na str. 281:

— bilj. 34: riječ »popraio« glasi: popravio, »sasiim« glasi: sasvim, a »recidijan« mora glasiti recidivan.

STVARNO KAZALO

Administracija 45
Agnosticizam 36
alkoholizam 134
akcija 82, 156
akti, uredovni 58
apostata 51, 230
apostolat 20, 94, 225
— oblici 23, 29, 42
— organizirani 136
arhiv 62
ateizam 35, 230
autoritet 73, 78, 82, 166

Biskup 90
bolesnici 133, 144, 203
bratovštine 139

Crkovinari 65
Crkva 14, 25, 30, 115, 126
crkva (zgrada) 69
— pohađanje 229

Diakonia 7, 13
dialog 94, 154
djeca 167, 209
dodir past. 88
dopisivanje 58
država i vjera 80, 82, 126

Ekipa past. 84
ekonomija i vjera 127
ekumenizam 31, 235
elita 161
euharistija 33
existencijalizam 37

Građani 56, 192
grijesi 133
grupe 44, 112

Hijerarhija 26
hodegetika 73
humanizam 37

Ideologija 124
imovina crkv. 64
individuum 80, 84
instituti svjet. 42
intelektualci 195
iseljenici 210
ispovijed 33, 154

Karitas 13
Katol. akcija 139
kazna 95
kontestacija 115
krize 103, 105
krivnja 148
kultura 124

Laici 23
laič. apostolat 23, 28
liturgija 33

Ljubav 14, 117
ljudi 145

Mandat 28
masa 80
materijalizam 37
matice 47
medicina past. 203
mentalitet 88
metode past. 92, 207, 151
migracija 210
milieu 120
misa 34
misija kan. 28
mladež 171, 209
moda 135
moral 134
muškarci 184

Načela past. 22, 77
norme past. 89

Običaj 90, 93
obitelj 55, 87, 130
obraćenici 56, 232
odgoj 165, 162
odnosi 119

odrasli 176
organizacije 135

Papa 90
paroikiologija 211
paroikologija 211
pastoral 9, 73
pastoralka 91
pastorizacija 120
pedagogija 165
pokusi past. 97
politika i vjera 80, 82, 126
posjet past. 87
problemi 147
problemi 147
psihologija past. 38, 142
pubertet 103, 169, 171

Računi crkveni 67
rad past. 47, 80, 96
radnici 43, 199, 213
redovnici 42
roditelji 166, 168

Sabor (koncil) 89
sakramenti 33, 50
savjetovanje past. 154, 157
sektaši 231
seljaci 190
seljenici 210
siromaštvo 15, 127
situacija past. 22, 41
socijalni rad 16, 43
specijalizacija 41, 83, 196
sport 128
starost 180
strukturalizam 37
studenti 198
studij past. 85
svećenik 100, 159
— odgojitelj 166
— pastir 98, 188, 222
— službenik 8
— voda 74, 98, 104
— uzor 11, 96
svijet i apostolat 24
svjedočenje 30, 96
sukob 150
suradnja 94, 118
Škola 123
— za roditelje 131

Teškoće 102, 146
tehnika 197
tradicija 79
tuga 149
turisti 218

Udruženja 136
ured župski 45, 58

Vijeća past. 28, 66, 118
vjera 133, 147
vjernici 86, 103, 110, 223
— dobri 224
— osrednji 227
— slabi 228
— otpali 230
— obraćeni 232
vodstvo past. 73, 100, 106, 140
— duhovno 75, 151
voda 71, 76, 159

Zabave 128, 134
zajednica 107
zakon 89
zgrade crkv. 69
znanost 16, 142

Žene 186
ženidba 34, 45, 52
život 165
— duhovni 22, 83
župa 18, 45, 64, 220
— filijale 111
— formiranje 107
— idealna 116
— kategorijalna 201
— moderna 118
— nacionalna 212, 216
— pastorizacija 120
— personalna 198, 216
— vrste 109
— žup. svijest 107, 117, 198
župnik 18, 32, 116, 140, 152
— aktivni 82, 220
— pasivni 79
— pastir 9, 108, 213
— tipovi 98
— svojstva 100

SADRŽAJ

Predgovor

IV dio

PASTORALNA SLUŽBA

Ssužba (diakonia) 7
Pastirska služba 9

A

DIAKONIA

1. **Caritas**

Crkva ljubavi 14
potreba kar. rada 15
organizirani karitas 17
župski karitas 18

2. **Apostolat:** pojam 20

Opći apostolat

laički apostolat 23
hijerarhijski apostolat 26

Direktni apostolat

ekumenizam 31
ateizam 35

Specijalizirani apostolat

potreba 41
noviji oblici 42

3. Administracija župe

a) Župski ured

župska pisarna 46
matice 47
matični izvodi 54
ostale žup. knjige 55

Uredovno dopisivanje

službeni spisi 58
protokol 62
arhiv 62

b) Župska dobra

crkvena imovina 64
imovinske knjige 66
godišnji računi 68

c) Crkvene zgrade

čuvanje crkv. zgrada 69
popravci 70
novogradnje 71

B

HODEGETIKA

a) Pastoralno vodstvo 73

vodstvo 74
pastoralno vodstvo 76

Sustavi pastoralnog vodstva

reaktivno dušobrižništvo 79
aktivno dušobrižništvo 82

Uvjeti pastoralnog vodstva

poznavanje vjernika 86
norme pastoral. vladanja 89
pastoralne metode 92

Vršenje pastoralnog vodstva

tipovi past. vodstva 98
svojstva past. vodstva 100
past. vodstvene teškoće 102

b) Opće pastoralno vodstvo

Formiranje župe

župska svijest 107
župska zajednica 111
idealna župa 116

Pastorizacija župe

preobrazba okoline 120
pokretne sile župe 123
obitelj 130
izvori zla u župi 133

Vjerska udruženja

potreba 136
organizacioni oblici 138
vodstvo vjer. društava 140

c) Posebno pastoralno vodstvo

(Specijalna pastorizacija)

pastoralna psihologija 142
poznavanje ljudi 145
poznavanje problema 147
duhovno vodstvo 151
pastoralno savjetovanje 157
odgoj elite 161

Dobna pastorizacija

pastoralna pedagogija 165
djeca 167
mladež 171
odrasli 176
starci 180

Diferencijalna pastorizacija

muškarci 184
ženske 186

Staleška pastorizacija

seljaci 190
građani 192
intelektualci 195
radnici 199

Kategorijalna pastorizacija

bolesnici 203
seljenici 210
turisti 218

Vjernička pastorizacija

dobri vjernici 224
osrednji vjernici 227
slabi vjernici 228
otpali vjernici 230
obraćenici 232

Stvarno kazalo 239

Sadržaj 241